

Jaunius JATAUTAS

DAKTARO DISERTACIJA

**INTERESŲ GRUPIŲ POVEIKIO
INSTITUCINIAM REGULIAVIMUI
VERTINIMAS LIETUVOS
ATSINAUJINANČIOS ENERGETIKOS
SEKTORIUJE**

**SOCIALINIAI MOKSLAI,
VADYBA (S 003)**
VILNIUS, 2021

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Jaunius Jatautas

INTERESŲ GRUPIŲ POVEIKIO
INSTITUCINIAM REGULIAVIMUI
VERTINIMAS LIETUVOS ATSINAUJINANČIOS
ENERGETIKOS SEKTORIUJE

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, vadyba (S 003)

Vilnius, 2021

Mokslo daktaro disertacija rengta 2016–2021 m. Mykolo Romerio universitete pagal Vytauto Didžiojo universitetui su Klaipėdos universitetu, Mykolo Romerio universitetu ir Vilniaus universitetu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Andrius Stasiukynas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba S 003).

Mokslinis konsultantas:

prof. dr. Pranas Mierauskas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba S 003).

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	5
LENTELIŲ SĄRAŠAS	6
DAŽNIAUSIAI VARTOJAMŲ SĄVOKŲ ŽODYNAS	7
ĮVADAS	11
1. INTERESŲ GRUPIŲ POVEIKIO INSTITUCINIAM ATSINAUJINANČIOS ENERGETIKOS REGULIAVIMUI TEORINĖS TAKOSKYROS	21
1.1. Viešojo valdymo proceso dalyvių analizė.....	21
1.1.1. Viešojo valdymo proceso dalyvių teorinis klasifikavimas	26
1.1.2. Viešojo valdymo dalyvių koncepcijų analizė	29
1.2. Interesų grupių dalyvavimo viešajame atsinaujinančios energetikos valdymo procese pagrindimas	37
1.2.1. Interesų grupių tarpusavio sąveikos procesas.....	37
1.2.2. Interesų grupių tipologizavimo prielaidos	42
1.2.3. Interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui metodai	46
1.3. Institucinis atsinaujinančios energetikos sektoriaus reguliavimas.....	52
1.3.1. Energetikos sektoriaus valdymo struktūra	52
1.3.2. Atsinaujinančios energetikos samprata energetikos sektoriaus kontekste	57
1.3.3. Atsinaujinančios energetikos sektoriaus institucinio reguliavimo raida Lietuvoje.....	60
1.3.4. Interesų grupių vaidmuo atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese.....	63
1.4. Interesų grupių tikslinės elgsenos viešajame sektoriuje vertinimo modeliai.....	66
1.4.1. Mokslinių tyrimų analizė interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui vertinimo aspektu.....	66
1.4.2. Suinteresuotųjų grupių interesų derinimo modeliavimo metmenys	72
2. INTERESŲ GRUPIŲ POVEIKIO INSTITUCINIAM REGULIAVIMUI VERTINIMO METODOLOGIJA	77
2.1. Tyrimo teorinės ir metodologinės prielaidos.....	77
2.2. Tyrimo metodologija.....	82
2.2.1. Interesų derinimo mechanizmai	82
2.2.2. Bendruomeninės organizacijos (BO) kaip BIG institucijos	84
2.2.3. Problemos formulavimo procesas.....	85
2.2.4. Aukcionų valdymo modeliai kaip energetikos sektoriaus poreikių reguliavimo mechanizmas	85
2.2.5. Galios ir interesų tinklas.....	87
2.3. Interesų grupių poveikio viešojo valdymo institucijoms vertinimo instrumento formavimas ir pagrindimas	89
2.3.1. Empirinio tyrimo tikslas, uždaviniai ir duomenų apdorojimas.....	89
2.3.2. Teisinės bazės analizė	91
2.3.4. Ekspertinis interviu.....	92

3. INTERESŲ GRUPIŲ POVEIKIO ATSINAUJINANČIOS ENERGETIKOS SEKTORIAUS INSTITUCINIAM REGULIAVIMUI VERTINIMAS LIETUVOJE	99
3.1. Lietuvos Respublikos Seimo komitetų dokumentų analizės rezultatų vertinimas	99
3.2. Ekspertinio interviu rezultatų vertinimas	105
3.3. Empirinių tyrimų rezultatų apibendrinimas	122
4. ATSINAUJINANČIOS ENERGETIKOS SEKTORIAUS INTERESŲ GRUPIŲ IR INSTITUCINIO REGULIAVIMO SĄVEIKOS PROCESO MODERNIZAVIMO PASIŪLYMAI.....	127
4.1. Grupių interesų derinimo ir stebėsenos proceso metmenys	127
4.2. Reguliacinių sprendimų priėmimo mechanizmo įtvirtinimas Lietuvos energetikos sektoriuje.....	134
4.3. Skaitmeninis grupių interesų derinimo algoritmas	136
IŠVADOS	141
LITERATŪROS SĄRAŠAS	145
PRIEDAI	161
SANTRAUKA	179
SUMMARY	229

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Disertacinio darbo tyrimo planas	19
2 pav. Algoritminės valdžios modelis	25
3 pav. Problemos formulavimo modelis	41
4 pav. Interesų grupių poveikio strategijos ir veiklos pavyzdžiai	47
5 pav. Tarptautinis energetikos sektoriaus valdymo modelis	52
6 pav. Atsinaujinančių energijos išteklių plėtos paramos modelis	62
7 pav. Suinteresuotųjų grupių elgsenos modeliavimo eiga	73
8 pav. Galios ir interesų tinklo balansavimo mechanizmas	77
9 pav. Teoriniai tyrimo rėmai	78
10 pav. Tyrimo metodika	80
11 pav. Matricos modelis	87
12 pav. Tyrimo matricos modelis	88
13 pav. Tyrimo planas	89
14 pav. Interesų grupių teisinis suinteresuotumas Seimo Aplinkos apsaugos komiteto svarstymuose 2008–2018 m.	102
15 pav. Interesų grupių galios pasiskirstymas (procentinis vidurkis pagal teiktų siūlymų įstatymo pakeitimo projektams ir komiteto atsižvelgimo į juos santykį)	102
16 pav. Galios ir suinteresuotumo pasiskirstymas tarp verslo subjektų	103
17 pav. Interesų grupių pasiskirstymas pagal pasiektus tikslus	104
18 pav. Interesų grupių pasiskirstymas pagal poveikį priimant sprendimus	104
19 pav. Interesų grupių galios pasiskirstymo matrica	106
20 pav. Galios ir interesų pasiskirstymas tarp dalyvių	107
21 pav. Europos žaliasis kursas	128
22 pav. Įrodymais grįšto valdymo mechanizmas Lietuvoje	129
23 pav. Viešojo valdymo proceso modelis	131
24 pav. Interesų grupių galios pasiskirstymo matrica	133
25 pav. Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymo modelio struktūra	135
26 pav. Nacionalinio energetikos ir klimato kaitos plano parengimo procesas	137
27 pav. Grupių interesų derinimo algoritmas	138

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Interesų grupių sampratų įvairovė.....	34
2 lentelė. Interesų grupių tipai, tikslai ir pavyzdžiai	43
3 lentelė. Interesų grupių kategorijos ir jų apibrėžimai	44
4 lentelė. Tiesioginės ir netiesioginės interesų grupių taktikos.....	48
5 lentelė. Lietuvos energetikos strateginės kryptys remiantis naujojo viešojo valdymo principais.....	54
6 lentelė. Sektoriai, kuriuose veikia didžiausios pasaulio valstybės valdomos įmonės.....	55
7 lentelė. SGAM zonos	56
8 lentelė. Pagrindinių atsinaujinančių energijos išteklių privalumai ir trūkumai	58
9 lentelė. Tyrimo etapų pagrindimas	89
10 lentelė. Turinio analizės kategorijų išskyrimas.....	95
11 lentelė. Turinio analizės subkategorijų išskyrimas	95
12 lentelė. Ekspertų charakteristikos ir pasirinkimo pagrindimas.....	96
13 lentelė. Lietuvos Respublikos Seimo aplinkos apsaugos komitete 2008–2018 m. svarstyti projektai, aktualūs AE sektoriaus instituciniam reguliavimui	99
14 lentelė. Interesų grupių, aktyviai dalyvaujančių AE sektoriaus institucinio reguliavimo procese, kategorijos	101
15 lentelė. Interesų grupių galios pasiskirstymas pagal reikšmingumą	108
16 lentelė. Galios pasiskirstymo skirtumai pagal dalyvių tarpusavio ryšius	108
17 lentelė. Viešojo valdymo procesas pagal ekspertų atsakymus (a, b, c...) nuoseklumo tvarka	112
18 lentelė. Papildomi ekspertų pateikti duomenys	115
19 lentelė. Ekspertinio interviu rezultatų kategorizavimas.....	117
20 lentelė. Teisinių dokumentų analizės ir ekspertinio vertinimo tyrimų rezultatų apibendrinimas.....	125

DAŽNIAUSIAI VARTOJAMŲ SĄVOKŲ ŽODYNAS

Atsinaujinančios energetikos sektoriaus institucinis reguliavimas – veiksmai, dokumentai ir procesai, užtikrinantys atsinaujinančios energetikos sektoriaus vystymąsi, bei jų derinimas su interesų grupėmis.

Atsinaujinančios energetikos sektoriaus plėtra – atsinaujinančios energetikos sektoriaus plėtimasis, didėjimas, apimantis šiuos veiksmus: elektros energijos gamybos iš AEI ir bendrajame galutiniame energijos vartojime didinimą; vietinės elektros energijos gamybos pajėgumų didinimą, mažinant priklausomybę nuo iškastinio kuro importo; decentralizuotos elektros energijos gamybos skatinimą, suteikiant galimybę iš AEI pasigamintą energiją vartoti savo reikmėms; ekonomiškai efektyviausių technologijų plėtojimo skatinimą; mažiausios finansinės naštos energijos vartotojams užtikrinimą (Lietuvos Respublikos energetikos ministerija, 2018).

Atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymas – specifinė veiklos rūšis, kurios paskirtis yra nukreipti visų sektoriaus dalyvių ir veikėjų veiksmus, pastangas ir sprendimus, kad būtų sėkmingai pasiektas bendras tikslas, efektyviai panaudotos visos turimos priemonės ir ištekliai; viešosios politikos nustatymo, formavimo ir (arba) dalyvavimo ją formuojant ir įgyvendinant procesų visuma (Bakanauskienė ir Kyguolienė, 2013). Šis terminas yra sinonimiškas darbe vartojamai sąvokai – atsinaujinančios energetikos sektoriaus reguliavimas.

Atsinaujinančios energetikos sektorius – energetikos sritis, apimanti atsinaujinančią energiją ir jos išteklius (Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-06-07, Nr. 56-2224).

Atsinaujinančios energijos ištekliai (AEI) – natūralūs energijos šaltiniai, tokie kaip saulė, vėjas, lietus, bangos, potvyniai ir geoterminė energija, kurie natūraliai pasipildo per kelerius metus (Lund, 2010).

Atsinaujinanti energija (AE) – energija iš atsinaujinančių neiškastinių išteklių, tokių kaip vėjas, saulės energija, vėjo energija, geoterminiai, hidroterminiai ištekliai ir vandenynų energija, hidroenergija, biomasė, biodujos, įskaitant sąvartynų ir nuotekų perdirbimo įrenginių dujas, taip pat kitų atsinaujinančių neiškastinių išteklių, kurių panaudojimas technologiškai yra galimas dabar arba bus galimas ateityje, energija (Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011-05-24, Nr. 62-2936).

Institucinis reguliavimas – vykdomosios valdžios teisinis mechanizmas, užtikrinantis viešojo sektoriaus politikos įgyvendinimą pagal strateginio planavimo metodiką (Lietuvos Respublikos strateginio valdymo įstatymas 2020-06-05).

Interesų grupė – organizuota individų grupė, kuri siekia daryti įtaką viešajai politikai (Janda, Berry ir Goldman, 2008) ir yra aktyvi siekdama savo tikslų viešojo valdymo procese.

Įtakos agentas – tam tikro poveikio agentas, kuris naudojami savo pozicija, norėdamas paveikti visuomenės nuomonę ar sprendimų priėmimą, siekdamas rezultatų, naudingų interesų grupei, kuri valdo agentą (Reagan ir Mark, 2011).

Kombinatoriniai žaidimai – žaidimai su svertiniu vertės koeficientu, kai žaidimo eiga priklauso nuo įvykių sekos.

Lobistas – asmuo, atstovaujantis interesų grupei ir jos naudai darantis įtaką valdžios sprendimams (Brazaitytė ir Čepinskis, 2003).

Lobizmas – procesas, kurio metu grupės, organizacijos ar jos dalies nuomonė yra perduodama tiek rinkimuose išrinktiems, tiek paskirtiems valdžios pareigūnams, turint tikslą paveikti valdžios pareigūnus, kad būtų priimtas tam tikrai grupei ar organizacijai palankus sprendimas (Andrikienė, 2002).

Metodas – visuomenės gyvenimo reiškinių tyrimo būdas; sąmoningai pasirinktas veikimo būdas, užsibrėžtas tikslui pasiekti; tikslinių veiksmų ir priemonių visuma (Lietuvių kalbos žodynas, el. versija, 2018); tam tikrų pažinimo ir veikimo taisyklių, priemonių ir būdų visuma, kuri padeda subjektui susiorientuoti, sprendžiant konkrečią užduotį, siekiant tam tikro rezultato konkrečioje veikimo sferoje (Gintalas, 2011).

Metodika – metodų visuma (sistema), skirta praktiniam ko nors vykdymui (Lietuvių kalbos žodynas, el. versija, 2018).

Metodologija – sistema, kurią sudaro principai, praktikos ir procedūros, taikomos specifinėje žinių šakoje; būdas, kuriuo randama informacija arba kuriuo atliekama / padaroma veikla / veiksmas bei gaunamas rezultatas; dokumentuota nuostata, kuri taikoma veiklom atlikti nusistovėjusiais, patikrintais, pakartojamais, nuosekliais ir integraliais būdais (Žydžiūnaitė, 2011).

Nuoseklus žaidimas – žaidimas su iš anksto žinomais kintamaisiais, pvz., etapų seka, dalyvių skaičiumi.

Išsamios informacijos precedentas – sugebėjimas vertinti situaciją turint išsamų žaidimo dalyvių elgsenos galimybių vaizdą.

Išsamios informacijos vertinimo koeficientas – rodiklis, nurodantis, ar žaidimas turi tikslą, ar jau yra pasibaigęs ir ar visi žaidimo dalyviai patenkino savo poreikius.

Poveikio vertinimas – institucijų ir organizacijų veiklos, jos efektyvumo, nuoseklumo, veiksmingumo ir kitų parametrų vertinimas individams ir bendruomenei teikiamos naudos atžvilgiu (Rutkauskienė, 2008).

Poveikis, įtaka – šie terminai disertacijoje vartojami sinonimiškai (remiantis Lietuvių kalbos žodynu: *poveikis* – *veikimas, įtaka, veikimo išdava*).

Problemos rėmėjas – suinteresuotas asmuo, kuris siekia subjektyvių tikslų įgyvendindamas projektą.

Problemos valdytojas – fizinis arba juridinis asmuo, paskirtas užduočiai atlikti ir komandai suformuoti; tyrimo atveju – tai vidiniai viešojo valdymo dalyviai, valdantys problemą.

Spaudimo grupė – bet kokia grupė, kuri remdamasi vienu ar daugiau bendrų požiūrių, pateikia tam tikras pretenzijas kitoms visuomenės grupėms dėl numanomo elgesio formų nustatymo, palaikymo ar stiprinimo pagal bendrą požiūrį (Davies, 1997).

Strategija – tam tikrų veiksmų, veiklų, taktikų visuma arba derinys, naudojamas individo, asmenų grupės ar organizacijos, siekiant savo tikslų (Dür ir Mateo, 2013); tam tikrų veiksmų parengimas, planavimas, vykdymas bei jiems vadovavimas (Lietuvių kalbos žodynas, el. versija, 2018).

Subsidiarus nutarimas – sprendimas, iškeliantis vieną interesų grupę aukščiau kitų, skiriant jos veiklai (projektui) finansavimą.

Suinteresuotasis asmuo / asmenys – pavienis asmuo ar asmenys, bendruomenės, socialinės grupės, įvairios institucijos, asociacijos, nevyriausybinės organizacijos, turinčios tam tikrų interesų tam tikroje srityje ir galinčios turėti įtakos tam tikrose srityse iškeltiems uždaviniams įgyvendinti, valdyti ir tvarkyti (Mierauskas, 2010). Tačiau tam tikrais atvejais suinteresuotieji asmenys yra neaktyvūs.

Taktika – tam tikra konkreti specifinė veikla, naudojama individo, asmenų grupės ar organizacijos, siekiant savo tikslų (Dūr ir Mateo, 2013); visuomeninės, politinės kovos metodai; elgesio būdas siekiant kokio tikslo (Lietuvių kalbos žodynas, el. versija, 2018).

Viešasis valdymas – visuma viešosios politikos nustatymo, formavimo ir (arba) dalyvavimo ją formuojant ir įgyvendinimo procesų, kuriuose dalyvaujant viešojo valdymo institucijoms ir visuomenei priimami ir įgyvendinami valdymo sprendimai ir teikiamos administracinės ir viešosios paslaugos (Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programos 6 punktas. *Valstybės žinios*, 2012-02-18, Nr. 22-1009).

Viešojo valdymo dalyviai – visuomenės poreikiams tenkinti skirtų viešosios politikos nustatymo, formavimo ir įgyvendinimo procesuose dalyvaujančios viešojo valdymo institucijos bei visuomenė (VRM viešojo administravimo kokybės iniciatyvos projektas, Viešasis administravimas Lietuvoje, 2011).

Viešojo valdymo institucijos – subjektai (valstybės politikai, valstybės ir savivaldybės institucijos ir įstaigos, pareigūnai, valstybės tarnautojai, valstybės ar savivaldybės įmonės, viešosios įstaigos, kurių savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, asociacijos, akcinės bendrovės ir uždarosios akcinės bendrovės, kuriose valstybei ar savivaldybei priklauso daugiau kaip 50 proc. balsų visuotiniame akcininkų susirinkime), teisės aktų įgalioti dalyvauti viešojo valdymo procesuose (Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programos 6 punktas. *Valstybės žinios*, 2012-02-18, Nr. 22-1009).

Viešojo valdymo procesas – tai procesas, organizuojamas per tam tikrų procedūrų it institucijų tinklą, kurio metu derinant skirtingus interesus, galias bei ekonominius ir socialinius išteklius formuojama viešoji politika ir priimami sprendimai, reguliuojantys šalies valdymą (Andrijauskaitė, 2014). Tai procesas, kurio metu derinami interesai dėl viešųjų gėrybių skirstymo.

Žaidimo vertės koeficientas – galios ir dominavimo rodiklis kitų žaidėjų atžvilgiu.

ĮVADAS

Temos aktualumas. Veikdamos viešojo valdymo procese interesų grupės siekia savo tikslų ketindamos vystyti skirtingas atsinaujinančios energetikos sritis (saulės, vėjo ir t. t.). Egzistuoja daugybė interesų grupių energetikos sektoriuje (Baldwin, 2019), o jų poveikis instituciniam reguliavimui yra svarbus veiksnys veiksmingai atsinaujinančios energetikos sektoriaus plėtrai, nes interesų grupės veikia kaip poveikio agentės priimančios sprendimus dėl energetikos sektoriaus vystymosi gairių (Holburn ir Vanden Bergh, 2014). Analizuojant literatūrą pabrėžiama, jog interesų grupių poveikis konkrečiam atsinaujinančios energetikos sektoriaus instituciniam reguliavimui iki šiol buvo menkai tyrinėtas, o tai ir pagrindžia šios temos aktualumą.

Taigi, mokslui pirmiausia aktualu kurti ir tobulinti interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui stebėsenos sistemą, kad būtų galima sudaryti sąlygas joms identifikuoti, teisiniam suinteresuotumui ir poveikio galiai nustatyti. Norint kurti stebėsenos sistemą, reikia išsiaiškinti, kokiais poveikio kanalais naudojasi interesų grupės ir kokiais kriterijais remiantis galima nustatyti jų veiklos rezultatus. Siekiant šio tikslo taip pat svarbu analizuoti viešojo valdymo proceso sudėtines dalis ir pagrįsti interesų grupių dalyvavimą jame.

Ši tema apima Lietuvos nacionalinius interesus, nes veiksmingas interesų derinimas ir AE energetikos skatinimas artina valstybę prie tvaraus energetikos sektoriaus vystymo iš aplinką neteršiančių technologijų, o šiandien tai pasaulinio prioriteto uždavinys klimato kaitos kontekste (Sachs, Meng, Giarola ir Hawkes, 2019). Todėl disertacijoje neapsiribojama jų poveikio stebėsenos sistemos kūrimu, taip pat ieškoma būdų, kaip galima būtų tobulinti grupių interesų derinimo sistemą siekiant įtraukti jas į reguliavimo sprendimų derinimo procesą ankstyvosiose sprendimų priėmimo fazėse.

Įsigaliojant 2021–2027 m. ES paramos skyrimo paramos periodui yra tvirtinami nauji strateginio planavimo dokumentai – Europos žaliojo kurso veiksmų planas (2019 12 11), 2021–2030 m. nacionalinis pažangos planas (2020 09 06), ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė „Naujos kartos Lietuva“ (2021 05 14). Atsižvelgiant į čia išvardytus strateginio planavimo dokumentus buvo atnaujinti valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2030“ tvaraus vystymosi rodikliai ir su interesų grupėmis suderintas Integruotas nacionalinis energetikos ir klimato planas 2021–2030 m. laikotarpiui. Integruotas nacionalinis energetikos ir klimato planas buvo derinamas remiantis Europos Komisijos rekomendacija Lietuvai (Document 32019H0903(15)) bei Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo. Reglamente (ES) 2018/1999 minima, jog Europos Sąjunga steigia energetikos sąjungą, kuri pasižymi šiais požymiais: „energetikos sąjunga turėtų apimti penkis aspektus: energetinį saugumą, energijos vidaus rinką, energijos vartojimo efektyvumą, priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą ir mokslinius tyrimus, inovacijas ir konkurencingumą.“ Europos Komisijos rekomendacija dėl integruoto nacionalinio energetikos ir klimato plano yra tokia: „Sustiprinti regioninį bendradarbiavimą tarp Baltijos šalių (Estijos, Latvijos ir Lietuvos), išplėsti jo sritis ir geografinę teritoriją, įtraukiant Šiaurės šalis (Daniją, Suomiją, Islandiją, Norve-

giją ir Švediją). Regioninio bendradarbiavimo ašis turėtų būti energijos vidaus rinkos ir energetinio saugumo sritys, kadangi numatoma elektros energijos sistemų pokyčių, kai padidės iš atsinaujinančiųjų išteklių pagamintos elektros energijos dalis – išaugs elektros energijos importas ir (arba) eksportas ir reikės didesnio sistemos lankstumo.“

Šiam tikslui pasiekti interesų grupės turėtų glaudžiau bendradarbiauti su Europos Sąjungos energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra (ACER). Plane pažymima, kad Lietuva iki 2030 m. planuoja 45 proc. energijos gaminti iš atsinaujinančių šaltinių, tad pagrindinis politinės veiklos akcentas turėtų būti sutelktas į ES parlamento direktyvą 2018/2001 dėl skatinimo naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją. 2021 m. sausį įsigalioja naujas ES atsinaujinančių energijos šaltinių finansavimo mechanizmas, sudarantis sąlygas interesų grupėms pagal Europos žaliąjį kursą vystyti energetikos projektus, dotuojamus ES pagal Sąjungos (2018/2001) direktyvą. Atsinaujinančių išteklių energijos finansavimo mechanizmas buvo priimtas 2020 m. rugsėjo 15 d. (C/2020/6123) ir jis skelbia, kad reglamente (ES) 2018/1999, be kita ko, numatoma mechanizmo parama, kuri yra priemoka, mokama papildomai prie rinkos kainų. Reglamento 33 straipsnyje nurodyti konkursai ir pasiūlymų teikimas vyks naudojant dotacijų pavidalu skiriamą finansinę mechanizmo paramą (15); už kvietimų administravimą ir skelbimą yra atsakinga Europos klimato, infrastruktūros ir aplinkos agentūra (CINEA), pirmi ES kvietimai vykdyti atsinaujinančių energijos šaltinių projektus buvo paskelbti 2021 m. vasarą, už informacijos suteikimą nacionaliniu mastu atsakingos Aplinkos ir Energetikos ministerijos.

Temos ištirtumas. Interesų grupės ir jų poveikio instituciniam reguliavimui vertinimas atsinaujinančios energetikos sektoriuje – Lietuvoje menkai tyrinėta sritis. Mokslininkai Bruneckienė ir Guzavičius (2010) aptarė ekonominių interesų socialinę atsakomybę teikiant asimetrinę informaciją. Lobizmo teisinio reguliavimo problematiką Lietuvoje yra analizavęs ir Geleževičius (2013), o lobizmo teisinio reglamentavimo ir jo įgyvendinimo Lietuvoje ypatumus savo disertacijoje nagrinėjo Ambrašaitė (2016). Viename naujesnių tyrimų Stankevičius ir Simanavičienė (2016) siekė atskleisti galimas lobizmo metodų veiklas, rizikos veiksnius, kylančius interesų grupėms investuojant į AE. Interesų grupes, veikiančias viešojo valdymo sektoriuose, tyrė Jankauskas, Rudzkiš ir Kanopka (2014). Stasiukynas (2010b) analizavo visuomenės dalyvavimą energetikos sektoriaus valdymo procese ir taip pat šio sektoriaus transformacijas. Lietuvos interesų grupių europietizaciją tyrė Jankauskaitė (2017). Paminėtini autoriai, atlikę ne vieną tyrimą interesų grupių, jų veiklos ir sąveikos su valdžios institucijomis srityse: Guzavičius (2008, 2011); Stasiukynas (2010, 2011); Mierauskas (2010, 2012); Lukošaitis (2011); Geleževičius (2013); Stankevičius ir Simanavičienė (2016); Ambrašaitė (2016); Jankauskas, Rudzkiš ir Kanopka (2014); Kanopka (2015); Jankauskaitė (2017). Tačiau interesų grupių poveikis atsinaujinančios energetikos sektoriaus instituciniam reguliavimui iki šiol nėra tirtas. Siekiant plėsti šį mokslinį lauką disertacija ir skiriama šios konkrečios temos analizei. Trūksta ir teorinių, ir praktinių įžvalgų bei metodų interesų grupių poveikiui vertinti skirtinguose viešojo valdymo proceso etapuose.

Užsienio šalių mokslininkai tyrė interesų grupių vaidmenį siekiant daryti poveikį, joms veikiant įvairiuose sektoriuose: aplinkosaugos (Rasmussen, 2012; Cheon ir Urpelainen, 2013; Marchiori, Dietz ir Tavoni, 2017), energetikos (Eichner ir Pethig, 2015; Kang, 2016; Baldwin, 2018; Kooij ir kt., 2018; Ilieva, Bremdal ir Puranik, 2019; Andreas, Burns ir Touza, 2018; Horváthová ir kt., 2019), ekonomikos (Dür ir Bièvre, 2007; Dür ir Mateo, 2014, 2016), interesų grupių poveikį institucinio reguliavimo formavimui (Jenkins ir Mulcahy, 2018; Dana ir Nadler, 2019; Hanegraaff, Vergauwen ir Beyers, 2019; Dellmuth ir kt., 2019), tačiau šie tyrimai nebuvo konkretūs šalių ir konkrečių interesų grupių analizės atvejai ir tenkinosi bendraisiais aspektais.

Prieš keletą dešimtmečių liberalizuojant energetikos sektorių ir plečiantis atsinaujinančių išteklių panaudojimui, atsirado naujų galimybių verslui dalyvauti energetikos sektoriaus veikloje (ypač atsinaujinančios energetikos srityje), o tai lėmė naujų interesų bei jiems atstovaujančių grupių susiformavimą (Sühlsen ir Hisschemöller, 2014; Strunz, Gawel ir Lehmann, 2016; Brulle, 2018; Tosun ir kt., 2015). Nemažai darbų parengta apie interesų grupių veiklą bei įtaką sprendimų priėmimui Europos Sąjungos institucijose (Bernhagen, Dür ir Marshall, 2015; Bunea ir Baumgartner, 2014; Greenwood, 2017; Fourniaies ir Hall, 2017; Dialer ir Richter, 2018), klimato kaitos suvaldymo sektoriuje (Lucas, 2018; Kettner ir Kletzan-Slamanig, 2018; Meng ir Rode, 2019).

Verta paminėti, kad užsienio autoriai tyrimus atlieka remdamiesi tiek interesų grupes apimančiomis teorijomis, tiek atlikdami empirinius tyrimus (dažniausiai eksperimentinio interviu metodu), o lietuvių autoriai savo tiriamuosius darbus daugiausia grindžia teoriniais tyrimais. Todėl šioje disertacijoje atliekamas interesų grupių poveikio vertinimas ir jo rezultatų apdorojimas taikant metodologinius instrumentus remiantis žaidimų teorija ir jos teorinėmis atmainomis yra vienas pirmųjų išsamesnių interesų grupių veiklos poveikio instituciniam reguliavimui tyrimų šioje viešojo valdymo srityje, kuriančių pagrindą tolimesniems interesų grupių poveikio atsinaujinančios energetikos ir kitų viešojo valdymo sričių instituciniam reguliavimui tyrimams.

Temos reikšmingumas. Siekiant ištirti interesų grupių veiklos poveikio instituciniam reguliavimui aspektus energetikos sektoriuje, būtina išsiaiškinti interesų, kuriems atstovaujama politinėje arenoje, pobūdį (Binderkrantz, Christiansen ir Pedersen, 2015). Nustatyta, kad atsinaujinančios energetikos sektoriui atstovaujančios interesų grupės dalyvauja įvairiuose politinio proceso etapuose, pradedant politinės darbotvarkės sudarymu ir baigiant viešosios politikos įgyvendinimu (Bernhagen ir Trani, 2012). Todėl tam, kad būtų galima vertinti interesų grupių poveikį instituciniam reguliavimui, pirmiausia būtina suprasti paties viešojo valdymo proceso sudedamąsias dalis bei įvertinti interesų grupių poveikį kiekviename šio proceso etape, nustatant, kur daugiau ar mažiau ji pasireiškia, taip pat pritaikyti teorinį viešojo valdymo proceso modelį Lietuvos atvejui interesų grupių poveikio kontekste (Akberdina, Korovin ir Ponomareva, 2019).

Interesų grupių poveikį instituciniam reguliavimui kaip „įtakos agentus“ tiria Karavas, Arvanitis ir Papadakis, (2017), o jų pritaikymą viešųjų gėrybių valdymo politikai Perolat ir kt. (2017). Šiame disertaciniame darbe siekiama nustatyti interesų grupių

įtakos laukus taikant galios interesų tinklus (Ackermann ir Eden, 2020), pasinaudojant sistemų teorijos metodologija energetikos sektoriaus grupių interesų derinimui (SGAM) (Freeman, Wicks ir Parmar, 2004).

Temos problematika. Lietuvos viešojo valdymo sistema ne tik sudaro sąlygas interesų grupėms dalyvauti viešojo valdymo procese, bet ir įtraukia jas į šį procesą, pvz., kviečia į viešąsias konsultacijas. Šio sektoriaus interesų grupių atsiradimas siejamas su pastarųjų dviejų dešimtmečių energetikos sektoriaus valdymo pertvarkomis (Stasiukynas, 2010b) – palyginti su tradicinei energetikai atstovaujančiomis interesų grupėmis, šio sektoriaus grupės yra „jaunos“ viešojo valdymo dalyvės, todėl mokslui pirmiausia aktualu jas identifikuoti ir stebėti jų veiklos metodus bei poveikį AE sektoriaus instituciniam reguliavimui.

Interesų grupių veikla ir jų poveikis yra svarbūs tiek, kiek šios grupės savo interesams sugeba suteikti politinės galios, o tam, kad būtų įgyta galia, pirmiausia būtina patekti į politinę areną (Binderkrantz ir kt., 2015). Tyrime tai įvardijama kaip „galios“ kriterijus. Pasiekusios kitus, reikiamus vidinius viešojo valdymo dalyvius bei darydamos jiems poveikį, interesų grupės įgauna politinės svarbos ir, tikėtina, politinė jų galia ateityje tik stiprės (Eising, 2007).

Grupių interesų derinimo problema kyla iš natūralaus poreikio kontroliuoti proceso eigą ir gauti prognozuojamą rezultatą, kuris būtų suderintas su procesą įgalinančių veiksmų poveikiu. Veiksmų transformacija priimant pamatuotus sprendimus yra priskiriama vadybos mokslų sričiai ir apima organizacinių metodų taikymą praktikoje. Interesų grupių konsensuso siekiamybė gali būti išmatuota dalyvių įgalinimu veikti – mandato suteikimu.

Mokslinėje literatūroje akcentuojama, kad išmatuoti interesų grupių poveikį viešojo valdymo instituciniam reguliavimui sudėtinga, nes šios grupės gali veikti skirtingais kanalais, taip pat yra ir neoficialių poveikio darymo atvejų, kuriuos sunkiau identifikuoti (Dür, 2008a). Interesų grupės gali turėti poveikį viešojo valdymo rezultatams ne tik tiesiogiai ar netiesiogiai sąveikaudamos su institucijomis, bet ir veikdamos sprendimus priimančių asmenų atranką (Fordham ir McKeown, 2003), pavyzdžiui, įsitraukdamos į rinkimų kampanijas (Dür, 2008b). Mokslui aktualu ir teoriškai, ir empiriškai išsiaiškinti, kokius metodus, siekdamos paveikti kitus viešojo valdymo dalyvius, taiko interesų grupės, kokiais kanalais jos dažniausiai veikia ir kurie jų yra daugiau ar mažiau veiksmingi, ir šią informaciją apibendrinti empirinėje dalyje.

Lietuvos moksliniuose tyrimuose nesiekama išgryninti ir apibrėžti, kokiais kanalais veikia interesų grupės ir kuo pasižymi jų veikla, taip pat nevertinamas jų poveikis instituciniam reguliavimui ilgalaikės perspektyvos (trijų Lietuvos Respublikos Seimo kadencijų laikotarpio) kontekste. Lietuvos Respublikos Seimo komitetų dokumentai, siekiant išgryninti viešojo valdymo srityje veikiančias interesų grupes, interesus, jų veiklos galią, taip pat neanalizuojami.

Atkreiptinas dėmesys, kad AE sektorius teisiškai išskirtas ir reglamentuoti pradėtas palyginti neseniai (Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas priimtas 2011 m., o teisėkūros procesas, reglamentuojantis šio sektoriaus valdymą iki

pagrindinio įstatymo (AEI įstatymas) priėmimo, prasidėjo 2008 m.), todėl pirmiausia aktualu tirti kaip tik šio laikotarpio teisinius dokumentus, juose ieškant interesų grupių veiklos požymių.

Mokslinio darbo problema. Analizuojant literatūrą įžvelgiama interesų grupių poveikio atsinaujinančios energetikos sektoriaus instituciniam reguliavimui vertinimo tyrimų stoka. Disertacijos mokslinį problemišumą apibūdina interesų grupių dalyvavimo viešojo valdymo procese aspektai:

1. Yra žinoma, kad tam tikros grupės veikia atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese, tačiau nėra aišku, kaip identifikuoti konkrečias dalyvaujančias interesų grupes ir kokiais kriterijais remiantis galima būtų nustatyti jų veiklos poveikį instituciniam reguliavimui.
2. Mokslinėje literatūroje nėra pateikta konkreti interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui vertinimo metodologija, o tai ir paskatino analizuoti įvairius moksle naudojamus metodus bei ieškoti jų derinio, kuris sudarytų sąlygas matuoti interesų grupių poveikį instituciniam reguliavimui pagal nustatytus vertinimo kriterijus.

Mokslinį problemišumą atspindi šie darbe keliami **klausimai**:

1. Kokie yra interesų grupių dalyvavimo viešojo valdymo procese modeliai ir principai siekiant daryti poveikį instituciniam reguliavimui?
2. Kokiais metodais galima įvertinti interesų grupių poveikį instituciniam reguliavimui?

Mokslinio darbo objektas – interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui analizė ir vertinimas.

Mokslinio darbo tikslas – išanalizuoti ir įvertinti interesų grupių poveikį Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus instituciniam reguliavimui bei pasiūlyti grupių interesų derinimo algoritmą.

Mokslinio darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti viešojo valdymo proceso ypatybes ir interesų grupių veiklos principus bei metodus siekiant daryti poveikį instituciniam reguliavimui.
2. Suformuoti interesų grupių poveikio viešojo valdymo institucijoms vertinimo metodologiją.
3. Ištirti interesų grupes ir jų poveikį atsinaujinančios energetikos sektoriaus instituciniam reguliavimui Lietuvoje 2008–2018 m.
4. Atlikus ekspertinį vertinimą įvertinti interesų grupių galią, poveikį bei veiklos bruožus viešojo valdymo procese.
5. Suformuoti teorinį karkasą (angl. *framework*) interesų grupių sąveikos su instituciniu reguliavimu mechanizmui modernizuoti.

Disertacijos teorinis reikšmingumas. Pagrįstas interesų grupių dalyvavimas viešojo valdymo procese ir išskirti jų veiklos metodai siekiant daryti poveikį instituciniam reguliavimui:

- Pateikiamas teorinis viešojo valdymo problemų formulavimo proceso modelis remiantis NATO „Agile C2 matrica“.
- Atsižvelgiant į mokslininkų pateiktą viešųjų gėrybių valdymo sistemą suformuotas teorinis energetikos sektoriaus valdymo modelis ir pritaikytas Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymo atvežiui.
- Remiantis čia paminėtais teoriniais modeliais ir atliktų tyrimų rezultatais bei adaptavus Lietuvos mokslo tarybos projekto metodiką interesų grupės buvo sukskirstytos į kategorijas ir suklasifikuotos pagal funkcijas.

Mokslui reikšminga tai, kad suformuojama tyrimo metodologija, sudaranti sąlygas identifikuoti viešojo valdymo procese aktyviai dalyvaujančias interesų grupes siekiant nustatyti jų veiklos vertinimo kriterijus: teisinį suinteresuotumą ir galią bei įvertinti jų poveikį instituciniam atsinaujinančios energetikos sektoriaus reguliavimui.

Moksliniu požiūriu disertacija reikšminga ir tuo, kad remiantis suformuota interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui vertinimo metodologija tyrimą galima plėtoti papildant naujais vertinimo kriterijus papildančiais šaltiniais, kuriuos atskleidė ekspertinio tyrimo rezultatai, taip tobulinant jų poveikio vertinimo sistemą Lietuvos AE energetikos sektoriuje ir tęsiant šios srities tyrimus.

Praktinis reikšmingumas. Atliktas ekspertinis vertinimas patvirtino teisinės bazės analizės metodo validumą ir suteikė tyrimui papildomos informacijos apie konkrečias interesų grupes, dalyvaujančias Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese, jų poveikį, veiklos principus ir metodus bei viešojo valdymo proceso ypatybes.

Pasitelkus ekspertų nuomones, nustatyti veiksmingiausi interesų grupių naudojami metodai siekiant daryti įtaką instituciniam reguliavimui ir iš to kylantys papildomi šaltiniai, kuriais remiantis būtų galima pildyti interesų grupių poveikio vertinimo metodiką.

Tyrimas prisideda prie mokslinių darbų, tiriančių interesų grupių poveikį viešojo valdymo procese, plėtojimo, tačiau jis taip pat gali būti ir praktiškai naudojamas viešojo valdymo institucijų siekiant vertinti interesų grupių veiklos poveikį atskiruose viešojo valdymo sektoriuose, pirmiausia tas grupes identifikuojant ir nustatant teisinį suinteresuotumą ir galią, bei naudojantis moderniais duomenų apdorojimo metodais interaktyviai vertinti jų poveikį instituciniam reguliavimui.

Siekiant plačiau įtraukti interesų grupes į viešojo valdymo procesą ir lanksčiai derinti jų interesus procesui yra pritaikomas problemų formulavimo modelis bei suformuojama poveikio vertinimo metodika ir pasiūlomas grupių interesų derinimo algoritmas. Siekiant skaidrumo ir lankstumo interesų derinimo srityje viešojo valdymo institucijoms galima siūlyti įgyvendinti šį algoritmą.

Ginamieji teiginiai:

1. Interesų grupės sudaro mišrias koalicijas vystant atsinaujinančios energetikos sektorių ir vykdant viešųjų gėrybių pasidalijimą bei kryžminį finansavimą.
2. Interesų grupių poveikis naudojantis įtraukia konkurencija (varžymusi) ir pasitelkiant interesų derinimo galią yra veiksmingas darant poveikį atsinaujinančios energetikos sektoriaus reguliavimui.

Mokslinio darbo metodai. Disertacijoje naudojami šie metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė atlikta naudojant sintezės, istorinio lyginamojo, aprašymo ir apibendrinimo metodus. Analizuojant interesų grupių sampratos įvairiapusiškumą ir siekiant išskirti svarbiausius jų veiklos aspektus bei nustatyti sąsajas su viešojo valdymo institucijomis bei renkantis teorines darbo priegas buvo kritiškai analizuojami užsienio ir Lietuvos mokslininkų darbai – knygos, disertacijos ir monografijos, straipsniai bei kitos publikacijos.
2. Pirminių šaltinių (dokumentų) analizė. Siekiant įvertinti interesų grupių poveikį viešojo valdymo institucijoms atlikta teisės aktų ir jų poveikio aplinkai analizė.
3. Ekspertinis interviu atliktas siekiant pagrįsti teisinės dokumentų analizės kaip tyrimo validumą bei atsakyti į papildomus klausimus, tokius kaip: kurios interesų grupės yra įtakingiausios šio sektoriaus viešojo valdymo procese, pagal kokius kriterijus galima būtų vertinti interesų grupių poveikį institucijoms, kokie yra interesų grupių veiklos įtakos metodai ir kanalai, kurie jų yra daugiau ar mažiau veiksmingi, taip pat buvo siekiama išryškinti viešojo valdymo proceso schemą atsinaujinančios energetikos sektoriaus srityje bei išgirsti rekomendacijas, kaip galima būtų didinti interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimo veiksmingumą.
4. Kokybinių duomenų analizė – empirinio tyrimo metu surinktų duomenų analizė atlikta remiantis turinio (angl. *content*) analizės metodu bei interpretatyvistiniu požiūriu. Siekiant kodifikuoti tiriamųjų duomenis pritaikyta vadybinio galios ir įtakos kvadranto matrica bei SPSS respondentų empirinių duomenų klasterizacijos metodas. Duomenims vizualizuoti pritaikytas „Power BI“.

Darbo apimtis ir struktūra. Disertacinis darbas susideda iš keturių dalių – teorinės, metodologinės-analitinės, tiriamosios ir siūlomosios.

Teorinėje disertacinio darbo dalyje išanalizuotos interesų grupių poveikio instituciniam atsinaujinančios energetikos reguliavimui teorinės takoskyros. Šiam tikslui pasiekti 1.1 skyriuje pateikiama viešojo valdymo proceso dalyvių analizė, kuri susideda iš viešojo valdymo dalyvių teorinio klasifikavimo ir koncepcijų analizės. 1.2 skyriuje siekiama pateikti interesų grupių dalyvavimo viešajame AE valdymo procese pagrindimą. Pagrindimas apima tris etapus: interesų grupių tarpusavio sąveikos proceso modeliavimą, interesų grupių tipologizavimo prielaidų iškėlimą ir interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui metodų išgryninimą aptariant teorinius metodus. Remiantis 1.1–1.2 skyrių dalinėmis išvadomis teorinės darbo dalies skyriuje išanalizuojamas viešasis atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymas. Šiam tikslui pasiekti aptariama energetikos sektoriaus valdymo struktūra, įvertinama AE samprata energetikos sektoriaus kontekste, išanalizuojama AE sektoriaus institucinio reguliavimo raida Lietuvoje bei, remiantis 1.2 skyriaus išvadomis, apibrėžiamas interesų grupių vaidmuo atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese. Atsižvelgiant į 1.1–1.2 skyrių rezultatus, 1.4 skyriuje pateikiama disertaciniame darbe sukurtų interesų grupių tikslinės elgsenos viešajame sektoriuje vertinimo modelių sintezė. Sintezei pateikti, apibendrinant 1.1–1.3 skyrių rezultatus, atliekama mokslinių tyrimų

analizė interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui vertinimo aspektu. Tai pat 1.4 skyriuje apibrėžiami suinteresuotųjų grupių interesų derinimo modeliavimo metmenys – pristatyti institucinio reguliavimo ir suinteresuotųjų grupių teorinių takoskyrų modeliai.

Metodologinėje-analitinėje disertacinio darbo dalyje, remiantis 1.4 skyriaus teoriniais modeliais, 2.1 skyriuje suformuluojamos tyrimo teorinės ir metodologinės prielaidos – sukuriamas tyrimo planas, suformuojamas metodologinis modelis, pateikiami tyrimo žingsniai. 2.2. skyriuje pateikiama tyrimo metodologija – atskleidžiami interesų derinimo mechanizmai, pristatomos bendruomeninės organizacijos, aptariamas problemos formulavimo procesas, identifikuojami aukcionų valdymo modeliai kaip energetikos sektoriaus poreikių reguliavimo mechanizmas, parenkamas galios ir interesų tinklo vertinimo mechanizmas. Remiantis 2.1 ir 2.2 skyrių rezultatais, 2.3 skyriuje pristatomi tyrimo atlikimo instrumentai ir priemonės – pateikiamas interesų grupių poveikio viešojo valdymo institucijoms vertinimo instrumento formavimas ir pagrindimas. Pagrindimą sudaro 3 dalys: empirinio tyrimo tikslo, uždavinių ir duomenų apdoravimo procedūros pristatymas, teisinės bazės analizės eiga ir ekspertinio interviu atlikimo tvarka.

Tiriamajoje disertacinio darbo dalyje, remiantis metodologinė darbo dalimi, siekiama atlikti interesų grupių poveikio atsinaujinančios energetikos sektoriaus instituciniam reguliavimui vertinimą Lietuvoje. Šiam tikslui pasiekti 3.1 skyriuje atliekamas kokybinio tyrimo Lietuvos Respublikos Seimo komitetų dokumentų analizės rezultatų aptarimas. Tai atlikus 3.2 skyriuje pateikiamas ekspertinio interviu rezultatų vertinimas. 3.3 skyriuje pasinaudojant statistinių rezultatų vertinimo instrumentais pateikiamas empirinių tyrimų rezultatų apibendrinimas.

Siūlomojoje disertacinio darbo dalyje, remiantis 1.4 skyriuje sudarytų modelių įvertinimu, taikant 3.3 skyriuje pateiktus tyrimų rezultatų įvertinimus, siekiama pateikti siūlymus interesų grupių sąveikos su instituciniu atsinaujinančios energetikos sektoriumi proceso reguliavimui modernizuoti. Šiam tikslui pasiekti 4.1 skyriuje pateikiami grupių interesų derinimo ir stebėsenos proceso metmenys, jais remiantis 4.2 skyriuje analizuojamas reguliacinių sprendimų priėmimo mechanizmo įtvirtinimas Lietuvos energetikos sektoriuje, o tai atlikus 4.3 skyriuje aptariamas sukurtas skaitmeninis grupių interesų derinimo algoritmas.

1 pav. Disertacinio darbo tyrimo planas

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Mokslinės publikacijos disertacijos tema:

J. Jatautas ir E. Kasiulis (2016). The effect of legislation on hydropower development: case study of Lithuania. *Investment Management and Financial Innovations*, 13 (2–2).

J. Jatautas (2016). An environmental assessment on hydropower development in Lithuania. *Environmental Economics*, 7 (1), 24.

J. Jatautas ir A. Stasiukynas (2016). Analysis of the Lithuanian renewable energy resources legal framework. *Problems and Perspectives in Management*, 14, 31–45.

J. Jatautas (2016). Lithuanian Environmental Protection and Energy Policy on Hydropower. *Journal of globalization and business management*, 1, 1–17.

J. Jatautas ir P. Mierauskas (2017). Towards the Development of Sustainable Hydro Energy in Lithuania. In *Environmental Engineering. Proceedings of the International Conference on Environmental Engineering. ICEE* (Vol. 10, p. 1–8). Vilnius Gediminas Technical University, Department of Construction Economics & Property.

J. Jatautas ir A. Stasiukynas (2019). Interesų grupių įtaka formuojant atsinaujinančios energetikos viešąją politiką Lietuvoje 2008–2018 m. *Socialiniai tyrimai*, 42 (2), 93–101.

Pranešimai tarptautinėse konferencijose:

J. Jatautas ir prof. P. Mierauskas. „Towards the Development of Sustainable Hydro Energy in Lithuania“ tarptautinėje-mokslinėje konferencijoje „Environmental Engineering“ 10th International Conference Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania 27–28 April 2017.

J. Jatautas ir A. Stasiukynas. „Interesų grupių galios vertinimas atsinaujinančios energetikos (AE) viešajame valdyme“ tarptautinėje-mokslinėje konferencijoje „Tarp efektyvumo ir socialinio poveikio“ Lietuva. MRU 2019 03 07.

1. INTERESŲ GRUPIŲ POVEIKIO INSTITUCINIAM ATSINAUJINANČIOS ENERGETIKOS REGULIAVIMUI TEORINĖS TAKOSKYROS

1.1. Viešojo valdymo proceso dalyvių analizė

Žlugus Tarybų Sąjungai Lietuvoje pradėjo formuotis viešojo valdymo modelis, skatinantis įtraukįjį interesų grupių dalyvavimą, kaip jį suprato Osborne (2006) ir Freeman (2000). Jų teigimu, viešasis valdymas – privataus ir valstybinio sektoriaus dalyvių sąveikos procesas. Besivystančių šalių viešojo valdymo modelių detaliau nagrinėjo Strange (1996), Hirst ir Thompson (1996), Peters (1998). Šių autorių nuomone, viešasis sektorius tampa valdomas suinteresuotųjų grupių, kai interesus derina viešojo valdymo institucijos konsensuso būdu. Viešojo valdymo institucijos figūruoja kaip interesų moderatorės, skatinančios išreikšti valią ir formalizuoti interesų grupių deklaruojamus tikslus (Ladeur, 2007).

Bendroji sąvoka „viešasis valdymas“ (angl. *governance*) pradėta vartoti apie 1990 metus (Domarkas ir Juknevičienė, 2014). Plačiąja prasme ši sąvoka suprantama kaip šalies reikalų tvarkymas jungtinėmis politinės, ekonominės ir administracinės bendruomenės atstovų pastangomis, siekiant paskatinti konstruktyvią valstybės institucijų, privataus sektoriaus ir civilinės visuomenės sąveiką (Domarkas ir Juknevičienė, 2014). Šiuolaikiniai autoriai viešąjį valdymą apibrėžia kaip įstatymų, administravimo aktų, teisminių nutarčių, administravimo praktikos, doktrinų režimą (Pivoras ir Visockytė, 2011).

Analizuojant tiek užsienio, tiek lietuvių mokslininkų darbus pastebėtina, kad bendro viešojo valdymo sampratos apibrėžimo nėra pateikta. Apibendrinama literatūros analizę, Kiurienė (2014) išskyrė užsienio autorių pateiktų viešojo valdymo sampratų įvairovę: tai „režimai, įstatymai, taisyklės, juridiniai sprendimai ir administracinės patikros, kurios apriboja, nubrėžia ir įgalina viešai remiamų tikslų ir paslaugų įgyvendinimą“. Lynn, Henrich ir Hill (2001) tai yra „taisyklių nustatymas, taikymas ir jų vykdymo užtikrinimas“. Kjaer (2004) viešąjį valdymą supranta kaip tam tikrą „konstitucinių ir institucinių susitarimų svarbiausiems politikos pasirinkimams institucionalizacijos formą“ (Pierre, 2011).

Lietuvių autorių pateikiamos viešojo valdymo sampratos taip pat skirtingos. Pavyzdžiui, remiantis Gudelio (2010) pateiktu apibrėžimu, valdymas yra visuma „procesų, kuriuose dalyvauja suinteresuotosios grupės: valstybės ir savivaldybės institucijos, verslo įmonės, verslui atstovaujanti organizacijos, bendruomenės, nevyriausybines organizacijos, žiniasklaida, pavieniai piliečiai“ (Gudelis, 2010). Be to, pasak šio autoriaus, nuo šių procesų priklauso visuomenės būklės pokyčiai. Pauliukevičiūtės ir Raipos (2012) teigimu, viešasis valdymas yra valdžios ir valdymo institucijų veikla, kuri jungia politikos formavimą, sprendimų priėmimą ir jų įgyvendinimą realizuojant viešąsias programas ir projektus. Domarko (2011) pateikiamas viešojo valdymo

apibrėžimas apima tam tikrą vertybių, programų ir institucijų sistemą, kuri „padeda visuomenei tvarkyti savo ekonominius, socialinius ir politinius reikalus, naudojantis valstybės, pilietinės visuomenės ir privataus sektoriaus sąveika“.

Taigi, viešojo valdymo sampratą, remiantis minėtais autoriais, būtų galima trumpai apibrėžti kaip tam tikrų taisyklių, procesų, susitarimų visumą, skirtą visuomenės, taip pat ir interesų grupių lūkesčiams ir tikslams įgyvendinti, formuojant ir įgyvendinant viešąją politiką.

Pivoras ir Visockytė (2011), apibendrinami užsienio autorių darbus, viešąjį valdymą siūlo analizuoti trimis lygmenimis: „instituciniu (apima formalias ir neformalias taisykles, procedūras ir t. t.), organizaciniu-vadybinio (valstybinių institucijų veikimas, veiklos vadyba, valstybės tarnybos sistema ir t. t.) ir techniniu (konkreiems viešosios politikos uždaviniams įgyvendinti svarbios sąlygos: profesionalumas, atskaitomybė, veiklos rezultatyvumas ir efektyvumas)“ (Pivoras ir Visockytė, 2011). Ši siūlymą autoriai grindžia remdamiesi Bevir (2010) nuomone, kad viešojo valdymo procese skiriama mažiau dėmesio valstybės institucijoms, o daugiau – procesams ir sąveikoms, kurios apima pilietinę visuomenę. Taigi, šiuo atveju tiek viešasis valdymas, tiek jo procesas vertinami per institucionalizmo, kaip tam tikrų režimų ir taisyklių, prizmę.

Pivoras ir Visockytė (2011), remdamiesi kitų autorių darbais, išskiria tokias pagrindines viešojo valdymo sampratos ypatybes:

- viešojo valdymo procese pripažįstama, kad administravimas iš prigimties yra politinis reiškiny, kuris negali būti paliktas tik profesionaliems politikams ar viešiesiems vadybininkams, turi būti įtraukiamos kitos suinteresuotosios pusės, piliečiai;
- pripažįstamas viešojo sektoriaus ir valstybės tarnybos, skiriančių dėmesį viešajam interesui užtikrinti, unikalumas;
- remiamasi nuostata, kad šiais laikais valstybės valdžios galios yra susilpnėjusios ar tiesiog pasikeitusios, todėl ji viena negali išspręsti viešųjų problemų – valstybės valdžia turi veikti su kitomis suinteresuotosiomis pusėmis (verslu, nevyriausybinėmis organizacijomis ir t. t.); viešajai politikai įgyvendinti dažnai reikia panaudoti ne tik viešuosius, bet ir privačius išteklius; tiek viešieji, tiek privatieji ištekliai privalo būti naudojami viešajam labui;
- viešojo valdymo sąvoka apima ne tik valstybės institucijas, bet ir jų sąveiką su kitų sektorių organizacijomis, todėl yra platesnė nei sąvoka „valstybės valdžia“;
- laikoma, kad įgyvendinant viešąją politiką pagrindiniai yra rinkos mechanizmai, taip pat reikšmingos ir hierarchinės struktūros (biurokratija), bendradarbiavimo tinklai; siekiant įgyvendinti viešosios politikos tikslus gali būti naudojamos įvairios priemonės;
- pabrėžiama, kad svarbu yra skaidrumas, nešališkumas ir pan.
- Kiurienė (2014) viešąjį valdymą siūlo apibrėžti trimis aspektais:
- istoriniu raidos aspektu viešasis valdymas traktuotinas kaip naujas viešojo administravimo raidos etapas, keičiantis naująją viešąją vadybą, tačiau jame išlieka kai kurie tiek viešosios vadybos, tiek viešojo administravimo bruožai;
- žvelgiant moksliniu aspektu, viešasis valdymas suprantamas kaip tam tikras viešojo administravimo modelis, kuriame į valdymą labiau įtraukiami piliečiai,

apribojama korupcija, iškeliamos tokios savybės kaip skaidrumas, atsakomybė, akcentuojamas geras tarpinstitucinis bendravimas bei aktyvi nevyriausybinių organizacijų veikla;

- teisiniu požiūriu viešasis valdymas gali būti vertinamas kaip viešosios politikos nustatymo, formavimo ir (arba) dalyvavimo ją formuojant ir įgyvendinimo procesų visuma. Šiuose procesuose, dalyvaujant viešojo valdymo institucijoms ir visuomenei, teikiamos administracinės ir viešosios paslaugos bei priimami ir įgyvendinami valdymo sprendimai.

Atsižvelgiant į pateiktus apibrėžimus, pastebėtina, kad viešojo valdymo procese dalyvauja įvairios interesų grupės – valstybės ar savivaldybių institucijos, verslo įmonės, verslui atstovaujanti organizacijos, bendruomenės, NVO, žiniasklaida, pavieniai piliečiai ir kiti veikėjai, viešojo valdymo procese atliekantys tam tikras funkcijas: iniciuoja politinę kryptį, prieštarauja tam tikrai valstybės politikai, formuoja viešąją nuomonę ir skatina diskusijas, apdoroja žmonių poreikius, stiprina ir stabilizuoja valdžią (Pražauskas ir Unikaitė, 2007).

Viešojo valdymo procese itin svarbus institucinio reguliavimo vaidmuo – jo gebėjimas „įvertinti vidines ir išorines grėsmes, galimybes, privalumus bei trūkumus, planuoti, efektyviai parengti ir priimti sprendimus, koordinuoti jų įgyvendinimą telkiant išteklius ir galimybes“ (Raipa, Štaras ir Čepuraitė, 2017). Tačiau, kaip pastebi Raipa ir Laurišonienė (2017), šiuo metu esama praktika rodo, jog vidiniai viešojo valdymo dalyviai – viešosios institucijos, siekdamos paspartinti vykdomų visuomeninių projektų ir programų eigą, skiria nepakankamai dėmesio koordinavimui, ignoruoja kai kuriuos procedūrinius elementus, neretai vengia veiklos viešumo. Taip, pasak autorių, bandoma paslėpti neefektyvų viešųjų institucijų darbą, nekompetenciją bei administracinių gebėjimų trūkumą (Raipa ir Laurišonienė, 2017). Tokie veiksmai trukdo sėkmingai viešojo sektoriaus veiklai bei neužtikrina sklandžios viešojo valdymo procesų eigos. Todėl, Raipos ir kt. (2017) nuomone, šiandieninio viešojo valdymo procese keliami itin aukšti reikalavimai visiems už priimamų sprendimų kokybę atsakingiems viešosios politikos sprendimų rengimo ir įgyvendinimo dalyviams, kurie įvairiais būdais yra tiesiogiai susiję su kitais sprendimų proceso dalyviais – suinteresuotaisiais vartotojais, klientais, piliečiais (Raipa ir kt., 2017).

Pritartina Mikulskienės ir bendraautorių nuomonei, jog mūsų šalyje trūksta išsamesnių interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui tyrimų (Mikulskienė, Pitrenaitė-Žilinskienė, Jankauskienė ir Augaitė, 2013).

Gana išsamių interesų grupių dalyvavimo institucinio reguliavimo procese konkrečiu energetikos sektoriaus atveju pavyzdžių yra pateikęs Stasiukynas (2010). Jis analizavo piliečių kaip aktyvių sektoriaus dalyvių įtraukimą į elektros energetikos valdymą. Savo tyrime piliečių dalyvavimą viešajame valdyme autorius priskyrė žemiausioms dalyvavimo pakopoms, kai piliečiai yra tik informuojami apie sprendimus ir skatinami prisitaikyti prie pokyčių (Stasiukynas, 2010). Galima teigti, jog tokia išvada siejasi su Kiser ir Ostrom trijų pakopų viešosios politikos formavimo modeliu, kai suinteresuotuosius asmenis tiesiogiai veikia žemesnio lygmens sprendimai (Kiser ir Ostrom, 1982).

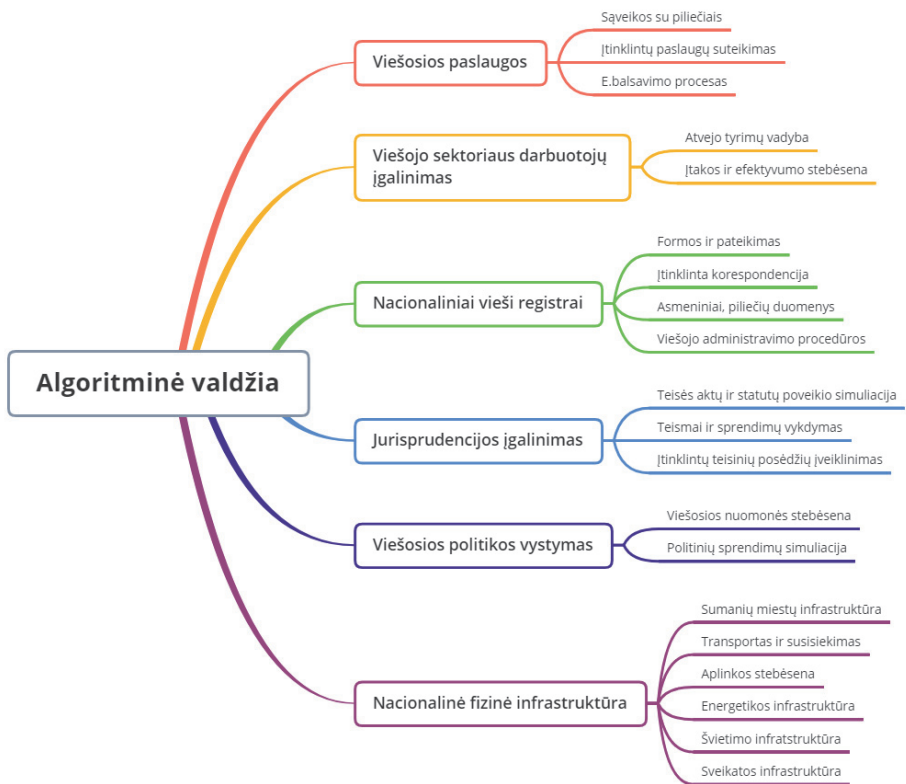
Kalbant apskritai apie viešojo valdymo procesą, paminėtina, jog Andrijauskaitė (2014), kaip Pivoras ir Visockytė (2011), pabrėžia viešojo valdymo proceso saviorganizuotumą, kai šio proceso kontroliuoja ir organizuoja ne vienas centras. Autorių teigimu, viešojo valdymo procesas gali būti palygintas su „valstybe, kurios veikla organizuojama per procedūrų ir institucijų tinklą“ (Andrijauskaitė, 2014). Taigi, remiantis šiais autoriais, galima apibendrinti, kad viešojo valdymo proceso metu vykdomos tam tikros procedūros, o jose dalyvauja interesų grupių tinklas, kurį sudaro politikai, viešojo valdymo institucijos, pilietinė visuomenė, privataus verslo sektoriaus atstovai.

Institucinės analizės ir plėtos teorinį modelį sukūrę Kiser ir Ostrom viešosios politikos formavimą vertina kaip asmens požymių (vertybių ir išteklių) bei sprendimo situacijos požymių sąveiką ir analizuoja instituciniu požiūriu (Kiser ir Ostrom, 1982). Šių autorių pagrindinė išvalga yra ta, kad tas pats asmuo skirtingose sprendimo situacijose elgsis skirtingai, veikiamas tam tikrų institucinių taisyklių, o institucinę analizę jie vertina trimis lygiais: pagal veiklos lygį (pvz., sprendimus dėl agentūrų leidimų), kolektyvinį pasirinkimą (pvz., agentūrą reglamentuojantis statusas) ir konstitucinį lygį (konstitucija kaip institucija, reglamentuojanti įstatymų leidžiamąją galią) (Ostrom, 1986, 1990). Taigi, remiantis šiomis autorių išvalgomis, galima teigti, kad viešojo valdymo procesas vyksta trimis lygmenimis: konstitucija nustato pagrindines įstatymų leidėjo institucines taisykles, o įstatymų leidėjas – pagrindines taisykles, kurios reglamentuoja agentūrų leidimų sprendimus; piliečius ir jų atstovus, t. y. interesų grupes, pirmiausia paveikia sprendimai, priimti žemesnėje pakopoje, o šiems įtakos turi aukštesnio lygmens sprendimai. Pastebėtina, jog, remiantis šiuo modeliu, galima analizuoti asmenų ir institucijų poveikį vyriausybės politikos sprendimams.

Kitokį požiūrį pateikia Kingdonas, kuris sukūrė trijų srautų požiūrį į darbotvarkės nustatymą ir politikos formavimą. Pasak jo, pagrindinės politikos reformos įvyksta, kai sėkmingai sutampa visi trys srautai: reaguodama į pateiktą problemą, politinė bendruomenė, kuriai priklauso ir interesų grupės, kuria finansiškai ir techniškai pagrįstus siūlymus, kuriuos, įvertinę kaip jiems naudingus, patvirtina politikai (Kingdon, 1984). Sabatier teigimu, Kingdono metodo teigiamas bruožas tai, kad jame svarbus vaidmuo tenka esmei politinei informacijai apie realias pasaulio problemas bei ankstesnių vyriausybės intervencijų poveikį. Autoriaus vertinimu, toks požiūris peržengia griežtą institucionalizmą, kuriuo apsiriboja daugelis politologų (Sabatier, 1991).

Sabatier yra sukūręs koncepcinį politikos proceso pagrindą, apibendrinantį daugelį kitų teorijų bruožų. Jo vertinimu, nuolat vykstantys politikos pokyčiai apima tris veiksnius: a) konkuruojančių advokacijos koalicijų, bandančių manipuluoti įvairių vyriausybės institucijų taisyklėmis, sąveiką politikos posistemyje; b) posistemo išorės pokyčius, paveiktus socialinių ir ekonominių sąlygų, visos sistemos valdymo koalicijos ir kitų politikos posistemių sprendimus ir c) stabilų sistemos parametru, tokių kaip pagrindinė socialinė struktūra ir konstitucinės taisyklės, poveikį įvairių dalyvių apribojimams ir ištekliams (Sabatier, 1991). Taigi, toks Sabatier pateiktas viešosios politikos formavimo modelis yra gana platus, apimantis įvairius viešosios politikos formavimo etapus ir atspindintis viešojo valdymo proceso sudėtingumą.

Vertinant Sabatier modelį viešojo valdymo proceso kontekste dera pažymėti, jog viešojo sektoriaus iššūkiams įgyvendinti formuojasi nauja kryptis, vadinama *govtech*. Ši iniciatyva apima valdžios procesų institucionalizavimą taikant dalyvaujančiosios demokratijos ir automatizavimo operacijas. Jų analizei galima pasitelkti algoritminės valdžios modelį – suinteresuotųjų šalių valdymui ir autentifikacijai prie paslaugų yra taikomos blokų grandinės technologijos – šitas sprendimas įgyvendintas Estijoje, *ID-card x-road* platformoje. *X-road* platforma sujungia viešojo sektoriaus paslaugas į vientisą paslaugų suteikimo platformą pritaikant nacionalinius registrus duomenų mainams tarp institucinių paslaugų. Šiam tikslui pasiekti naudojami valdžios duomenų fabrikai, daiktų internetas, dirbtinis intelektas, didžiųjų duomenų analitika, išvalgų platformos ir blokų grandinės.

2 pav. Algoritminės valdžios modelis

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Siekiant įtvirtinti algoritmines valdžios modelį Lietuvoje, Ekonomikos ir inovacijų ministerijoje (EIMIN) sukurta *GovTech Lab* iniciatyva, kai viešųjų institucijų keliami

iššūkiai sprendžiami į problemų sprendimą įtraukiant piliečius ir įmones. Viešojo sektoriaus įstaigos yra skatinamos pateikti problemas, tuomet pagal jas privataus sektoriaus atstovai ir suinteresuotosios grupės pateikia sprendimus, juos išsiunčia pateikčių forma atsakingai organizacijai peržiūrėti. Peržiūrėjusi pareiškėjų pasiūlymus problemą pristaciusi organizacija priima sprendimą vykdyti bandomąjį projektą su pasiūlymo teikėju, o jam pasisekus skirti papildomą finansavimą produktui arba sprendimui vystyti ir tobulinti organizacijoje. Esant poreikiui sudaroma MITA – kuruojama sutartis ikiprekybiniam pirkimui ir sprendimo finansavimui.

Apibendrinant šiame poskyryje pateiktas įžvalgas galima teigti, jog viešojo valdymo procesas – tai procesas, kurio metu derinant skirtingus interesus, atsižvelgiant į atstovų galią ir valstybės disponuojamus ekonominius ir socialinius išteklius formuluojami ir priimami sprendimai, reguliuojantys įvairius viešojo valdymo sektorius. Interesų grupės vaidina reikšmingą vaidmenį šiame procese ir yra viena neatskiriamų jo dalių. Akcentuojama, kad šių laikų kontekste formuojasi naujos paradigmos – į viešojo valdymo procesą bandoma įtraukti tokius elementus kaip dirbtinis intelektas, blokų grandinės, skaitmeniniai algoritmai siekiant procesą padaryti spartesnį ir skaidresnį.

1.1.1. Viešojo valdymo proceso dalyvių teorinis klasifikavimas

Atsižvelgiant į disertaciniame darbe atliekamą empirinį tyrimą, aktualu išsiaiškinti, kokios viešojo valdymo dalyvių sampratos pateikiamos vadybos ir viešojo valdymo teorijų kontekste, jų teorinės įvairovės apžvalga leidžia išgryninti interesų grupių, kaip viešojo valdymo veikėjų, sampratą ir sudaro pagrindą praktiškai ištirti interesų grupių poveikį instituciniam reguliavimui.

Suinteresuotųjų asmenų (angl. *stakeholders*) teorija buvo pasiūlyta 1984 m. Freeman ir išdėstyta jo knygoje „Strategic Management: A Stakeholder Approach“ (Freeman, 2010). Vadovaujantis šia teorija, bandoma atsakyti, kaip šiuos asmenis identifikuoti ir kaip su jais reikėtų elgtis, norint užtikrinti organizacijos sėkmę. Remiantis klasikiniu Freeman suinteresuotųjų šalių apibrėžimu, suinteresuotosios šalys įvardijamos kaip kiekvienas individas arba individų grupė, kuriai daroma įtaka arba ji pati gali daryti įtaką, kad pasiektų organizacijos tikslus (Freeman, 2010).

Kaip teigia Donaldson ir Preston (1995), suinteresuotųjų šalių teoriją galima analizuoti atsižvelgiant į normatyvinius, deskriptyvinius ir instrumentinius aspektus, kuriuos ji apima. Autoriai, pateikdami normatyvinius argumentus, teigia, kad suinteresuotųjų asmenų teorija apima daugialypius ryšius su suinteresuotosiomis šalimis (pvz., darbuotojais, klientais, tiekėjais), taigi, analizuoja daugialypę atsakomybę (Flak ir Rose, 2005).

Kaip pažymi Key (1999), deskriptyviniai suinteresuotųjų asmenų teorijos elementai yra skirti apibrėžti tai, kaip turi būti atstovaujamos ir apibūdinamos organizacijos bei jų elgsena. Taigi, vertinant suinteresuotųjų pusių teoriją deskriptyviu aspektu, pažymėtina, jog, autorių pastebėjimais, šioje teorijoje pateikiamas aprašomasis teorinis korporacijos (organizacijos) kaip teisėtų suinteresuotųjų subjektų tinklo modelis bei pateikiama analizės, skirtos suinteresuotųjų šalių santykiams analizuoti (pavyzdžiui, at-

sižvelgiant į skubumą, galių ir teisėtumą), koncepcija (Flak ir Rose, 2005). Anot Mitchell ir kt. (1997), suinteresuotųjų asmenų išskirtinumą sudaro galios, teisėtumo ir skubos požymiai. Taigi, pritariama jau anksčiau minėtiems autoriams Donaldson ir Preston (1995), kurie teigia, kad suinteresuotųjų šalių teorija turi deskriptyvinių požymių.

Kitas deskriptyvinis teorijos elementas yra vaizdinių modelių ar suinteresuotųjų asmenų žemėlapių kūrimas. Tokie žemėlapiai gali būti pateikiami įvairiais būdais: sujungtais į tinklą ar centralizuoti, apibendrinančiai arba atsižvelgiant į kontekstą. Tokie modeliai paprastai naudojami siekiant pagerinti suvokimą apie sudėtingą operacinę aplinką ir pavaizduoti organizacijai įtaką darančias jėgas. Klasikinis suinteresuotųjų šalių modeliavimo būdas yra pagrindinės organizacijos ar projekto pristatymas suinteresuotųjų asmenų ryšių centre, taip pabrėžiant pagrindinės organizacijos ir su ja susijusių suinteresuotųjų asmenų ryšius, tad tai dar vienas argumentas, palaikantis pirmos teorijos deskriptyviškumą (Donaldson ir Preston, 1995).

Aptariant instrumentinę suinteresuotųjų šalių teorijos pusę, reikėtų pažymėti, kad, autorių teigimu, ji susijusi su įmonių socialinių rezultatų ir įmonių finansinės veiklos ryšiu, todėl yra platesnės klausimų grupės dalis (Egels-Zandén ir Sandberg, 2010).

Donaldson ir Preston (1995) instrumentinį suinteresuotųjų šalių požymį apibūdina kaip suinteresuotųjų asmenų valdymo praktikos ir įvairių finansinės veiklos tikslų pasiekimo sąsają, jei tokių yra, tyrimo pagrindą. Pritartina šių autorių pastebėjimui, kad organizacijos, praktikuojančios suinteresuotųjų asmenų valdymą, tai yra daug dėmesio skiriančios suinteresuotosioms šalims, palyginti sėkmingai veiks (Donaldson ir Preston, 1995).

Suinteresuotųjų asmenų teorijai, kurioje analizuojamos atskiros grupės, artimos yra bendros veiklos kryptčių sąjungų teorijos (pliuralizmo teorija, konfliktų teorija, sisteminė teorija ir kt.). Iš jų išskirtinos dvi pagrindinės grupių elgseną nagrinėjančios teorijos: pliuralizmo teorija ir konfliktų teorija.

Remiantis pliuralizmo teorija, pagrindine grupės susidarymo priežastimi laikomi tam tikri grupės narių interesai. Pagal šią teoriją, pliuralistinėje visuomenėje organizacija susikuria tuomet, kai tai yra reikalinga grupės narių interesams įgyvendinti (Pasquino, 2015). Kaip rašo autoriai, XX a. pradžioje JAV pradėjus grupių elgsenos tyrimus, visuomenės narių, aktyviai dalyvaujančių įvairiose socialinėse grupėse, elgsena, pasitelkus tarpusavio sąveikos modelį, buvo aiškinama ir pačios valstybės samprata (Pasquino, 2015).

Konfliktų teorijos požiūriu, svarbios bendros veiklos kryptčių sąjungų ir kolektyvinių derybų priežastys yra įvairių visuomeninių grupių konfliktai (Himmelman, 1983). Kaip pažymi Guzavičius (2008), konfliktų teorija apima dar kelias grupių elgseną rinkoje nagrinėjančias teorijas – korporatizmo, neokorporatizmo ir mezokorporatizmo. Pagal korporatyvizmo teorijos, tiriančios politinius sprendimus priimančių ekonominių subjektų tarpusavio sąveiką, koncepciją, korporatinės bendros veiklos kryptčių sąjungos yra įtraukiamos į ekonominių sprendimų priėmimo ir jų vykdymo procesą, o tai paspartina visuomenės bendros gerovės augimą (Guzavičius, 2008).

Atkreiptinas dėmesys, kad sąvoka „korporatizmas“ savo kilme panaši į senesnę terminą korporatyvizmas. Korporatyvizmas yra ekonominė, teisinė, politinė doktrina,

pagal kurią visuomenė turi būti sudaryta iš susivienijimų (korporacijų) (Guzavičius, 2008), tačiau, kaip teigia Beyers ir kt. (2008), tradicinės diskusijos apie pliuralistines ir korporatines teorijas šiuo metu yra daug mažiau paplitusios, nes interesų grupių studijos tapo empirinės, sistemosingos ir vis labiau remiasi sudėtingesniais metodologiniais metodais ir nuosekliais teoriniais požiūriais.

Kitose dviejose teorijose – viešojo pasirinkimo ir racionalaus pasirinkimo – *interesų grupių* idėja pasitelkiama aiškinant demokratiškas vyriausybių funkciją per idėją, kad žmonės siekia racionalaus savo intereso (Brennan ir Buchanan, 1985). Tačiau, kaip pastebi autoriai, dažnai tokiuose paaiškinimuose slypi prielaida, kad žmonės peržengia savo interesus veikdami grupės vardu (Brennan ir Lomasky, 1993). Remiantis šių teorijų koncepcijomis, darytina prielaida, jog išskylančios demokratijos problemos gali būti išsprendžiamos pasitelkiant atskirus žmones, bet institucijos (grupės) turi veikti geriau ir efektyviau.

Hall ir Deardorff (2006) aprašė informacinės lobizmo teorijas. Remiantis šiomis teorijomis, reikia manyti, kad interesų grupės, turinčios tam tikros informacijos, sutelks dėmesį į įstatymų leidėjų, kuriuos jos turi įtikinti, lobizmą. Tačiau realių interesų grupių lobistai, priešingai, dažniausiai bendrauja su įstatymų leidėjais, kurie su jais jau sutinka, tai yra jų jau nereikia įtikinėti. Todėl autoriai daro išvadą, kad lobistinė veikla neturi būti susijusi su įstatymų leidėjų nuomonės keitimu – vietoj to *lobistai* remia panašiai mąstančių įstatymų leidėjų darbą, kad jie taptų veiksmingesni, siekdami savo bendrų tikslų (Schnakenberg, 2017).

Ankstyvosiose informacinio lobizmo teorijose buvo akcentuojamas modelis, kai interesų grupės daro įtaką įstatymų leidėjams, įgydamos politikos žinių ir naudodamos jas bendravimui su politikos formuotojais. Dviejų žaidėjų teorija, sukurta Potters ir Van Winden (1992), parodė, kad interesų grupių ir įstatymų leidėjų interesų konfliktai gali užkirsti kelią patikimam informaciniam lobizmui ir kad lobizmo išlaidų nustatymas atkuria patikimumą, kai interesų konfliktai nėra per stiprūs (Potters ir Van Winden, 1992). Pasak Austen-Smith ir Wright (1992), analizavusių teorinį modelį, kuriame dvi priešingos interesų grupės perduoda informaciją vienam įstatymų leidėjui, norėdamos paveikti jo balsą, informacinis lobizmas gali pagerinti įstatymų leidėjo politinius sprendimus.

Alternatyvią teoriją yra pasiūlę Bauer ir kiti autoriai (Bauer, Ithiel De Sola ir Lewis, 1972). Remiantis šia teorija, interesų grupėms atstovaujantys lobistai atlieka darbą ir kaupia ekspertines žinias, kad galėtų subsidijuoti įstatymų leidėjų, kurie su jais jau sutinka, darbą (Hall ir Deardorff, 2006). Taigi, iš šio apibrėžimo galima daryti prielaidą, kad lobistai arba bent didžioji jų dalis turi turėti tam tikrų ekspertinių žinių arba būti savo srities, kurioje jie vykdo lobistinę veiklą, ekspertais.

Dar vieną lobistų apibrėžimą pateikė Potters ir Van Winden (1990). Lobistai šiuo atveju buvo apibrėžti kaip spaudimo grupė, o politinio spaudimo idėja įteisinta kaip informacijos perdavimo žaidimas tarp interesų grupės ir įstatymų leidėjo.

Spaudimo grupės apimančią teoriją yra pateikęs ir Becker. Jis akcentavo spaudimo grupių konkurenciją, pagrįstą politinio biudžeto, skirto įstatymų leidėjams paveikti, apskaičiavimu (Becker, 1983). Remiantis šia teorija, manoma, kad politikai ir biuro-

kratai prisiima politinius asignavimus, atsirandančius dėl konkurencijos tarp spaudimo grupių. Kaip ir įmonių vadovai yra samdomi, atsižvelgiant į savininkų interesus, laikoma, kad politikai ir valdininkai gali būti samdomi atstovauti kolektyviniams spaudimo grupių interesams. Nukrypęs nuo šių interesų, politikai ir valdininkai atleidžiami arba atstumiami rinkimais ir apkaltos būdu (Becker, 1983). Taigi, remiantis šia teorija, galima teigti, jog spaudimo grupės turi didelę galią politiniame gyvenime, darydamos įtaką valdžios atstovams.

Apibendrinant aptartas viešojo valdymo ir vadybos teorijas, galima išskirti šiuos išorinius viešojo valdymo dalyvius: suinteresuotieji asmenys ir interesų grupės, lobistai bei spaudimo grupės, taip pat ir vidinius dalyvius, tokius kaip institucinius sprendimus formuojančios institucijos, vykdomoji valdžia ir akcentuojama jų sąveika. Išsamesnė išorinių viešojo valdymo dalyvių, darančių poveikį vidiniams dalyviams ir jų formuojamam instituciniam reguliavimui, koncepcijų analizė aptariama kitame poskyryje.

1.1.2. Viešojo valdymo dalyvių koncepcijų analizė

Akademinėje literatūroje pateikta daug suinteresuotųjų asmenų apibrėžčių, tačiau nė vienai jų nebuvo teikiama pirmenybė, todėl galima pagrįstai teigti, jog mokslinėje literatūroje nėra pateikta galutinio ir visuotinai priimtino suinteresuotojo asmens sampratos apibrėžimo. Siekiant aiškumo, plėtojant tolimesnius tyrimo žingsnius, šiamo poskyryje apžvelgiama suinteresuotųjų asmenų – grupės, apimančios ir kitus viešojo valdymo veikėjus, tokius kaip interesų grupės, vyriausybė, politikos formuotojai ir kt., koncepcijos sampratų įvairovė užsienio ir Lietuvos mokslininkų darbuose.

Freeman, atsižvelgdamas į didėjantį verslo konkurencingumą ir organizacijų veiklų sudėtingumą, savo suinteresuotųjų asmenų koncepcijoje siekė apibrėžti alternatyvias valdymo formas organizacijose. Ši koncepcija vėliau išaugo iš verslo teorijos ribų ir įgavo platesnę reikšmę – buvo pradėta taikyti visuomenės interesams ir viešajam valdymui (Wagner-Mainardes, Alves ir Raposo, 2011). Taigi, terminas „suinteresuotasis asmuo“ pradėtas vartoti ne tik verslo, bet ir kitose srityse (tarp įmonių, vyriausybių, nevyriausybinių organizacijų ir net žiniasklaidos) (Friedman ir Miles, 2006) ir plačiai paplito, o tai ir lėmė jo sampratos daugiaprasmiškumą.

Vienas iš visuotinai priimtų suinteresuotųjų asmenų apibrėžimų galėtų būti tas, kurį siūlo Jonker ir Foster – „subjektas, turintis tam tikros formos pretenzijų į pagrindinę organizaciją ir turintis pakankamai galių paveikti tą organizaciją“ (Jonker ir Foster, 2002, p. 189). Kaip minėta, šiuo metu suinteresuotieji asmenys veikia ir viešojo valdymo srityje, todėl jų veiklos sritys, pateikiamos literatūroje, yra plačios. Tai gali būti akcininkai, darbuotojai, klientai, konkurentai, bendruomenė, specialiųjų interesų grupės, visuomenė ir plačioji visuomenė (Carroll ir Buchholtz, 1996), vietinio, nacionalinio ar tarptautinio spaudimo grupės (Scholes ir Clutterbuck, 1998). Remiantis autoriais, reikia pažymėti, kad į suinteresuotųjų asmenų sąvokos apibrėžimą patenka ir kitų grupių sąvokos – interesų grupės, spaudimo grupės ir viešojo valdymo institucijos.

Friedman ir Miles teigimu, egzistuoja aiškus suinteresuotųjų asmenų sąvokos ir to, kas yra suinteresuotosios šalys, ryšys (Friedman ir Miles, 2006). Šiai sąvokai autoriai

priskiria vietinės bendruomenės, žiniasklaidos, visuomenės grupes, suinteresuotųjų asmenų atstovus, verslo atstovus, NVO, aktyvistus, mokslininkus, vyriausybę, politikos formuotojus ir kt. (Friedman ir Miles, 2006). Taigi, remiantis šių tyrėjų mintimis ir antrinant čia minėtiems autoriams galima teigti, jog į sąvoką „suinteresuotieji asmenys“ patenka ne tik išoriniai viešojo valdymo veikėjai, bet ir vidiniai, tokie kaip vyriausybė ir ministerijos, kontrolės institucijos, politikos formuotojai.

Kalbant apie suinteresuotųjų asmenų sąvoką ir jos apibūdinimą lietuvių autorių darbuose, paminėtina, kad mokslinėje literatūroje aptinkami du variantai – suinteresuotasis asmuo (ar asmenys) ir suinteresuotoji šalis (arba šalys). Analizuojant tyrimus ir šių dvejų reiškinių apibrėžtis pastebima, jog šios sąvokos vartojamos sinonimiškai.

Stasiukynas, remdamasis Freeman teorija, teigia, kad „ne visa visuomenė tam tikroje situacijoje yra suinteresuoti asmenys, kaip ir suinteresuoti asmenys negali būti visuomenė“ (Stasiukynas, 2010b). Autoriaus teigimu, suinteresuotieji asmenys dažnai yra vienos organizuotos visuomenės dalies atstovai, taip pat vienos arba daugiau bendruomenių, kurios turi konkrečių interesų, dalis (Stasiukynas, 2010b). Pastebėtina, kad paprastai suinteresuotieji asmenys nesistengia intensyviai paveikti įstatymų leidimo proceso ir politiniame gyvenime aktyviai nedalyvauja. Jie apsiriboja informacijos platinimu ar programų kūrimu, siekdami pagerinti savo narių profesinius, verslo, socialinius ar profesinius interesus. Tačiau matydami, kad įprastų jų veiksmų nepakanka norint apsaugoti savus interesus, suinteresuotieji asmenys gali siekti įtakingesnių asmenų ar grupių paramos ir bandyti žengti į politikos areną ir taip siekti savo tikslų. Tačiau dažnai pavieniams suinteresuotiesiems asmenims ar šalims tai padaryti gana sunku, nes nepakanka įtakos (Stasiukynas, 2010b).

Remiantis pateiktomis mintimis, darytina prielaida, jog suinteresuotieji asmenys yra pasyvūs viešojo valdymo veikėjai, o tai reikštų siauresnę sampratą apimtį, nei buvo aptikta iki to.

Darškuvienė ir Bendoraitienė (2013), remdamosi suinteresuotųjų asmenų teorijos išvalgomis, siekė ne tik pateikti savąjį suinteresuotųjų asmenų apibrėžimą, bet ir atskleisti suinteresuotųjų asmenų sampratą raidą. Vis dėlto reikia pasakyti, kad, sugretinus skirtingas suinteresuotųjų asmenų klasifikacijas, apibendrinus jų esminius bruožus bei palyginus skirtingus literatūroje įvardijamus požiūrius į suinteresuotųjų asmenų lūkesčius, autorėms nepavyko pateikti apibendrinto apibrėžimo. Tai dar kartą įrodo, jog bendros visapusiškai tinkamos ir visa apimančios suinteresuotųjų asmenų sąvokos apibrėžimo procesas yra sudėtingas ir priklauso nuo kiekvieno tyrėjo atliktos analizės bei individualaus interpretavimo ypatumų.

Atkočiūnienė ir Štareikė (2016), remdamosi užsienio autorių patirtimi, taip pat apibrėžė suinteresuotųjų asmenų sąvokos turinį. Pasak jų, pagal organizacinį mechanizmą suinteresuotieji asmenys gali apimti labai platų spektrą – nuo konkretaus individo (pvz., bendruomenės nario kaimo gyventojas ir kt.) iki atitinkamų institucijų (ministerijos, NVO ir kt.). Taigi, mokslininkės papildė vieno iš čia paminėtų autorių poziciją, jog suinteresuotieji asmenys – tai ne tik išoriniai viešojo valdymo veikėjai, bet taip pat ir vidiniai, tokie kaip ministerijos ir kitos viešojo valdymo institucijos, o tai paneigia anksčiau pateiktą nuomonę, jog šie asmenys yra pasyvūs veikėjai.

Neverauskas ir Tijūnaitienė (2007) siekė išanalizuoti visuomenės dalyvavimo teorijų pagrindą, pasitelkdami vieną iš šių reiškinį aiškinančių teorijų – demokratijos teoriją. Naudodamiesi mokslinės literatūros analizės, sisteminimo, lyginimo metodais mokslininkai nagrinėjo užsienio autorių darbus (Neverauskas ir Tijūnaitienė, 2007).

Reikšmingiausi šio tyrimo pastebėjimai – visuomenė nėra suinteresuotųjų asmenų ar grupių sinonimas. Taip pat suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas nėra tas pats kaip visuomenės dalyvavimas (Neverauskas ir Tijūnaitienė, 2007). Tyrimo kontekste buvo laikomasi nuostatos, kad *visuomenė* yra asmenų ir grupių susibūrimas, kuris gali būti apibūdintas kaip organizuotas arba neorganizuotas, profesinis arba *mėgėjiškas, stichiskai susiformavęs arba institucinis ir toks, kuriam aktualios arba nesvarbios dabartinės problemos*. Minėtu atveju visuomenė – tai miestų bendruomenės nariai, kuriuos sieja gyvenimas tam tikroje apibrėžtoje teritorijoje ir bendri interesai, būdingi bet kurio miesto bendruomenei. Remiantis šiais autoriais, galima pateikti tokią suinteresuotųjų asmenų sąvoką: tai piliečiai, turintys galimybę aktyviai ir tiesiogiai dalyvauti sprendimuose, kurie priimami bendrai visai visuomenei (Neverauskas ir Tijūnaitienė, 2007). Iš čia kyla dar viena viešojo valdymo dalyvio sąvoka – tai visuomenė.

Visuomenės aspektą, tirdamas suinteresuotųjų asmenų veiklą, savo tyrime apie suinteresuotųjų asmenų dalyvavimą Lietuvos saugomų teritorijų valdymo procese minėjo ir Mierauskas (2010). Kaip ir anksčiau pristatytų autorių tyrime, visuomenė šiuo atveju suprantama kaip pavienių asmenų ar jų grupių, siekiančių aktyviai dalyvauti tam tikroje viešojo valdymo srityje, visuma. Taip pat tai plačioji visuomenė, kuri siekia gauti informacijos ir pasyviai dalyvauti procese, bet neturi tiesioginio poveikio tikslams įgyvendinti (Mierauskas, 2010). Mokslininko teigimu, visuomenė, nebūdama suinteresuotuoju asmeniu, nors ir dalyvauja viešuosiuose svarstymuose dėl tam tikrų teisinės bazės pakeitimų, tačiau vaidina menką vaidmenį arba visiškai neturi įtakos sprendimams. O suinteresuotieji asmenys gali gerokai pakreipti tikslus ar veiklas.

Mierausko (2010) teigimu, suinteresuotaisiais asmenimis (arba dar kitaip šalimis) gali būti pavieniai asmenys, bendruomenės, socialinės grupės, įvairios institucijos, asociacijos, nevyriausybinės organizacijos, turinčios tam tikrų interesų tam tikroje srityje ir galinčios turėti įtakos tam tikrose srityse iškeltiems *uždaviniams* įgyvendinti, valdyti ir tvarkyti. Be to, suinteresuotaisiais asmenimis taip pat laikytini asmenys, kuriuos domina vykdomos veiklos, bet jie jokių veiklų nevykdo (Mierauskas, 2010). Kitaip tariant, suinteresuotieji asmenys, remiantis Mierausku, yra „asmenys arba jų grupės, kuriuos domina tam tikra veikla bei jos pasekmės ar kurių interesus veiklos gali paveikti“ (Mierauskas, 2010, p. 127). Autoriaus pateikti argumentai nepatvirtina anksčiau įvardytos pozicijos, jog į suinteresuotųjų asmenų sąvoką patenka ir vidiniai viešojo valdymo institucijų veikėjai.

Pagal priklausančius požymius išskirtinos septynios suinteresuotųjų asmenų grupės (Kanopka, 2015):

- **Neaktyviosios** (angl. *dormant*) – tos, kurios išsiskiria galia daryti įtaką sprendimams, tačiau dėl nesantį legitimumo ryšių ir aktualių poreikių šiuo potencialu nepasinaudoja. Šios šalys laikomos nereikšmingomis, tačiau turi potencialą labai greitai įgyti kitų reikšmingumo požymių, todėl verta jas stebėti.

- **Diskrečiosios** (angl. *discretionary*) – tos, kurios išsiskiria legitimumu, tačiau neturi aktualių poreikių ir galios. Tai dažniausiai yra organizacijos naudos gavėjos korporatyvinės filantropijos ir socialinės įmonių atsakomybės kontekste.
- **Reikalaujančiosios** (angl. *demanding*) – jos dažniausiai turi aktualių reikalavimų, tačiau neišsiskiria nei galia, nei legitimumu.
- **Dominuojančiosios** (angl. *dominating*) – išsiskiria tiek galia, tiek legitimumu. Jos turi ne tik legitimus reikalavimus, bet ir realias galimybes juos pasiekti. Savime suprantama, kad į tokias šalis bus atsižvelgiama.
- **Priklausomosios** (angl. *dependent*) – tos šalys, kurios turi legitimus ir aktuales reikalavimus, tačiau priklauso nuo kitų suinteresuotųjų šalių galios išteklių, kad galėtų juos įgyvendinti. Pavyzdžiui, aplinkosaugininkai, siekiantys apsaugoti miškus nuo kirtimų, tačiau jiems trūksta galios. Tokiu atveju šalies tikslai galėtų būti pasiekti užsiimant lobistine veikla per galingesnę veikėją, tarkime, vyriausybę. Tokios suinteresuotosios šalys priskiriamos prie vidutiniškai reikšmingų.
- **Pavojingosios** (angl. *dangerous*) – tokiomis suinteresuotosios šalys tampa, kai turi galios ir aktualių reikalavimų, tačiau neišsiskiria legitimumu. Dažniausiai tokios grupės iš tiesų išsiskiria smurtiniu pobūdžiu, pavyzdžiui, įvairios religinės ar etninės teroristų bendruomenės, turinčios labai aktualius reikalavimus ir realią galią, tačiau kovojančios neteisėtais būdais.
- **Kritinės** (angl. *definite*) – suinteresuotosios šalys išsiskiria visais trimis požymiais: jos kelia aktualius ir teisėtus reikalavimus bei disponuoja pakankama galia, kad juos įgyvendintų.

Pabrėžtina, kad grupės, neturinčios nė vieno iš aptartų požymių, nėra laikomos suinteresuotosiomis šalimis ir sprendimų priėmėjai jas dažniausiai ignoruoja.

Kanopka (2015), remdamasis mokslinių darbų analize, išskiria kitus tris svarbius suinteresuotųjų asmenų požymius, kaip jau anksčiau minėta, būdingus deskriptyvienei teorijai: tai galia (angl. *power*), legitimumas (angl. *legitimacy*) ir aktualumas (angl. *urgency*):

- **Galia.** Toks socialinių veikėjų ryšys, kai vienas iš jų gali kitą paveikti, kad šis pasielgtų taip, kaip kitokiomis sąlygomis nebūtų pasielgęs.
- **Legitimumas.** Bendras suvokimas, kad veikėjo veiksmai yra skatintini, tinkami ir laukiami tam tikrų normų, vertybių, įsitikinimų ir sąvokų socialinėse struktūrose.
- **Aktualumas.** Kaip sparčiai suinteresuotasis asmuo gali priversti atkreipti į ją dėmesį įmonės vadovybę.

Taip pat autorius išskiria reikšmingumą (angl. *salience*) kaip pagrindinę deskriptyvinę suinteresuotųjų asmenų teorijos sąvoką. Kuo suinteresuotasis asmuo arba jų grupė labiau išsiskiria galia, legitimumu ir aktualumu, tuo labiau ji reikšminga ir tuo daugiau dėmesio jai turėtų skirti įmonės vadovybė (Kanopka, 2015) arba viešojo valdymo institucija.

Taigi, svarbiausias suinteresuotųjų asmenų požymis, remiantis išvardytais autoriais, yra tam tikra galia ir įtaka tam tikroje viešojo valdymo srityje, siekiant įgyvendinti savo tikslus.

Kaip jau pastebėta, kai kurie autoriai į suinteresuotųjų asmenų sąvoką įtraukia kitas grupes – viešojo valdymo veikėjus, pavyzdžiui, interesų grupes, spaudimo grupes ir pan.

Mokslinėje literatūroje aptinkama ir dar viena sąvoka – interesų grupės.

Interesų grupės samprata mokslinėje literatūroje traktuojama įvairiai. Reikia pastebėti, kad visi mokslininkai sąvokai „interesų grupė“ taiko tą pačią reikšmę, tačiau apibrėžia šį reiškinį skirtingai.

Pavyzdžiui, Beyers ir kt. (2008), analizavę interesų gupių apibūdinimų įvairovę mokslinėje literatūroje, patys pateikė interesų grupės kaip organizacijos sampratą. Jų nuomone, interesų grupės tikslas yra kaupti informaciją ir atstovauti visuomenės interesams viešosios politikos formavimo metu siekiant formuoti viešąją politiką (Beyers, Eising ir Maloney, 2008). Magstadt (2012) ir Martini (2012) interesų grupes apibrėžia panašiai – kaip tam tikras asociacijas, kurios, siekdamos savo interesų, daro poveikį instituciniam reguliavimui lobizmo būdu. Nownes apibrėžia interesų grupę kaip nepartinę organizaciją, užsiimančią politine veikla, kad pasiektų išsikeltus tikslus (Nownes, 2013).

Galima pastebėti, kad vieni užsienio autoriai, tokie kaip Beyers, apibrėždami interesų grupes, atsižvelgia į jų funkcijas, kiti, pavyzdžiui, Magstadt, – į jų veiklos būdus. Tačiau visuose apibrėžimuose esama bendrų aspektų, teigiama, kad: a) interesų grupė yra organizuota grupė ir b) siekia daryti įtaką viešajai politikai.

Iš lietuvių autorių paminėtinas Lukošaitis (2000). Apibendrinamas ankstesnių interesų grupių tyrimų duomenis, jis išskyrė tyrimuose populiariausią interesų grupių apibrėžimą: „interesų grupės – tai pripažįstančių tuos pačius tikslus individų organizacinė struktūra (asociacija), siekianti daryti poveikį įvairių lygių viešajai politikai, tačiau nesiekianti politinės valdžios iškovojoimo“ (Lukošaitis, 2000). Trumpiausias A. Lukošaičio aptiktas interesų grupių apibūdinimas teigia, jog interesų grupės yra tam tikras „institucionalizuotas ryšys tarp valstybės ir svarbiausių visuomenės sektorių“ (Lukošaitis, 2000).

Broga (2001) išskyrė tokias dažniausiai analizuotoje literatūroje vartotas interesų grupių sąvokas: „organizuoti interesai“, „spaudimo grupės“ ar tiesiog „grupės“. Tačiau drauge pabrėžiama, kad Lietuvoje tokias grupes įprasta vadinti tiesiog interesų grupėmis (Broga, 2001). Paminėtina dar viena to paties autoriaus išskirta interesų grupių sąvoka, pateikta britų mokslininko Simpsono. Šiuo atveju interesų grupė apibūdinama kaip „organizacija, siekianti daryti poveikį siaurai viešosios politikos sričiai, tačiau pati nesiekianti valdyti“ (Simpson, 1999).

Interesų grupių veiklą ir poveikį tyręs Guzavičius (2008) interesų grupes apibrėžė kaip ekonominių subjektų susijungimą į vieną grupę, siekiant didesnės galios jų daromo poveikio strateginius ekonominius sprendimus priimantiems ir juos įgyvendinantiems ekonominiams subjektams (Guzavičius, 2008). Dažniausiai tokioms ekonominėms grupėms priklauso pelno siekiantys verslo subjektai. Skirtingų autorių interesų grupės apibrėžimai apibendrinami 1 lentelėje.

1 lentelė. *Interesų grupių sampratų įvairovė*

Autorius	Metai	Sąvoka
Freeman	1984	„Interesų grupė – tai bet kuri grupė ar individas, kuris yra veikiamas ar pats gali paveikti organizacijos tikslų realizavimą.“ „Bet kuri apibrėžiama grupė ar individas nuo kurio priklauso organizacijos išlikimas ir egzistavimas.“
Truman	1993	„Interesų grupė – bendrų pažiūrų grupė, kuri kelia tam tikrus reikalavimus kitoms visuomenės grupėms. Kai tokia grupė savo reikalavimus kelia per valdžios institucijas, ji tampa politine interesų grupe.“
Thomas	2008	„Interesų grupė – tai grupė, kuri nesiekia laimėti formalios valdžios kontrolės, bet nori daryti įtaką viešajai politikai jai aktualiose srityse.“
Beyers ir kt.	2008	„Interesų grupė – organizacija, kuri kaupia, pristato ir tarpininkauja visuomenės interesams, siekiant formuoti viešąją politiką.“
Guzavičius	2008	Autorius interesų grupes supranta kaip „ekonominių subjektų susijungimą į vieną grupę, siekiant didesnės galios jų daromos įtakos strateginius ekonominius sprendimus priimantiems ir juos įgyvendinantiems ekonominiams subjektams“.
Janda ir kt.	2008	„Interesų grupė – organizuota individų grupė, kuri siekia daryti įtaką viešajai politikai.“
Povilaitis, Kaminskas	2010	„Individų arba organizacijų formalios organizacijos, turinčios autonomiją nuo viešosios valdžios ir politinių partijų, siekiančios atstovauti visuomenės interesus konkrečioms sritims ir bandančios paveikti viešąją nuomonę, politinės partijos narius arba viešosios valdžios pareigūnus darant įtaką viešajai politikai.“ (p. 39)
Magstadt	2012	„Interesų grupė – asmenų asociacija, kuri bando daryti įtaką politikai ir įstatymams, dažniausiai per lobizmą, kampanijų įmokas ir bendrą balsavimą.“
Nownes	2013	„Interesų grupė – organizacija, kuri vykdo politinę veiklą.“
Newmark, Nownes	2014	„Interesų grupė – įtakos samprata yra susijusi su atskirų grupių jėga. Interesų grupe galima apibrėžti tam tikros grupės gebėjimą daryti įtaką politikams tokiu būdu, kuris padeda grupėms pasiekti savo tikslus.“

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Atsižvelgiant į skirtingas interesų grupės sąvokos apibrėžtis, galima teigti, kad, nepaisant skirtingumų, bendroji apibrėžtis nurodo, kad interesų grupė yra organizuota grupė, kuri stengiasi daryti poveikį viešajai politikai. Pasak Truman, „kai tokia grupė savo reikalavimus kelia per valdžios institucijas, ji tampa politine interesų grupe“, todėl daroma prielaida, jog interesų grupė, taip pat kaip ir suinteresuotieji asmenys, apima ir valdžios institucijas, tačiau, remiantis kitais autoriais, „tiesiogiai nesiųsdama savo atstovų politinėje valdžioje“ (Truman, 1971).

Akcentuotina, kad beveik visose sąvokose vartojamas bendras vardiklis yra „įtaka vyriausybei ir viešajai politikai“, taigi, numanoma, jog jos siekia aktyviai daryti įtaką ir nėra pasyvios stebėtojos.

Analizuojant užsienio autorių darbus matyti, kad neretai užsienio literatūroje interesų grupių veikla vadinama lobistine – teigiama, kad interesų grupės užsiima sprendimų priėmėjų lobizmu, kad pasiektų politikos rezultatų, kurie yra artimi jų tikslams (Klüver, 2011). Užsienio mokslininkai dažnai neatskiria lobistinės veiklos nuo interesų grupių veiklos ir paprastai vartoja sąvoką „interesų grupių lobistinė veikla“. Taigi, nuo interesų grupių sąvokos neatskiriama dar vieno viešojo valdymo proceso veikėjo – lobisto – sąvoka.

Europinio masto lobizmo apibrėžimas reiškia „veiklą, kuria siekiama daryti įtaką Europos institucijų politikos formavimo ir sprendimų priėmimo procesams“ (Europos Parlamentas, 2018). ES lygiu lobistai apibrėžiami kaip visos organizacijos ir savarankiškai dirbantys asmenys, užsiimantys „veikla, vykdoma siekiant tiesiogiai ar netiesiogiai paveikti ES institucijų politikos ir sprendimų priėmimo procesų formavimą ar įgyvendinimą“ (Mulcahy, 2018). Taigi, lobistų sąvokos apibrėžimas pasižymi tokiais pat esminiais aspektais kaip interesų grupės – tai organizuota grupė (kartais – pavieniai asmenys), siekianti paveikti viešosios politikos formavimą.

Lobizmo sąvokos turinį apimančias lobizmo teorijas, kuriose esminis lobizmo akcentas buvo skirtas informacijai, analizavo Bernhagen su kolegomis (Ainsworth, 1993; Austen-Smith, 1993; Lohmann, 1993; Bernhagen ir kt., 2015). Kaip pastebėjo tyrėjai, minėtų teorijų kūrėjų manymu, politikos formuotojams reikia informacijos, kurią teikia visuomenės grupės – taip jie gali efektyviai paversti savo politinius tikslus rezultatais. Lobistai šiame kontekste apibrėžiami kaip dalyvių, turinčių tą patį politikos tikslą, pogrupis, o politinio lobizmo sąvoka šiuo atveju yra pateikiama kaip informacijos perdavimas politikams (Bernhagen ir kt., 2015).

Lietuvoje kalbant apie lobizmą išskiriamos dvi sąvokos – „lobizmas“ ir „lobistinė veikla“. Pasak Andrikenės (2002), terminas „lobizmas“ Lietuvoje vartojamas lobizmui kaip reiškiniiui apibrėžti; o terminas „lobistinė veikla“ – lobizmo praktiniams veiksams, t. y. lobizmui, apibrėžti siaurąja prasme.

Diskusiniame Brazaitytės ir Čepinskio (2003) straipsnyje remiamasi Thomas ir Hrebenar (2010) mintimis. Lobistą šie autoriai apibrėžia kaip „asmenį, atstovaujantį interesų grupei ir jos naudai darantį įtaką valdžios sprendimams“. O plačiąja prasme, taip pat remiantis šių autorių mintimis, lobistas yra apibrėžiamas kaip interesų grupės paskirtas asmuo, siekiantis palengvinti savo grupei daryti įtaką viešajai politikai bei vykdyti šią veiklą (Hrebenar ir Thomas, 2010). Taigi, šiuo atveju tiek užsienio, tiek lietuvių autorių pastebėjimai, kas yra lobistas, sutampa – tai asmuo, kuris siekia paveikti viešąją politiką atstovaudamas tam tikrai interesų grupei.

Šiek tiek siauriau, nesiplėsdamas į lobisto veiklos ypatybes, lobizmo bei lobistų sąvokas pateikė Snieškus, tyręs lobizmo įtaką viešojo valdymo institucijoms (Snieškus, 2004). Lobizmą bendrąja prasme jis apibrėžė kaip laisvos rinkos ekonomikos, pluralistinės visuomenės sandaros ir laisvos interesų raiškos elementą, o lobistas, pasak autoriaus, yra fizinis asmuo ar organizacija, kurie turi teisę užsiimti lobistine veikla

(Snieškus, 2004). Pastebėtina, kad autorius apibrėžime neišskyrė lobistinės veiklos požymių (poveikio viešajai politikai, atstovavimo interesų grupei).

Geleževičius lobizmą apibrėžia kaip veiksmus, „kuriais siekiama paveikti parlamentarų balsavimą priimant ar nepriimant, keičiant, papildant teisės aktą lobisto paslaugas užsakiusiam klientui naudinga linkme. Šiuolaikine prasme – pastangos daryti įtaką ne vien įstatymų leidybos, bet ir vykdomosios valdžios sprendimams“ (Europos fondas trečiųjų šalių piliečių integracijai, 2018, p. 23). Šioje sampratoje matomas naujas akcentas – lobisto paslaugos užsakymo, o tai reiškia, kad lobistai (ar lobistų grupės) veikia pagal kitos interesų grupės užsakymą ir už savo veiklą gauna atlygį.

Kalbant apie jau pateiktas lobizmo sampratas reikia pažymėti, kad dažniausiai lobizmą nagrinėjančių autorių darbuose vartojamas toks lobizmo apibrėžimas: *lobizmas* – tai procesas, kurio metu grupės, organizacijos ar jos dalies nuomonė yra perduodama tiek rinkimuose išrinktiems, tiek paskirtiems valdžios pareigūnams, turint tikslą paveikti valdžios pareigūnus, kad būtų priimtas tam tikrai grupei ar organizacijai palankus sprendimas (Andrikienė, 2002). Tačiau būtina pabrėžti, kad lobizmas kaip reiškinys neapsiriboja tik įstatymų leidžiamąja valdžia – jį pasitelkus gali būti siekiama paveikti teismų, administracinių įstaigų bei įstatymų vykdomosios valdžios veiksmus (Janda ir kt., 2008, p. 314). Be to, lobistai dažnai veikia atstovaudami ne tik savo, bet ir kitų interesų grupių interesams, pasitelkdami turimas ekspertines žinias, nukreipdami jas į viešosios politikos formuotojus.

Kalbant apie lobisto sampratą, paminėtina, kad šalia lobisto sąvokos dažnai sinonimiškai vartojama spaudimo grupės sąvoka (Meissner, 2015). Šis terminas yra gana specifiškas, nes jau pats žodis „spaudimas“ visuomenėje vertinamas gana dviprasmiškai ir dažnai neigiamai siejamas su jėgos panaudojimu. Kitaip sakant, sąvoka „spaudimo grupė“ (angl. *pressure group*) jau savaime preziumuoja tai, kad tam tikri asmenys ar jų grupė daro spaudimą kitai grupei ar asmeniui, panaudodami asmeninį, ekonominį ar psichologinį spaudimą, siekdami savo tikslų. Tačiau būtina pabrėžti, kad daugeliui interesų grupių (taip pat ir lobizmo) aiškus ar numanomas jėgos panaudojimas nėra būdingas. Dažniausiai jos, teikdamos prašymus ir pasisakydamos dėl savo pasirinktų priežasčių, remiasi protu ir argumentais.

Atsižvelgiant į paties termino specifškumą, literatūroje aptikti išsamų ir tikslų spaudimo grupės apibūdinimą yra sunku. Pastebėtina, kad dažniausiai autoriai jį vartoja greta interesų grupių sąvokos sinonimiškai (Jentges, Brändli, Donges ir Jarren, 2013). Kiti autoriai siūlo nevartoti sąvokos „spaudimo grupė“, nes ji turinti neigiamų reikšmių, o keisti ją neutralėse „interesų grupės“ sąvoka (Grant, 2001). Taip pat dažnai pirmenybė teikiama terminui „nevyriausybinių organizacijos“ (NVO) – laikoma, kad toks terminas yra patrauklesnis visuomenei (Watts, 2013). Truman, kaip minėta anksčiau, siūlė spaudimo grupę apibrėžti kaip „bet kokią grupę, kuri, remdamasi vienu ar daugiau bendrų požiūrių, pateikia tam tikras pretenzijas kitoms visuomenės grupėms dėl numanomo elgesio formų nustatymo, palaikymo ar stiprinimo pagal bendrą požiūrį“ (Davies, 1997). Remiantis Truman, „spaudimo grupės“ koncepcija remiasi „savanaudiškumu“ jausmu ir tuo, kad „specialių teisių ir privilegijų“ per šias grupes siekia kiti politiniai veikėjai (Posner, 2003). Turint galvoje anksčiau pateiktą lobizmo sampratą, galima daryti prielaidą, jog Trumano pateikta spaudimo grupės koncepcija

sutampa su lobizmo grupės koncepcija, tai yra iš šio autoriaus pateikto apibrėžimo išplaukia, kad spaudimo grupės, kaip ir lobizmo, gali būti samdomos kitų suinteresuotųjų asmenų ar grupių, kad atstovautų pastarųjų interesams. Pastebėtina, kad anksčiau minėta sąvoka „lobizmas“ apima ir spaudimo grupes, ir jų atstovų pastangas įtikinti valstybės pareigūnus ar įstatymų leidėjų atstovus palaikyti jų tikslus, o spaudimo grupės sampratą dauguma autorių stengiasi sušvelninti, kad būtų išvengta neigiamo visuomenės požiūrio į pačią grupę ir neigiamo jos veiklos vertinimo.

Analizuojant pateiktą medžiagą, pastebėta, kad kai kurie užsienio ir lietuvių autoriai savo darbuose greta sąvokos „suinteresuotieji asmenys“ vartoja ir tokią sąvoką kaip „interesų grupė“. Minėtinas lietuvių ir užsienio autorių skirtumas: užsienio autoriai, vardinantys kitas grupes greta suinteresuotųjų asmenų, jas priskiria suinteresuotiesiems asmenims. O lietuvių autoriai, greta suinteresuotųjų asmenų minintys interesų grupes, dažniausiai jas mini sinonimiškai, neišskirdami kurios nors grupės pirmenybės.

Apibendrinant galima teigti, jog suinteresuotas asmuo – tai asmuo, grupė, organizacija arba sistema, kuri siekia daryti poveikį viešojo sektoriaus instituciniam reguliavimui viešojo valdymo procese. Pagal savo veikimo būdus, galimybes, veikimo kanalus suinteresuotieji asmenys gali būti skirstomi į atskiras grupes – interesų grupes, lobistus ir lobistines grupes, spaudimo grupes, taigi, remiantis šiuo požiūriu suinteresuotieji asmenys yra platesnė sąvoka nei interesų grupės. Tokia išvada daroma todėl, kad interesų grupė turi savo įtakos ribas ir struktūrą, kuri dažniausiai veikia kaip institucionalizuotas darinys, o suinteresuotieji asmenys gali nesudaryti vienos bendros interesų grupės ir labiau susijungia į bendrus klasterius – juos sujungia bendri tikslai.

Kadangi disertacijos empirinėje dalyje analizuojamos tik aktyvų poveikį darančios grupės, nutarta daugiausia vartoti „interesų grupės“ sąvoką, nors dažnu atveju tai sinonimiškai koreliuoja su suinteresuotųjų asmenų sąvoka, tačiau kai kurie autoriai suinteresuotuosius asmenis įvardija kaip apimančius ir pasyvius viešojo sektoriaus stebėtojus viešojo procese valdymo procese, o analizuojant interesų grupių sąvokos aspektus to nebuvo aptikta.

1.2. Interesų grupių dalyvavimo viešajame atsinaujinančios energetikos valdymo procese pagrindimas

1.2.1. Interesų grupių tarpusavio sąveikos procesas

Kaip teigiama Freeman ir Phillips (2002) aprašytoje suinteresuotųjų asmenų teorijoje, interesų grupių poveikis instituciniam reguliavimui priklauso nuo to, kaip gerai jos valdo ryšius su kitomis grupėmis, kurios gali turėti įtaką jų tikslams įgyvendinti. Taigi, preziumuotina, kad interesų grupės veiklos efektyvumas priklauso ir nuo pačios grupės narių savybių, ir nuo kitų interesų grupių bei institucijų ir jų reguliavimo, kurį siekiama paveikti. Šį reiškinį pagrindžia institucinės analizės ir plėtros (IAP) teorinis modelis, kurį sukūrė Ostrom su kolegomis (Kiser ir Ostrom, 1982).

Kaip teigia Kiser ir Ostrom, IAP sistemoje modeliuojama tam tikra veiksmo arena, kurioje sąveikauja asmens požymiai ir sprendimo situacija (Kiser ir Ostrom, 1982). Asmens požymiai šioje teorijoje siejami su asmeninėmis sprendimą siekiančio paveikti

ar priimančio asmens savybėmis – jo nusistatymais, galimybėmis apdorojant informaciją, asmeniniais ištekliais, jo taikomomis sprendimo taisyklėmis (Sabatier, Focht, Lubell, Trachtenberg, Vedlitz ir Matlock, 2005), tad, kaip minėta anksčiau, su interesų grupių narių savybėmis. O sprendimo situacija yra interesų grupę veikiančių aplinkybių visuma. Šios sąveikos rezultatas – tam tikras sprendimas tam tikroje politinėje aplinkoje.

Būtina pabrėžti, kad tokia interesų grupių sąveika su kitomis grupėmis ir poveikis instituciniam reguliavimui autorių yra apibrėžiama kaip bendradarbiavimas arba tinklinis valdymas (Ansell ir Gash, 2008). Šis apibrėžimas, pasak autorių, apima šešis svarbius sprendimo priėmimo proceso kriterijus: diskusijas, inicijuojamas valstybės institucijų, diskusijų dalyvius – nevalstybinius veikėjus, tiesioginių veikėjų dalyvavimą priimančiam sprendimui, kai jų nebekonsultuoja valstybinės agentūros; oficialių diskusijų organizavimą ir kolektyvinį svarstymą; siekį sprendimus priimti bendru sutarimu (net jei sutarimo praktiškai nepavyksta pasiekti) ir bendradarbiavimą, nukreiptą į viešąją politiką ar viešąją erdvę (Ansell ir Gash, 2008).

Tinklinio valdymo teorijoje, sukurtoje Ostrom 1961 m., akcentuojamas policentrizmo principas – kai tam tikrą organizaciją sudaro kelių lygių ir tipų organizacijos, turinčios sutampančių atsakomybių ir funkcinių galimybių tam tikrose srityse ir veikiančios viešojo valdymo procese priimančiam sprendimui, tačiau vieno stipraus lyderio toje organizacijoje nėra (McGinnis ir Ostrom, 2012).

Apibendrinant šias teorijas akcentuotina, kad abi jos pabrėžia sprendimų priėmimo proceso daugialypiškumą. Galima daryti prielaidą, kad pavienės interesų grupės turi mažiau galimybių sėkmingai pasiekti savo tikslą nei tos, kurios susijungia į bendrą tinklą arba nebendradarbiauja su kitais viešojo valdymo proceso dalyviais, nes joms tiesiog gali pritrūkti finansinių ir žmogiškųjų išteklių.

Žvelgiant iš neopliuralistinės perspektyvos, toks viešojo valdymo ir viešosios politiko daugiasluoksniškumas išryškinamas globaliu mastu (Bohas, 2015). Neopliuralizmo koncepciją analizuojantys autoriai pabrėžia, kad ji pirmiausia išryškina daugialypius viešosios politikos aspektus, dėl kurių veikėjai vis dažniau buriasi į koalicijas. Be to, remiantis teorija, išryškinamos didžiųjų organizacijų silpnybės, akcentuojant galimybę leisti veikti smulkesniems veikėjams (Bohas, 2015). Apibendrinant galima teigti, kad neopliuralizmo teorija apima anksčiau minėtus organizacijų tinklus ir jų sąveiką viešojo valdymo procese ne tik regioniniu, bet ir pasauliniu mastu.

Aiškinantis interesų grupių poveikį sprendimų priėmėjui, svarbu, kokių sprendimų priėmimui bus skiriamas didžiausias valdžios institucijų dėmesys, o tai jau apima problemos patekimo į politinę darbotvarkę klausimą. Kingdon pasiūlė srautų teoriją, kuria siekė paaiškinti, kokių aplinkybių reikia, kad interesų grupei aktuali problema patektų į sprendimų priėmėjų darbotvarkę ir būtų priimtas perspektyvus sprendimas (Bohas, 2015). Remiantis Kingdon trijų srautų teorija, sprendimų priėmimą veikia trys srautai: *problemos srautas*, kurio metu atkreipiamas dėmesys į politikos problemą, *politikos srautas*, kai prieinama prie problemos sprendimo, bei *viešosios politikos srautas*, kai sprendimą galima paversti politika (Cairney ir Jones, 2016).

Gilinant į Kingdon teoriją, galima teigti, kad sprendimų priėmimo etape svarbūs trys aspektai: problemos, kurių interesų grupė siekia išspręsti, sureikšminimas ir

tinkamas pateikimas sprendimų priėmėjui; sprendimo priėmimo procesas, vykstantis keliais etapais ir keliuose lygmenyse, bei sprendimo priėmimo pavertimas viešąja politika, kuri priklauso nuo to, kiek viešosios politikos formuotojai bus imlūs siūlomam sprendimui. Atkreiptinas dėmesys, kad kiekviename iš išvardytų srautų gali ištikti pertrauktos pusiausvyros atvejais (True, Jones, ir Baumgartner, 1999). Tokia situacija gali būti, jei atitinkamai siūloma problema arba sprendimas neįtraukiamas ar pašalinamas iš darbotvarkės – tokie atvejai sprendimo priėmimo procesas užtrunka dar ilgiau, arba jei susijusi interesų grupė bus neaktyvi ir neskatins svarstymo, procesas kuriam laikui gali visai sustoti (vadinamasis sąstingio periodas).

Pertrauktos pusiausvyros (angl. *punctuated equilibrium*) teoriją kūrė Baumgartner ir Jones. Joje atkreipiamas dėmesys į tai, kad viešajai politikai būdingas ilgas stabilumo laikotarpis, kurį skiria trumpi radikalių pokyčių momentai (True ir kt., 1999). Dėl tokių galimų sąstingio periodų visuomenėje dažnu atveju vyrauja neigiama nuomonė apie interesų grupių veiklą viešojo valdymo institucijose, tačiau Bovaird ir Loffer (2003) išskiria ir keletą teigiamų interesų grupių dalyvavimo viešojo valdymo procese aspektų:

- didinama politikos formavimo, sprendimo priėmimų kokybė (nes valdžia turi sąlygas naudotis plačiais informacijos išteklių, perspektyvomis ir potencialiais sprendimais);
- gerinamos sąlygos tarp valdžios ir piliečių;
- didinamas valdžios skaidrumas ir atskaitomumas gyventojams, taip siekiant jų pasitikėjimo.

Pozityviąją interesų grupių dalyvavimo viešojo valdymo procese pusę taip pat akcentuoja ir lietuvių autorės Petukienė ir Tijūnaitienė (2007), išskirdamos tokias svarbiausias interesų grupių dalyvavimo funkcijas:

- interesų grupės prisideda prie vyriausybinių institucijų reagavimo ir atskaitomybės piliečiams užtikrinimo jų atstovaujamiems interesams;
- jos sukuria sąlygas žmonėms ir grupėms daryti įtaką sprendimams, kurie juos veikia, stiprindami jų kompetencijas ir gebėjimus;
- teikia stabilumo demokratinei sistemai.

Interesų grupėms vis dažniau įsitraukiant į viešojo valdymo procesą, šio proceso samprata tampa neatsiejama nuo dalyvavimo elemento, kuris, pasak Pivoro ir Visockytės (2014), laikomas gero viešojo valdymo sąvokos dalimi. Kaip nurodoma Mikulskienės ir kolegijų (2013) tyrime, dalyvavimu pagrįstas valdymas yra tam tikras požiūris į sprendimų priėmimo procesą, kuriame veikia politikos dalyviai. Kaip teigia tie patys autoriai, tiek lietuvių, tiek užsienio mokslinėje literatūroje interesų grupių dalyvavimas viešojo valdymo procese pateikiamas kaip įvairiais būdais įgyvendinama lobistinė veikla, nukreipta į viešosios politikos formuotojus (Mikulskienė ir kt., 2013).

Interesų grupių dalyvavimo būdus viešųjų sprendimų priėmimo procese, pasak Lukošaičio (2011), galima vertinti remiantis dviem kriterijais: dalyvavimo apimtimi (t. y. asmeniniu arba grupiniu dalyvavimu) ir dalyvavimo eiga bei rezultatu – kai dalyvavimo veiksmi nulemia dalyvavimo formas ir padeda struktūrizuoti dalyvavimo procesą. Interesų grupių įtraukimo ir dalyvavimo priimančioms viešuosius sprendimus būdai gali būti vertinami pagal du kriterijus (Lukošaitis, 2011):

- dalyvavimo apimtį – asmens arba grupinio dalyvavimo. Tai toks dalyvavimas, kai visuomenės indėlis yra arba asmeninis, balsuojant ar kitaip teikiant informaciją, arba grupinis, kai nuomonės pateikiamos bendrai nuo grupės;
- dalyvavimo rezultatą ir dalyvavimo eigą, kai dalyvavimo tikslai nulemia dalyvavimo formas ir padeda struktūrizuoti dalyvavimo procesą.

Be to, kaip teigia Lukošaitis, interesų grupės, veikdamos tarp visuomenės ir valdžios, daro įtaką darbotvarkės nustatymui, iškeldamos tam tikras visuomenines problemas, o politinės partijos, apibendrinusios šią informaciją, gali ją pateikti kaip reikšmingą valstybei problemą (Lukošaitis, 2011).

Dalyvavimu grįstas viešasis valdymas yra tiesioginis dalyvavimo fakto ir būsimo sprendimo, kai interesų grupių yra klausiami patarimų ir nuomonių konkrečiais valdymo klausimais dar iki pagrindinio sprendimo priėmimo, ryšys (Mikulskienė ir kt., 2013).

Tokiais atvejais priimtina organizuoti dideles grupes, kur keitimasis nuomonėmis tampa daug svarbesniu procesu nei galimas būsimas sprendimo priėmimas.

Vilčinsko ir Vijeikio (2007) išskiriamos trys pagrindinės dalyvavimo veiklos kryptys:

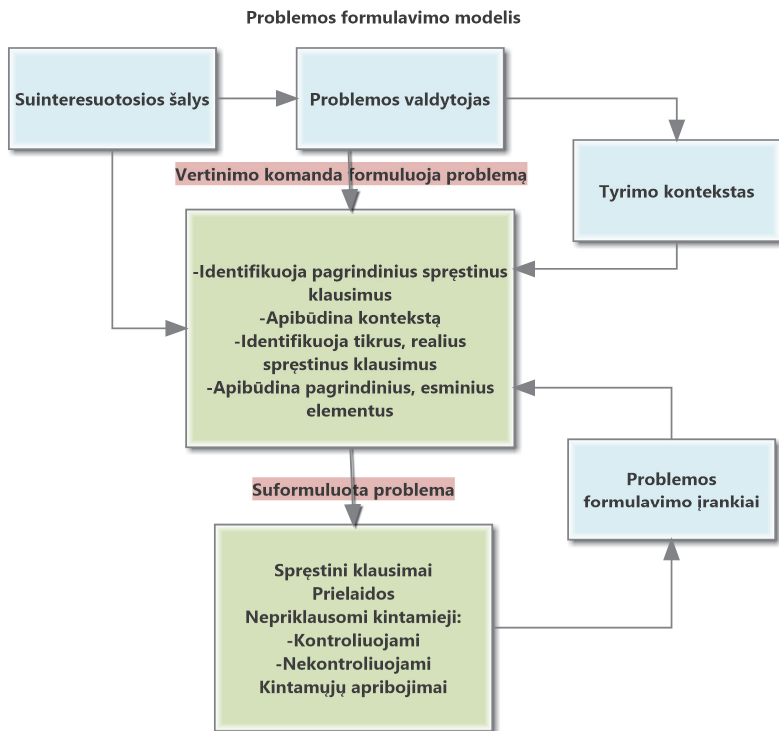
- informavimas – valdžios funkcija, skirta interesų grupėms apie priimtus ir planuojamus priimti sprendimus informuoti;
- konsultavimas – valdžios institucijų prašymu, interesų grupės reiškia savo pozicijas, teikia savo nuomones ir pasiūlymus;
- dalyvavimas – interesų grupių iniciatyva bei valdžios institucijos pasiūlyta galimybė dalyvauti sprendimo priėmimo procese.

Autorių teigimu, remiantis interesų grupių funkcijomis, galima išskirti tų grupių veikimo principus. Tai yra interesų grupės turi tinkamai išanalizuoti situaciją, viešai reikštis ir bendrauti su visuomene, be to, formuoti teigiamą požiūrį, kuriam pritartų tiek interesų grupės atstovai, tiek dalis visuomenės. Be to, kaip teigia Martini, interesų grupės tiesiogiai bendrauja su valdžios atstovais, dalyvauja viešuosiuose posėdžiuose, rengia pranešimus aktualiais politiniais klausimais bei reiškiasi žiniasklaidoje (Martini, 2012).

Šio skyriaus pabaigoje pateikiamas problemų eskalavimo ir operatyvaus sprendimo priėmimo modelis, kurio pagrindu priimami sprendimai esant interesų grupių poveikiui. Modelio konceptą savo veikloje taiko NATO ir naudoja jį institucionalizuotam problemų sprendimui hierarchinėje struktūroje. Daroma prielaida, jog koncepcinis karkasas, kuris taip pat yra taikomas C2 valdymo ir kontrolės operacijoms atlikti, gali puikiai pasitarnauti analizuojant problemos formulavimo procesus viešojo valdymo institucijose.

Matome, jog išskiriami 4 pagrindiniai problemos formulavimo modelio elementai – tai suinteresuotosios šalys, problemos valdytojas, tyrimo kontekstas ir problemos formulavimo įrankiai. Suinteresuotosios šalys – anksčiau skyriuje paminėtos interesų grupės, kurios skatina problemos valdytoją imtis veiksmų. Siekiant apibrėžti problemą yra skiriamas komitetas arba renkama darbo grupė, kuri identifikuoja problemą, nustato spręstinus klausimus ir apibrėžia veiksmų eigą (Roadmap). Tokiam procesui realizuoti galima taikyti *Agile* praktikas ir *MoSCoW* metodiką (Harding ir Read, 2017), kuria remiantis sprendžiama, kurioms užduotims teikti pirmenybę. Šita praktika su-

siformavo programavimo bendruomenėje ir išsiplėtė į viešąjį sektorių kaip adaptyvus, lankstus valdymas (angl. *Adaptive agile governance*) Janssen ir van der Voort (2020).

3 pav. Problemos formulavimo modelis

Šaltinis: NATO C2 doktrina http://www.dodccrp.org/files/NATO_COBP.pdf

Žvelgiant per Kingdom trijų srautų modelį, tinkamas problemos pateikimas ir su-reikšminimas problemos valdytojui yra svarbus, nes kitu atveju gali ištikti „pertrauktos pusiausvyros“ atvejis ir problema bus neįtraukta arba pašalinta iš darbotvarkės, todėl pabrėžiama vidinių ir išorinių viešojo dalyvių bendradarbiavimo svarba. Tam antri-na Freeman, apibrėždamas tai kaip bendradarbiavimą arba tinklinį valdymą (Barley, Freeman & Hybels, 1992).

Kaip galima suprasti iš suformuotame modelyje pateiktos informacijos, interesų grupių dalyvavimą viešojo valdymo procese galima įvardyti kaip procesą, kurio metu interesų grupės, bandydamos paveikti institucinį reguliavimą, dalyvauja sudarant ins-titucines darbotvarkes ir svarstant problemas, susijusias su jų interesais.

1.2.2. Interesų grupių tipologizavimo prielaidos

Iš ankstesniuose skyriuose aptartos medžiagos galima matyti, kad įvairių interesų grupių sampratos panašios savo esme – tai yra organizuotos grupės, savo veikla siekiančios paveikti viešojo valdymo institucijas, kad pasiektų savo tikslus. Tačiau, antra vertus, interesų grupės skiriasi ne tik savo veiklos pobūdžiu, bet ir daugeliu kitų parametrų, pavyzdžiui, struktūra, narių skaičiumi, finansiniais ištekliais, įtaka politikai ir visuomenei, tikslais ir pan., todėl klasifikuoti interesų grupes yra gana sunku. Pagrindiniai kintamieji, pagal kuriuos tikslinga klasifikuoti grupes, yra: grupės teisėtumas, politinio aktyvumo lygis, narystės pobūdis, organizacijos pobūdis, grupės egzistavimo tikslai, grupės tikslai, grupės santykiai su valdžia. Bet kokio kintamojo pagrindu atliekama klasifikacija, grupių tipai atskleidžia veiklos sritis ir viešosios politikos kontekste paaikškina įtakos lygį, priimant politinius sprendimus (Visockaitė, 2012).

Atliekant mokslinės literatūros analizę, matyti, kad užsienio tyrėjai yra išskyrę įvairius interesų grupių tipus. Pavyzdžiui, Heinz ir kiti savo tiriamas interesų grupes suskirstė į visuomenės interesų grupes, verslo korporacijas, prekybos asociacijas, sąjungas, mažumų grupes, profesines asociacijas, ne pelno siekiančias organizacijas ir valstybės bei vietos valdžios grupes (Heinz, Laumann, Nelson ir Salisbury, 1993). Schlozman ir Tierney interesų grupes skirstė į korporacijas, prekybos asociacijas, profesines sąjungas ir piliečių grupes (Schlozman ir Tierney, 1986).

Walker (1991) teorijoje interesų grupės skirstomos į piliečių grupes ir dar tris grupes, apibrėžtas pagal vykdomą veiklą. Didžiausia kategorija tarp šių yra pelno siekiantis sektorius, apimantis prekybos asociacijas, verslo korporacijas ir profesines asociacijas. Ne pelno sektorius apima vyriausybines organizacijas ir socialinių paslaugų įstaigas. Walker išskiria ir mišrų sektorių, kurio nariai gali dirbti tiek siekdami, tiek nesiekdami pelno (pvz., Amerikos ligoninių asociacija) (Walker, 1991).

McSpadden ir Culhane (1999) energetikos ir aplinkos politikos srityse veikiančias lobistines grupes suskirstė į tris pagrindinius tipus: visuomenės interesų grupes (kurias sudaro piliečių atstovai, susitapatinantys su grupėmis ir savanoriškai mokantys nario mokesčius), prekybos asociacijas (kurios organizuojamos aplink verslo veiklos sektorius, o jų narės yra pelno siekiančios verslo korporacijos) ir profesines vyriausybines asociacijas (profesines asociacijas, kurių narystę sudaro tyrėjai ir praktikai, dirbantys tiek versle, tiek vyriausybėje, su grupėmis, kurias sudaro vyriausbiniai subjektai ar valdininkai) (McSpadden ir Culhane, 1999). Taigi, šie autoriai interesų grupes pagal veiklos pobūdį suskirstė trimis kryptimis: visuomenės, verslo ir vyriausybines, pabrėždami skirtingus lobistinių grupių tikslus ir veiklos būdus.

Dar vieną interesų grupių tipologizavimą savo tyrimuose pateikė Baumgartner ir Leech (2001). Jie išskyrė tokius tipus: verslą, prekybos asociacijas, profesines asociacijas, unijas, ne pelno siekiančias ir pilietines organizacijas, vyriausybines organizacijas, institucijas ir nežinomas. Baroni, Carroll, Chalmers, Marquez ir Rasmussen (2014) teigia, kad interesų grupės gali būti klasifikuojamos į verslo grupes, pomėgių / laisvalaikio grupes, socialines grupes, institucines asociacijas, profesines asociacijas, viešojo intereso grupes, religines grupes ir profesines sąjungas.

Interesų grupių poveikis, galia, tipai, bruožai plačiai nagrinėti Perez eksperimentuose. Juose ieškota atsakymų į daugelį interesų grupių veiklos klausimų, buvo sudarytas ne vienas klausimynas interesų grupių veiklai tirti. Eksperimentų metu gilintasi į tokius klausimus:

- kokios interesų grupės veikia šiandien?
- kaip interesų grupės „traukia“ gyventojus link vyriausybės?
- kokie yra pagrindiniai interesų grupių tikslai?
- kokie yra pagrindiniai interesų grupių ir politinių partijų skirtumai?
- kodėl interesų grupių nuolat daugėja?
- kokie interesų grupių tipai, kokie jų tikslai?

Perez eksperimento metu interesų grupės, jų veikla, poveikis buvo nagrinėjami išskiriant interesų grupes į atskirus tipus (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. *Interesų grupių tipai, tikslai ir pavyzdžiai*

Interesų grupių tipai	Tikslai	Pavyzdžiai
Tradicinės	Skatinti savo narių ekonominius interesus	Agrokultūros, darbo, verslo ir kitų sričių interesų grupės
Lygių interesų	Protestuoti dėl savo narių statuso ir įtikinti vyriausybę imtis atkuriamųjų veiksmų	NAACP, NOW
Vieno klausimo	Išgauti vyriausybės veiksmus dėl vieno svarbaus klausimo	Teisė į gyvybės lygą, Nacionalinė aborto teisių veiksmų lyga, NRA, MADD
Viešųjų interesų	Sukurti gerą visos visuomenės politiką	Sierra Club, Common Cause
Ideologinės	Įtikinti vyriausybę įgyvendinti politiką, atitinkančią jų filosofiją	Krikščionių koalicija, Amerikiečių kelio žmonės
Vyriausybines	Atstovauti vyriausybės interesams kitoms vyriausybėms	Miestų nacionalinė lyga

Šaltinis: parengta autoriaus

Išsamesnei temos analizei taip pat reikšmingas Meissner 2015 m. atliktas tyrimas „Interest Groups, Water Politics and Governance“ (Meissner, 2015). Autorius tyrė interesų grupių poveikį vandens apsaugos sektoriui. Atlikus tyrimą, nustatyta, kad itin svarbus yra interesų grupių santykis su valstybe, vyriausybe ir tarptautinėmis institucijomis, jų poveikis valstybės autonomijai ir vyriausybės politikos procesui.

Lietuvos mastu išskirta tyrimui aktuali studija, kurią adaptavus empiriniame tyrime buvo tipologizuoti atsinaujinančios energetikos sektoriaus reguliavimo procese veikiantys dalyviai. Lietuvos mokslo taryba 2015 m. finansavo projektą „Partijų ir interesų grupių sąveika: pobūdis, priežastys, pasekmės“, kurio tikslas buvo ištirti Lietuvos politinių partijų ir interesų grupių sąveikos pobūdį, ją lemiančius veiksnius ir poveikį

viešosios politikos sprendimų priėmimui (projektas „Partijų ir interesų grupių sąveika: pobūdis, priežastys, pasekmės“, 2015). Projekto metu sukurta politinių partijų ir interesų grupių sąveikos tyrimo metodika ir analizės instrumentai, kuriais remiantis šiame darbe atliktas interesų grupių, veikiančių AE reguliavimo procese, tipologizavimas. Gauti duomenys pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. *Interesų grupių kategorijos ir jų apibrėžimai*

Interesų grupių kategorijos ir apibrėžimai
Profesinė sąjunga – dirbančių asmenų susivienijimas su darbo santykiais susijusioms teisėms ir interesams ginti.
Profesinė asociacija – susivienijimas, skirtas tam tikrai profesijai plėtoti, tos profesijos interesams atstovauti.
Verslo grupė (asociacija) – verslo įmonių įsteigtos asociacijos. Darbdavių asociacija – bendra verslo įmonių-darbdavių organizacija, kurios tikslas yra koordinuoti savo narių veiklą derybose su profesinėmis sąjungomis ir / ar vyriausybe. Sektorinė asociacija – asociacija, vienijanti konkretaus ekonominio (ūkio) sektoriaus įmones ar asociacijas. Skėtinė asociacija – asociacija, kuri jungia kitas šakines, paprastai kelių skirtingų sektorių verslo asociacijas. Kitos verslo asociacijos – kitos verslo asociacijos, kurių pagal veiklos pobūdį negalima priskirti darbdavių, sektorinėms ir skėtinėms asociacijoms.
Institucinės asociacijos – viešojo sektoriaus institucijų, kurios visiškai ar iš dalies išlaikomos iš valstybės ar savivaldybės biudžeto, susivienijimas ir asociacijos. Viešojo administravimo įstaigų asociacijos – organizacijos, vienijančios viešojo administravimo institucijas ar šių institucijų vadovus. Kitų viešojo sektoriaus institucijų asociacija – organizacijos, kurios vienija kitas viešojo sektoriaus institucijas, šių institucijų padalinius ir / ar institucijų vadovus (pavyzdžiui, universitetai, ligoninės, karo / gynybos institucijos ir kt.).
Socialinės grupės – organizacijos, kurių narius sieja tam tikras su grupės tikslais susijęs interesas, kuris nėra susijęs su darbu ar profesija. Šių grupių narius jungia tam tikra „tapatybė“, pavyzdžiui, sveikatos būklė, kultūrinė tapatybė, seksualinė orientacija, lytis, etniškumas ir pan. Pacientų grupės – organizacijos, vienijančios tam tikrą medicininę būklę (ligą) turinčius asmenis, tų asmenų šeimos narius, taip pat (nebūtinai) toje srityje dirbančius gydytojus. Senjorų grupės – organizacijos, vienijančios pagyvenusius (pensinio amžiaus) asmenis ar jų asociacijas (draugijas, klubus, sąjungas ir pan.). Studentų ir jaunimo grupės – organizacijos, kurios vienija asmenis, studijuojančius mokslo ir studijų institucijose (moksleivius, studentus), ir kitas jaunimo organizacijas. Mažumų grupės – organizacijos, vienijančios tam tikrai mažumai atstovaujančius asmenis. Šių grupių narius nuo visuomenės gali skirti jų rasė, seksualinė orientacija, etninė kilmė ir kitos charakteristikos. Kitos socialinės grupės – kitos socialinės grupės, kurių negalima priskirti minėtoms kategorijoms.

Interesų grupių kategorijos ir apibrėžimai

Laisvalaikio / pomėgių grupės – organizacijos, kurios vienija asmenis, pasižyminčius bendrais laisvalaikio arba pomėgių interesais.

Sporto organizacijos – organizacijos, kurių narius sieja tam tikros sporto rūšies interesai. Neprikiriami įvairūs sporto klubai ar kitos organizacijos, kurios turi asociacijos statusą, bet neturi narių ir vykdo tik pramoginę veiklą (švenčių, renginių organizavimas).

Kitos laisvalaikio / pomėgių organizacijos – organizacijos, kurių narius sieja ne su sporto rūšimi susiję interesai.

Religinės grupės – organizacijos, vienijančios tam tikros religijos ar konfesijos asmenis.

Krikščioniškos grupės – organizacijos, vienijančios krikščioniško tikėjimo asmenis.

Kitos religinės grupės – organizacijos, vienijančios nekrikščioniško tikėjimo asmenis.

Viešojo intereso grupės – organizacijos, kurių nariai neturi asmeninių interesų grupės atžvilgiu. Šių grupių narius sieja bendri visuomenei rūpimi klausimai (užterštumas, vartotojų apsauga ir pan.).

Aplinkosauginės – organizacijos, siekiančios spręsti ekologines, gamtos išsaugojimo ir kitas aplinkos apsaugos problemas.

Humanitarinės – organizacijos, padedančios pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms ir ginančios šių grupių teises.

Vartotojų – organizacijos, ginančios vartotojų teises ir kovojančios su kitais vartotojų teises pažeidžiančiais veiksmais.

Žmogaus teisių ir lygių galimybių organizacijos – organizacijos, ginančios žmogaus teises ir laisves, lygias galimybes ir nediskriminavimą visiems visuomenės nariams.

Kita – kitos viešojo intereso organizacijos, kurių negalima priskirti čia išvardytoms kategorijoms.

Kitos grupės – priskiriamos interesų grupės, kurių pagal veiklą nebuvo galima priskirti nė vienai išvardytai kategorijai.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo projekto „Partijų ir interesų grupių sąveika: pobūdis, priežastys, pasekmės“ (2015) parengtą metodologiją

Apžvelgus siūlomą interesų kategorizavimą mokslinėje literatūroje, galima matyti, kad bendros klasifikacijos nėra. Tai priklauso nuo bandymo apibrėžti interesų grupes ir to, kokių tikslu ir kaip jas norima suklasifikuoti, taip pat nuo kiekvienos šalies nacionalinių ypatybių bei pasirinktos viešojo valdymo srities. Kadangi interesų grupių suskirstymas į dvi ar keturias kategorijas neužtikrintų tinkamo visų interesų grupių veiklos įvertinimo, profesinės sąjungos, profesinės asociacijos, verslo grupės, institucinės asociacijos, socialinės grupės, pomėgių / laisvalaikio grupės, religinės grupės, viešojo intereso grupės taip pat priskiriamos esminėms interesų grupių kategorijoms, apimančioms visas šalyje veikiančias grupes.

Tyrimui atlikti nustatytos ir adaptuotos keturios interesų grupių kategorijos: verslo intereso grupės, viešojo valdymo organizacijos ir jų asociacijos, Lietuvos Respublikos Seimo nariai ir komitetai, visuomeninio intereso grupės kaip siekiančios aktyviai daryti poveikį Lietuvos AE sektoriaus instituciniam reguliavimui.

1.2.3. Interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui metodai

Interesų grupės viešojo valdymo procese veikia įvairiais metodais. Užsienio mokslininkų literatūroje jie vadinami strategijomis ir taktikomis, kurios naudojamos pasitelkiant įvairius poveikio kanalus.

Pažymėtina, kad interesų grupės savo veikloje naudoja skirtingas strategijas. Jų skirtumus lemia tiek interesų grupės tipas, tiek šalies, kurioje veikia interesų grupė, viešojo valdymo proceso ypatumai. Didelę įtaką pasirenkamoms strategijoms daro instituciniai veiksniai valstybiniu lygiu. Pavyzdžiui, Kriesi su bendraautoriais teigia, jog uždarosiose sistemose (Ispanijoje, Prancūzijoje ir Italijoje) veikiančios grupės labiau vertina į visuomenę orientuotą veiklą nei grupės, veikiančios atviresnėse sistemose (Vokietijoje, Nyderlanduose, Jungtinėje Karalystėje) (Kriesi, Tresch ir Jochum, 2007). Autorių teigimu, tai, kad silpnesni veikėjai neišnaudoja viešųjų strategijų taip, kaip jų galingesni konkurentai, nebūtinai reiškia, kad tokios strategijos jiems nėra svarbios. Jiems gali pritrūkti išteklių tai padaryti: strategijos, susijusios su žiniasklaida, yra palyginti nebrangi veikla, tačiau keletas viešųjų ryšių komponentų (pvz., reklamos rodymas žiniasklaidoje, viešųjų ryšių agentūros paskyrimas ar nuomonės apklausų organizavimas) ir strategijų sutelkimas reikalauja didelių išlaidų (Kriesi ir kt., 2007). Ir priešingai, stiprūs veikėjai gali smarkiai išnaudoti viešąsias strategijas, net jei ir laikytų jas antraeilės svarbos, nes jie turi išteklių ir galimybių tai padaryti (Kriesi ir kt., 2007). Binderkrantz teigimu, strategijoms naudoti didelės įtakos turi grupės tipas ir ištekliai. Pavyzdžiui, Danijoje atliktu tyrimu nustatyta, kad visuomenės interesų grupės aktyviausiai naudojasi žiniasklaida, o verslo grupės ir profesinės sąjungos labiau pasitiki ryšiais su valstybės tarnautojais (Binderkrantz, 2008). Manytina, kad politinių tikslų, atspindinčių siaurus interesus, įgyvendinimas turėtų vykti taikant administracinę strategiją, o politiniai tikslai, atspindintys platesnius interesus, turėtų skatinti grupes intensyviau naudoti parlamentą, žiniasklaidą ir protesto strategijas.

Taigi, tikimasi, kad žiniasklaidoje bus lengviau ginti plačius interesus. Kai grupė tvirtina, kad ji gina plačius visuomenės interesus, natūralu, kad per visuomenės informavimo priemones kreipiamasi į plačiąją visuomenės dalį, nes siaurais interesais pagrįsti politikos tikslai gali rasti daugiau svertų tarp valdininkų, dirbančių prie aptariamų temų (Kollman, 1998).

Binderkrantz (2005) teigia, kad visas interesų grupių poveikio strategijas galima suskirstyti į tam tikras kategorijas (žr. 4 pav.).

4 pav. *Interesų grupių poveikio strategijos ir veiklos pavyzdžiai*

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Binderkrantz, 2005

Paveiksle galima išskirti dvi konkrečias strategijas: tiesioginę ir netiesioginę priemonę, kuria interesų grupės siekia paveikti įstatymų leidėjus. Šios strategijos yra plačiai paplitusios JAV, jos taikomos įvairiems komitetams ir įvairiems skirtingiems verslo interesams (Fourinaies ir Hall, 2018). Įtakos strategijos yra visa apimantys metodai, naudojami interesų grupių, kad pasiektų savo tikslus.

Fourinaies teigimu, pirmasis iš šių dviejų strateginių mechanizmų yra tiesioginė priemonė, kurios atveju išnaudojamos piniginės lėšos ir tiesioginis įstatymų leidėjų susidomėjimas tam tikru kontekstu (Fourinaies ir Hall, 2018). Antrasis mechanizmas yra netiesioginė priemonė, kai interesų grupės stengiasi nukreipti savo narius į tinkamus komitetus (Fourinaies ir Hall, 2018).

Kaip teigia Binderkrantz (2005), kiekvieną strategiją sudaro skirtingų veiksmų arba, kitaip sakant, taktikų deriniai, pavyzdžiui, administracinė strategija apima kontaktų palaikymą su ministrais, valstybės tarnautojais, dalyvavimą vykdomosios valdžios darbo grupėse, komentarų pateikimą tam tikrais klausimais; taikant žiniasklaidos strategiją, palaikomi kontaktai su žurnalistais, rašomi straipsniai, organizuojamos spaudos konferencijos bei viešinami atliktų tyrimų rezultatai ir pan. (Binderkrantz, 2005). Atkreiptinas dėmesys, kad Dür ir Mateo (2013) taip pat aiškiai atriboja terminus „taktika“ ir „strategija“: terminas „taktika“ šiuo atveju vartojamas specifinei ir konkrečiai veiklai apibūdinti, pavyzdžiui, kontaktavimui su sprendimų priėmėjais; o terminas „strategija“ apima keleto taktikų derinį (Dür ir Mateo, 2013, p. 2).

Autoriai taip pat išskiria *išorines ir vidines* interesų grupių taktikas (Lucas, 2019). Užsienio mokslininkai vidines taktikas paprastai apibrėžia kaip lobistinę veiklą, tiesiogiai nukreiptą į politikos formuotojus, todėl dažniausiai ši politinė veikla nėra matoma

platesnei auditorijai; išorinis lobizmas kreipiasi į politikos formuotojus netiesiogiai, per platesnę auditoriją, perduodamas politinę žinią įvairiomis viešosiomis priemonėmis ir taip siekdamas keliamą problemą socializuoti (Schattschneider, 1960/1975; Kollman, 1998).

Kai kurios konkrečios išorinės ir vidinės taktikos, suskirstytos remiantis autorių įžvalgomis, pateikiamos 4 lentelėje.

4 lentelė. Tiesioginės ir netiesioginės interesų grupių taktikos

Tiesioginės taktikos	Netiesioginės taktikos
Sprendimų priėmėjams pateikiami moksliniai tyrimai arba techniniai duomenys	Įsitraukimas į protestus ar demonstracijas
Lobistinė veikla nukreipta į komitetų narius, svarstančius teisės akto projektą	Reklamos
Tiesioginis kontaktas su viešojo valdymo pareigūnais dėl dominančios problemos	Bendravimas su spauda
Tiesioginės konsultacijos su įstatymų leidėjais	Paskelbiamas kandidato balsavimo dėl įstatymų leidybos strategijos įrašas
Pokalbiai su vyriausybės nariais	Viešas kandidatų pritarimo interesų grupės pozicijai paskelbimas
Finansinė parama kandidatams	
Paslaugos ar pagalba kandidatams	
Neoficialūs ryšiai su pareigūnais (pavyzdžiui, bendri pietūs)	

Šaltinis: parengta autoriaus pagal Nicoll Victor, 2007

Taigi, kaip matome iš lentelės duomenų, interesų grupės savo strategijas įgyvendina viešai, taikydamos įvairias taktikas, pavyzdžiui, inicijuoja protestus, eitynes, mobilizuoja piliečius, organizuoja žiniasklaidos kampanijas ir pan. Tokiomis išorinėmis taktikomis siekiama paveikti politikos formuotojus netiesiogiai, pasitelkiant viešąją nuomonę (Kollman, 1998).

Žvelgiant iš įtakos ieškojimo perspektyvos, dažnai teigiama, kad kai kurie grupių tipai gali geriau keistis tam tikros rūšies informacija ir kad skirtingi gebėjimai atsispindi jų lobistinėje strategijoje ir taikomose taktikose (Hanegraaff, Beyers ir De Bruycker, 2016). Žvelgiant šiuo aspektu, manytina, kad verslo grupės sutelks dėmesį į vidinį lobizmą, o piliečių grupės – į išorinį lobizmą. Pavyzdžiui, Dür ir Mateo (2013) teigia, kad verslo interesai (palyginti su nevyriausybinėmis organizacijomis) intensyviau remiasi vidinėmis poveikio taktikomis, nes turi techninės informacijos, kurią lengviau perduoti veikiant per vidinį lobizmą (Dür ir Mateo, 2013).

Kita vertus, manytina, kad NVO turi daugiau politinės informacijos (ir mažiau techninės informacijos), todėl jos labiau priklauso nuo išorinių strategijų. Vis dėlto

nors kai kurie tyrimai rodo, kad nevyriausybinės organizacijos, palyginti su verslo interesais, labiau remiasi išorės strategijomis (Binderkrantz, 2005), teiginys, kad NVO ir verslo interesai turi ir teikia skirtingą informaciją, nėra pakankamai empiriškai pagrįstas. Tiesą sakant, kai kurie analitikai įrodė, kad, susidurdamos su panašiais politiniais iššūkiais ir institucinėmis galimybėmis, NVO ir verslo interesai politikos formuotojams teikia gana panašaus tipo informaciją (Nownes ir Newmark, 2016).

Interesų grupė gali paveikti institucinę reguliavimą, kurdama savo pranešimų siuntimo strategiją, skirtą skirtingoms politinių laimėtojų koalicijoms skirtingu metu (Schnakenberg, 2017). Deja, tai taip pat gali reikšti, kad interesų grupių lobizmas gali pakenkti įstatymų leidėjų gerovei: dauguma įstatymų leidėjų tikisi, kad gana dažnai bus už laimėtojų koalicijos ribų, todėl norėtų uždrausti interesų grupei teikti patarimus (Schnakenberg, 2017).

Be kitų, jau minėtų, interesų strategijų, paminėtinas elektroninis lobizmas kaip informacinio lobizmo rūšis (Stankevičius ir Simanavičienė, 2016). Šiuo atveju interesų grupėms siekiant savo tikslų naudojami skaitmeninės ir socialinės rinkodaros metodai: sisteminis, organizuotas, masinis elektroninių laiškų siuntimas, dalijimasis informacija, elektroninių bendruomenių, tinklalapių kūrimas, įvairių informacinių puslapių socialiniuose tinkluose kūrimas ir pan. Kaip pažymi autoriai, ši interesų grupių veiklos strategija pasižymi tam tikru specifiskumu (Stankevičius ir Simanavičienė, 2016):

- efektyvumas ekonomine prasme (galutinis vartotojas pasiekiamas mažomis pinigėmis sąnaudomis);
- tikslus vartotojo pasiekimas;
- tiksliai pamatuojamas;
- mažai laiko sąnaudų;
- nėra atstumo tarp informacijos šalių;
- didelės galimybės pasiekti plačią auditoriją.

Informacinis lobizmas dažniausiai gali būti nukreiptas į įstatymų leidėjus, kurie jau buvo linkę palaikyti interesų grupės pageidaujamą rezultatą. Šis rezultatas priklauso nuo dviejų faktų: teisė kreiptis į įstatymų leidėjus kainuoja brangiai, o įstatymų leidėjai gali aktyviai būti veikiami norimoje pozicijoje. Atsižvelgiant į tai, interesų grupės nori patekti pas jų idėjoms pritariančius įstatymų leidėjus ir suteikti jiems informacijos, kuri padėtų įtikinti oponentus.

Ši strategija turi tam tikrų panašumų tiek į informacinį, tiek į su biudžetu susijusį lobizmą: pagrindinis tikslas yra įtikinti perduodant informaciją, tačiau mechanizmas yra toks, kurio metu lobistai įgyja įtakos, remdami panašiai mėstančių įstatymų leidėjų pastangas (Schnakenberg, 2017).

Remiantis alternatyvia teorija, išdėstyta Hall ir Deardorff (2006), matyti, kad interesų grupių lobistams reikia darbo jėgos ir žinių, kad galėtų subsidijuoti įstatymų leidėjų, kurie su jais jau sutinka, darbą. Šioje teorijoje įtikinėjimas turi mažai ką bendro su didžiuoju lobizmu, nes „pagrindinis šios strategijos tikslas nėra pakeisti įstatymų leidėjų minčių“ (Hall, ir Deardorff, 2006). Anot Hall ir Deardorff (2006), lobizmo kaip įtikinėjimo strategija yra įtikinama, tačiau to reikėtų tikėtis tik palyginti retais atvejais.

Mierauskas (2010), remdamasis užsienio autorių tyrimais, išskiria šešis suinteresuotųjų asmenų veikimo metodus:

- 1) pasyvų,
- 2) dalyvavimą konsultacijose,
- 3) „nupirkimą“ dalyvavimą (kai pasamdyta asmenų grupė siekia įteisinti užsakovų tikslus),
- 4) funkcinį dalyvavimą,
- 5) dialoginį dalyvavimą,
- 6) nepriklausomą arba individualų dalyvavimą.

Iš šių veikimo būdų itin atkreiptinas dėmesys į dialoginį dalyvavimą. Suinteresuotieji asmenys, siekdami savo tikslų viešojo valdymo procese, siekia užmegzti dialogą su viešojo valdymo institucijomis ir per jas daryti poveikį nustatant ir formuojant institucinį reguliavimą tam tikruose sektoriuose. Toks dialoginis bendravimas su reguliuojančiomis institucijomis yra vienas iš reikšmingiausių kanalų, kuriais dažniausiai naudojasi suinteresuotieji asmenys ir jų grupės, vykdydamos savo veiklą.

Broga (2001), atlikęs tyrimus, apibendrina 27 interesų grupių įtakos darymo metodus pagal tai, kaip dažnai jie vykdomi. Paaiškėjo, kad dažniausiai taikomos taktikos yra įrodymų, argumentų išklausa per svarstymus (99 proc.), tiesioginiai ryšiai su valdžios pareigūnais, siekiant pristatyti savo požiūrį (98 proc.), įsitraukimas į neformalius ryšius su valdininkais (pavyzdžiui, suvažiavimų, pietų metu ir pan.). Rečiausiai taikomos taktikos – reklama žiniasklaidoje (31 proc.), pagalba rinkimų kampanijos metu (24 proc.), viešas pritarimas kandidatams (22 proc.), įsitraukimas į demonstracijas ir protestus (20 proc.). Kaip galima matyti iš šio apibendrinimo, interesų grupės pirmenybę teikia tiesioginiams ryšiams užmegzti, kitaip sakant, dažniausiai taikoma strategija, pasak Brogos (2001), yra tiesioginė prieiga.

Interesų grupės stengiasi daryti poveikį žmonių, kurie jau yra valdžioje ir gali būti naudingi siekiant interesų įgyvendinimo, nuomonei ir sprendimams, ir tam pasitelkiamos įvairios priemonės, strategijos, taktikos ir kanalai. Hague ir Harrop (2007) išskyrė tokius interesų grupių poveikio kanalus:

- 1) tiesioginį ryšį su valdžia: vyriausybė, valdžios institucijomis, teismais (pvz., lobizmas, peticijos, asmeniniai ryšiai);
- 2) netiesioginį ryšį per viešąją nuomonę, žiniasklaidą (informaciniai leidiniai, švietimas);
- 3) netiesioginį ryšį per politines partijas (interesų grupių koalicijos) (Hague ir Harrop, 2007).

Kaip teigia Jentges ir kt. (2013), efektyviausiu poveikio kanalu vis dar laikomas tiesioginis interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendravimas. Autorių teigimu, nors esama nemažai kitokių instrumentų, rimčiausiai vertinami tiesioginiai skirtingų veikėjų kontaktai, net ir šiuo metu populiarūs socialiniai tinklai neužima tiesioginio bendravimo vietos (Jentges ir kt., 2013).

Jentges ir bendraautorai (2013) taip pat nurodo, kad interesų grupių bendravimas iš esmės yra struktūrizuotas ir paaiškinamas atsižvelgiant į įtakos logiką bendraujant su politikos formuotojais ir paramos logiką bendraujant su nariais, o svarbiausiais po-

litinio lauko veikėjais laikoma vyriausybė, parlamentinės frakcijos ir politinės partijos. Šiuos pastebėjimus patvirtina Binderkrantz ir Krøyer (2012) atliktų tyrimų rezultatai, kurie parodė, kad interesų grupės politinėms institucijoms teikia pirmenybę kaip tiesioginiams veiklos kanalams, bei Dür ir Mateo (2013) atliktos apklausos rezultatai, atskleidę, kad interesų grupės labiau pasitiki tiesioginiais kontaktais su sprendimų priėmėjais bei spaudos pranešimais nei tokiais inovatyviais kanalais kaip internetinės kampanijos.

Hague ir Harrop (2004) teigimu, interesų grupės didelę reikšmę skiria valstybės tarnautojams kaip veiklos kanalui – vien dėl to, kad, daugelio manymu, daugumą įprastų, techninių ir „ne tokių svarbių“ sprendimų, rūpinčių interesų grupėms, faktiškai priima valstybės tarnautojai. Kiti svarbūs kanalai, anot Hague ir Harrop, yra Europos Teisingumo Teismas (jei interesų grupė politikos formavimo procese jaučiasi ignoruojama, ji gali kreiptis žalos atlyginimo), politinės partijos, kurių deklaruojami tikslai ir vertybės sutampa su interesų grupių tikslais ir vertybėmis; žiniasklaida, kuri gali būti veiklos kanalas, nukreiptas į populiariąją auditoriją, siekiant sulaukti visuomenės palaikymo, tačiau kartu tai gali būti ir nukreipta į vyriausybę; įstatymų leidėjai ir sprendimų priėmėjai, su kuriais interesų grupės palaikė ryšį anksčiau (pavyzdžiui, buvo verslo partneriai) (Hague ir Harrop, 2004). Taigi, kaip galima matyti, užsienio autoriai, kalbėdami apie interesų grupių veiklos kanalus, akcentuoja tiesioginį interesų grupių ir sprendimų priėmėjų kontaktą.

Lietuvių autoriai taip pat yra aprašę interesų grupių veiklos kanalus. Pavyzdžiui, Mierauskas (2010), kalbėdamas apie interesų grupių ir sprendimų priėmėjų dialogą, mini organizacijų tarybas, komitetus, darbo grupes, ministerijas, valstybines tarnybas, netgi skirtingų šalių vyriausybes, jei kalbama apie diskusijas tarptautiniu mastu, o Stasiukynas (2010) papildė šiuos kanalus, dar paminėdamas Seimą ir vykdomąją valdžią.

Apibendrinant interesų grupių naudojamus veikimo metodus siekiant paveikti viešojo valdymo institucinį reguliavimą, išskiriamos strategijos, dažniausiai apimančios kelias veikimo taktikas. Dažniausiai taikomos tiesioginė ir netiesioginė strategijos, kurios atitinkamai apima tiesioginių ir netiesioginių taktikų grupes. Tiesioginėms taktikoms priskiriamos tokios veiklos kaip sprendimų priėmėjams pateikiami moksliniai tyrimai arba techniniai duomenys, lobistinė veikla, nukreipta į reikiamus komitetų narius, tiesioginis kontaktas su reikiamais viešojo valdymo pareigūnais, tiesioginės konsultacijos su įstatymų leidėjais, finansinė parama, paslaugos ar pagalba kandidatams, neoficialūs ryšiai su tam tikrais pareigūnais ir pan. Netiesioginės taktikos įgyvendinamos įsitraukiant į protestus ar demonstracijas, reklamuojant savo veiklą, bendraujant su spauda, paviešinant informaciją, susijusią su interesų grupės pozicija (pavyzdžiui, kandidatų pritarimas grupės pozicijai) ir pan. Paminėtina, kad skirtingos interesų grupės gali taikyti skirtingas veikimo taktikas, priklausomai nuo jų siekiamo poveikio tikslo bei turimų galimybių. Vis dėlto, kaip rodo atlikta literatūros analizė, dažniausiai taikoma strategija – tiesioginės prieigos prie viešojo valdymo institucijų atstovų siekis. O pagrindiniai tokios tiesioginės prieigos kanalai panašūs ir užsienio šalyse, ir Lietuvoje – tai parlamentas, vyriausybė, ministerijos.

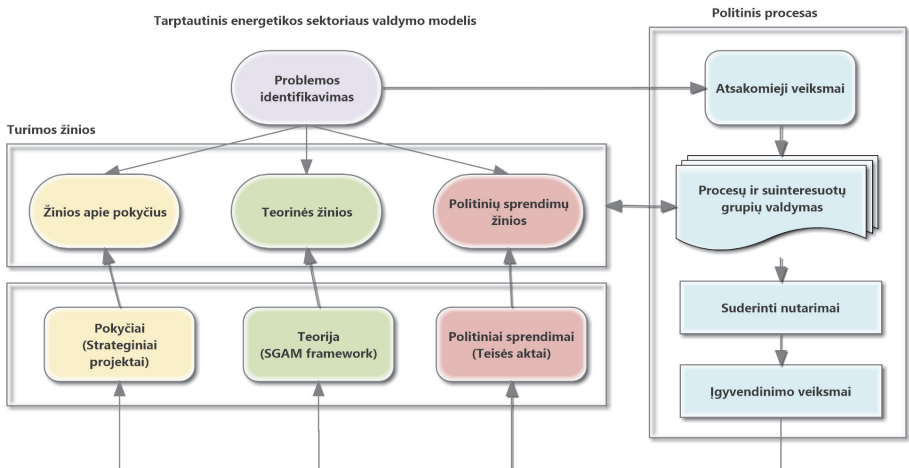
Lietuvos viešojo valdymo sistemoje egzistuoja įvairių reguliuojamų sektorių, kuriuos stengiasi paveikti interesų grupės naudojamos minėti metodais, o šis tyrimas

koncentruojasi į vieną sektorių ir analizuoja interesų grupių poveikį jam kaip nacionalinės reikšmės objektą, kurio veiksmingas vystymas svariai prisideda prie šalies energetinės nepriklausomybės bei viešojo intereso užtikrinimo.

1.3. Institucinis atsinaujinančios energetikos sektoriaus reguliavimas

1.3.1. Energetikos sektoriaus valdymo struktūra

Toliau pateiktame modelyje pristatomas viešojo valdymo institucijų sąlytis su viešojo valdymo procesu siekiant identifikuoti problemas ir jų sprendimui taikyti institucinį reguliavimą. Problemos identifikavimas ir formulavimas yra svarbus elementas priimančiam sprendimui dėl atsakomųjų politinio proceso veiksmų. Šiam tikslui užtikrinama interesų grupių sąveika, kai kaupiamos žinios apie pokyčius, teorinės ir politinių sprendimų žinios. Žinioms apie energetikos sektorių naudojamas SGAM modelis (teorinės žinios), o reguliacinius sprendimus reglamentuoja teisės aktai. Šitas modelis skirtas algoritminės valdžios koncepcijai Lietuvos viešojo valdymo procese įgyvendinti, praktiškai pritaikant lankstų grupių interesų valdymą.

5 pav. Tarptautinis energetikos sektoriaus valdymo modelis

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis teoriniu viešojo valdymo Agile problemų formulavimo modeliu ir *Analytical Framework for Dialogue on Common Pool Resource Management Bill* Adams, Dan Brockington, Jane Dyson ir Bhaskar Vira

Tarptautinis energetikos sektoriaus valdymo modelis atlikus empirinį tyrimą darbe naudojamas siekiant sukurti vykdomąjį Lietuvos energetikos sektoriaus valdymo modelį. Trys kategorijos – pokyčiai, teorija, politiniai sprendimai – pritaikomi siekiant identifikuoti ir tipizuoti viešojo sektoriaus valdymo mechanizmą Lietuvos lygiu.

Siekiant analizuoti AE sektoriaus viešąjį valdymą, svarbu nustatyti, kaip instituciniu lygmeniu vyksta energetikos sektoriaus valdymas ir kaip pagrindinės institucijos prisideda prie energetikos sektoriaus reguliavimo.

Atkreiptinas dėmesys, kad daugumoje valstybių keičiantis aplinkybėms ir vyraujant globalizacijos sukeltoms problemoms vyko esminės valdymo reformos diegiant naujojo viešojo valdymo principus. Šių problemų esama iki šiol, pavyzdžiui, energetikos sektoriaus struktūrų skaidymas ir decentralizavimas bei perdavimas privačiam sektoriui, o kas aktualiausia tyrimui – tai platesnis interesų grupių įtraukimas į šio sektoriaus viešojo valdymo procesą. Kaip teigia Jonikaitė ir bendraautorės, apibendrinamos keleto autorių mintis, naujojo viešojo valdymo procese akcentuojamas platesnis piliečių dalyvavimas, korupcijos apribojimas, policentrinė demokratija, skaidrumas, atsakomybė ir kitos moralinės bei etinės savybės, tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir aktyvi nevyriausybiinių organizacijų veikla (Jonikaitė, Juknevičienė ir Mikolaitytė, 2016). Išskiriamas sprendimų formulavimo procesas ir jis labiau apibūdinamas kaip derybų objektas, o ne kaip nurodymų pateikimas. Visas viešasis valstybės valdymo ir administravimo institucijų tinklas padeda valdžiai ir visuomenei nustatyti bendrus siekius ir prioritetus. Valdžios priimami sprendimai privalo atitikti viešąjį interesą (Jonikaitė ir kt., 2016).

Viešojo valdymo pokyčiai naujojo viešojo valdymo link yra aktualūs visam viešajam sektoriui, taip pat ir energetikai, ir buvo atliekami siekiant konkurencijos šioje rinkoje.

Eakin ir kt. (2011), kalbėdami apie naujosios viešosios vadybos principų taikymą energetinio saugumo srityje, pateikė Norvegijos pavyzdį. Šioje šalyje pertvarkyti viešojo sektoriaus administravimą ir valdymą pradėta 1990-aisiais ir pirmiausia reformos apėmė energetikos sektorių. Pagrindiniai pakeitimai buvo šie: viešosios monopolijos pakeistos į konkurencingas rinkas, viešosios institucijos skatintos parduoti aptarnavimo ir tiekimo paslaugas, sukurtas efektyvumo ir kokybės rodiklių apibrėžimas, apsvarstytos jo sudėtinės dalys, tokios kaip „klientai“ (Eakin, Eriksen, Eikeland ir Oyen, 2011). Taigi, skaidant monopolijas į smulkesnes struktūras, buvo kuriama konkurencija šio sektoriaus rinkoje ir taip siekiama išvengti grėsmių, susijusių su vieno žaidėjo dalyvavimu rinkoje.

Thurber, Hults ir Heller (2011), analizavę Norvegijos naftos sektoriaus reformas, išskyrė pagrindinius naujosios viešosios vadybos principų taikymo aspektus: funkcijų atskyrimą tokiems vienetams, kurie apėmė rūpinimąsi energijos išteklių išgavimo operacijomis plačiąja prasme; politikos formavimo instituciją, kuri nustato tikslus sektoriui, rengia planus ir prižiūri, licencijavimo procesą; sektoriaus reguliavimo ir priežiūros instituciją. Kaip matome, energetikos sektoriuje atliekamos reformos gali apimti skirtingus viešojo valdymo aspektus – nuo monopolijų naikinimo iki sektoriaus priežiūros institucijų formavimo (Thurber ir kt., 2011). Šiems autoriams pritaria Jamasb ir kt. (2014), nurodydami, kad „reformomis siekiama nesukaustytų valstybės valdomų vienetų monopolijų ir teikiama galimybė privatiems subjektams dalyvauti konkurencinėje rinkoje“, o reformas, pagrįstas naujosios viešosios vadybos principų įgyvendinimu, sudaro tiek didelės, tiek mažos apimties reformų priemonės (Jamasb, Nepal, Timilsina ir Toman, 2014).

Akcentuotina, kad, kintant energetikos sektoriui, taip pat keitėsi ir ekonominio reguliavimo institucinė funkcija kartu su sektoriaus liberalizavimu ir decentralizacija. Šiandieninis energetikos sektorius yra pertvarkytas remiantis naujojo viešojo valdymo principais ir yra įvairialypis, todėl jį galima analizuoti skirtingais aspektais.

Tiriant strategines nuostatas energetikos srityje, tikslinga analizuoti 2011 m. patvirtintą veiksmų planą iki 2050 m. Jame nagrinėjami uždaviniai, kurių tikslai yra sumažinti anglies dioksido išmetimą ir kartu užtikrinti energijos tiekimo saugumą ir konkurencingumą (Energetikos veiksmų planas iki 2050 m., 2011). Svarbu pasakyti, kad nors šis planas formuojamas trumpai, vis dėlto jis atitinka „Energetika 2020“ deklaruojamas strategines nuostatas. Energetikos veiksmų plane daugiausia akcentuojama, kad planas turėtų suteikti valstybės narėms galimybę priimti būtinus sprendimus dėl energijos šaltinių ir sukurti stabilų verslo aplinką. Tačiau vienas pagrindinių iššūkių, su kuriuo susiduria nacionalinės reguliavimo institucijos, yra valdymo nepriklausomumo užtikrinimas. Siekiant įgyvendinti naujojo viešojo valdymo principą – užtikrinti nepriklausomumą ir skaidrumą nuo bet kurios valstybės ar organizacijos ir stengtis, kad darbuotojai ir sprendimus priimančios organizacijos veiktų nepriklausomai nuo bet kokių interesų, buvo siūloma, kad reguliavimo institucijos būtų teisiškai atskirtos. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad, siekiant bendrųjų energetikos strateginių tikslų ir Lietuvos energetinio saugumo užtikrinimo, nustatomos šios energetikos strateginės kryptys, kurios yra taip pat susijusios su naujojo viešojo valdymo pagrindiniais principais (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Lietuvos energetikos strateginės kryptys remiantis naujojo viešojo valdymo principais

Lankstumas ir racionalumas	Siekiant užtikrinti racionalų šalies energetikos vystymąsi ir gebėjimą greitai ir geriausiu būdu prisitaikyti prie besikeičiančių vidaus ir išorės sąlygų būtina sukurti ir įdiegti nacionalinę valstybės, verslo ir vartotojų interesams atstovaujančią ir objektyviais moksliniais pagrindais veikiančią šalies energetikos sektoriaus strateginio planavimo sistemą. Stokojant energetinių ir finansinių išteklių racionalūs sprendimai apie efektyvų jų panaudojimą yra vienintelis ir nedaug kainuojantis būdas siekiant geriausių rezultatų.
Diversifikacija	Plėsti pirminių energijos šaltinių įvairovę ir tiekimo diversifikaciją.
Integracija	Tęsti Lietuvos energetikos (ypač elektros ir dujų tiekimo) sistemų integraciją su kitų ES šalių sistemomis, išlaikant esamus ryšius su kitomis šalimis, prisidėti prie bendrosios ES energetikos rinkos plėtojimo, kuo plačiau pasinaudojant šios integracijos ir rinkų teikiamais privalumais saugiam šalies vartotojų aprūpinimui kuro ir energijos ištekliais konkurencingomis kainomis.
Energinis efektyvumas	Ypatingą dėmesį skirti energijos naudojimo efektyvumo didinimui visose energetikos grandyse, pradedant nuo pirminių išteklių tiekimo ir baigiant galutiniu vartojimu.
Vietinių ir atsinaujinančių išteklių naudojimas	Jeigu tai ekonomiškai efektyvu, prioritetą teikti tausiam, racionaliam ir darniam vietinių ir atsinaujinančių bei atliekų energijos išteklių vartojimui.

Šaltinis: parengta autoriaus pagal Galinis, 2014

Kaip matome, energetikos sektorius yra glaudžiai susijęs su valstybės ir privataus sektoriaus sąveika, o jo veikimas ir saugumas daugelyje pasaulio valstybių priklauso nuo valdžios priimamų sprendimų ir įgyvendinamų reformų. Tokia situacija susiklostė dėl to, kad energetinių išteklių paskirstymas pasaulyje atspindi valstybių bendradarbiavimo ir sutarimo perspektyvą. Be to, siekiant užtikrinti tinkamą ir pakankamą vartotojų poreikių patenkinimą, būtinas įsikišti valstybei kaip išteklių perskirstytojai. Šią poziciją patvirtina Jurkonio (2012) pateikti duomenys apie sektorius, kuriuose veikia didžiausios pasaulio valstybės valdomos įmonės (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Sektoriai, kuriuose veikia didžiausios pasaulio valstybės valdomos įmonės

Pagal įmonių skaičių	Pagal valdomo turto dydį
1. Energetika	1. Energetika
2. Transportas	2. Nafta ir dujos
3. Telekomunikacijos	3. Gamyba
4. Gamyba	4. Telekomunikacijos
5. Nafta ir dujos	5. Transportas

Šaltinis: parengta autoriaus pagal Jurkonis, 2012

Tiek pagal įmonių skaičių, tiek pagal valdomo turto dydį energetikos sektoriuje yra daugiausia valstybės valdomų įmonių, todėl čia ypač aktualu tampa taikyti viešojo valdymo paradigmas. Kaip teigia Domarkas (2007), „dabartinės viešojo valdymo tendencijos rodo, kad geras valdymas yra toks, kuriam būdingas platesnis piliečių dalyvavimas, pliuralizmas, subsidiarumas, skaidrumas, atskaitomybė, nešališkumas, prieinamumas, bendradarbiavimas ir efektyvumas“ (Domarkas, 2007, p. 18).

Stasiukynas (2010a), remdamasis Hood suformuluotais naujosios viešosios vadybos principais ir Lietuvos energetikos sektoriaus pavyzdžiu, atskleidė šių principų pritaikymo galimybes energetikos sektoriuje. Pirmiausia energetikos sektoriuje, remiantis naujosios viešosios vadybos privatizavimo principu, turi būti restruktūrizuojamos ir išskaidomos stambios organizacijos, taip didinant ne tik jų veiklos efektyvumą, bet ir konkurencingumą rinkoje. Kiti svarbūs naujosios viešosios vadybos principai, taikyti energetikos sektoriuje, – tai nepagrindinės veiklos atskyrimas, perėjimas prie paslaugų pirkimo sutartiniais pagrindais, privataus kapitalo įsiliejimas, taip pat svarbus aspektas yra piliečių dalyvavimas viešojo valdymo procese, t. y. visuomenės atstovų įtraukimas į viešajam interesui tenkinti svarbius bendrovių valdymo organus (Stasiukynas, 2010a).

Valstybės pagrindinė strateginė funkcija – užtikrinti efektyviai funkcionuojančią rinkos ekonomiką, o jos įgyvendinimą lemiantis veiksnys yra valdymo efektyvumas, kitaip sakant, valstybės vykdoma ekonominė politika turi būti efektyvi (Rakauskienė, 2007). Šis aspektas labai svarbus kalbant apie energetikos sektorių, kuriame valstybė vaidina labai svarbų vaidmenį ne tik kaip įstatymų leidėja, bet ir vartotojų apsaugos bei užsienio politikos formavimo srityse ir pan. Nuo tada, kai čia cituojamas straipsnis pasirodė, iki šių dienų daug struktūrinių pokyčių įvyko valdant energetikos sektorių, taip pat išryškėjo šių pokyčių privalumai ir trūkumai, daug kas buvo koreguojama ir

yra koreguojama toliau, tačiau šiandien Lietuva jau turi kur kas liberalesnę energetikos sektoriaus valdymą nei tas, kuris funkcionavo iki šio straipsnio išleidimo į mokslinę erdvę.

SGAM zonos

SGAM zonos žymi energetikos sistemos valdymo hierarchinius lygius [IEC62357-2011]. Šios zonos atspindi hierarchinį modelį, kuriame atsižvelgiama į agregavimo ir funkcinio atskyrimo sąvokas valdant energetikos sistemą.

7 lentelė. SGAM zonos

Zona	Apibūdinimas
Procesas	Apima fizinius, cheminius ar erdvinius energijos (elektros, saulės, šilumos, vandens, vėjo ir t. t.) ir tiesiogiai susijusios fizinės įrangos virsmus (pvz., generatoriai, transformatoriai, grandinės pertraukikliai, oro linijos, kabeliai, elektrinės apkrovos bet kokio tipo jutikliams ir paleidikliams, kurie yra proceso dalis arba tiesiogiai prijungti prie proceso).
Laukas	Apima įrangą, skirtą energijos sistemos procesui apsaugoti, valdyti ir stebėti, pvz., apsaugos relės, skydo valdiklis, bet kokie intelektualūs išmanieji elektroniniai įtaisai, kurie gauna ir naudoja proceso duomenis iš maitinimo sistemos.
Stotelė	Parodo lauko lygmens srities agregacijos lygį, pvz., duomenų koncentracijai, funkcijų kaupimui, pastotės automatizavimui, vietinėms SCADA sistemoms, įrenginių priežiūrai...
Operacija	Maitinimo sistemos valdymo operacija atitinkamame domene, pvz., paskirstymo valdymo sistemos (DMS), energijos valdymo sistemos (EMS) generavimo ir perdavimo sistemose, mikrodalelių valdymo sistemos, virtualių jėgainių valdymo sistemos (apimančios keletą paskirstytų energijos išteklių), elektromobilių transporto priemonių parko įkrovimo valdymo sistemos.
Įmonė, verslas	Apima komercinius ir organizacinius procesus, paslaugas ir įmonių infrastuktūrą (komunalinių įmonių, paslaugų teikėjų, energijos prekybininkų ...), pvz., turto valdymas, logistika, darbo jėgos valdymas, darbuotojų mokymai, ryšių su klientais valdymas, sąskaitų išrašymas ir pirkimai...
Rinka	Galimų energijos operacijų atspindėjimas energijos konversijos grandinėje, pvz., prekyba energija, masinė rinka, mažmeninė rinka...

Šaltinis: parengta autoriaus pagal CEN-CENELEC-ETSI,

https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/xpert_group1_reference_architecture.pdf

Susidedanti iš penkių sąveikos lygių, SGAM sistema leidžia atstovauti subjektams ir jų santykiams išmaniųjų tinklų srityse, informacijos valdymo hierarchijoje ir atsižvelgiant į sąveikos aspektus.

Siekiant praktiškai įgyvendinti algoritminę valdžią ir derinant grupių interesus reikia atkreipti dėmesį į atviros architektūros standartų sukūrimą ir taikymą energetikos

sektoriaus valdymui. Toks standartas yra čia aptartas SGAM modelis, kuris atskiria verslo, investicijų ir technologinius procesus pagal veiklos zonas ir leidžia ekspertams ir interesų grupėms lengviau susitarti tarpusavyje dėl bendrų praktikų taikymo ir sektoriaus vystymo kryptių. SGAM buvo kurtas remiantis NIST JAV energetinio sektoriaus vystymo standartu, vėliau JAV sukurtas praktikas nuo 2009 m. išplėtojo Europos Komisijos ekspertų darbo grupės ir sukūrė SGAM modelį energetikos sektoriaus vystymui ir plėtrai.

Apibendrinant galima teigti, jog pastarąjį dešimtmetį visos Europos Sąjungos valstybės narės ėjo energetikos sektorius liberalizavimo link, motyvuojamos Europos institucijų direktyvų, o privataus kapitalo įtraukimas į atsinaujinančios energetikos sektorių užtikrino platesnes galimybes interesų grupėms dalyvauti šio sektoriaus valdymo procese. Pasaulio mastu įvairių valstybių energetikos sektorius yra susijęs su valstybės ir privataus sektoriaus tarpusavio bendradarbiavimu, o jo vystymasis priklauso nuo valdžios priimamų sprendimų, įgyvendinamų reformų sąveikaujant su įvairiomis interesų grupėmis. Taigi, daroma prielaida, jog modeliuojant šių veikėjų sąveikos formas galima veikti šio sektoriaus plėtros vystymąsi.

1.3.2. Atsinaujinančios energetikos samprata energetikos sektoriaus kontekste

Siekiant apibrėžti, kas yra atsinaujinančios energetikos (toliau – AE) sektorius, pirmiausia būtina išsiaiškinti atsinaujinančių energijos išteklių sampratą. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme (Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas, 2011) atsinaujinančių išteklių energija apibrėžiama kaip „energija iš atsinaujinančių neiškastinių išteklių: vėjo, saulės energija, aeroterminiai, geoterminiai, hidroterminiai ištekliai ir vandenynų energija, hidroenergija, biomasė, biodujos, įskaitant sąvartynų ir nuotekų perdirbimo įrenginių dujas, taip pat kitų atsinaujinančių neiškastinių išteklių, kurių panaudojimas technologiškai yra galimas dabar arba bus galimas ateityje, energija“. Panašiai AE apibūdinama Europos Parlamento ir Tarybos priimtoje direktyvoje 2009/28/EB dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją (2009). Įvairūs autoriai šią energiją apibūdina taip pat panašiai: „AE atsiranda ir atsinaujina veikiamą gamtos ar žmogaus sukurtų procesų, ją galima naudoti energijai gaminti“ (Ignotas, 2010); „atsinaujinantys energijos ištekliai yra natūralūs energijos šaltiniai, tokie kaip saulė, vėjas, lietus, bangos, potvyniai ir geoterminė energija, kurie natūraliai pasipildo per kelerius metus“ (Lund, 2010); „atsinaujinantys energijos šaltiniai yra energijos ištekliai, kurie yra neišsenkantys žmonijos laikotarpiu“ (Quaschnig, 2016). Kitaip sakant, atsinaujinanti energija yra natūraliai gaunama energija, kurios šaltiniai per tam tikrą laiką atsinaujina.

Taigi, galima pasakyti, kad įvairiuose šaltiniuose atsinaujinantys energijos ištekliai apibrėžiami panašiai. Šiems ištekliams autoriai priskiria tuos išteklius, kurie atsiranda iš gamtos ir gali natūraliai pasipildyti, t. y. saulės, vėjo, hidro-, biomasės, geoterminė energija (Bhattacharya ir kt., 2016). Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad AEI naudojimas turi ir privalumų, ir trūkumų. Pavyzdžiui, Bužinskienė (2018) išskiria tokius pagrindinių atsinaujinančių energijos išteklių privalumus ir trūkumus (žr. 8 lentelę):

8 lentelė. Pagrindinių atsinaujinančių energijos išteklių privalumai ir trūkumai

Pavadinimas	Privalumas	Trūkumas
Biomasės energija	Biomasės kuras santykinai pigesnis už iškastinį kurą; nenutrūkstanti energijos gamyba; vietiniai biomasės kuro išteklių gali pakeisti iškastinį kurą; biomasės kuro gamybai gali būti panaudojami įvairios organinės kilmės atliekos.	Biomasės kuro paruošimas (auginimas, atliekų transportavimas, smulkinimas) reikalauja nemažai energijos; kai kurie biomasės išteklių yra sezoniniai. Tiriant biokuro ir jo mišinių su agrokultūromis savybes nustatyta, kad iš agromasės pagamintas kuras pasižymi didesniu pelningumu ir šarminių metalų kiekiu nei mediena. Didžiausias pelenų kiekis – iš šiaudų.
Vėjo energija	Vėjo išteklių yra neišsenkantys; vėjo jėgainės yra ekologiškos, gamina „švarią“ energiją, neišskirdamos į aplinką kenksmingų medžiagų; gaminamos vis efektyvesnės vėjo turbino, o elektros energijos gamybos savikaina nuolat mažėja.	Vėjo energija yra kintanti, priklauso nuo vėjo greičio ir krypties svyravimų. Taip pat arti jėgainių gyvenantiems žmonėms neigiamą poveikį gali turėti jėgainių sklaidžiamas triukšmas ir sparnų šešėlių mirgėjimas. Be to, jėgainės pastatyti ir prijungti prie elektros tinklo yra brangu, tai reikalauja didelių investicijų.
Saulės energija	Nemokamas, palankus aplinkai ir neišsenkantis energijos šaltinis; naudinga vietovėse, neprijungtose prie elektros tinklo.	Saulės energija yra besikeičianti, nes priklauso nuo meteorologinių sąlygų ir paros laiko; technologijos yra brangios, jų efektyvumas mažas, todėl jos reikalauja didelio ploto.
Hydroenergija	Vandens išteklių yra nemokami; pigi elektros energijos gamyba; ekologiška energetika, neteršianti aplinkos ir neskatinanti klimato kaitos; užtikrinamas nepertraukiamas tam tikras elektros energijos gamybos kiekis; energijos tiekimo patikimumas.	Poveikis vandens ekosistemoms; hidroelektrinių statybai dažnai reikalingas papildomas žemės plotų užtvindymas siekiant padidinti šaltinio hidrogalią; energijos gamybos priklausomybė nuo klimato (per sausras vandens kiekis sumažėja).
Geoterminė energija	Išteklių yra atsinaujinantys ir neišsenkantys; gaminant energiją neteršiama aplinka; generuojama nuolatinė galia.	Ne visose vietovėse šie išteklių yra prieinami, reikalingos didelės investicijos į technologijas. Be to, šios energijos išgavimą riboja techninės problemos, susijusios su jėgainių eksploatavimu.

Šaltinis: parengta autoriaus pagal Bužinskienė, 2018

Pažymima, kad vienas iš esminių atsinaujinančių energijos šaltinių požymių yra nepastovumas bei galbūt neigiamas estetinis poveikis kraštovaizdžiui – dažniausiai šiuo

atveju kalbama apie vėjo jėgainių, bangų energetinius, saulės kolektorių įrenginius (Tik ne mano paplūdimyje, 2010). Be to, teigiama, jog visuomenėje dažnai susiduriama su baime, kad AE technologijų naudojimas gali sumažinti netoliese esančio nekilnojamojo turto vertę ar turistų išlaidas (Tik ne mano paplūdimyje, 2010). Be šių neigiamų aspektų, susijusių su AE, paminėtini ir kiti veiksniai, trukdantys AE sektoriaus plėtrai. Matulionytė-Jarašūnė (2012) suminėjo šiuos veiksnius: politinius, finansinius ekonominius, teisinius-administracinius, techninius, informacinius ir švietimo, atstovavimo. Nepaisant visų neigiamų aspektų, Lietuvos Respublikos energetikos ministerija yra numachiusi sektorių plėsti ir atsinaujinančių energijos išteklių dalį, palyginti su šalies bendroju galutiniu energijos suvartojimu, padidinti iki 30 proc. 2020 m., 45 proc. 2030 m., 80 proc. 2050 m., o šių tikslų bus siekiama įvairiomis priemonėmis – pradedant skaidriais pirkimo aukcionais, baigiant energijos iš AEI kiekio didinimu ir vartojimo skatinimu (Lietuvos Respublikos energetikos ministerija, 2018). Pastebėtina, kad aktyviai skatinant šį sektorių ir 2011 m. priėmus Atsinaujinančios energetikos išteklių įstatymą, jėgainių statymo savikaina gerokai sumažėjo šių dienų kontekste ir priartėjo prie rinkos sąlygomis veikiančių tradicinių jėgainių, o tai yra prielaida visam ūkio sektoriui keistis į aplinką neteršiančios energetikos technologijas naudojančias elektrines.

Paskutiniaisiais metais, siekiant stabdyti klimato šilimą, 100 proc. energijos ir AEI naudojimo koncepcija populiarėja tarp įvairių šalių. Pavyzdžiui, Švedijoje siekiama iki 2045 m. pasiekti nulinių šiltnamio efektą sukeliančių CO₂ dujų išmetimą, o Danijoje keliamas tikslas pasiekti nulinių grynąjį išmetamųjų teršalų kiekį ne vėliau kaip iki 2050 m. (Hansen, Breyer ir Lund, 2019). Be to, daugybė kitų šalių, įskaitant Bangladešą, Barbadosą, Kambodžą, Kolumbiją, Etiopiją, Gana, Mongoliją, Vietnamą, siekia iki 100 proc. atsinaujinančios elektros energijos iki 2045 arba 2050 m. (Hansen ir kt., 2019). Teigiama, kad jau šiuo metu keletas šalių, tokių kaip Norvegija ir Kosta Rika, beveik visą elektros energiją gauna iš atsinaujinančių šaltinių (daugiausia iš hidroenerģijos). Panašios tendencijos matomos ir tarp didesnių pasaulinių gamybos kompanijų, tokių kaip IKEA, BMW, „Walmart“, ir daugelio kitų technologijų bendrovių, tokių kaip „Google“, „Apple“, „Sony“, „eBay“ ir „Facebook“ (Hansen ir kt., 2019).

Nors AEI tyrimuose aptariamas AEI vaidmuo kaip elektros energijos gamybos šaltinis, vis dėlto iš AEI gaunamą energiją galima panaudoti ir daugelyje kitų energetikos sektoriaus sričių, kuriose reikalinga energija ir būtina sumažinti išmetamųjų teršalų kiekį. Tokios sritys, pavyzdžiui, yra visos transporto rūšys (kelių, geležinkelių, jūrų, aviacijos). Aptariami iššūkiai, kurie ateityje gali kilti dėl siekio tiesiogiai elektrifikuoti jūrų ir aviacijos transportą (Breyer, Khalili ir Bogdanov, 2019). Kaip pastebi mokslininkai, tiriant AEI reikšmę energetikos sektoriuje, per mažai dėmesio skiriama šildymo ir aušinimo sektoriams, nors kai kuriais atvejais šie sektoriai viršija galutinius elektros energijos poreikius – 50 proc. viso galutinio energijos poreikio Europoje sudaro arba šildymo, arba vėsinimo sritys (Fleiter, Elsland, Rehfeldt ir kt., 2017). Keliuose tyrimuose išsamiai išanalizuotos tiesioginio CO₂ išmetimo sumažinimo galimybės, naudojant AEI pramonės sektoriuose (ypač plieno, chemijos, cemento ir kitų žaliavų), parodė, kad kol kas šiam procesui tinkamos technologijos yra pradinėje stadijoje (Allen, Coninck, Dube, Hoegh-Guldberg ir kt., 2018). Tačiau, kaip teigia tyrimus atliekantys

mokslininkai, atsinaujinanti energetika vis daugiau skverbiasi į tradicinės energetikos sektorių visame pasaulyje.

Atsižvelgiant į visus paminėtus aspektus galima teigti, jog AE sektorių sudaro AE ištekliai, jų perdirbimo procesas ir su juo susiję veiksniai bei susidariusią energiją valdantys jėginių savininkai, taip pat šio sektoriaus atskirų sričių interesų grupės (išorinės interesų grupės) ir viešojo valdymo subjektai (vidinės interesų grupės), reguliuojantys šią veiklą. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos energetikos įstatyme pateiktą energetikos apibrėžimą, galima sakyti, kad AE sektorius – tai energetikos sritis, apimanti atsinaujinančius išteklius ir jo viešojo valdymo procese dalyvaujančias interesų grupes.

1.3.3. Atsinaujinančios energetikos sektoriaus institucinio reguliavimo raida Lietuvoje

AE sektoriaus plėtra visose ES priklausančiose valstybėse narėse, taip pat ir Lietuvoje, vykdoma atsižvelgiant į ES ir nacionalinius strateginius dokumentus bei teisės aktus. Pagrindinis dokumentas, reguliuojantis atsinaujinančios energetikos sektorių visos ES mastu, buvo 2009 m. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją (toliau – Direktyva). Šia direktyva ES valstybės narės įsipareigojo iki 2020 m. iš atsinaujinančių išteklių pasigaminti 20 proc. energijos, be to, kiekvienai narei buvo nustatyti atskiri nacionaliniai energijos kiekiai, kuriuos valstybės narės turėjo pasiekti iki 2020 m. (Mažylis ir Pikšrytė, 2013). Tai buvo pagrindinis teisės aktas, lėmęs proveržį atsinaujinančios energetikos plėtros srityje Europos mastu. Vėliau ši Direktyva buvo keletą kartų iš esmės keista, numatant tikslus įsipareigojimams kiekvienai valstybei narei. Direktyvoje taip pat nustatyta prievolė šalims narėms numatyti priemones, skirtas šiems įsipareigojimams vykdyti, bei jas išdėstyti nacionaliniuose atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros veiksmų planuose (Mažylis ir Pikšrytė, 2013).

Taigi, vienas pagrindinių Direktyvos reikalavimų buvo pateikti nacionalinių veiksmų planus Europos Komisijai. Šiuose planuose, remiantis Direktyvos nuostatomis, valstybės narės privalo nustatyti iš atsinaujinančių išteklių gaunamos energijos kiekį kiekviename sektoriuje, numatyti priemones šiems kiekiams pasiekti ir priemones, kurios užtikrintų atitiktį reikalavimams, keliamiems administracinėms procedūroms bei energetikos sistemoms (Mažylis ir Pikšrytė, 2013). 2010 m. parengtame Lietuvos nacionaliniame veiksmų plane (toliau – Veiksmų planas) apibendrinta nacionalinė atsinaujinančių išteklių energetikos politika, pateikiamos prognozės, kiek energijos gali būti suvartota iki 2020 m., planiniai atsinaujinančių išteklių energijos rodikliai ir trajektorijos bei priemonės, skirtos šiems rodikliams pasiekti (Lietuvos nacionalinis veiksmų planas, 2010).

Pastebėtina, kad, įgyvendinant direktyvą 2009/28/EB, ES valstybėse narėse buvo naudojamos tam tikros reguliavimo priemonės, iš kurių valstybės narės gali pasirinkti, jų požiūriu, tinkamiausias, kad įgyvendintų nacionaliniuose veiksmų planuose numatytus įsipareigojimus. Šias priemones gali įgyvendinti ne tik nacionalinių valstybių vyriausybės, bet ir žemesnio lygio nevalstybiniai veikėjai (Mažylis ir Pikšrytė, 2013).

Direktyvoje numatyta įvairių paramos schemų, kurios skirtos atsinaujinančių išteklių energetikai ES šalyse narėse skatinti. Kaip pastebi Mažylis ir Pikšrytė (2013), ES dažniausiai taikomos trys atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemas: fiksuotieji tarifai, žalieji sertifikatai bei konkursų ir aukcionų sistema, paskirstant kvotas atsinaujinančių išteklių energetikai. Fiksuotųjų tarifų paramos schemą taikančios valstybės įsipareigoja remti iš atsinaujinančių išteklių gaminamą energiją, tam tikslui nustatydamos ilgalaikius tokios energijos supirkimo tarifus. Valstybėse, taikančiose žaliųjų sertifikatų paramos schemą, veikiantys ūkio subjektai, pageidaujantys pirkti ar įsigyti tokius sertifikatus, privalo gaminti energiją iš atsinaujinančių išteklių (Rudzkiš, 2014).

Lietuvoje, remiantis Direktyvos reikalavimais, buvo taikoma konkursų ir aukcionų sistema, kai kvotos paskirstomos ir atsinaujinančių išteklių energija remiama skelbiant konkursus. Konkursus laimėjusiems subjektams užtikrinamos kvotos ir energijos supirkimo tarifai tam tikram laikotarpiui. Paramos schema įtvirtinta ir aukcionai dėl fiksuoto tarifo organizuojami pagal Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo 20 str. numatytą tvarką.

Pažymėtina, kad 2018 m. išleista nauja šios Direktyvos redakcija, kurioje numatytas naujas ES tikslas, kad Sąjungos bendrojo galutinio energijos suvartojimo procentinė dalis, kurią sudaro atsinaujinančių išteklių energija, 2030 m. būtų bent 32 proc. Taigi, drauge turėjo padidėti ir valstybių narių nacionaliniai įnašai šiam tikslui pasiekti.

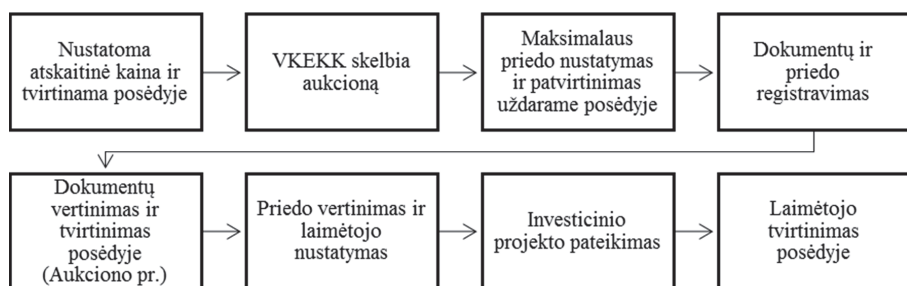
Lietuva, įgyvendindama tarptautinius įsipareigojimus ir savo energetikos strategijos nuostatas, kuria savo teisinę bazę, kuria reglamentuojami AEI naudojimas ir plėtra. Perkelti Direktyvos nuostatas į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisės bazę, 2011 m. priimtas Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas, kuriuo vadovaujantis skatinamas atsinaujinančių energetikos išteklių naudojimas šalyje. Įstatymo įgyvendinimą prižiūri, jo pakeitimus inicijuoja bei Seimui tvirtinti teikia Energetikos ministerija.

Be šio pagrindinio AEI sektoriaus veiklą reglamentuojančio teisės akto, AEI sektoriaus plėtrai svarbūs yra Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas; Lietuvos Respublikos žemės gelmių įstatymas; Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas; Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas; Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas; Nacionalinė atsinaujinančių energijos išteklių plėtros strategija; Nacionalinis atsinaujinančių išteklių energijos veiksmų planas; Elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, kilmės garantijų teikimo taisyklės (Marčiukaitis ir kt., 2016).

Kaip pastebėta 2019 m. parengtame Lietuvos Respublikos nacionaliniame energetikos ir klimato srities veiksmų plane 2021–2030 m. (toliau – Nacionalinis planas), 2010 m. rengtame Veiksmų plane ES nustatytą 23 proc. tikslą iki 2020 m. Lietuva ne tik pasiekė, bet ir viršijo dar 2014 m. Tuo metu AEI dalis bendrame galutiniame energijos suvartojime sudarė 23,66 proc. (Nacionalinis planas, 2019). Šiuo metu Nacionaliniame plane numatyta, kad Lietuva ketina iki 2030 m. pasiekti 45 proc. AEI tikslą galutiniame energijos suvartojime. Šiam tikslui pasiekti numatytos priemonės apima neutralių skatinimo kvotų paskirstymo aukcionų organizavimą ir mažos galios atsinaujinančios energijos įrenginių diegimą privatiems energijos vartotojams ir bendruomenėms.

Taip pat planuojama investuoti į pažangiąsias energijos sistemas, įskaitant perdavimo, skirstymo ir kaupimo infrastruktūrą, bei į reikiamų balansavimo pajėgumų kiekio dinimą (Nacionalinis planas, 2019).

Įsigaliojus naujai Direktyvos redakcijai (2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/2001 dėl skatinimo naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją), Lietuvos Respublikos Vyriausybėje buvo patvirtinta paramos tvarka dėl elektros gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių ir apmokėjimo sąlygų. Pagal naująją tvarką, gamintojai, naudojantys atsinaujinančius energijos išteklius, gali pretenduoti į paramą, kuri finansuojama viešuosius interesus atitinkančių paslaugų (VIAP) biudžeto lėšomis. Vadovaujantis Europos Komisijos gairėmis, parama gamintojams suteikiama 12 metų laikotarpiui, sumokant jiems priedą prie rinkos kainos. Gamintojai atrinkami technologiškai neutralaus aukciono būdu ir vadovaujantis ekonominio efektyvumo principu, nes, Energetikos ministerijos manymu, toks metodas leidžia užtikrinti pačią mažiausią kainą (Energetikos ministerija, 2019). Taip pat pagal naują tvarką aukcionuose gali dalyvauti įvairias atsinaujinančios energetikos technologijas elektros energijos gamybai naudojančios elektrinės. Svarbiausias kriterijus, kuris lemia naujų aukcionų laimėtojus, – mažiausias priedas prie elektros energijos rinkos kainos „Nordpool“ biržoje, kuris bus mokamas 12 metų (Energetikos ministerija, 2019). Pagal 2019 m. įsigaliojusį naują atsinaujinančių energijos išteklių paramos modelį aukcionai organizuojami nepriklausomai nuo naudojamo technologijos tipo elektros energijos gamybos kiekiui (KWh); varžomasi dėl priedo prie rinkos kainos; gali dalyvauti kitų šalių projektai (Energetikos ministerija, 2019). Paramos teikimo mechanizmą reglamentuoja Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas, o paramos suteikimo procesą kontroliuoja ir vykdo Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. Šiuo metu galiojantis atsinaujinančių energijos išteklių paramos modelis pateiktas 6 pav.

6 pav. Atsinaujinančių energijos išteklių plėtros paramos modelis

šaltinis: Energetikos ministerija, 2019

Kaip pastebi mokslininkai, Lietuvoje AE sektorius dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių plėtojamas neefektyviai. Manoma, kad tam įtakos gali turėti valdžios institucijų požiūris į teisinių dokumentų rengimą, kurio rezultatai dažnai palankūs tam tikroms

interesų grupėms (verslo ar politinėms grupėms) ir neatitinka visuomenės interesų (Marčiukaitis ir kt., 2016). AEI plėtrą Lietuvoje stabdo ir nepalankių paramos schemų, finansiškai nepatrauklių potencialiems investuotojams, diegimas ir nuolatinis eksperimentavimas nustatant paramą ir tarifus (Mažylis ir Pikšrytė, 2013). Atsinaujinanti energetika patiria ir daug administracinių kliūčių, kliudančių jos diegimo procesui, pavyzdžiui, sudėtingos žemės paskirties keitimo procedūros, kurias privalo atlikti investuotojai, norintys statyti naujas vėjo jėgaines (Mažylis ir Pikšrytė, 2013). Atsinaujinančios energetikos kursas yra ypač aktualus, nes 2020 m. Europos Komisija ir šalys narės susitarė dėl žaliosios energetikos kurso, kuris apima platų atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimą. Viena iš prioritetinių krypčių, dėl kurios ekspertai turės rasti bendrą konsensumą, yra žalioji energija ir vėjo parkų veiklos teisinis reglamentavimas. Ši tema tampa itin aktuali trečio ir ketvirto energetikos paketo įgyvendinimo kontekste, kai energetikos sektorius liberalizuoja elektros ir dujų tiekimo rinkas (Spyropoulos, 2020).

Apibendrinant galima teigti, kad nors Lietuvoje kuriama ir tobulinama teisinė bazė, reguliuojanti AE sektoriaus plėtrą šalyje, plėtros procesas vyksta nestabiliai dėl įvairių kliūčių – biurokratinių, administracinių, o dėl įvairių interesų grupių veiklos tam tikros AE sritys technologine prasme vystosi neproporcingai, įtakingesnės grupės lemia didesnę savo atstovaujamos AEI srities vystymąsi (pvz., biokuras, vėjo energetika) ir atvirkščiai (hidroenergetika). Tai susiję su technologiniais klausimais ir tarptautinėmis politikos gairėmis, tačiau interesų grupių poveikis šio sektoriaus vystymuisi yra esminis aspektas. Šie aspektai skatina ieškoti mokslinio intereso grupių bendradarbiavimo modelio, kuris spręstų situaciją įgalindamas jas siekti konsensuso veiksmingesnėje ir skaidresnėje aplinkoje.

1.3.4. Interesų grupių vaidmuo atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese

Kalbant apie AE sektorių ir viešąjį valdymą, būtina aptarti jame veikiančias interesų grupes, nes ir pats sektorius, ir jame veikiančios dalyviai yra specifiniai. Šis sektorius Lietuvoje, kaip ir interesų grupės, veikiančios jame, yra paskutinių dviejų dešimtmečių tendencijų energetikoje padarinys ir jos, tikėtina, skiriasi nuo tradicinių interesų grupių – galbūt yra skaidresnės arba atvirkščiai, lyginant, pavyzdžiui, su tradicinei energetikai atstovaujančiomis interesų grupėmis, kurių santykiai su viešojo valdymo institucijomis turi ilgametę raidą, todėl jų veiklą, tikėtina, sunkiau pastebėti.

Teigiama, kad interesų grupių vaidmuo viešojo sektoriaus valdymo procese priklauso nuo veiksmų, susijusių su pačios interesų grupės pobūdžiu ir veikla, su pačia sritimi, kurioje siekia veikti interesų grupės ir socialiniai-ekonominiai veiksniai (Horváthová ir Dobbins, 2019). Pasak Dvarionienės, Gorauskienės ir kt. (2014), interesų grupės turėtų atstovauti visoms visuomenės ir vyriausybės lygių grupėms, įskaitant:

- grupes, turinčias prieigą prie valdžios, nacionalinių ir vietos valdžios institucijų bei finansų institucijų;
- grupes, kurių nariai turi techninių žinių – teisinį išsilavinimą, planavimo ir bendruomenės sutelkimo įgūdžių, prieigą prie informacijos ir kt.;

- piliečius, kurie turi įtakos politiniams sprendimams ir kurie su tam tikra problema yra susipažinę nuo pat pradžios, t. y. vietos bendruomenės nariai ir bendruomenės vadovai;
- vietos investuotojus – grupes ir asmenis, turinčius priegią prie materialinių išteklių ir kurių parama būtina sėkmingam iniciatyvų įgyvendinimui, pavyzdžiui, verslo bendruomenė, pilietinės grupės ir NVO.

Autorių teigimu, AE sektoriaus viešojo valdymo procesuose dalyvaujančioms interesų grupėms svarbu apibrėžti jų išpareigojimų struktūrą ir susitarti dėl dalyvavimo taisyklių (pavyzdžiui, kokiems sprendimams interesų grupės gali daryti įtaką) – taip gali būti nustatytas suprantamas ir konkretus kiekvienos interesų grupės vaidmuo (Dvarionienė ir kt., 2014). Kitaip sakant, būtina išanalizuoti visus galimus interesų grupių interesus, galimus prieštaravimus ir motyvus, taip pat galimą vaidmenį sprendimų formavimo procese.

Turėtų būti atliktas preliminarus vadinamasis „smegenų šturmas“, siekiant nustatyti galimų įvairių interesų grupių sąrašą, atsižvelgiant į jų politinius, ekonominius, socialinius interesus sektoriuje, jų žinias ir įgūdžius, pranašumus ir trūkumus, kurie gali pasireikšti interesų grupėms dalyvaujant AE sektoriaus viešojo valdymo procese. Tam, kad būtų nustatytas tikslus interesų grupės vaidmuo, būtina rengti susitikimus su skirtingais sektoriuje dalyvaujančiais žmonėmis, kad būtų išryškinti visi įmanomi aspektai, turintys įtakos interesų grupių identifikavimui (Dvarionienė ir kt., 2014).

Žvelgiant į interesų grupėms būdingus veiksnius, jų galimybės daryti įtaką viešajam valdymui ir viešosios politikos formavimui gali priklausyti nuo politinio, socialinio ir ekonominio konteksto. Teigiama, kad silpniau reglamentuojamose sistemose privatūs interesai, ypač turintys didelius išteklius, gali lengviau išskverbti į viešosios politikos formavimo aparatą (Horváthová ir Dobbins, 2019).

Kaip pastebi White, Lunnan, Nybakk ir Kulisic (2013), įgyvendinti sėkmingą AEI politiką yra gana sunku, nes AE sektorius reikalauja didelių investicijų, kurias skirti gali toli gražu ne kiekviena interesų grupė, veikianti šiame sektoriuje (White ir kt., 2013). Autoriai pažymi, kad privačias įmones, kaip verslo interesų atstoves, pirmiausia domina pelnas, vadinasi, jos viešajame procese veikia siekdamos pelno (White ir kt., 2013). Interesų grupės šio sektoriaus viešojo valdymo procese, pasak autorių, gali būti įvairios, pavyzdžiui, privatūs asmenys, individualios žemės ūkio įmonės ar juridiniai asmenys (išskyrus dideles korporacijas ir konglomeratus), kurie atskirai ar kartu investuoja į atsinaujinančios energijos projektus (Ruggiero, Onkila ir Kuittinen, 2014). Kadangi, kaip teigia autoriai, šis sektorius reikalauja didelių investicijų, vis dėlto manytina, kad į jį investuoti labiau suinteresuoti būtų verslo atstovai.

Autoriai tyrė, kaip atsinaujinančios energijos sektoriaus bendruomeniniai projektai gali būti naudingi suinteresuotosioms šalims, ypač vietos bendruomenėms, ir kokių poveikį projektai daro visuomenei aplinkos ar socialinio tvarumo požiūriu (Creamer, Aiken, van Veelen, Walker ir Devine-Wright, 2019). Kalbėdami apie naudą vietos bendruomenėms, Walker ir Devine-Wright (2008) padarė išvadą, kad bendruomeniniuose AE projektuose interesų grupės dalyvauja skirtingais laipsniais, tačiau veiks-

mingiausi yra tie projektai, kurie turi teigiamą rezultatą vietos bendruomenei ir kuriuose dalyvaujama (Creamer ir kt., 2019).

Pažymėtina, kad lietuvių autoriai interesų grupėmis AE srityje vadina asmenis ir grupes, investuojančias į šį sektorių. Stasiukynas išskyrė tris suinteresuotųjų asmenų grupes, dalyvaujančias energetikos sektoriuje: „1) energijos vartotojai bei jų atstovai; 2) energijos gamintojai, tiekėjai ir kiti elektros energetikos ūkio atstovai; 3) valdžios institucijos, atsakingos už viešosios politikos formavimą bei įgyvendinimą“ (Stasiukynas, 2010b). Be to, jis išskiria mažų elektrinių savininkus, kurie turėtų būti suinteresuoti jungtis į organizuotas interesų grupes ir, dalyvaudami savivaldoje kaip interesų grupė, formuoti energetikos valdymą savivaldybių lygiu (Stasiukynas, 2010b). Šiam autoriui pritartina tuo aspektu, kad platesnė tokių interesų grupių kaip smulkių elektros jėgainių savininkų veikla ir jų parduodamas energijos perteklius užtikrintų konkurencingumo principą ir taip sumažėtų energijos kaina bei būtų užtikrinti kitų vartotojų interesai (Stasiukynas, 2010b).

Kanopka savo disertacijoje išskyrė šio sektoriaus tokias interesų grupes: šalies ūkį, gamintojus, vartotojus, visuomenę ir tiekėjus, kurie energetikos sektoriuje turi savų interesų (Kanopka, 2015).

Kalbant apie interesų veiklą AE sektoriuje, būtina nepamiršti ir dar vieno aspekto, trukdančio sklandžiai įgyvendinti perėjimą prie AE panaudojimo, – šiuo atveju turima minty interesų konfliktas tarp kai kurių grupių. Kaip teigia Drożdż ir Jurkėnaitė (2011), norintiems naudoti AE, tą padaryti trukdo „tradicinei energetikai atstovaujančių interesų grupių įtaka bei administraciniai, biurokratiniai trikdžiai“, be to, siekiantiems pradėti energijos gamybą iš atsinaujinančių išteklių dažnai trūksta informacijos, žinių ir inovatyvių technologijų diegimo patirties.

Taigi, AE sektoriuje veikiančios interesų grupės apima tiek energijos gamintojus ir tiekėjus, tiek energijos vartotojus, tiek visuomenę, kuriai sukuriamos darbo vietos sektoriuje; taip pat visą šalies ūkį ir valdžios institucijas. Visų šių grupių tikslai yra skirtingi: tiekėjai ir gamintojai siekia užimti kuo didesnę rinkos dalį ir siekia ekonominės naudos (pvz., pasinaudoti galimybe gauti finansinę paramą Klimato kaitos fondo ar ES investicijų lėšomis ir pan.); energijos vartotojai siekia mažesnių energijos kainų; visuomenės atstovai, dirbantys šiame sektoriuje, siekia palankesnių darbo sąlygų ir didesnio užmokesčio; institucijos yra formaliai suinteresuotos tvariu šio sektoriaus vystymu, o neformaliai – pasitaiko ir atvirkštinės praktikos pavyzdžių, kaip biokuro atveju. Aki vaizdu, kad Lietuvos AE sektoriaus plėtra dar nėra sklandi, o instituciškai reguliuojant sektorių susiduriama su įvairiomis kliūtimis: teisinės ir reguliavimo sistemų trūkumu, ribotomis institucijų galimybėmis ir pernelyg ilgomis biurokratinėmis procedūromis, pilietinės visuomenės, investicijų ir finansavimo priemonių, reikiamos infrastruktūros ir prižiūrinčių institucijų stoka, tačiau įtakingiausios grupės šių kliūčių išvengia palikdamos jas ne tokioms įtakingoms interesų grupėms, atstovaujančioms tam tikras AE rūšis. Taip pat valdant šį sektorių nepakankamai aktyviai dalyvauja AEI atstovaujančios organizacijos, o tradiciniams ištekliams atstovaujančių organizacijų veikla vertinama kaip aktyvi ir agresyvi. Pasigendama vietos savivaldos institucijų aktyvumo ir išsamesnio visuomenės informavimo. Šiuo atveju viešojo valdymo užduotis – kaip

įmanoma šalinti minėtas kliūtis, užtikrinti ir suderinti visų suinteresuotųjų asmenų ir interesų grupių interesus, nepamirštant užtikrinti ir viešąjį interesą.

Interesų grupės viešajame atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymo procese vaidina svarbų vaidmenį kaip visuomenės interesams (pavyzdžiui, technologijų gamintojams ir tiekėjams, vartotojams, taip pat valstybės institucijos, atstovaujantios viešajam interesui) atstovaujantios organizacijos, siekdamos subalansuoti valstybės vykdomą institucinį reguliavimą šio sektoriaus atžvilgiu. Procesui subalansuoti pirmiausia aktualu ieškoti mokslinių įrankių derinio, kuris leistų stebėti interesų grupių daromą poveikį instituciniam reguliavimui ir modernizuoti šių dviejų reiškinų sąveiką.

1.4. Interesų grupių tikslinės elgsenos viešajame sektoriuje vertinimo modeliai

1.4.1. Mokslinių tyrimų analizė interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui vertinimo aspektu

Interesų grupių poveikis instituciniam reguliavimui užsienio autorių plačiai nagrinėtas įvairiais aspektais. Taikant teorinę jau atliktų tyrimų duomenų analizę minėtini Dür ir bendraautorių darbai, kuriuose analizuojama interesų grupių poveikis įvairiuose politikos ir ekonomikos sektoriuose, pavyzdžiui, visuomenės sveikatos politikoje, tabako ir alkoholio valdymo kontrolės politikoje, rūkymo ir alkoholizmo kontrolės, tarptautinio bendradarbiavimo srityse (Dür ir De Bièvre, 2007; Dür ir Mateo, 2014). Dür ir Bièvre (2007), siekdami atkreipti politologų dėmesį į interesų grupių poveikio klausimą, parengė kitų autorių studijų, kuriose buvo tiriamas interesų grupių poveikis tarptautinės prekybos ir sveikatos priežiūros srityse, apžvalgą. Rengdami tokią apžvalgą, autoriai rėmėsi ir kitų ekspertų konsultacijomis, gautomis dalyvaujant tarptautiniuose seminaruose ir konferencijose. Tačiau specialių interviu su ekspertais nebuvo atlikta, tad galima daryti išvadą, jog šių autorių tyrimas apsiriboja tik mokslinės literatūros analizės metodais (Dür ir Bièvre, 2007).

Tyrėjai Bunea ir Baumgartner (2014) interesų grupių veiklą ES tyrė analizuodami jau anksčiau atliktus Europos universitetų bei tyrimų centrų darbus, naudodamiesi originaliais, specialiai pritaikytais duomenų rinkiniais. Minėtuose rinkiniuose, paskelbtuose 22 Europos ir JAV politiniuose žurnaluose, buvo pateikta informacija apie teorinius metodus, tyrimų planus ir bibliografines nuorodas, panaudotas 196 akademinuose straipsniuose ES lobizmo ir interesų grupių tema. Atlikdami tyrimus, autoriai derino du literatūros analizei naudojamus sisteminės disciplinos analizės metodus: tyrimų sintezės, metaanalizės ir bibliometrinį požiūrį (Bunea ir Baumgartner, 2014). Šių autorių atliktas tyrimas patvirtino kitų tyrimų rezultatus, kokį poveikį ES instituciniam reguliavimui daro interesų grupės. Taip pat buvo atskleista, kad visų tyrimų kontekstui būdingos aprašomosios analizės ir kokybiniai atvejo tyrimai. Tik nuo 2007 m. įvyko reikšmingas pokytis ir padidėjo tyrimų, kuriuose naudojama kiekybinė analizė ir atliekami įtaigūs teoriniai tyrimai (Bunea ir Baumgartner, 2014). Tačiau, kaip teigia tie patys autoriai, institucinis reguliavimas ir lobizmo sėkmė vis dar nėra pakankamai iširti ir esama tam tikrų skiriamųjų požymių, kurie literatūroje menčiau paminėti:

- 1) trūksta sistemingų ES lobizmo tyrimų, susijusių su paskutiniais ES politikos formavimo etapais (t. y. politikos įgyvendinimu ir vertinimu);
- 2) trūksta studijų, tiriančių metodinius klausimus ir iššūkius, susijusius su ES interesų grupių tyrimais, taip pat tiriančių teorinius aspektus, remiantis empirika;
- 3) labai mažas susidomėjimas sisteminė ES lobistinių koalicijų analize, nepaisant plataus sutarimo, kad tai yra pagrindinis veiksnys, galintis paaiškinti lobizmo sėkmę, ir kad tai labai dažna kolektyvinių veiksmų forma ES lygmeniu;
- 4) gana mažas susidomėjimas ES interesų grupių veiklos makrolygio empirinėmis analizėmis ir apibūdinimu įvairiose politikos srityse;
- 5) trūksta palyginamosios lobizmo analizės keliuose politikos srityse, kuri būtų atliekama viename tyrime;
- 6) trūksta išsamių analizių, nagrinėjančių lobistinę veiklą visuose politikos formavimo etapuose viename tyrime.

Be to, minėtas tyrimas atskleidė, kad literatūroje beveik nėra aprašyta formalių ir eksperimentinių darbų (Bunea ir Baumgartner, 2014).

Verta paminėti Dellmuth ir Bloodgood 2019 m. atliktą tyrimą, kuris apėmė kitų autorių atliktas interesų grupių veiklos ir poveikio apžvalgas viešojo valdymo srityse, įskaitant plėtrą, diplomatiją, aplinkos, ekonomikos sektorių, interneto valdymą ir socialinį teisingumą (Dellmuth ir Bloodgood, 2019). Autoriai lyginamosios analizės būdu tyrė interesų atstovavimo pobūdį už valstybės ribų bei interesų grupių poveikį viešajam valdymui nacionaliniu ir pasaulio mastu.

Mokslinėje literatūroje aptinkama ir keletas kiekybinio tyrimo atvejų. Dür ir Mateo 2014 m. atliko kiekybinį ES veikiančių interesų grupių tyrimą. Nuo 2009 iki 2012 m. autoriai atliko interesų grupių anketinę apklausą Austrijoje, Vokietijoje, Airijoje, Latvijoje ir Ispanijoje. Pasirinkę skirtingo dydžio ir valdymo formų (korporatyvistinės ir pliuralistinės) šalis, autoriai gavo išvadas, kurios laikytinos tipinėmis tam tikroms šalims. Visose penkiose šalyse autoriai susisiekė su 2161 asociacija, įskaitant verslo asociacijas, piliečių grupes, profesines sąjungas ir profesines asociacijas. Buvo įtrauktos tik nacionalinio lygio asociacijos, atmetant regionines, nes pasirinktos šalys labai skiriasi decentralizacijos laipsniu. Gauti duomenys buvo apdoroti statistinės programinės įrangos paketu STATA (Dür ir Mateo, 2014).

Dana ir Nadler (2019) tyrė JAV prekybos ir žemės ūkio srityje veikiančių privačių ir viešųjų interesų grupių poveikį. Elektroninės apklausos būdu jie apklausė tikslines grupes, o gautus duomenis apdorojo duomenų analizės programa SPSS (Dana ir Nadler, 2019).

Nemažai straipsnių ir specialių leidinių išleista apie interesų grupių ir lobistų veiklą bei poveikį reguliavimui ES institucijose. Vieni autoriai, remdamiesi lobizmo teorijomis, tyrė viešosios politikos formuotojų ir lobistų grupių tarpusavio ryšius bei poveikį ES reguliuojančiose institucijose (Bernhagen ir kt., 2015). Jų teigimu, lobistų daromas poveikis turėtų būti glaudžiai susijęs su gausybe informacijos, kuri apima politiką. Analizuodami kitų mokslininkų išvagas, jie padarė išvadas, kad lobistams ar jų grupėms, palaikančioms artimesnius ryšius su ES politikos formuotojais, kurie užmezgė su lobistais draugiškus santykius, kartais netgi nebūtina aktyviai teikti pasiūlymus

politikos formavimo etape – atitinkamos politinės grupės pačios palaiko ir atstovauja draugiškų lobistų pozicijoms ir interesams. Taigi, minėti autoriai teoriniuose tyrimuose pabrėžia disponavimo tam tikra politine informacija svarbą – ankstyvajame politikos formavimo etape sėkmė labiau lydi tuos lobistus, kurie turi daugiau vertingesnės politinės informacijos bei palaiko glaudesnius santykius su Europos Komisijos politikos skyriais (Bernhagen ir kt., 2015).

Jenkins ir Mulcahy (2018) teoriniu duomenų analizės metodu tyrė ir apibendrinou esančius duomenis apie lobistų grupes ES, neišskirdami specifinių sričių. Dialer ir Richter (2018) rinko ir analizavo informaciją apie slaptus tarptautinius susitarimus, lobizmo skandalus ir konkrečių interesų grupių bei ES „ekspertų grupių“ vaidmenį. Valstybinių įstatymų leidybos komitetų užduotis ir įstatymų leidėjų procedūrinės galios bei jų ryšį su kampanijų finansavimo duomenimis, siekdami ištirti kandidatų kaitą įstatymų leidžiamuosiuose komitetuose, tyrė Fournaies ir Hall (2017). Kurių sričių nevyriausybines organizacijos (NVO) yra aktyviausios ir turinčios didžiausią poveikį tarp ES šalių, duomenų analizės metodu tyrė Greenwood. Išanalizavęs duomenis apie įvairiose šalyse veikiančias NVO, jis priėjo išvadą, kad aktyviausios ir įtakingiausios yra aplinkosaugos sektoriuje veikiančios NVO (Greenwood, 2017).

Meng ir Rode (2019), tyrę lobistų veiklą JAV viešojo valdymo procese, derino duomenų apie lobistų veiklą analizę su kiekybiniu prognozavimo metodu, kuriuo galima numatyti politikos poveikį viešai kotiruojamų įmonių vertei. Autorių statistinė analizė parodė, kad įmonių, kurios tikisi nuostolių iš šios politikos, lobistinė veikla buvo efektyvesnė nei tų įmonių, kurios tikėjosi gauti pelną (Meng, Rode, 2019).

Kalbant apie klimato kaitos sritį, reikšmingų pastebėjimų apie interesų grupių veiklą ir poveikį klimato kaitos valdymo sektoriaus reguliavimui 2019 m. yra pateikęs Lucas. Jis dar anksčiau atliko interviu su 467 nevyriausybiniais veikėjais, dalyvavusiais tarptautiniuose susitikimuose klimato kaitos ir prekybos politikos srityse, vertino atskirų asmenų sėkmę, palygindamas kiekvieno klausimo galutinį politinį rezultatą su palaikomomis politinėmis pozicijomis (Lucas, 2019). Hanegraaff, Vergauwen ir Beyers (2019) atliko kokybinį tyrimą remdamiesi duomenų analizės metodu. Autoriai atliko nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo dažnumo tarptautinėse klimato konferencijose 1997–2011 m. analizę, gautus duomenis apibendrinou ir pateikė aprašomuoju būdu. Jie rėmėsi priklausomybės nuo išteklių teorija ir analizavo įvairių šalių interesų grupių aktyvumą. Kettner ir Kletzan-Slamanig (2018) Austrijoje atliko išsamius interviu su ekspertais klimato politikos integracijos (CPI) klausimais tiek federaliniu, tiek regioniniu lygmeniu.

Dunn (2006), atlikęs teorinę viešosios politikos vertinimo būdų analizę ir apibendrinou analitikų nuomones šiuo klausimu, išskyrė tris politikos vertinimo būdus: tariamą vertinimą, formalųjį vertinimą ir teorinį sprendimų vertinimą, kurie turi skirtingus tikslus, prielaidas ir formas.

Tariamo vertinimo metu naudojami aprašomieji metodai, skirti patikimai ir pagrįstai informacijai apie politinius padarinius pateikti. Šio politikos vertinimo būdo pagrindinė prielaida yra ta, kad vertės ir vertingumo matai akivaizdūs ir neginčytini (Dunn, 2006). Formaliojo vertinimo metu aprašomaisiais metodais siekiama pateikti

patikimą ir pagrįstą informaciją apie politikos padarinius, kurie oficialiai skelbiami kaip pagrindiniai politikos uždaviniai. Pagrindinės šio vertinimo būdo prielaidos yra politikos tikslai ir uždaviniai, kuriuos oficialiai skelbia politikos formuotojai ir administratoriai. Tokie tikslai ir uždaviniai laikomi tinkamais matais, kuriais galima pamatuoti vertę ir vertingumą (Dunn, 2006). Teorinio sprendimų vertinimo metu naudojant aprašomuosius metodus siekiama pateikti patikimą ir pagrįstą informaciją apie politikos padarinius, kurių pageidauja suinteresuotosios šalys. Šiuo atveju matavimo ir vertinimo kriterijai turi tikti daugumai suinteresuotųjų šalių. Šis vertinimas nuo kitų vertinimo metodų skiriasi tuo, kad juo bandoma atskleisti tiek paslėptus, tiek akivaizdžius dalyvių tikslus ir uždavinius. Iš to išplaukia, kad politikos formuotojų ir administratorių oficialiai paskelbti tikslai ir uždaviniai yra tik vienas iš vertybių šaltinių, o teorinio sprendimų vertinimo būdu siekiama susieti informaciją apie politikos padarinius su suinteresuotųjų šalių vertybėmis (Dunn, 2004).

Pažymėtina, kad Dunn (2006) taip pat išskyrė ir šešis viešosios politikos vertinimo kriterijus:

- 1) efektyvumą (kiek yra pasiekti reikalingi rezultatai);
- 2) produktyvumą (kiek pastangų reikėjo norint pasiekti vertingą rezultatą);
- 3) pakankumą (koku mastu rezultato pasiekimas išsprendė problemą);
- 4) teisingumą (ar nauda ir sąnaudos nešališkai paskirstytos skirtingoms grupėms);
- 5) gebėjimą reaguoti (ar gauti rezultatai patenkina tam tikrų grupių poreikius);
- 6) tinkamumą (ar siekiami rezultatai iš tiesų vertingi).

Grįžtant prie Lietuvos atvejo, interesų grupių veiklos poveikio instituciniam reguliavimui vertinimas Lietuvoje iki šiol nebuvo plačiai nagrinėtas šio reiškinio vertinimo metodikų aspektu, taigi, pavieniais atvejais buvo aptartas tam tikrų interesų grupių veiklos veiksmingumas vienoje ar kitoje srityje. Pradžią tyrimams šioje srityje padarė lietuvių tyrėjai analizavo interesų grupes, jų veiklą ir poveikį reguliavimui. Savo tyrimuose mokslininkai dažniausiai taikė sisteminę mokslinės literatūros lyginamąją ir struktūrinę analizę bei ekspertinį vertinimą.

Keletą tyrimų interesų grupių klausimais yra atlikęs Guzavičius (2007–2010 m.). Analizuodamas ekonomikos subjekto strategijų, darančių įtaką ES administravimo institucijoms, procesą, Guzavičius nagrinėjo užsienio ir Lietuvos tyrėjų rezultatus, ekonominių interesų grupių veiklą bei vertino lobistinės veiklos naudą įvairioms ES administravimo institucijoms (Guzavičius, 2007). Kitame tyrime, tirdamas ekonominių interesų grupių daromą įtaką šalies konkurencingumui, mokslininkas nustatė, kad ekonominių interesų grupių veikla vertinta nevienareikšmiškai (Guzavičius, 2008). Autoriaus pastebėjimu, makroekonominiu požiūriu ekonominių interesų grupių veikla ankstyvuose mokslininkų darbuose buvo vertinta kaip neigiamas reiškinys, mažinantis šalies konkurencingumą. Tirdamas interesų grupių vietą socialinės ekonomikos sistemoje, Guzavičius analizavo kitų mokslininkų darbus interesų grupių įtakos, daromos kolektyvinio produkto sukūrimui, atžvilgiu ir išskyrė jas į sąlygines grupes (Guzavičius, 2009). Kartu su Bruneckiene Guzavičius (2010) tyrė ir ekonominių interesų socialinę atsakomybę teikiant asimetrinę informaciją – autoriai nagrinėjo kitų mokslininkų atliktas ekonominių interesų grupių veiksmų efektyvumo teorines koncepcijas. Jie priėjo

išvada, kad ekonominių interesų grupių atlikti veiksmai vertinami nevienodai, o kai kuriais atvejais netgi prieštarinai (Guzavičius, Bruneckienė, 2010).

Visuose savo tyrimuose Guzavičius taikė tuos pačius tyrimo metodus: mokslinės ekonominės literatūros lyginamąją, struktūrinę, kokybinę ir kiekybinę analizę, grafinių modeliavimą ir loginę analizę.

Lukošaitis, taikydamas mokslinės literatūros analizės metodą, nagrinėjo su lobizmo institutu susijusio teisinio reguliavimo bei teisės normų įgyvendinimo praktikoje aspektus, aprašytus akademinėje literatūroje (Lukošaitis, 2011). Atlikęs lobizmo teisinio reguliavimo užsienio šalyse praktikos analizę, autorius siekė atsakyti į klausimą, kodėl Lietuvoje sunkiai sekasi įteisinti lobistinę veiklą ir taip sukurti svarbią prevencinę užkardą korupcijai. Kitaip sakant, Lukošaitis analizavo neefektyvaus lobizmo teisinio reguliavimo priežastis (Lukošaitis, 2011).

Lobizmo teisinio reguliavimo problematiką Lietuvoje yra analizavęs ir Geleževičius (2013). Mokslininkas mokslinės literatūros, teisinės bazės analizės ir loginės analizės metodais nagrinėjo Lietuvos lobizmo atsiradimo istoriją ir susijusius teisės aktus lobizmo raidos ir jo reglamentavimo kitose demokratinėse šalyse kontekste. Jis siekė išsiaiškinti, kodėl Lietuvoje nepavyko sukurti „veiksmingo, viešai ir skaidriai pagal įstatymų nustatytą tvarką funkcionuojančio interesų grupių ir valstybės politikų / pareigūnų sąveikos teisės aktų leidyboje modelio“ (Geleževičius, 2013). Mokslininko teigimu, tokią situaciją daugiausia lėmė tai, kad į legalaus lobizmo sistemą nepavyko organiškai integruoti asocijuotų interesų grupių.

Lobizmo teisinio reglamentavimo ir jo įgyvendinimo Lietuvoje ypatumus savo disertacijoje tyrė Ambrasaitė (2016), taikiusi bendruosius tyrimo metodus – kritinės analizės, sintezės, lyginimo, mintinio modeliavimo, literatūros tyrimo, teorinio samprotavimo ir kitus. Be to, buvo atliktas ir teisinis lobizmą reglamentuojančių dokumentų tyrimas (Ambrasaitė, 2016). Autorė savo tyrime rėmėsi empirinių tyrimų, kuriuose buvo taikyti apklausos, interviu ir spaudos analizės metodai, duomenimis ir / ar rezultatais, daugiausia tirdama Lietuvoje vykstančius lobistinius procesus (Ambrasaitė, 2016).

Viename naujesnių tyrimų Stankevičius ir Simanavičienė (2016) siekė atskleisti galimas lobizmo metodų veiklas, kurias lobistai naudoja siekdami paveikti teisėkūros procesą. Šie autoriai taip pat pateikė tipologinę lobizmo metodų veiklos klasifikaciją, remdamiesi įvairiais aspektais. Tyrėjai naudojo dokumentų analizės (tarptautinės, ES ir nacionalinės teisės aktų, kitų dokumentų ir mokslinių darbų analizei), lingvistinį (tarptautinės ir nacionalinės teisės normų, kitų dokumentų, susijusių su lobizmu, turiniui tirti), loginį analitinį (tarpinėms ir galutinėms išvadoms formuluoti), sisteminės analizės, analitinį-kritinį, apibendrinimo, lyginimo, istorinį, tipologinį metodus.

Suinteresuotųjų šalių interesus atsinaujinančių išteklių energetikos srityje tyrė Kanopka (2015), daktaro disertacijoje iškėlęs tikslą sukurti integruotą atsinaujinančių išteklių energetikos investicijų rizikos valdymo modelį, įvertinantį įvairių suinteresuotųjų šalių interesus. Savo tyrimuose ir kurdamas minėtą modelį, mokslininkas naudojo teorinius ir analitinius tyrimo metodus: sisteminės ir lyginamosios mokslinės literatūros analizės, sintezės, apibendrinimo, duomenų analizės, kokybinius ir kiekybinius

investicinių projektų rizikų aibės nustatymo, rizikos vertinimo ir valdymo, scenarijų (Kanopka, 2015). Autorius darbe analizavo suinteresuotųjų šalių koncepciją ir pateikė suinteresuotųjų šalių tipologiją ir bruožus, remdamasis deskriptyvine suinteresuotųjų šalių teorija.

Rizikos veiksniai, kylančius suinteresuotosioms šalims investuojant į AE, tyrė Jan-kauskas, Rudzkiš ir Kanopka (2014). Jie savo tyrime taikė lyginamosios literatūros analizės, investicinių projektų rizikos vertinimo, prognozavimo metodus bei ekspertinio vertinimo metodą. Remdamiesi literatūros ir kitų duomenų analize, autoriai nustatė veiksniai, turinčius didelės įtakos AE investicinių projektų rizikingumui, ir paprašė šiuos veiksniai įvertinti ekspertų. Vertinimo procese dalyvavo 6 ekspertai, turintys 4–12 metų patirtį AE projektuose: kredito įstaigos vadovas, kredito įstaigos rizikos vertintojas, trys profesionalūs investuotojai, dirbantys su AE projektais, ir energetikos projektų analitikas.

Ekspertinius interviu savo tyrimuose naudojo Stasiukynas (2010b). Jis tyrė visuomenės, kaip interesų grupės, dalyvavimą valdant Lietuvos elektros energetikos sektorių bei pasiūlė viešojo ir privataus sektorių dalyvavimo santykio elektros energetikoje modelį, taikytiną Lietuvai. Atlikta ekspertų apklausa patvirtino, kad visuomenė sektoriaus veikloje dalyvauja ribotai – tik kaip pasyvi vartotoja, kuri neturi pakankamų svirtų turėti įtakos valdymo procesui (Stasiukynas, 2010b). Be to, atlikta elektros energetikos objektų privatizavimo patirčių apžvalga, Lietuvos atvejo analizė bei ekspertinio tyrimo rezultatai parodė, kad sektorius turėtų būti restruktūrizuojamas vertikaliai, o horizontalią restruktūrizaciją būtina riboti, atsižvelgiant į naujai sukuriamų vienetų konkurencingumą bei finansinį pajėgumą kurti naujus projektus ir investuoti į sektoriaus plėtrą (Stasiukynas, 2011).

Interesų grupes tyrusi Jankauskaitė, mokslinės literatūros analizės metodu nagrinėdama svarbiausius interesų grupių studijų tyrimus, siekė nustatyti veiksniai, lemiančius Lietuvos interesų grupių europietizaciją (Jankauskaitė, 2017). Taip pat, taikant kiekybinį tyrimo metodą, buvo atlikta internetinė aktyviųjų interesų grupių apklausa, atrinkus 904 organizacijas. Apklausos informantai – aukščiausias pareigas organizacijose einantys asmenys (pvz., direktoriai, prezidentai, generaliniai sekretoriai ar pan.). Gauti apklausos rezultatai parodė, kad tos grupės, kurios nacionaliniu lygmeniu savo įtaką vertina prasčiau nei oponentų, yra labiau linkusios atsigręžti į ES lygmenį – taip jos tarsi kompensuoja menką priėjimą prie nacionalinės valdžios ir padidina savo galimybes paveikti viešąją politiką (Jankauskaitė, 2017).

Šiai disertacijai aktualus Mierausko (2010) atliktas interesų grupių ir suinteresuotųjų asmenų dalyvavimo valdant Lietuvos saugomas teritorijas tyrimas. Jis atliktas taikant sisteminės analizės, loginį, lyginamąjį, teisės dokumentų analizės ir kitus metodus. Nagrinėtos saugomų teritorijų administracijų metinės veiklų ataskaitos, apžvelgta saugomų teritorijų valdymo praktika.

Be teisinių dokumentų analizės, mokslininkas dešimt metų stebėjo mokslinius dialogus Lietuvos saugomų teritorijų valdymo proceso metu. Kaip pastebėjo autorius, dažniausiai tokie dialogai vyko tarp mokslo institucijų, saugomų teritorijų administracijų specialistų, profesionalių nevyriausybinėse organizacijų atstovų. Posėdžiai buvo

protokoluojami ir išsiunčiami dalyvavusiems asmenims. Kadangi, kaip teigė tyrėjas, tokių dialogų statistika nėra fiksuojama, juos sunku įvertinti kiekybine ir kokybine išraiška (Mierauskas, 2010).

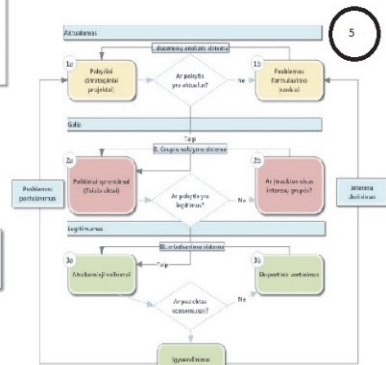
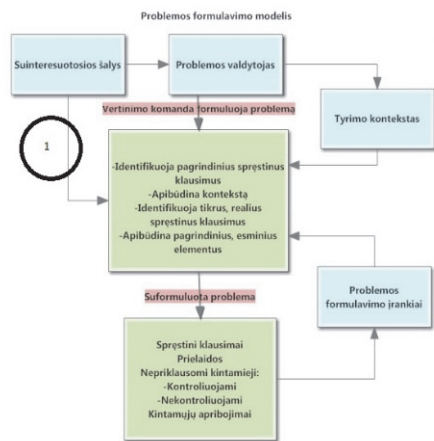
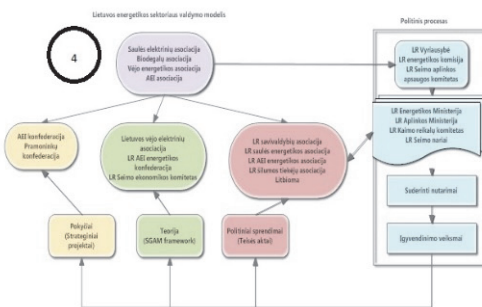
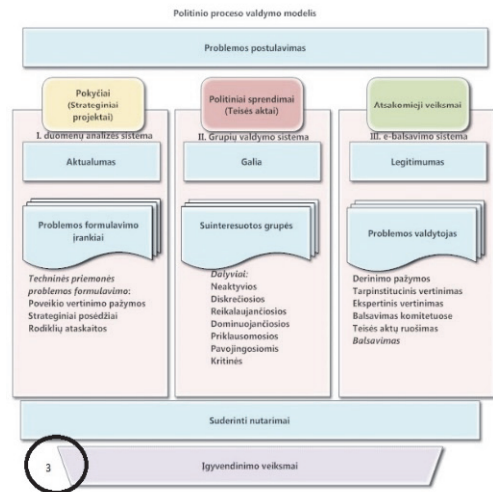
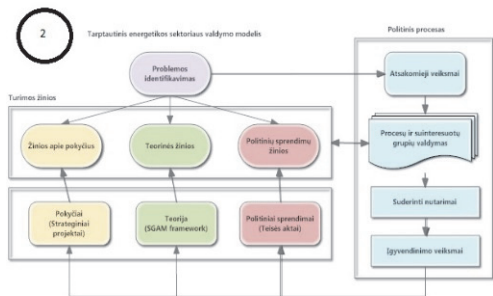
Mierauskas tyrimo metu nustatė, kad dialogai saugomų teritorijų valdymo (taip pat ir administravimo) klausimais vyko Seimo Aplinkos apsaugos komitete, Aplinkos ministerijoje, Valstybinėje saugomų teritorijų tarnyboje prie Aplinkos ministerijos, įvairiose komisijose, o juose dalyvavo valstybės tarnautojai, politikai, taip pat kviestiniai mokslo ar visuomeninių organizacijų atstovai. Dažnai būdavo kviečiami dalyviai, kurių pozicijos sutapdavo su valstybės institucijos tarnautojų pozicija. Kadangi kitokią ar priešingą nuomonę turintys asmenys dažniausiai būdavo nekviečiami, tokie dialogai vertintini kaip vienašaliai (Mierauskas, 2010).

Taigi, kaip matome, tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių tyrėjų atliekami interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui tyrimai gana dažnai remiasi teorine literatūros, jau anksčiau atliktų tyrimų rezultatų analize, rečiau – kokybiniais tyrimais, kurių metu atliekami ekspertiniai interviu su tikslinėmis grupėmis. Akivaizdu, kad kiekybinių tyrimų šioje srityje kol kas atlikta nedaug.

Apžvelgus Lietuvoje atliekamus interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui tyrimus, matyti jų stoka, o šis konkretus atvejis Lietuvoje nėra tirtas. Kitų viešojo valdymo valdomų sektorių tyrimai nesinaudoja Seimo komitetų reguliuojančių dokumentų analize, kur aktyviai reiškiasi interesų grupės deklaruodamos savo tikslus.

1.4.2. Suinteresuotųjų grupių interesų derinimo modeliavimo metmenys

Modeliuojant suinteresuotųjų grupių interesų derinimo procesus ir sudarant modelius teorinėje darbo dalyje buvo remtasi dviem doktrinomis – viešojo sektoriaus strateginio valdymo doktrina (4 pav.) ir NATO problemų modeliavimo doktrina (1 pav.). Doktrinų koncepciniai modeliai buvo įvertinti per lanksčiojo projektavimo *Agile* ir algoritminės valdžios prizmę (3 pav.). Algoritminės valdžios sąsajos su atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymu yra dvi – institucinė ir technologinė. Institucinei sąsajai ištirti buvo adaptuotas viešųjų gėrybių paskirstymo modelis, apimantis teisinės, vykdomosios ir leidžiamosios valdžių sąveiką (2 ir 4 pav.). Technologinei sąsajai ištirti buvo pritaikytas SGAM modelis, siekiant apibrėžti energetinio sektoriaus dalyvius. Tai atlikus diskusinėje darbo dalyje ir apibrėžus sąveikas identifikuoti suinteresuotųjų grupių valdymo mechanizmai bei atsižvelgiant į algoritminės valdžios modelį pasiūlyti interesų grupių reguliaciniai procesai (5 pav.).

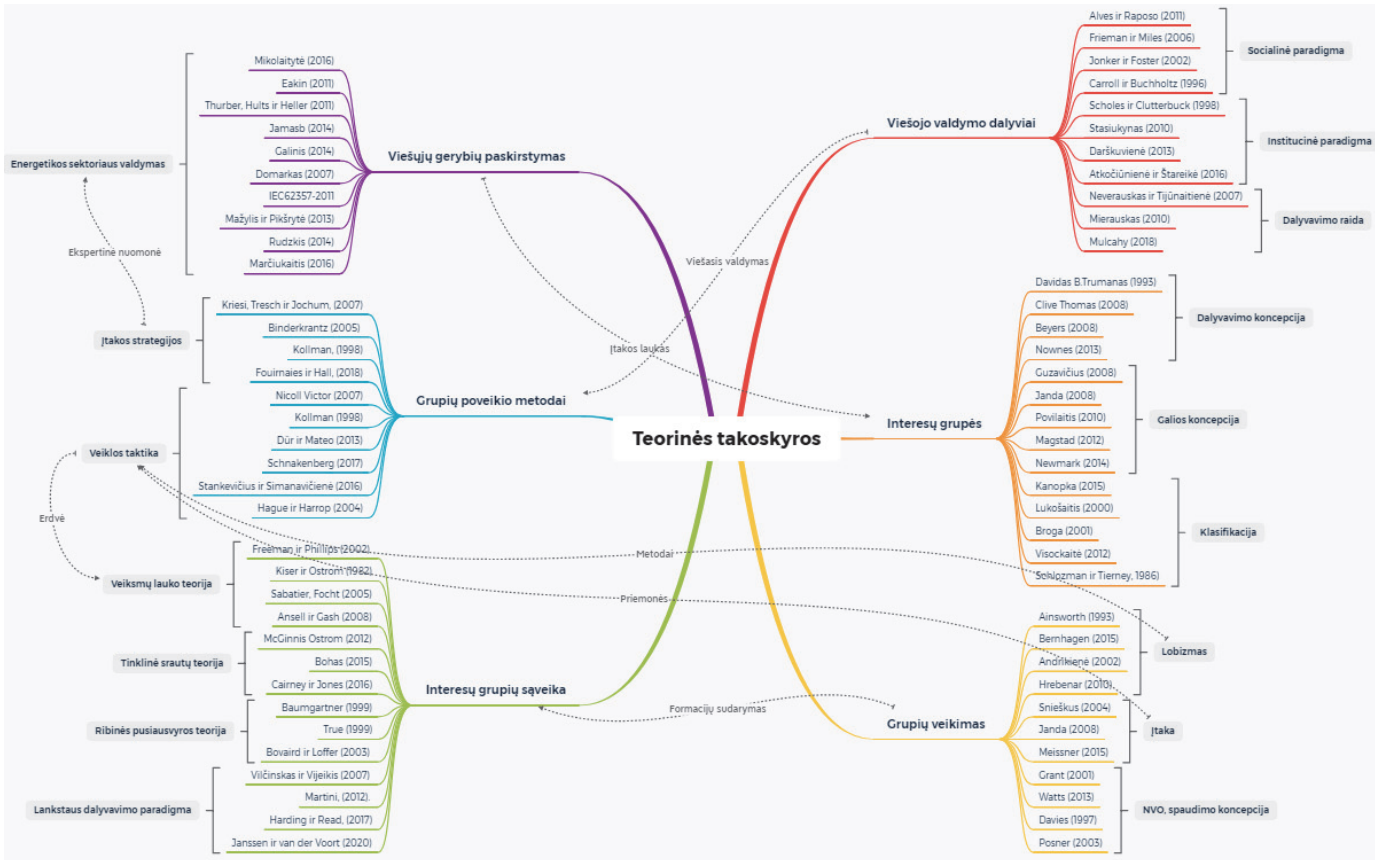
7 pav. Suinteresuotųjų grupių elgsenos modeliavimo eiga
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Vykdamas interesų grupių elgsenos analizę jų poveikio dinamika buvo vertinama pasitelkiant strateginę prizmę (1) – įvertinamas grupių veikimas ir grupių poveikio metodai. Tai atlikus, išanalizuotas viešųjų gėrybių paskirstymas – įvertintos įtakos strategijos klasifikuotos pagal grupių poveikio metodus (3) ir suformuotas tarptautinis energetikos sektoriaus valdymo modelis (2). Tai atlikus ir remiantis atliktu tyrimu, 2 ir 3 modeliais, diskusinėje darbo dalyje buvo pristatytas Lietuvos energetikos sektoriaus viešųjų gėrybių paskirstymo ir interesų grupių sąveikos modelis (4). Siekiant institucionalizuoti grupių poveikio metodus ir teisiškai sureguliuoti jų veiklos taktiką suformuotas grupių interesų derinimo algoritmas (5).

Teorinių koncepcijų ir mokslinių tyrimų sintezė, kuria buvo remtasi kuriant čia suminėtuosius modelius, pristatoma teorinių takoskyrų žemėlapyje.

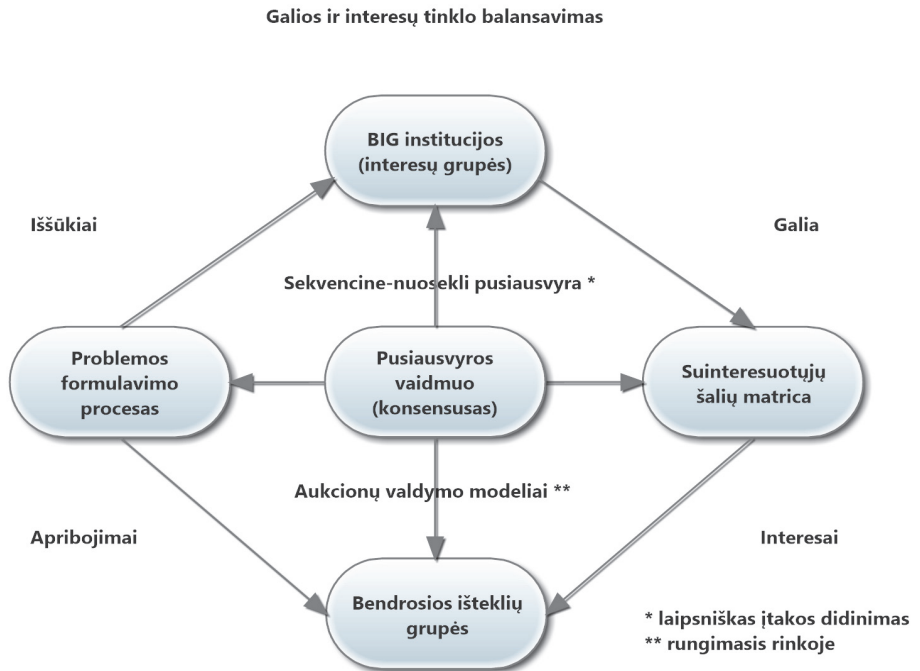

2. INTERESŲ GRUPIŲ POVEIKIO INSTITUCINIAM REGULIAVIMUI VERTINIMO METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo teorinės ir metodologinės prielaidos

Tyrimo epistemologinis pagrindimas. Interesų grupės veikia socialinėje aplinkoje pagal teisės normas. Priklausomai nuo normų, interesų grupės priklauso tam tikrai socialinei grupei ir formai. Formos varijuoja atsižvelgiant į teisinę bazę ir interesų grupių veiklos lauką, pvz., verslo asociacija; viešojo valdymo institucija; nevyriausybinė organizacija etc. Siekiant iširti interesų grupę reikia nustatyti jos tipą, elgseną, dalyvavimą – išsiaiškinti deklaruojamus tikslus. Interesų grupių poveikis yra vertinamas pagal tyrimu nustatytą galią ir teisinį suinteresuotumą.

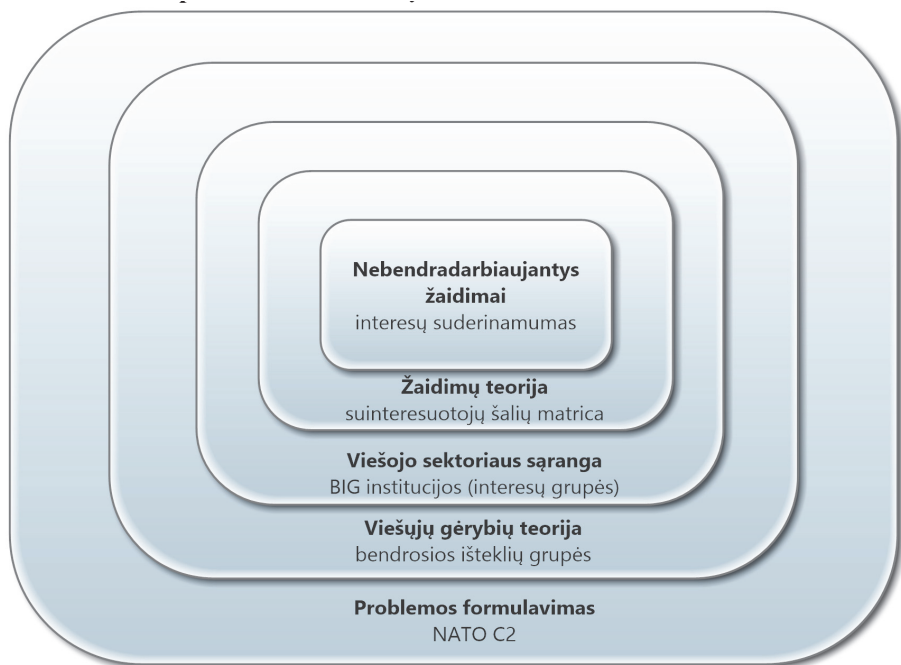
Tyrimo ontologija. Tyrimui atlikti buvo nuspręsta taikyti ribinės pusiausvyros nustatymo modelį tarp interesų grupių. Tam tikslui pasiekti atsižvelgiant į žaidimų teorijos paradigmą buvo suformuotas galios ir interesų tinklo balansavimo rombas, kuris pasitarnauja kaip teorinis epistemologinis modelis interesų grupių veiklos poveikio atsinaujinančios energetikos institucijoms vertinimui.

8 pav. Galios ir interesų tinklo balansavimo mechanizmas
Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis teorinių takoskyrų schema

Suformuotas ontologinis modelis konceptualiai atskleidžia, kaip vyksta interesų grupių sąveika su viešojo valdymo proceso dalyviais (institucijomis, NVO). Formuluoiant problemas susiduriama su iššūkiais (projektai ir jų derinimas) ir apribojimais (išteklių baigtinis skaičius). Apribojimai priklauso nuo išteklių kiekio (bendrosios išteklių grupės) ir jų valdymo siekiant paskirstyti interesų grupėms (interesai). Iššūkiai (projektai) priklauso nuo BIG institucijų (institucionalizuotų interesų grupių) galios. Suinteresuotųjų šalių matrica (veikimo aplinka) atspindi galios ir teisinio suinteresuotumo sąveiką bei interesų grupių pasiskirstymą. Keturios dedamosios – projektų derinimas, išteklių valdymas, institucionalizuotos interesų grupės ir veikimo aplinka – suderinamos tarpusavyje priimant sprendimus. Sprendimo priėmimui apibrėžti taikomas pusiausvyros modelis, siekiant sureguliuoti atstovavimą tarp interesų grupių (konsensuso siekis). Sprendimo priėmimui struktūrizuoti pasirinktas žaidimų teorijos pusiausvyros modelis, o galiai subalansuoti tarp BIG institucijų sekvencinė nuosekli pusiausvyra – kalinio dilemos pritaikymo atvejis. Interesams atstovauti vykdomas išteklių skirstymą – aukcionų valdymo modelis.

Teoriniai tyrimo rėmai:

9 pav. Teoriniai tyrimo rėmai

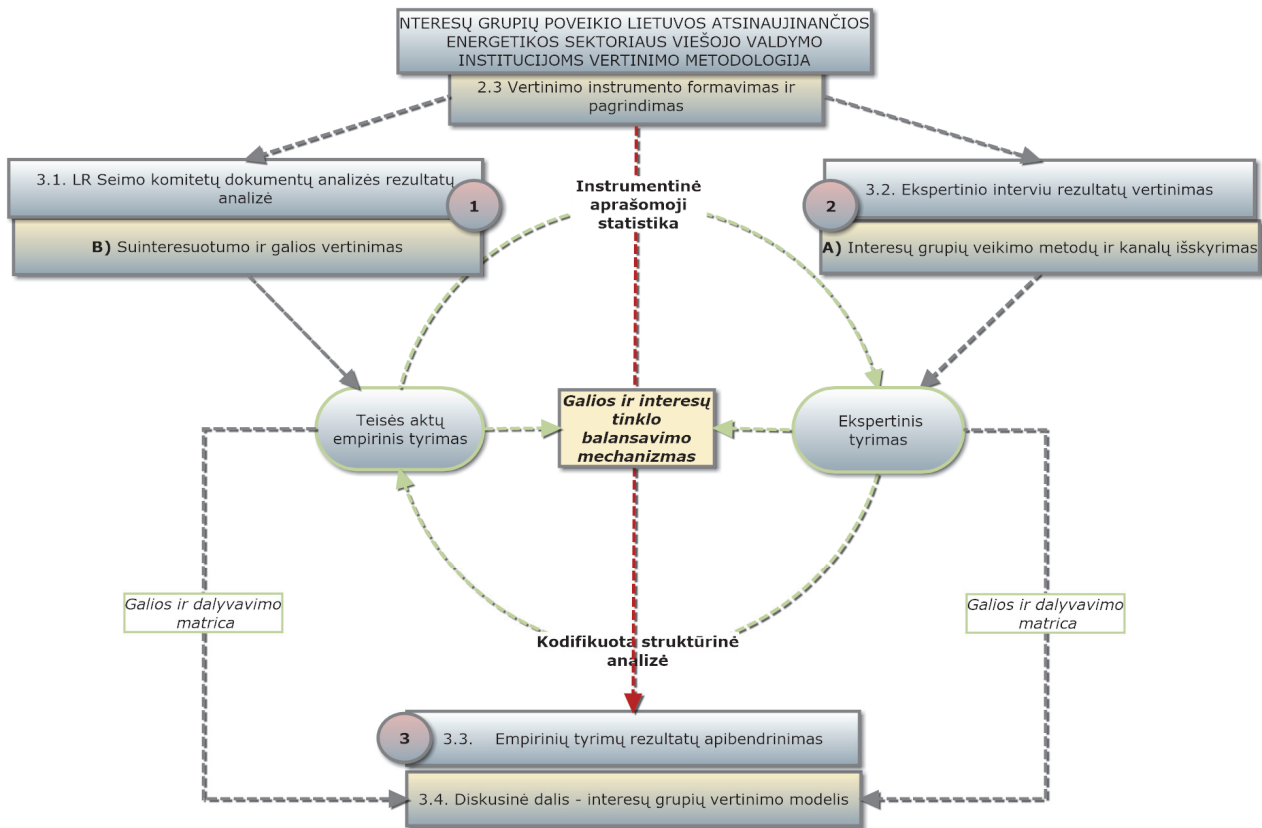
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Tyrimo strategija. Planuojama vykdyti rekurencinį tyrimą – iš ekspertinio interviu ir teisės aktų empirinio tyrimo gauti įžvalgas apie interesų grupių veikimą ir juos apibendrinti. Interesų grupių veikla pasireiškia per jų veikimo galią ir teisinį suinteresuotumą – galios ir dalyvavimo indekso santykis parodo grupių įtrauktį (matricą) į sprendimų formulavimo procesą.

$$\text{Įtrauktis (interesų derinimas)} = \frac{\text{Veikimo galia (interesų derinimo rezultatyvumas)}}{\text{Dalyvavimas (teisinis suinteresuotumas)}}$$

Veikimo galia (veiklos poveikis) matuojama interesų derinimo rezultatyvumu, o dalyvavimas – teisiniu suinteresuotumu.

Tyrimo metodika. Gauti tyrimo rezultatai pirmame etape klasifikuojami, tam tikslui pritaikoma kodifikuota struktūrinė analizė. Gavus informaciją apie interesų grupių grupavimą interesų grupės reitinguojamos. Reitingavimas atliekamas su SPSS įrankiu ir skaitinių matricų klasifikavimo programa („Beyee“). Interesų grupių klasifikavimo ir reitingavimo rezultatai leidžia atlikti interesų grupių poveikio vertinimą pagal įtraukties indeksą. Interesų grupių poveikio vertinimo pagrindu diskusinėje dalyje pristatomas grupių interesų derinimo algoritmas.

10 pav. Tyrimo metodika

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Tyrimo instrumentai:

1. Identifikavus interesų grupių tipus ir elgsenos mechanizmus suformuojamas koncepcinis modelis, sujungiantis grupių galią ir dalyvavimą.
2. Pasitelkus modelį planuojama vertinti interesų grupių įtrauktį siekiant atlikti interesų grupių, dalyvaujančių energetikos sektoriuje, reitingavimą.
3. Modelio rezultatams atskleisti panaudojama įtraukties formulė, kurią pasitelkus kodifikuojami tyrimo rezultatai.
4. Kodifikuoti empirinio ir ekspertinio tyrimo rezultatai klasterizuojami pagal dvi dimensijas – galią ir dalyvavimą.
5. Tyrimo rezultatams atspindėti panaudojama parinkta Edeno ir Ackermanno matrica bei SPSS klasterizacijos diagrama, *random forest* algoritmas.
6. Galios balansavimo simuliacijai atlikti pritaikomas žaidimų teorijos įrankis – *gambit* programinė įranga.

Tyrimo žingsniai:

1. Pasirenkama ribinės pusiausvyros koncepcija.
Atsižvelgiant į žaidimų teorijos principus, remiantis *chainstore* paradoksu, parenkama tyrimo strategija.
2. Suformuojamas rombas ribinei pusiausvyrai tarp suinteresuotųjų grupių vertinti.
Atsižvelgiant į literatūros analizės teorinį modelį parenkamas pasirinkimo dispozicijos instrumentas, t. y. sudaroma ontologinių sąsajų schema – galios ir interesų tinklo balansavimo mechanizmas.
3. Suformuluojama įtraukties formulė.
Nustačius galios ir balansavimo mechanizmo elementus, nutarta įvertinti jo balansuojamus komponentus – veikimo galią ir teisinį suinteresuotumą siekiant nustatyti įtraukties koeficientą.
4. Parenkama galios ir teisinio suinteresuotumo matrica.
Atsižvelgiant į teisinės bazės analizės tyrimo metu gautus duomenis parinkta Edeno ir Ackermanno matrica, naudojanti du kriterijus – galios ir interesų. Pagal šiuos kriterijus dalyviai pasiskirsto į keturis kvadrantus: valdytojų, stebėtojų, informuotų ir patenkintų.
5. Pateikiamas empirinio tyrimo planas.
Suformuluotas ontologinis modelis siekiant įvertinti interesų grupių poveikį viešojo valdymo institucijoms, paaiškinama tyrimo strategija ir pateikiama tyrimo metodika.
6. Parenkami kiekybinio tyrimo instrumentai teisinės bazės analizei.
Teisės aktų duomenys susisteminti remiantis dviem kriterijais – galios ir teisiniu suinteresuotumu, t. y. nustatyta dalyvių galia ir suinteresuotumas bei panaudojant programinį įrankį *gambit* nustatomas žaidimas tarp jų.
7. Sudaromas kokybinio tyrimo scenarijus ekspertiniam interviu.
Sudarytas klausimynas, apimantis aktualius klausimus, tokius kaip interesų grupių galia; interesų grupių raiškos šaltiniai; interesų grupių veiklos metodai; interesų grupių veiklos kanalai; viešojo valdymo proceso sudėtinės dalys; rekomendacijos viešojo valdymo dalyvių ir institucijų sąveikai tobulinti.

8. Atliekama teisinės bazės analizė.

Išryškinamos aktyviai atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese veikiančios interesų grupės ir suskirstomos į kategorijas; gaunamos nustatytų kriterijų – galios ir suinteresuotumo – reikšmės ir jos pateikiamos lentelėse.

9. Interpretuojami kiekybinio tyrimo rezultatai.

Tyrimo rezultatai pateikiami lentelėse ir aptariami, antru etapu pritaikomas *gambit* programinis įrankis siekiant nustatyti viešojo valdymo dalyvių veiklos rezultatus pagal išskeltus interesus.

10. Atliekamas ekspertinis interviu.

Apklausti ekspertai pagal kokybinio tyrimo scenarijų klausimyną.

11. Klasterizuojami ekspertinio interviu rezultatai pagal tyrimo matricą.

Respondentų rezultatai sugrupuojami pagal parinktą Edeno ir Ackermanno matricą, įvertinamas galios ir interesų santykis taikant klasterizacijos metodą.

12. Grupuojami ekspertinio interviu rezultatai su *Power BI* pagal galią ir interesus.

Palyginami respondentų nurodyti galios ir dalyvavimo koeficientai pagal vertinamas institucijas.

13. Interpretuojami ekspertinio tyrimo interviu rezultatai su SPSS.

Pasitelkus koreliacinę matricą nustatomi vertinamų organizacijų įtraukties lygio panašumai ir skirtumai. Taip identifikuojami galios pasiskirtymo skirtumai pagal dalyvių tarpusavio ryšius.

14. Apibendrinami ekspertinio ir kiekybinio tyrimų rezultatai.

Ekspertinio ir empirinio teisės aktų tyrimo rezultatai įvertinami reitinguojant interesų grupes pagal galią. Kitame etape rezultatai yra kodifikuojami skalėje nuo 1 iki 10 ir atvaizduojami pagal parinktą Edeno ir Ackermanno matricą įvertinant galios ir įtraukties santykį.

2.2. Tyrimo metodologija

2.2.1. Interesų derinimo mechanizmai

1950 m. pasirodė pirmoji matematinė kalinio dilemos diskusija, o žymūs matematikai Merrill Flood ir Melvin Dresher ėmėsi eksperimento, kuris buvo RAND korporacijos tyrimo apie žaidimų teoriją dalis. RAND tęsė tyrimus dėl galimybės žaidimų teoriją taikyti visuotinėje branduolinėje strategijoje. Maždaug tuo pačiu metu Johnas Nashas sukūrė žaidėjų strategijų abipusio suderinamumo kriterijų, žinomą kaip Nasho pusiausvyra. Vadinamoji kalinio dilema daro prielaidą, kad asmenys stengsis, kad jų veikla maksimaliai apsimokėtų (t. y. jie stengsis gauti trumpiausią kalėjimo bausmę). Kai kiekvienas žaidėjas priima geriausią įmanomą sprendimą, remdamasis turima informacija apie kito žaidėjo sprendimą, pasiekiami pusiausvyra. Kalinio dilemos žaidėjai susiduria su vadinamąja Nasho prisipažinimo pusiausvyra, nes jie nežino, kaip kitas asmuo atsakys. Atsižvelgiant į šį informacijos trūkumą, geriausias pasirinkimas yra prisipažinti. Nors geriausias variantas abiem yra suderinta pusiausvyra – tylėti.

Kalinio dilema parodo komunikacijos ir koordinavimo svarbą užtikrinant veiksmingus rezultatus. Šis principas apibendrinamas bendruomenės plėtros srityje, jis gali būti taikomas tiek asmens apsisprendimui įsitraukti ar susilaikyti nuo įsitraukimo, tiek tam, kaip fizinis ar juridinis suinteresuotasis asmuo nusprendžia dalyvauti, kai tik įsitraukia. Didžiausias veiksmingumas būtų pasiekiamas pasitelkus komunikaciją. Interesų grupės bendradarbiaudamos gali pasiekti veiksmingesnių rezultatų. Jei nėra komunikacijos, tada jos renkasi kitą strategiją ir rezultatas tampa ne toks veiksmingas. Daroma prielaida, jog informacijos pateikimas suinteresuotosioms šalims, jiems dirbant prie vieno tikslo, gali būti užtikrintas tinkamai suformulavus problemą (problemos formulavimo procesas) bei parinkus tinkamą bendradarbiavimo aplinką. Bendradarbiavimo laukas – tai BIG institucija arba tinklinis interesų grupių sambūris, jame interesai derinami pasitelkiant protokolinį pasiūlymų teikimo procesą, kai atsižvelgiama į narių deklaruojamas vertybes ir galiojančius tikslus.

Bendrųjų išteklių teorija. Atsinaujinančios energetikos sektorių vertiname taikdami bendrųjų išteklių grupės teoriją (angl. *common pool resources theory*), kuri remiasi žaidimų teorijos paradigma. Bendrosios išteklių grupės teorija remiasi koncepcija, kad tam tikri ištekliai sumažėja dėl jų naudojimo ir kad sunku atskirti asmenis nuo šių išteklių naudojimo. Svarbus šios perspektyvos indėlis į bendruomenės plėtrą yra pripažinimas, kad bendruomenės plėtros pastangos apima įvairių kategorijų išteklius.

Kai kurie bendruomenės plėtros, kaip ir energetikos, projektai priklauso bendriesiems ištekliams (pvz., infrastruktūros patobulinimai, bendruomenės centrai, gatvių projektai), o kiti ne (pvz., įperkamas būsto vystymas ir mikropaskolos laikomos privačiais ištekliais). Be to, ištekliai gali būti perkelti iš vienos kategorijos į kitą, pvz., bendrosios plėtros paramos dotacija gali būti pakeista į privačių išteklių, pavyzdžiui, prieinamo būsto plėtrą.

Nagrinėdami energetikos sektorių empiriniu būdu taikome *bendrųjų išteklių projektų koncepciją*. Efektyvus bendrųjų išteklių paskirstymas, įskaitant galimybę konvertuoti juos į privačius išteklius, reikalauja, kad interesų grupės būtų įtrauktos į sprendimų priėmimo procesą. Šio proceso palengvinimas yra vaidmuo, kurį gali atlikti bendruomenės organizacijos, veikiančios kaip *BIG institucijos (institucionalizuotos interesų grupės)*.

Socialinius, ekonominius, politinius ir aplinkos pokyčius kartu vadiname „pokyčių varikliais“. Jų yra daug ir jie svyruoja nuo vietinio iki pasaulinio masto (problemos formulavimo procesas apima iššūkių įvardijimą ir apribojimų nustatymą, o tai yra susieta su planavimo žingsniu). Šie veiksniai apima įvairius bendrųjų išteklių valdymo režimo (pvz., privatizavimo), ekonominės veiklos (pvz., prekės pakeitimo) arba ekologinio produktyvumo (pvz., miško, žuvų ar pašarų atsargų pokyčiai) transformacijas. Visi bendrųjų išteklių pokyčių veiksniai gali būti sumažinti iki keturių pagrindinių procesų (Adams ir kt., 2001):

- 1) padidinti ar sumažinti atskirtį nuo bendrųjų išteklių;
- 2) padidėjęs ar sumažėjęs bendrųjų išteklių kiekis arba naudojimo lygis;
- 3) naujų poreikių bendriesiems ištekliams sukūrimas;
- 4) padidėjusi arba sumažėjusi bendrųjų išteklių pasiūla, atsižvelgiant į paklausos lygį.

Interesų grupių žinios apie pokyčius kyla iš įvairių šaltinių. Vietos lygmeniu pokyčiai gali būti žinomi iš tiesioginės patirties, išteklių naudojimo ar dėl išsamių tyrimų. Žinių apie pokyčius taip pat gali atsirasti iš duomenų, gautų regioniniu ar nacionaliniu lygiu, kuriuos šiais tikslais sistemingai kaupia oficialios agentūros ir mokslinių tyrimų organizacijos. Tikėtina, kad sprendimų priėmėjai ar interesų grupių subjektai turės skirtingas galimybes naudotis šiais įvairiais žinių apie pokyčius šaltiniais ir supratimu apie juos.

Bendrųjų išteklių teorija įgalina interesų grupes skirstyti viešąsias gėrybes atsižvelgiant į interesų grupėms suteikiamą galią. Galia yra suprantama kaip gėrybių perskirstymo mandatas, kuris suteikiamas interesų grupei sudarius konsensuą su kitomis interesų grupėmis. Konsensusas vertinamas per bendradarbiaujančio žaidimo prizmę, kaip skirtingos interesų grupės siekia savo tikslų, tačiau yra priverstos kooperuotis, kad įgautų didesnę viešųjų gėrybių persiskirstymo galią ir gautų veiklos mandatą. Tokie procesai vyksta BIG institucijoje darant įtaką išorinėms organizacijoms ir viešosios politikos procesui.

2.2.2. Bendruomeninės organizacijos (BO) kaip BIG institucijos

BIG institucijos yra valdymo priemonės, palengvinančios suinteresuotųjų šalių dalyvavimą siekiant tikslo. BIG institucijos – tai tinklinis darinys, kuris skirtas viešajai nuomonei paveikti ir įgaliojimui perskirstyti viešąsias gėrybes arba / ir jas administruoti viešajame procese gauti. Kad būtų užtikrintas BIG institucijų veikimas, interesų grupės sudaro koalicijas bendriems tikslams iškelti ir jiems siekti. Siekdamos užtikrinti poveikį viešiesiems interesams, BIG institucijos taiko viešinimo priemones (žinias-klaides kampanijos, užsakomieji straipsniai, lobistinė veikla, naryste paremti klubai). Toliau skyriuje atskleidžiamas interesų grupių sąveikos mechanizmas bendruomeninių organizacijų kontekste.

Kaip ir kalinio dilemos pavyzdyje, natūralus rezultatas (t. y. Nasho pusiausvyra) nėra pats naudingiausias. Žaidėjai turi turėti tam tikrą būdą efektyviai bendrauti ir dirbti kartu, kad pasiektų suderintą pusiausvyrą (konsensuą), kuri užtikrintų geriausius įmanomus rezultatus. BIG institucijos, tokios kaip bendruomeninės organizacijos, gali palengvinti šį procesą. Suinteresuotieji fiziniai ir juridiniai asmenys, jungdamiesi prie BIG institucijų, sutinka su suderinta jų veiklos strategija ir komunikacijos kanalais. Prisijungdamos prie BIG institucijų paskyros interesų grupės įgauna didesnę galią ir gali dalyvauti formuojant viešąją politiką bei perskirsčius viešuosius išteklius juos naudojant ir administruojant.

Tyrimai rodo, kad BIG institucijos vaidina tarpininkų vaidmenį ir padeda iš naujo apibrėžti, kaip skirtingi veikėjai (pvz., medžiotojai, žemės savininkai, turizmo atstovai) mato save kitų atžvilgiu. Šis tarpininkavimo vaidmuo padeda sukurti sanglaudą didesnėje grupėje ir leidžia asmenims pertvarkyti savo vizijas, kad šios geriau atspindėtų kitų grupių nuomones ir poreikius. Šiuos požiūrius gali apibendrinti BO, tai gali palengvinti svarbių bendruomenės klausimų aptarimą ir leisti pasiekti sutarimą dėl sprendimų, kuriuos BO gali padėti įgyvendinti. Šiam tikslui, siekiant nustatyti dalyvaujančių energetikos sektoriuje interesų grupių poveikį instituciniam reguliavimui, naudojamas Lietuvos Respublikos Seimo teisinių dokumentų analizės tyrimas.

2.2.3. Problemos formulavimo procesas

Ankstyvuose problemos formulavimo etapuose svarbu greitai apibrėžti problemą ir parengti pradinę formuluotę (t. y. aiškiai išreikšti problemą). Tai užkerta kelią išankstiniam vertinimo susiaurinimui, o suinteresuotųjų šalių matricos dalyviams padeda pasidalyti mintimis apie situaciją.

Procesas prasideda nuo to, kad problemos rėmėjas pateikia suinteresuotųjų šalių grupei problemą (projektą), kurią reikia įvertinti, taip pat išdėstomi išsamūs apribojimai (pvz., sąrašas, ištekliai). Remdamasi išankstiniu problemos vertinimu, interesų grupė nustato pagrindinius sprendinius klausimus, kuriais siekia suderintos pusiausvyros – konsensuso.

Šis pagrindinių problemų nustatymas veda prie tyrimo konteksto apibūdinimo (pvz., svarbių geopolitinių veiksnių numatymo, pagrindinių veikėjų ir grėsmių nustatymo, bendrųjų K2 (kontrolė ir komanda) problemų nustatymo, ankstesnių tyrimų apžvalgos). Remdamasi šio apibūdinimo rezultatais, analizės komanda nustato realius sprendinius klausimus.

Labai svarbu, kad interesų grupė pradėtų dialogą su pagrindiniu rėmėju ir kitomis interesų grupėmis, kad galėtų „nusipirkti“ šias problemas. Kai tai pasiekama, analizės komanda turi nustatyti ir apibūdinti likusius problemos formulavimo etapo elementus. Kad palengvintų šią veiklą, interesų grupės turėtų nustatyti ir pritaikyti pasirinktas problemos formulavimo priemones ir metodus (pvz., „Protų šturmas“, „Delphi“ analizė, tiesioginiai grafikai, įtakos diagramos). Šios veiklos rezultatus sudaro prielaidų santrauka, aukšto lygio priemonės už nuopelnus, nepriklausomi kintamieji (ir kontroliuojami, ir nekontroliuojami) ir kintamųjų apribojimai. Suderinus tai su problemos rėmėju ir interesų grupėmis, galutinis produktas parodo, ką reikia atlikti analizėje.

2.2.4. Aukcionų valdymo modeliai kaip energetikos sektoriaus poreikių reguliavimo mechanizmas

Siekdamos pusiausvyros, kad būtų subalansuotas galios ir interesų tinklas, suinteresuotosios grupės taiko aukcionus (naudos pateikimą) – žaidimų teorija yra empiriškai aktuali aukcionų valdymo modeliuose, kur žaidėjus, jų strategijas ir veiksmus lengva identifikuoti. Tai kuria prielaidą, kad žaidimų teorija padės suprasti ir kitus socialinius reiškinius, jeigu galėtume nustatyti situacijas, su kuriomis žmonės susiduria, jų pageidavimus, informaciją, supratimą ir galimus veiksmus. Žaidimų teorijos pertvarkymas socialinių mokslų prasme būtų lėtesnis, jei ji nebūtų empiriškai pritaikyta valdant aukcionus.

Aukcionai naudoja kainų mechanizmus, tačiau visuomenė susilaiko nuo tokio panaudojimo dėl pasiskirstymo ar moralinių priežasčių. Šis klausimas analizuotas 2012 m. Gale Shapley, gavusio Nobelio premiją, darbe. Milgrom (2004) yra pagrindinis aukcionų, derinimo ir bendros pusiausvyros teorijų sąsajų tyrinėtojas, aukcionai paprastai įtraukia asimetrinę informaciją, dauguma jų yra sekvenciniai. Formaliai modeliuojant tokias situacijas bendri sprendimų konceptai turėjo būti sukurti plačios formos žaidimams su neišsamia informacija, šie konceptai taip pat gali būti taikomi ir energetikos sektoriuje.

Gale Shapley algoritmas reiškia, kad jeigu racionalūs žmonės, žinantys savo interesus, tinkamai elgiasi ir užsiima tarpusavio prekyba, tada rezultatas turėtų būti efektyvus. Jeigu ne, tada kai kurie žaidėjai turėtų sugalvoti naujų ėjimų, kurie jiems suteiktų pranašumą. Pasiskirstymas, kai nė vienas asmuo nesuvokia tolesnės prekybos naudos, vadinamas stabilumu. Stabilumo sąvoka yra pagrindinis bendradarbiavimo žaidimų teorijos konceptas, abstrakti matematikos ir ekonomikos sritis, kuri siekia nustatyti, kaip žmonės, bendrai susiję, gali pasirinkti pasiskirstymą. Pagrindiniai konceptai buvo sukurti Shapley 1950–1960 m. Neribota prekyba yra pagrindinė prielaida, kuria grindžiama stabilumo sąvoka. 1962 m. Shapley pritaikė stabilumo idėją specialiam atvejui, analizavo, kaip galima būtų susieti asmenis, kai visi jie turi skirtingas nuomones dėl geriausio suderinamumo sprendimo.

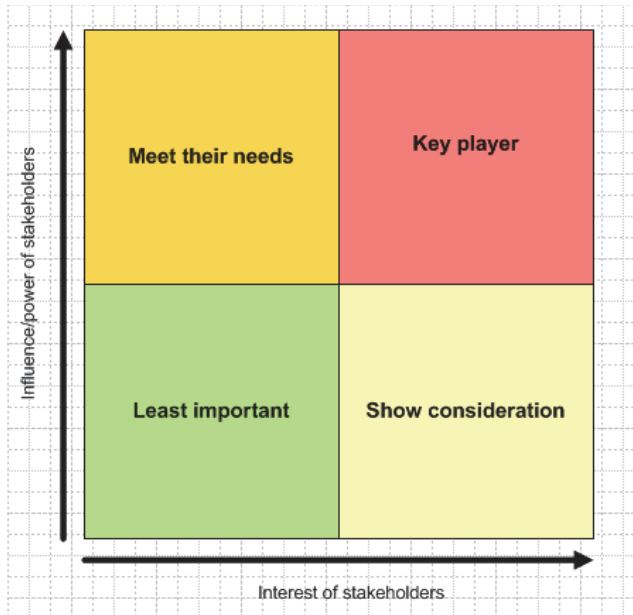
Kreps ir Wilson (1982 m.) pasiūlė pirmą sėkmingą sprendimo konceptą – sekvenčinę nuoseklią pusiausvyrą (angl. *sequential equilibrium*), kuri remiasi idėja, kad iš žaidėjo būtų reikalaujama būti nuosekliai racionaliam, t. y. kiekvieno žaidėjo veiksmas yra optimalus kiekviename sprendimo taške atsižvelgiant į jo ir kitų žaidėjų strategijas. Šis konceptas rado savo taikymo sritis toli nuo aukcionų – modeliuoti reputacijos vaidmenį geranoriškumui ar reputacijai kainų ir kituose rinkos karuose. Geriausiai žinoma aplikacija yra *chainstore game*, kai monopolistas turi filialus daugelyje miestų, o potencialūs vietiniai konkurentai gali nuosekliai tvarka patekti į rinką. Naujas žaidėjas gali arba mažinti kainas ir kovoti, arba nustatyti dideles kainas ir taip leisti abiem žaidėjams likti pelningiems. Reinhard Salten pastebėjo, kad rezultatas su tobula informacija yra patekimas į kiekvieną rinką vadovaujantis paprasta logika, nes dabartinis žaidėjas neturi priežasčių kovoti su paskutine rinka, jis pateks į rinką nekovodamas. Tai vadinamasis *chainstore* paradoksas, jis priklauso nuo tobulos informacijos prielaidos, o net menkos abejonės dėl žaidėjo noro kovoti gali jam sutrukdyti patekti į rinką. Esant nuosekliai pusiausvyrai potencialūs dalyviai vengia patekti į rinką, nes net silpnas dabartinis operatorius norės kovoti, o ne prisitaikyti. Pusiausvyros negali būti ten, kur stiprus dabartinis žaidėjas pasirengęs kovoti iš anksto, o jei vienas kovos raundas būtų patekimo sąlyga, tai ir silpnas kovotojas kovotų. Kreps (1982) parodo, kaip mažos informacijos asimetrijos gali sugeneruoti bendradarbiavimą galutinai pakartotoje kalinio dilemoje.

Atsinaujinančios energetikos sektoriaus dalyvių elgsena pagal Kreps žaidimų teorijos nuoseklios sekvencinės pusiausvyros modelį *nagrinėjama* taikant suinteresuotųjų šalių matricas. Bandoma nustatyti, koku būdu tai formuoja sekvencinė nuosekli pusiausvyra tarp atsinaujinančios energetikos rinkos dalyvių.

Gambit. Teisinės analizės rezultatams įvertinti pritaikomas *gambit* programinis įrankis. Su juo nustatomas žaidimas ir tai yra žaidimo teorijos įtraukimas į tyrimą.

Gambit yra programinės įrangos įrankių rinkinys baigtinių, „nebendradarbiaujančių“ žaidimų skaičiavimams atlikti. Tai apima grafinę sąsają, skirtą interaktyviai kurti ir bendriesiems žaidimams plačiaja ar strategine forma analizuoti, įrankis apima daug komandinės eilutės įrankių Nasho pusiausvyrai ir kitoms žaidimų sprendimų koncepcijoms apskaičiuoti, taip pat failų formatų rinkinį žaidimams taikyti ir perduoti su išoriniais įrankiais.

Suinteresuotųjų šalių matrica. Yra daugybė suinteresuotųjų šalių matricos, arba kvadranto, variantų. Suinteresuotųjų šalių matrica – paprasta, tačiau labai efektyvi priemonė suinteresuotosioms šalims analizuoti. Grafikas nubraižomas ir padalijamas į keturis kvadrantus. Suinteresuotosios šalys analizuojamos pagal tam tikrus kriterijus ir pavaizduojamos grafike. Užpildytas grafikas leidžia priimti sprendimus remiantis kvadrantu, į kurį patenka konkretus suinteresuotasis asmuo. Bendras būdas nubrėžti suinteresuotųjų šalių galią yra y ašyje, o interesą – x ašyje, kaip nurodyta toliau:

11 pav. Matricos modelis

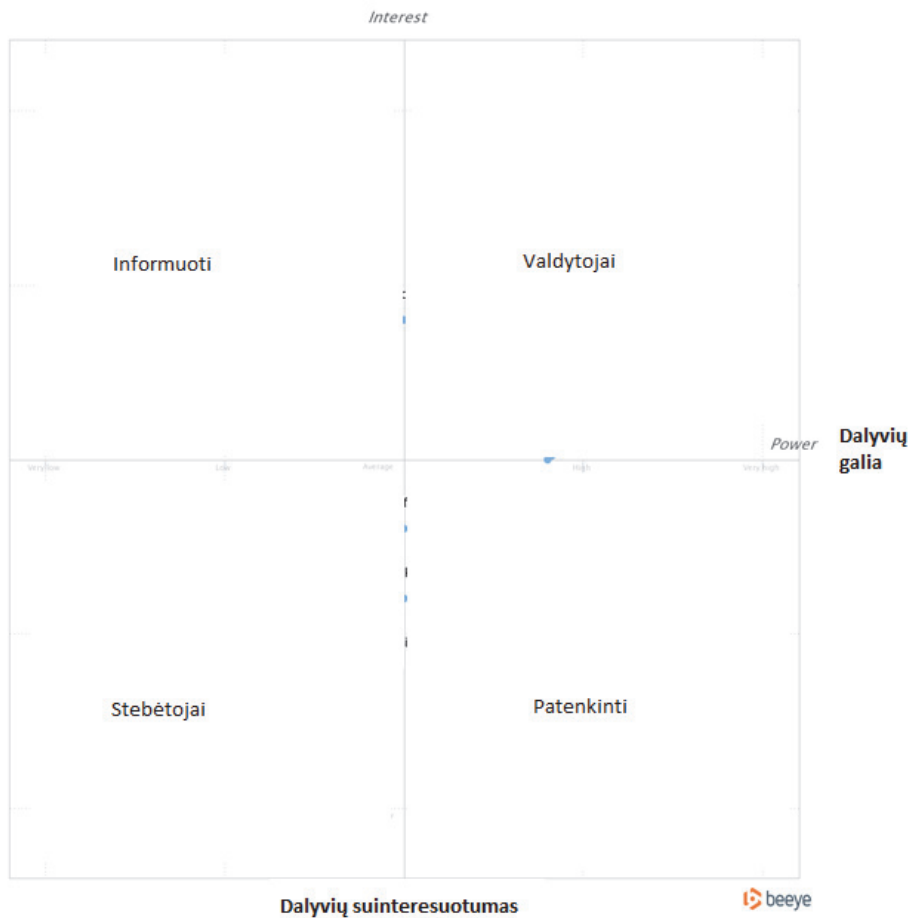
Šaltinis: Eden ir Ackermann, 198, p. 444

Analizės rezultatai skatina suinteresuotųjų šalių strategiją ir įsitraukimą. Verslo strategai ir projektų valdymo ekspertai pateikė daugybę suinteresuotųjų šalių matricos variantų, tačiau suinteresuotųjų grupių interesams nustatyti adaptuojame galios ir interesų tinklą.

2.2.5. Galios ir interesų tinklas

Ši Edeno ir Ackermanno metodika orientuota į tuos, kurie domisi organizacija ar projektu ir gali paveikti „strateginę ateitį“. Edenas ir Ackermannas stengėsi palaikyti atvirą galios apibrėžimą, tačiau šio termino vartojimą galima vertinti kaip silpnų suinteresuotųjų šalių pašalinimą. Tačiau iš pažiūros bejėgės suinteresuotosios šalys gali tapti galingos, jei jas palaikys stiprus gynėjas, ir taip jos transformuotis į interesų grupę. Kaip

pavyzdžius galima paminėti tiesioginių veiksmų grupes ir vadinamąjį „judančių šaknų“ judėjimą, kuris, jį pakankamai paviešinus, gali reikšmingai paveikti kompanijos / projekto strateginę kryptį (Eden ir Ackermann, 1998, p. 444).

12 pav. Tyrimo matricos modelis

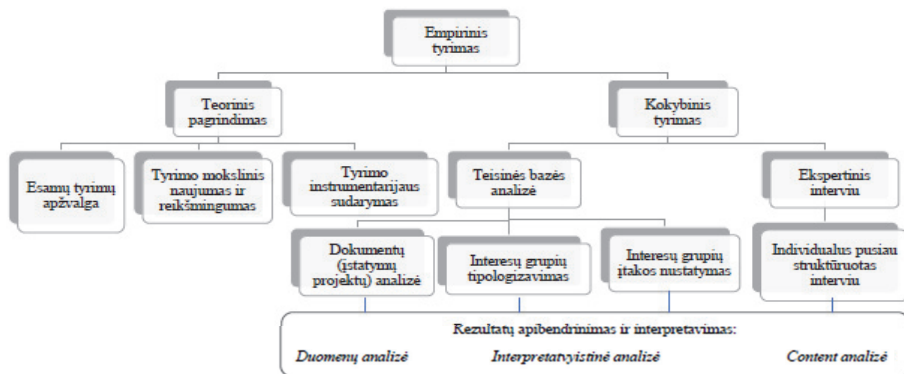
Šaltinis: sudaryta autoriaus

2.3. Interesų grupių poveikio viešojo valdymo institucijoms vertinimo instrumento formavimas ir pagrindimas

2.3.1. Empirinio tyrimo tikslas, uždaviniai ir duomenų apdorojimas

Pirmiausia pateikiamas bendras tyrimo tikslas, kuris toliau skaidomas į dvi dalis, turinčias atskirus uždavinius. *Tyrimo tikslas* yra nustatyti ir sureitinguoti Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese aktyviai veikiančias interesų grupes ir įvertinti jų poveikį instituciniam reguliavimui.

Mokslinio tyrimo planas pavaizduotas 13 pav.

13 pav. Tyrimo planas

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Empirinis tyrimas sudarytas iš trijų dalių, kuriomis siekiama pagrįsti tyrimo logiką (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Tyrimo etapų pagrindimas

	Tyrimo etapas ir metodai	Tyrimo etapo tikslas
1.	Teorinis tyrimas	Identifikuoti duomenų rinkimo šaltinius, būdus bei analizės procedūras ir apibrėžti empirinio tyrimo metodus.
2.	Empirinis tyrimas:	Nustatyti Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese aktyviai veikiančias interesų grupes ir įvertinti jų poveikį instituciniam reguliavimui.
	a) teisinės bazės analizė	Identifikuoti AE sektoriuje aktyviai 2008–2018 m. veikusias interesų grupes ir nustatyti jų poveikį.
	b) ekspertinis interviu	Įvertinti interesų grupių veiklos principus ir metodus bei poveikį instituciniam reguliavimui.
3.	Tyrimo duomenų apibendrinimas	Apibendrinti tyrimų rezultatus, pateikti išvadas ir rekomendacijas.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Tyrimo tikslo buvo siekiama dviem moksliniais metodais:

1. Dokumentų analizės metodu analizuota Lietuvos Respublikos Seimo 2008–2018 m. veikla, susijusi su AE sektoriaus plėtros viešuoju valdymu (Seime registruoti teisės aktai ir jų pakeitimai; *interesų grupių dalyvavimas Seimo komitetų posėdžiuose*; AE sektoriaus valdymo procese dalyvaujančių interesų grupių tipai; interesų grupių teikiami siūlymai, šių pateiktų siūlymų priėmimo dažnumas).
2. Ekspertinio vertinimo metodu, kuriam naudotas pusiau struktūruotas interviu, atliktas interesų grupių veiklos bruožų ir poveikio AE sektoriaus instituciniam reguliavimui vertinimas ekspertų požiūriu.

Tyrimo procesas buvo vykdomas remiantis šiais smulkesniais etapais (Žydzžiūnaitė, 2011):

1. Baigiamojo darbo tyrimo parametrų suformulavimas (2016-10-01–2017-02-01);
2. Mokslinių šaltinių atranka ir susipažinimas su jų turiniu (2016-10-01–2017-09-31);
3. Mokslinių šaltinių analizės apibendrinimas ir teorinės dalies parengimas (2017-10-01–2017-10-01);
4. Tyrimo instrumento sudarymas ir pagrindimas (2017-09-31–2018-01-31);
5. Tyrimo duomenų rinkimas (2018-02-01–2019-09-01);
6. Tyrimo duomenų analizė (2019-09-01–2019-12-31);
7. Empirinio tyrimo rezultatų interpretavimas (2019-09-01–2019-12-31);
8. Empirinės baigiamojo darbo dalies parengimas (2019-09-01–2019-12-31);
9. Išvadų ir rekomendacijų parengimas (2019-09-01–2019-12-31).

Pirmajame empirinio tyrimo etape atlikta dokumentų analizė. Dokumentų analizė yra sisteminga dokumentų – tiek spausdintų, tiek elektroninių (kompiuterinių ir internetu perduodamų) – peržiūros ar įvertinimo procedūra (Bowen, 2009). Dokumentuose pateikiamas tekstas (žodžiai) ar vaizdai, kurie įrašyti be tyrėjo įsikišimo. Dokumentų analizė, kaip tyrimo metodas, reikalauja, kad duomenys būtų ištirti ir interpretuojami tam, kad būtų galima išsiaiškinti dokumentų tekstų prasmę, įgyti supratimą ir plėtoti empirines žinias (Corbin ir Strauss, 2008).

Šiame tyrime tirti oficialūs dokumentai – 2008–2018 m. Lietuvos Respublikos Seime svarstyti AE sektoriaus viešajam valdymui aktualūs įstatymų pakeitimo projektai. Kadangi šie dokumentai yra oficialūs šaltiniai, autentiški, nebuvo perrašyti ar anksčiau vertinti kitų tyrėjų, taip pat pateikti originalo kalba ir viešai prieinami, galima teigti, kad šie dokumentai yra patikimi ir buvo tinkami tyrimui.

Interesų grupių tipams grupuoti buvo remiamasi Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo projekto „Partijų ir interesų grupių sąveika: pobūdis, priežastys, pasekmės“ (2015) parengta metodologija (žr. šio darbo 1.2.1 poskyrį). Šio projekto nustatytos kategorijos buvo adaptuotos prie Lietuvos AE sektoriaus, kaip viešojo valdymo srities, specifikos.

Empirinio tyrimo antrajame etape atliktas ekspertinis vertinimas. Tokio vertinimo metu paaiškinamos problemų atsiradimo priežastys ir jų dabartinės pasekmės bei ateities perspektyvos. Kaip teigia Baležentis ir Žalimaitė (2011), ekspertiniams vertinimams būtinos specialios ekspertinės žinios ir tam tikras ekspertinis patyrimas. Remiantis tuo, ekspertais pasirinkti žmonės, kurie dirba ir turi praktinės ir teorinės patirties analizuojamoje Lietuvos AE sektoriaus viešojo valdymo srityje.

Siekiant atlikti ekspertinį vertinimą, pasirinktas individualaus pusiau struktūruoto interviu tipas, kai iš pagrindinių interviu parengtų klausimų ekspertui, atsižvelgiant į pokalbio eigą, užduodami tik tie klausimai, kurie labiausiai atitinka pokalbio pakraipą, tematiką ir paties eksperto veiklos pobūdį. *Interviu* – tai pagrindinis kokybinių duomenų rinkimo ir labai geras priartėjimo prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės aiškinimo būdas (Luobikienė, 2007). Socialiniuose tyrimuose interviu reiškia tyrėjo pokalbį su tiriamuoju, kad būtų surinkta tyrimui reikalinga informacija, kur tyrėjas vadinamas klausėju, o tiriamasis – informantu (Morkevičius, Telešienė, Žvaliauskas, 2008). Tai detalus, giluminis, metodas, leidžiantis kruopščiai iširti nuomones, požiūrius ir patirtis.

Interviu vyko tiriamo asmens darbinėje aplinkoje, vidutinė vieno interviu trukmė – 1 val. Taigi, iš pagrindinių interviu suformuluotų klausimų, su kuriais galima susipažinti šio darbo 2 priedo 1 dalyje, ekspertams buvo pateikiami tik tie, kurie atrodė tinkamiausi tolimesniam pokalbiui plėtoti.

Taip pat, esant poreikiui, kalbantis buvo koreguojamas kai kurių klausimų formuluotės. Kaip matyti, interviu organizuoti pasitelkti klausimai su laisvai formuluojamais atsakymais, kurie neriboja nei atsakymų turinio, nei formos. Tokio pusiau struktūruoto interviu tipo privalumai – suteikiama galimybė lanksčiau vykti pokalbiui, t. y. atsižvelgiant į atsakymą, parinkti ir koreguoti kitą klausimą, išsiaiškinti niuansus, sužinoti informanto patirtį, įgytą dirbant tiriamoje srityje bei dalyvaujant viešojo valdymo procesuose.

Interviu buvo vykdomas su ekspertais, dirbančiais AE sektoriaus viešojo valdymo institucijose, taip pat su verslo interesų grupių atstovais, veikiančiais AE sektoriuje, siekiančiais daryti poveikį AE sektoriaus instituciniam reguliavimui.

Tyrimo patikimumą apibūdina šie rodikliai:

- 1) duomenų rinkimo proceso eigos pristatymas ir patikimumas, pagrįstas konkrečiais įrodymais (interviu citatos);
- 2) išsamus kiekvienos tyrimo proceso dalies aprašymas;
- 3) požiūrio, kurio laikomasi tiriant reiškinį, pristatymas;
- 4) interviu klausimų pristatymas;
- 5) detalus analizės proceso pristatymas;
- 6) gautų duomenų analizės intensyvumas ir tarpusavio ryšiai.

Ekspertų interviu buvo įvertinti atsižvelgiant į galios ir įtakos kvadranto matricą, o tai atlikus gauti struktūrizuoti duomenys panaudoti įtraukties indeksui apskaičiuoti taikant *K-means* klasterizacijos metodą su SPSS programine įranga. Nustačius dalyvavimo indeksą kaip *proximity* – artumo skalę – įvertinti dalyvių tarpusavio ryšiai ir priklausomybės taikant Pearsono koreliacijos koeficientą siekiant nustatyti galios indeksą.

2.3.2. Teisinės bazės analizė

Tikslas – identifikuoti AE sektoriuje 2008–2018 m. aktyviai veikusias interesų grupes ir nustatyti jų galią.

Tiksliui pasiekti iškelti tokie *uždaviniai*:

- a. Išanalizuoti Lietuvos Respublikos Seimo 2008–2018 m. Aplinkos apsaugos komiteto dokumentus, susijusius su atsinaujinančios energetikos sektoriaus reguliavimu.
- b. Identifikuoti Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus reguliavimo procese aktyviai veikiančias interesų grupes bei sugrupuoti jas pagal veiklos tipus.
- c. Nustatyti Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese veikiančių interesų grupių teisinio suinteresuotumo ir galios kriterijų reikšmes siekiant išskirti dalyvavimo įtraukties indėksą.

Reikėtų pabrėžti, kad Lietuvoje nėra sukurtos bendros duomenų bazės, kurioje būtų pateikiamos visos Lietuvos AE sektoriuje veikiančios interesų grupės. Todėl norint nustatyti AE sektoriuje veikiančias interesų grupes pirmiausia buvo renkami išsamūs duomenys ir jie sisteminami, taikant dokumentų analizės ir aprašomosios statistikos metodus. Remiantis gautais analizės duomenimis, interesų grupės suskirstytos pagal teorinius tipus ir įvertintas šių grupių suinteresuotumas bei galia.

Dokumentų analizės metodas apibrėžiamas kaip pirminių duomenų rinkimas, dokumentus naudojant kaip pagrindinius informacijos šaltinius (Tidikis, 2003). Kaip teigia Žydzžiūnaitė (2011), atliekant dokumentų turinio analizę, analizuojami atskiri dokumentų punktai, nuorodos, ieškoma pozityvių ir kritikuotinų aspektų, dokumentai gali būti lyginami tarpusavyje.

Skiriama keletas dokumentų analizės metodų (Navicka ir Ruškytė, 2010):

- pagal informacijos fiksavimą (rankraščio, spausdintinio teksto, kino vaizdo, garso, fotojuostos įrašai);
- pagal tikslinę paskirtį (medžiagos, gautos remiantis tyrėjo programa, tiksliniai, fiksuoti duomenys);
- pagal personifikacijos lygį (naudojami asmeniniai dokumentai (laiškai, dokumentai, dienoraščiai) ir beasmeniai dokumentai (spaudos duomenys, susirinkimų protokolai ir kt.));
- pagal dokumento šaltinio statusą (oficialus šaltinis (valstybės statistikos, valstybinių archyvų duomenys) ir neoficialus šaltinis (privatių asmenų pateikta medžiaga));
- turinio analizės metodas (rašytiniai dokumentai, vaizdiniai dokumentai, garsiniai dokumentai).

Kardelio teigimu, valstybės ar visuomeninių institucijų surinkti, parengti ir patvirtinti oficialūs dokumentai, analizuojami taikant šį metodą, gali būti pateikti statistine, verbaline ar mišria forma (Kardelis, 2007). Šiam tyrimo etapui įgyvendinti pasirinkti oficialūs valdžios institucijų patvirtinti dokumentai, padedantys užtikrinti objektyvumą, mažina tyrėjo šališkumą.

2.3.4. Ekspertinis interviu

Tikslas – įvertinti interesų grupių veiklos principus ir metodus bei poveikį instituciniam reguliavimui. Tiksliui pasiekti nustatyti tokie *uždaviniai*:

- a. Remiantis ekspertų atsakymais patikrinti Lietuvos Respublikos Seimo teisinių dokumentų analizės metodo validumą.
- b. Išryškinti interesų grupių, darančių poveikį šio sektoriaus instituciniam reguliavimui, galią.
- c. Išanalizavus viešojo valdymo proceso etapus ir procedūras, nustatyti interesų grupių veikimo principus ir metodus jame ir įvertinti jų naudojimo veiksmingumą siekiant daryti poveikį instituciniam reguliavimui.
- d. Išanalizuoti papildomus kriterijus, galbūt padėsiančius matuoti interesų grupių veiklos poveikį instituciniam reguliavimui.
- e. Pateikti ekspertų rekomendacijas interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui tobulinti.

Rupšienė (2007), remdamasi užsienio autoriais, pateikia tris būdus, kuriais galima fiksuoti interviu metu gautus duomenis:

- interviu įrašomas į garso juostą, iš jos transkribuojamas, t. y. užrašomas;
- interviu įrašomas į garso juostą, tačiau tuo pat metu tyrėjo fiksuojamas raštu; tyrėjas duomenų analizės metu nagrinėja tik savo užrašus, o garso įrašo klausosi tik tada, kai prireikia;
- interviu į garso juostą neįrašinėjamas, klausimus ir atsakymus užrašo ranka pats tyrėjas (esant galimybei, su padėjėju (-ais)).

Šiame tyrime atliktam interviu užfiksuoti buvo pasirinktas trečiasis būdas. Autorė pabrėžia, kad trečiasis interviu gaunamų duomenų fiksavimo būdas priimtinas tada, kai klausimai, pateikiami informantams, yra gana paprasti, o rezultatų reikia greitai (Rupšienė, 2007). Šiuo atveju garso įrašas nedaromas, o pats tyrėjas stengiasi kuo kruopščiau užrašyti visus informantų pasisakymus ir fiksuoti interviu eigą. Jeigu tyrėjas (arba jo padėjėjas (-ai)) interviu tekstus užrašo ranka, rekomenduojama užrašytą tekstą pateikti susipažinti interviu dalyviams, jį papildyti, pakoreguoti ir galutinai suderinti su informantu. Kadangi šiame tyrime atliekamuose interviu suformuluoti konkretūs ir aiškūs klausimai ir buvo siekiama sukurti konfidencialią aplinką informantams, siekiant gauti nuoširdžius atsakymus, susitikimai nebuvo įrašinėjami.

Paminėtina, kad, apibendrinant gautus interviu duomenis, buvo remiamasi interpretatyvistiniu požiūriu. Šis požiūris reprezentuoja konstruktyvistinę fenomenologiją ir yra pagrįstas filosofijos interpretavimu bei jo taikymu tyrimų metodologijoje socialiniuose ir humanitariniuose moksluose. Lietuvių autoriai Varžinskienė, Naujanienė, Mažeikienė, Motiečienė ir Ruškus (2015), remdamiesi užsienio tyrėjų Brydon-Miller (2001), McTaggart (1991) bei Khan ir Chovanec (2010) patirtimi, teigia, kad interpretatyvistiniai kokybinių tyrimų metodai išeina už tradicinės socialinių mokslų metodologijų sampratos, todėl jais siekiama įvardyti ir nustatyti socialinę problemą kartu su dalyviais bei vykdyti duomenų rinkimo, konceptualizavimo, planavimo, įgyvendinimo ir įvertinimo procesą, tuo pačiu metu sprendžiant realias problemas ir generuojant naujas žinias (Varžinskienė ir kt., 2015).

Kaip teigia Ruškus (2008), subjektyvistinėje-interpretatyvistinėje epistemologijoje svarbiausia yra realybės subjektyvumas ir tai, kaip pasaulį mato žmogus, todėl disertacijoje pasirinktas kokybinis tyrimas, leidžiantis atskleisti subjektyvius žmonių patirties

aspektus. Žmogus nagrinėjamas kaip unikali asmenybė, savaip suvokianti socialinę tikrovę ir suteikianti jai tam tikrą prasmę, išreiškiamą jo samprotavimais, elgesiu ir interesais (Khan ir Chovanec, 2010).

Interpretatyvistiniai kokybinių tyrimų metodai paaiškina (angl. *explanation*) žmonių elgesį, supratimą (angl. *understanding*), kad būtų galima suprasti priežastis (Ikeda, 2009). Kitaip sakant, interpretatyvistai remiasi ne tik tyrimo rezultatų aprašymu, jie siekia nustatyti problemų priežastis ir atskleisti naujus įdomius tyrimo rezultatus (O'Brien, 2006).

Mokslininkų teigimu, socialiniuose moksluose interpretavimą sudaro trys lygmenys (Bitinas, 2013):

- 1) pirmiausia tyrėjas siekia suprasti, kaip žmonės interpretuoja savo pasaulį;
- 2) toliau tyrėjas interpretuoja tų žmonių interpretacijas;
- 3) galiausiai tyrėjas savo interpretacijas interpretuoja remdamasis įvairiomis teorijomis, koncepcijomis ir moksline literatūra.

Kadangi tyrėjas interpretatyvistiniu požiūriu suvokia save kaip tiriamojo pasaulio dalį ir pripažįsta, kad nėra vienos tiesos, jis neieško vieno geriausio atsakymo į probleminį klausimą, jis gali tik išsamiai ir kruopščiai dokumentuoti tyrimo dalyvių požiūrius (Bitinas, 2013).

Interpretatyvistinio požiūrio metodai turi konstruoti organizacijų ir įvairių interesų grupių bendradarbiavimo modelį kiekvienoje valdymo šakoje (Darabi, 2013). Taigi, atsižvelgiant į jau pristatytą šio darbo empirinio tyrimo specifiką, abiem tyrimo metodais (dokumentų analizės ir interviu) gauti rezultatai buvo analizuojami žvelgiant per interpretatyvistinio požiūrio prizmę.

Kitas kokybinis tyrimo metodas, kuriuo buvo apdoroti interviu atsakymai, – turinio (angl. *content*) analizės metodas. Pasak Žydzūnaitės (2011), kokybinė turinio analizė yra kokybinis diagnostinis instrumentas, apimantis keturis žingsnius:

- 1) daug kartų perskaitomi respondentų atsakymų aprašai, išskiriant esmines kategorijas pagal tam tikrus raktažodžius;
- 2) identifikuojami prasminiai elementai, kai kurių kategorijų turinys yra skaidomas išskiriant pagrindinius elementus;
- 3) prasminiai elementai išskiriami į subkategorijas ir interpretuojami turinio duomenys;
- 4) kategorijos įtraukiamos į tiriamo reiškinio kontekstą: interpretuojami turinio duomenys (tapatūs elementai nagrinėjami įvairiais pjūviais, duomenys interpretuojami). Kokybinių duomenų analizės rezultatas – lentelė, sudaryta iš kategorijų, subkategorijų ir kodų. Atliekant ekspertinio interviu analizę visi etapai buvo atlikti. Lentelėse pateikiamos pagal informantų atsakymus suformuotos kategorijos, subkategorijos ir jas patvirtinantys teiginiai. Pagal kategorijų pasikartojimo dažnį, kuris nurodytas skliausteliuose, dažniausiai pasikartojanti nuomonė yra pateikiama kaip daugumos patvirtinta atitinkamo klausimo išvada.

Taikant turinio analizės metodą, respondentų atsakymai buvo suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas. Kategorijų ir subkategorijų skyrimas vyko keturiais etapais:

- 1) pusiau struktūruoti interviu, užrašyti ranka, buvo perskaityti keliasdešimt kartų ir atrinkti duomenys, kurie toliau analizuojami, atsisakyta tokių duomenų, kurie nesusiję su tyrimo problema;
- 2) išskiriami esminiai sakiniai, paskui reikšmingos frazės, taip išskiriant kategorijas (žr. 10 lentelę);

10 lentelė. Turinio analizės kategorijų išskyrimas

Kategorijų išskyrimas Tiriamąjį teiginys	Pagrindinė reikšmin- ga frazė	Tyrėjo pastabos
<i>Sprendimų priėmimas ministerijoje; sprendimų priėmimas Vyriausybėje; pramonininkų konfederacijos posėdžiai; sprendimų priėmimas¹. Nr. 2</i>	Sprendimų priėmimas	Įtakos vertinimo kriterijus

- 3) kategorijos turinys skaidomas į subkategorijas (žr. 11 lentelę);

11 lentelė. Turinio analizės subkategorijų išskyrimas

Subkategorijų išskyrimas Kategorija	Ekspertų teiginiai interesų grupių įtakos kriterijų tema	Tyrėjo pastabos	Subkategorijos
Įtakos vertinimo kriterijus	<i>Pagal pasiektą rezultatą pagaminamos elektros energetikos balanse; Ministerijų darbo grupių posėdžiai; Raštai, atsakymai; Dalyvavimas konferencijose; Raiška žiniasklaidoje; Sąryšis su mokslu.. Nr. 3; „Susitikimai; konferencijos; komandiruotės; raiška žiniasklaidoje; socialiniai tinklai; ministerijos; savivaldybės. Nr. 4; Pateiktų ir įgyvendintų siūlyimų santykis. Nr. 5</i>	Pagrindiniai ekspertų pateikti interesų grupių įtakos AE viešojo valdymo srityje kriterijai – tai ministerijoje vykstančio teisėkūros proceso metu teiktų siūlyimų skaičius, Vyriausybės lygmens teisėkūros procesas ir dalyvavimas Lietuvos Respublikos Seimo komitetuose (remiantis posėdžių protokolais). Papildomi kriterijai, ekspertų vertinimu, yra dalyvavimas konferencijose ir raiška žiniasklaidoje, lobistų deklaracijos ir viešojo valdymo institucijų atstovų susitikimų su lobistais deklaracijos.	Tiesioginė įtaka Netiesioginė įtaka

- 4) galiausiai, remiantis iš interviu teksto ekstrahuotais teiginiais, atlikta kategorijų ir subkategorijų analizė.

Pusiau struktūruoto interviu rezultatai išanalizuoti minėtais kokybiniais tyrimo metodais ir jais papildytos interesų grupių įtakos tyrimo rezultatų išvados ir diskusinė dalis. Taip buvo identifikuotos interesų grupių veiklos ypatybės. Šio tyrimo privalumas

tas, kad teorinėje dalyje aptartos problemos analizuotos praktikoje ir pateiktos apibendrintos išvados, kurios naudingos ne tik mokslui, bet ir viešajam bei privačiam sektoriui kaip bendradarbiavimo veiksmingumo didinimo galimybių paieška.

Ekspertinio vertinimo tyrimo imties sudarymas

Siekiant atlikti ekspertinį vertinimą, apklausti 9 ekspertai. Jie pirmiausia atrinkti pagal teisinių dokumentų analizės tyrimo gautus duomenis, remiantis nustatytu galingiausiu apklausa buvo paremta „sniego gniūžtės“ principo atranka, taip peržiūrėti tiek teisinės bazės analizės rezultatų duomenys, tiek tolimesni ekspertų pasirinkimai. Tačiau pastebėtina, kad teisinės bazės rezultatuose išryškintos galingiausios interesų grupės atitiko rekomenduotus ekspertų pasiūlymus dėl kitų pasirinkimų.

Taigi, šiame poskyryje analizuojami ir darbo 2 priedo 2 dalyje pateikiami interviu su šiais ekspertais:

12 lentelė. Ekspertų charakteristikos ir pasirinkimo pagrindimas

Eks-pertas	Darbo vieta	Interviu data	Eksperto pasirinkimo pagrindas / priežastis
Nr. 1	Energetikos ministerija	2019-06-01	Ekspertas pasirinktas kaip gana plataus profilio specialistas, kuris savo profesinėje veikloje yra susidūręs tiek su interesų grupių spaudimu, tiek su teisės aktų rengimu.
Nr.2	Lietuvos energetikos institutas	2019-06-02	Ekspertas pasirinktas kaip nemažai patirties ir kompetencijos turintis verslo asociacijų atstovas.
Nr. 3	„Litbioma“	2019-10-15	Ekspertas pasirinktas kaip vienos įtakingiausių verslo asociacijų įkūrėjas, taip pat Lietuvos žaliųjų sąjūdžio prezidentas, turintis patirties ir versle, ir parlamente; taip pat Žaliosios politikos instituto prezidentas; Pasaulio biomasės energetikos asociacijos prezidentas.
Nr. 4	Lietuvos vėjo elektrinių asociacija	2019-10-16	Ekspertas pasirinktas kaip vienos aktyviausiai dalyvaujančių AE sektoriaus viešojo valdymo procese asociacijos atstovas.
Nr. 5	Saulės energetikos asociacija	2019-10-17	Ekspertas pasirinktas kaip vienos aktyviausiai dalyvaujančių AE sektoriaus viešojo valdymo procese asociacijos atstovas.
Nr. 6	Lietuvos elektros energetikos asociacija	2019-10-19	Ekspertas pasirinktas kaip vienos iš įtaką AE sektoriaus viešajam valdymui darančių asociacijų atstovas.
Nr. 7	Energetikos ministerija	2019-10-24	Ekspertas pasirinktas kaip gana plataus profilio specialistas, kuris savo profesinėje veikloje yra susidūręs tiek su interesų grupių spaudimu, tiek su teisės aktų rengimu.

Eks-pertas	Darbo vieta	Interviu data	Eksperto pasirinkimo pagrindas / priežastis
Nr. 8	Lietuvos Res-publikos Seimo aplinkos apsaugos komitetas	2019-10-25	Ekspertas pasirinktas kaip gana plataus profilio specialistas, kuris savo profesinėje veikloje yra susidūręs tiek su interesų grupių spaudimu, tiek su teisės aktų rengimu.
Nr. 9	Aplinkos minis-terija	2019-11-02	Ekspertas pasirinktas kaip gana plataus profilio specialistas, kuris savo profesinėje veikloje yra susidūręs tiek su interesų grupių spaudimu, tiek su teisės aktų rengimu.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Tyrimo metu, remiantis Žydzūnaitės (2011) aprašyta metodologija, buvo laikomasi šių *tyrimo etikos* principų:

- Konfidencialumo principo; tyrimo dalyviai buvo informuoti, jog dalyvavimas tyrime nesukelia jokios rizikos, nereikalaujama asmeninės jų informacijos, o pokalbis neįrašomas – taip užtikrinamas jų anonimiškumas ir sudaromos prielaidos atviresniems atsakymams. Interviu metu gauti duomenys analizuojami tik tyrimo autoriaus, o gauti rezultatai skelbiami disertacijoje.
- Informuoto sutikimo principo; jis buvo užtikrintas pagarbiai pateiktais interviu klausimais, kurie nesudarė prielaidų ekspertams prarasti privatumą. Prieš interviu ekspertai buvo informuoti apie tyrimo klausimus, taip pat apie tai, jog jų dalyvavimas yra asmeninis apsisprendimas ir jie gali neatsakinėti į kai kuriuos klausimus arba bet kuriuo metu nutraukti dalyvavimą tyrime.
- Pagarbos asmens orumui principo; šis principas užtikrintas tyrėjui paaiškinus tyrimo tikslą ir gavus žodinį kiekvieno eksperto sutikimą dalyvauti tyrime.
- Teisingumo principo; jis užtikrintas paaiškinus ekspertams, kokiais kriterijais remiantis jie atrinkti dalyvauti tyrime.

Atlikus tyrimą diskusinėje darbo dalyje siekiama identifikuoti visas AE sektoriuje veikiančias interesų grupes, atrinkti aktyviai poveikį instituciniam reguliavimui darančias ir atskleisti galią, nustatyti jų naudojamus poveikio institucijoms kanalus ir iširti jų naudojimo veiksmingumą, gauti ekspertų pasiūlymus dėl papildomų kriterijų, kuriais galima išmatuoti poveikį, taip pat apie viešojo valdymo proceso sudėtinės dalis ir jo eigą bei išklausti rekomendacijas, kaip galėtų būti tobulinama šių vidinių ir išorinių viešojo valdymo dalyvių sąveika.

Šiuo būdu yra kuriama ir tobulinama interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui stebėsenos sistema.

3. INTERESŲ GRUPIŲ POVEIKIO ATSINAUJINANČIOS ENERGETIKOS SEKTORIAUS INSTITUCINIAM REGULIAVIMUI VERTINIMAS LIETUVOJE

Šioje disertacinio darbo dalyje pristatomi ir apibendrinami abiejų interesų grupių vertinimo AE sektoriaus instituciniam reguliavimui tyrimo etapų rezultatai, gauti išanalizavus teisinius Lietuvos Respublikos Seimo aplinkos apsaugos komiteto dokumentus bei atlikus ekspertinį vertinimą, o pabaigoje formuluojamos išvados bei pateikiama siūlomoji dalis.

3.1. Lietuvos Respublikos Seimo komitetų dokumentų analizės rezultatų vertinimas

Pirmajame šios tyrimo dalies etape, siekiant išsiaiškinti interesų grupių poveikį AE sektoriaus instituciniam valdymui, atlikta Lietuvos Respublikos Seimo komitetų ir komisijų posėdžių 2008–2018 m. laikotarpiu analizė ir išskirti posėdžiai, kuriuose svarstyti AE sektoriui aktualūs klausimai. Posėdžių dokumentuose išryškinti kvesti asmenys, išskirti aktyviai teikusieji siūlymus įstatymų projektams, taip nustatant AE sektoriuje aktyviai veikiančias suinteresuotąsias interesų grupes.

13 lentelėje pateikiama Seime 2008–2018 m. kadencijose svarstytų AE sektoriaus instituciniam reguliavimui aktualių projektų suvestinė.

13 lentelė. Lietuvos Respublikos Seimo aplinkos apsaugos komitete 2008–2018 m. svarstyti projektai, aktualūs AE sektoriaus instituciniam reguliavimui

SEIMO KADENCIJA			
2016–2020 m.	2012–2016 m.		2008–2012 m.
XIIP-4600	XIIP-204	XIIP-1674	XIP-1749
XIIP-4444	XIIP-205	XIIP-2676	XIP-4037
XIIIP-511	XIIP-483	XIIP-2558	XIP-4330
XIIIP-1777	XIIP-773	XIIP-3768	
XIIIP-2034	XIIP-774	XIIP-3831	
XIIIP-2163	XIIP-1173	XIIP-2347	
XIIIP-2370	XIIP-1244	XIIP-1173	
XIIIP-2653	XIIP-1245	XIIP-4444	
XIIIP-2918	XIIP-1175	XIIP-2958	
XIIIP-2984	XIIP-1510	XIIP-4600	
	XIIP-1674		
	XIIP-1896		
	XIIP-2168		

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Apibendrinant šiuos rezultatus matyti, kad 2008–2012 m. kadencijoje Seimo aplinkos apsaugos komitete buvo svarstomi tik trys projektai. Antroje kadencijoje svarstyta daugiausia šios srities projektų, o 2016–2020 m. taip pat nustatyta gana gausus svarstytų projektų skaičius. Daroma prielaida, kad pirmoje kadencijoje buvo formuojamas pagrindinis AE sektorių reguliuojantis teisės aktas – AEI įstatymas, kuris įsigaliojo 2011 m. gegužę, todėl interesų grupės intensyviau dirbo prie pagrindinio įstatymo kūrimo kituose jų įtakos kanaluose, tokiuose kaip Energetikos ministerija, kuri buvo atsakinga už šio teisės akto kūrimą ir derinimą su interesų grupėmis. Tam buvo skiriamas pagrindinis dėmesys, todėl iš Seimo Aplinkos apsaugos komiteto, kuriame dažniausiai įstatymai juos sukūrus yra tobulinami, derinami su suinteresuotaisiais asmenimis Lietuvos Respublikos energetikos ministerijoje, protokolų matyti, kad projekto versijų yra nedaug.

Taigi, tik 2012 m., kai AE sektoriaus plėtra įsibėgėjo ir išryškėjo pirmieji teisinio reguliavimo trūkumai, interesų grupės pradėjo teikti įstatymo pakeitimo projektus ir siūlymus, ir tai turėjo įtakos siūlymų gausai. 2012–2016 m. kadencijoje Seimo Aplinkos apsaugos komitetas gavo daug įstatymo pakeitimo projektų iš įvairių viešojo valdymo institucijoms atstovaujančių interesų grupių. Šios kadencijos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas svarstė daugiausia šio įstatymo pakeitimo projektų – tai siejama su pagrindinio AE sektorių reguliuojančio įstatymo trūkumais. 2016–2020 m. kadencijoje pagal Nacionalinę energetikos strategiją jau buvo formuojamas naujas AE sektoriaus plėtros modelis laikotarpiui nuo 2020 m. iki 2030 m., todėl pakeitimo projektų taip pat buvo nemažai.

Keletas įstatymo pakeitimo projektų teikti ypatingos skubos tvarka ir, nederinus su interesų grupėmis, šie pakeitimai buvo priimti bei įgyvendinti. Įstatymai ypatingos skubos tvarka turi išimtį dėl derinimo su suinteresuotaisiais asmenimis, ir tai yra vienas pirmųjų trūkumų viešojo valdymo problemų formulavimo modelyje Lietuvoje. Vienas jų teiktas Seimo nario iniciatyva ir akivaizdžiai atstovavo verslo įmonių grupės interesams, tačiau tai nėra šio tyrimo laukas. Šis siūlomas įstatymo pakeitimas galėtų būti pagrindas kitokio pobūdžio tyrimams apie interesų grupių poveikį AE sektoriaus instituciniam reguliavimui ir interesų grupių tarpusavio kovai aptarti, taip pat galėtų pasitarnauti kaip aspektas, kuriuo remiantis galima analizuoti viešojo valdymo proceso problematiką, tačiau, kaip sakytą, jis nepatenka į šio darbo lauką.

Antrajame tyrimo etape, remiantis teorinėje dalyje pristatyta tipologizavimo prielaida ir pirmo tyrimo etapo rezultatais, identifikuotos interesų grupės buvo sugrupuotos pagal kategorijas, adaptavus jas prie AE sektoriaus institucinio reguliavimo procese dalyvaujančių interesų grupių, ir sudaryta lentelė (žr. 14 lentelę).

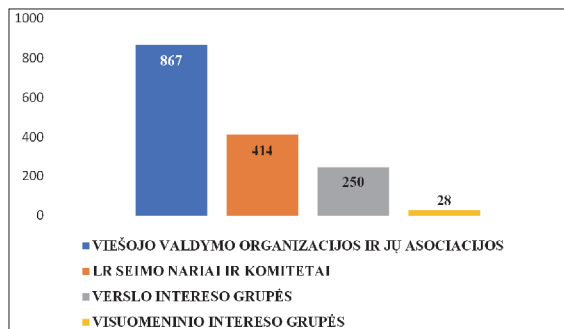
14 lentelė. *Interesų grupių, aktyviai dalyvaujančių AE sektoriaus institucinio reguliavimo procese, kategorijos*

Verslo intereso grupės			Viešojo valdymo organizacijos ir jų asociacijos		Visuomeninio intereso grupės	Lietuvos Respublikos Seimo nariai ir komitetai
Sektorinė asociacija	Skėtinė asociacija	Kitos verslo organizacijos ir jų asociacijos	Viešojo administravimo įstaigos ir jų asociacijos	Kitos viešojo sektoriaus organizacijos ir jų asociacijos	Aplinkosauginės grupės	
Nacionalinė akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacija Lietuvos vėjo elektrinių asociacija Biodegalų asociacija Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija Elektronikos platintojų asociacija Lietuvos naftos produktų prekybos įmonių asociacija Lietuviškų degalinių sąjunga Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmai Lietuvos kiaulių augintojų asociacija Lietuvos autovers-lininkų asociacija Lietuvos saulės energetikos asociacija Fotoelektros technologijų ir verslo asociacija Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos asociacija Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija Lietuvos elektros energijos gamintojų asociacija	Lietuvos verslo konfederacija ICC Lietuva Lietuvos verslo darbdavių konfederacija Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos konfederacija	Advokatų kontora „Borenius / Švirinas ir partneriai“ UAB GECCO investicijos AB „ORLEN Lietuva“ AB LITGRID AB LESTO Akcinė bendrovė „Šiaulių energija“ VšĮ Lietuvos laisvosios rinkos institutas	Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba Lietuvos Respublikos Vyriausybė Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Lietuvos Respublikos energetikos ministerija Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija Lietuvos savivaldybių asociacija	Lietuvos energetikos institutas Valstybinė lietuvių kalbos komisija Lietuvos smulkią ir vidutinio verslo taryba	Lietuvos upių gelbėjimo aljansas „Mėlynasis vingis“ Koalicija „Švari Baltija“	Seimo kanceliarijos Teisės departamentas Seimo Aplinkos apsaugos komitetas Energetikos komisija Ekonomikos komitetas Seimo nariai Socialinių reikalų ir darbo komitetas Kaimo reikalų komitetas Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetas Biudžeto ir finansų komitetas

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo projekto „Partijų ir interesų grupių sąveika: pobūdis, priežastys, pasekmės“ (2015) parengtą metodologiją

Sugrupavus interesų grupes paaiškėjo, kad savo gausa išsiskyrė verslo interesų grupės; viešojo valdymo organizacijos taip pat pasižymėjo veikėjų gausa, Seimo nariai ir komitetai savo narių skaičiumi nusileido pirmųjų dviejų kategorijų atstovams, o visuomeninio intereso grupių identifiukuota tik keletas.

Trečiuoju etapu buvo nustatytos AE sektoriaus viešojo valdymo procese veikiančios labiausiai suinteresuotos interesų grupės pagal įstatymų projektams teiktų siūlymų skaičių (teisinį suinteresuotumą) (žr. 14 pav.):

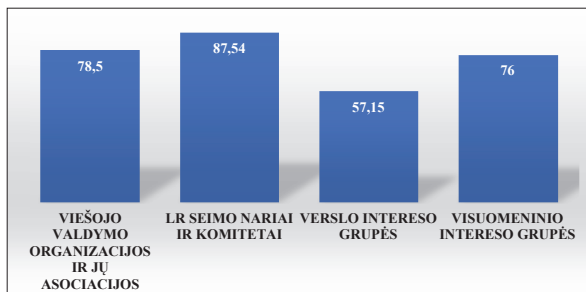

14 pav. *Interesų grupių teisinis suinteresuotumas Seimo Aplinkos apsaugos komiteto svarstymuose 2008–2018 m.*

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Kaip matome iš 14 pav. pateiktų duomenų, labiausiai suinteresuotos interesų grupės analizuojamu laikotarpiu buvo viešojo valdymo organizacijos ir jų asociacijos, pateikusios 867 siūlymus, ir Seimo nariai bei komitetai, pateikę 414 siūlymų. Mažiausiai analizuojamu laikotarpiu pasiūlymų teikė visuomeninio intereso grupės (28 siūlymai), taigi, jos buvo mažiausiai suinteresuotos, o verslo intereso grupės (250 siūlymų) gana suinteresuotai veikė AE sektoriaus institucinio reguliavimo procese.

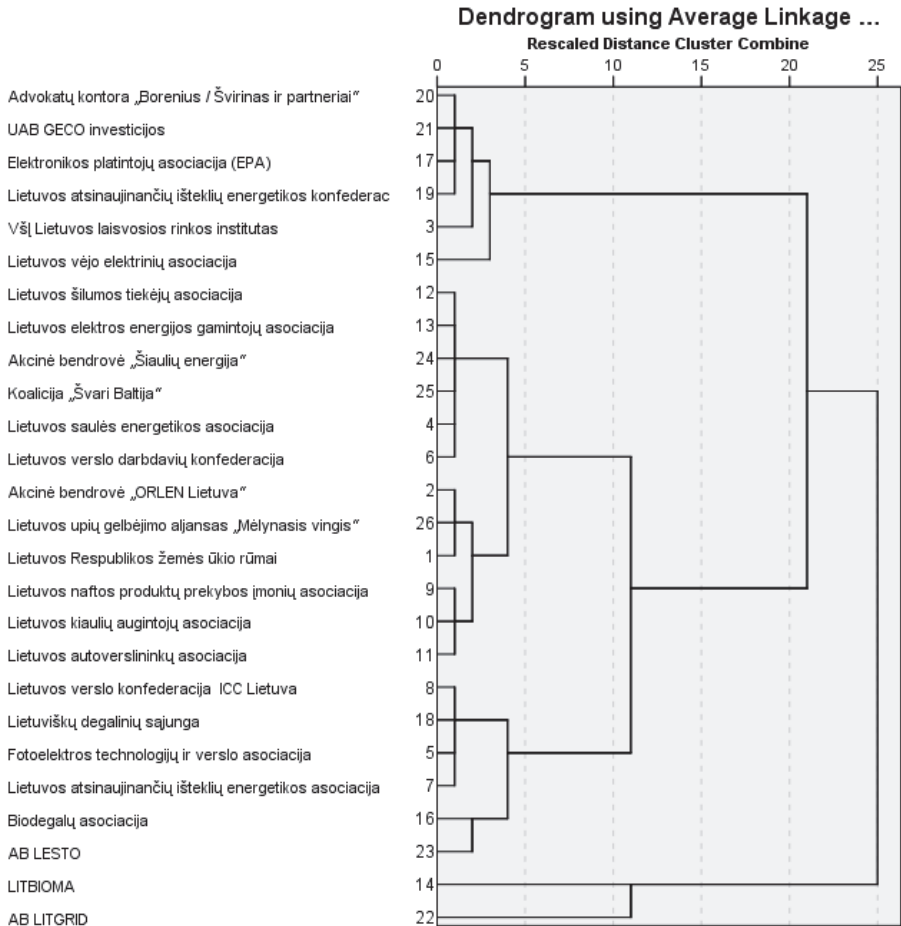
Paskutiniame tyrimo etape buvo įvertinta AE sektoriaus institucinio reguliavimo procese veikiančių interesų grupių galia ir pateikta jos procentinė išraiška (žr. 15 pav.):

15 pav. *Interesų grupių galios pasiskirstymas (procentinis vidurkis pagal teiktų siūlymų įstatymo pakeitimo projektams ir komiteto atsižvelgimo į juos santykį)*

Šaltinis: sudaryta autoriaus

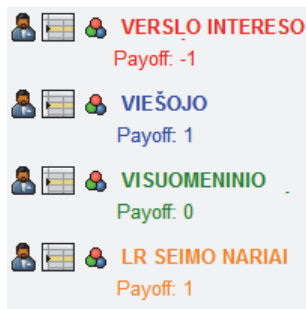
Iš 15 paveikslo matyti, kad galingiausios interesų grupės buvo Seimo nariai ir komitetai – pritarimo sulaukė 87,54 proc. jų teiktų siūlymų. Viešojo valdymo organizacijų ir jų asociacijų, įvertintų kaip labiausiai suinteresuotų interesų grupių, galia buvo ne tokia stipri kaip Seimo narių ir komitetų – pritarta 78,5 proc. jų siūlymų. O mažiausiai suinteresuotos visuomeninio intereso grupės pagal galią atsidūrė trečioje pozicijoje – pritarimo sulaukė 76 proc. jų teiktų pasiūlymų. Verslo intereso grupių galia buvo mažiausia – 57,15 proc. Taip pat sudaryta detali pavienių interesų grupių statistinė lentelė. Ji pateikta priede Nr. 1.

16 pav. Galios ir suinteresuotumo pasiskirstymas tarp verslo subjektų
Šaltinis: sudaryta autoriaus taikant SPSS programinės įrangos paketą

Čia pateiktoje dendrogramoje atsispindi teisinio suinteresuotumo ir galios pasiskirstymas tarp verslo subjektų. Diagramai sudaryti pasitelkti suinteresuotumo ir galios rodikliai, jie transformuoti pritaikant klasterizacijos metodą, tada išgauta interesų grupių tarpusavio sąveika ir daromas poveikis. Dendrograma sudaryta panaudojus SPSS 22 programinį paketą, pasirinkus klasifikavimo algoritmą ir hierarchinio klasterio sudarymą. Vertikali ašis žymi verslo interesų grupes, sugrupuotas pagal panašumus, o horizontali grafiko ašis – atstumus tarp klasterių – kuo didesnis atstumas tarp klasterių, tuo didesnis yra interesų grupės poveikis.

Trečiame tyrimo etape, įvertinus interesų grupių galią ir suinteresuotumą Seimo Aplinkos apsaugos komitete, pagal 11 ir 12 pav. rezultatus, naudojantis programiniu įrankiu *gambit*, įvertintas interesų grupių veiksmų rezultatas atsižvelgiant į iškeltus interesus. 13 pav. interesų grupių kategorijos pavaizduotos skirtingomis spalvomis, 14 pav. jos perteikia interesų grupių kategorijas dalyvaujant žaidime.

17 pav. *Interesų grupių pasiskirstymas pagal pasiektus tikslus*

Šaltinis: sudaryta autoriaus naudojantis gambit programa

Kaip matome, dominuoja viešojo valdymo institucijų ir jų asociacijų bei Seimo narių ir komitetų interesų grupių kategorijos. Visuomeninio intereso grupės išliko neutralios, o verslo intereso grupės pralaimi. Šita situacija detaliau pateikta 18 pav.

			1				2			
~~1~~	1	1	~~1~~	-1	1	0	~~1~~	1	1	-1
2	1	1	0	1	0	0	-1	0	1	1
~~3~~	1	1	~~1~~	1	1	-1	~~1~~	0	-1	1
~~4~~	1	1	~~0~~	0	1	1	~~1~~	1	2	2

18 pav. *Interesų grupių pasiskirstymas pagal poveikį priimant sprendimus*

Šaltinis: sudaryta autoriaus naudojantis gambit programa

Žaidimas su ribine pusiausvyra ieškant konsensuso tarp dalyvių buvo sudarytas iš keturių dalyvių. Žaidimas apėmė tris kadencijas, jame dalyvavo keturios interesų grupės – verslo intereso grupės, viešojo valdymo institucijos, Seimo nariai ir komitetai, visuomeninio intereso grupės (14 pav.). Pirmame stulpelyje vyrauja žaidimas pagal interesų grupių teisinį suinteresuotumą, antrame – pagal galią. Iš taikomo modelio rezultatų galima matyti, kad verslo sektorius 3 : 1 santykiu patyrė pralaimėjimą (interesai netinkamai atstovaujami). Tik vienu atveju, kai verslas prarado galią, buvo pasiektas konsensusas (0(-1)). Viešojo valdymo institucijos ir jų asociacijos santykiu 3 : 1 etapuose dominavo ir vienintelės žaidimo pabaigoje pasiekė besąlygišką laimėjimą.

3.2. Ekspertinio interviu rezultatų vertinimas

Šiame skyriuje remiantis ekspertinio tyrimo rezultatais įvertinamas interesų grupių poveikis ir jų veiklos ypatumai atsinaujinančios energetikos sektoriaus institucinio reguliavimo procese. Tikslui pasiekti ekspertų interviu vertinti atsižvelgiant į galios ir teisinio suinteresuotumo kvadranto matricą, o gauti struktūrizuoti duomenys panaudoti įtraukties indeksui apskaičiuoti taikant *K-means* klasterizacijos metodą su SPSS programine įranga. Tai atlikus ir nustatčius suinteresuotumo indeksą kaip *proximity* – artumo skalę – įvertinti dalyvių tarpusavio ryšiai ir priklausomybė taikant Pearsono koreliacijos koeficientą.

Atliekant klasterinę analizę su SPSS apskaičiuotas santykinis galios ir suinteresuotumo indeksas pristatytas lentelėje. Indeksas apskaičiuotas kiekvienai įstaigai atskirai. Toliau atlikta palyginamoji krosskoreliacinė analizė apskaičiuojant *proximity* organizacijų panašumą siekiant įvertinti jų homogeniškumą.

19 pav. *Interesų grupių galios pasiskirstymo matrica*

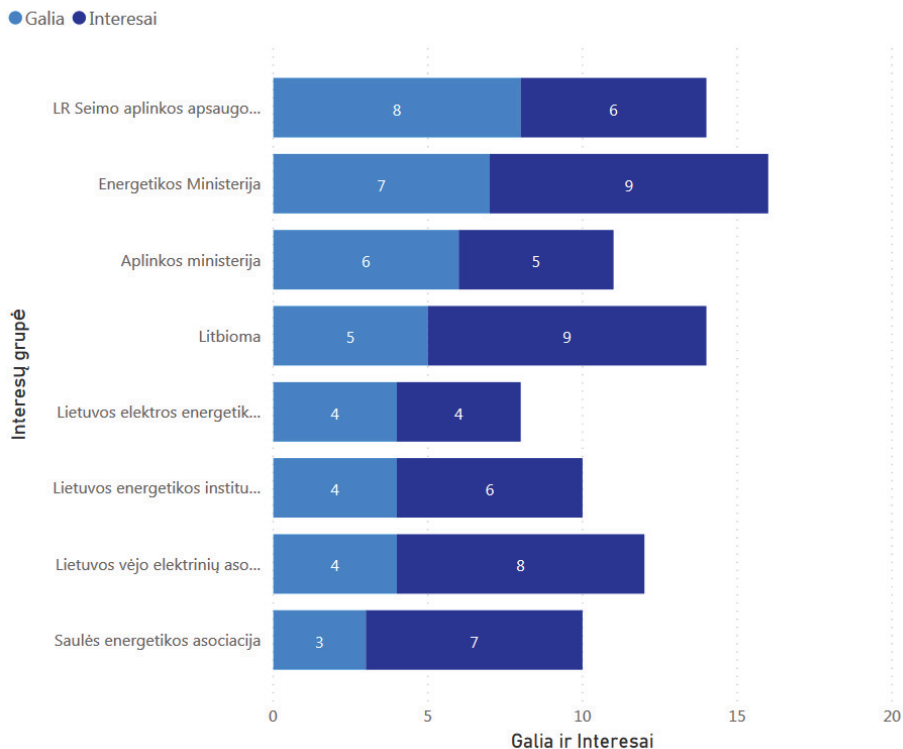
Šaltinis: sudaryta autoriaus naudojant beeye modeliavimo įrankį pagal ekspertų atsakymus

Iš interesų grupių galios pasiskirstymo matricos matome, jog sprendimų priėmimo galią išlaiko Energetikos ministerija, Seimo Aplinkos apsaugos komitetas ir Aplinkos ministerija, o „Litbioma“ vienintelė iš verslo intereso grupių atsidūrė arčiausiai „valdytojų“ lauko ir išlaiko pusiausvyrą tarp dviejų kvadrantų. Daroma prielaida, kad taip interesai pasiskirsto dėl galios veikti sprendimų priėmimo procese dėl energetinio sektoriaus plėtros gairių, nes „Litbioma“ šiuo laikotarpiu rėmėsi nacionaliniu prioritetu sumažinti priklausomybę nuo Rusijos išgaunamų gamtinių dujų. Kadangi ji atstovauja

biokuro plėtrai, tuo metu tai buvo veiksmingiausias sprendimas ir šiandien Lietuva pagamina apie 90 proc. šilumos energijos iš biokuro. Galios pasiskirstymas detaliau analizuojamas toliau pateiktoje stulpelinėje diagramoje. Remiantis ekspertų atsakymais ir juos apdorojus šiuo įranku matyti, kad atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymo procese svarbų vaidmenį vaidina dar trys verslo interesams atstovaujanti grupės: Vėjo elektrinių asociacija, Saulės energetikos asociacija ir Lietuvos energetikos institutas.

Galia, Interesai, Interesai ir Galia pagal Interesų grupę

20 pav. Galios ir interesų pasiskirstymas tarp dalyvių

Šaltinis: sudaryta autoriaus taikant Power BI desktop programą

Iš diagramos matome, jog didžiausią galią turi Seimo Aplinkos apsaugos komitetas, nors jo interesai energetikos sektoriuje nėra pagrindiniai. Antroje ir trečioje vietoje yra Energetikos ir Aplinkos ministerijos. Iš diagramos matyti, kad Vėjo elektrinių ir Saulės energetikos asociacijos turi aukštą suinteresuotumo laipsnį energetikos sektoriuje, bet jų galia nėra didelė. „Litbiomos“ interesai yra tapatūs Energetikos

ministerijos interesams, tačiau galia daryti poveikį menkesnė už viešojo valdymo institucijas. Atlikus teisinio suinteresuotumo ir galios reikšmių klasterizaciją nustatyta, koks yra interesų grupių įtraukties indeksas.

15 lentelė. *Interesų grupių galios pasiskirstymas pagal reikšmingumą*

Interesų grupė	Įtraukties indeksas
Lietuvos energetikos institutas	0,559
„Litbioma“	1,414
Lietuvos vėjo elektrinių asociacija	2,000
Saulės energetikos asociacija	1,953
Lietuvos elektros energetikos asociacija	1,521
Energetikos ministerija	1,414
Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas	2,828
Aplinkos ministerija	1,820

Šaltinis: sudaryta autoriaus taikant SPSS 17 programinę įrangą

Iš lentelės matome, kad aukščiausią įtraukties indeksą (apskaičiuotą pagal 2.1 skyriuje pristatytą tyrimo metodiką) turi Seimo Aplinkos apsaugos komitetas, toliau rikiuojasi pora verslo asociacijų, o „Litbioma“ su ministerijomis užima antrą vietą. Lietuvos energetikos institutas yra atitrūkęs nuo įtraukties indekso vertinimo skalės. Sakykime, kad tokia situacija susidaro dėl dalyvių tarpusavio ryšių nesuderinamumo ir nesugebėjimo veikti drauge.

Toliau buvo sudaryta kryžminės koreliacijos lentelė, ji pateikta apačioje.

16 lentelė. *Galios pasiskirstymo skirtumai pagal dalyvių tarpusavio ryšius*

<i>Proximity Matrix Euclidean Distance</i>	1: Lietuvos energetikos institutas	2: „Litbioma“	3: Lietuvos vėjo elektrinių asociacija	4: Saulės energetikos asociacija	5: Lietuvos elektros energetikos asociacija	6: Energetikos ministerija	7: Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas	8: Aplinkos ministerija
1: Lietuvos energetikos institutas	0							
2: „Litbioma“	3,276	0						
3: Lietuvos vėjo elektrinių asociacija	2,465	1,531	0					
4: Saulės energetikos asociacija	1,986	2,879	1,415	0				

<i>Proximity Matrix Euclidean Distance</i>	1: Lietuvos energetikos institutas	2: „Litbioma“	3: Lietuvos vėjo elektrinių asociacija	4: Saulės energetikos asociacija	5: Lietuvos elektros energetikos asociacija	6: Energetikos ministerija	7: Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas	8: Aplinkos ministerija
5: Lietuvos elektros energetikos asociacija	2,219	5,1	4,029	3,192	0			
6: Energetikos ministerija	4,328	2	3,216	4,505	5,832	0		
7: Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas	4,599	4,472	4,548	5,174	4,659	3,464	0	
8: Aplinkos ministerija	2,567	4,143	3,61	3,608	2,256	4,143	2,453	0

Šaltinis: sudaryta autoriaus taikant SPSS 17 programinę įrangą

Iš kryžminės koreliacijos lentelės matome, jog didžiausias skirtumas būdingas Energetikos ministerijai ir Lietuvos elektros energetikos asociacijai, o iš to galime daryti prielaidą, kad jų interesai nesutampa ir nėra tinkamai atspindėti ministerijų veiklos planuose. Tai leidžia teigti, kad interesus reikia suderinti tarpusavyje. Kokiu būdu tai atlikti, pateikiama diskusinėje dalyje.

Tolesnėje darbo dalyje pateikiami ekspertinio interviu metu gauti duomenys. Akcentuotina, kad ekspertinio interviu rezultatų analizė remiasi ne tik ekspertų pateiktų atsakymų kiekybiniu aspektu, bet ir turiniu.

1.1. „Kurios interesų grupės, veikiančios Lietuvos AE reguliuojamame sektoriuje, jūsų nuomone, yra galingiausios?“

Tam, kad būtų nustatytas tikslus interesų grupių poveikis, būtinas ilgas analizės laikotarpis, nes, ekspertų teigimu, vienos interesų grupės didesnę įtaką darė praeityje, kitos – šiomis dienomis. Paminėtina „Litbioma“, kurios prezidentas yra įtakingas viešojo valdymo proceso dalyvis, vienos galingiausių verslo asociacijų prezidentas, Pasaulio biomasės energetikos asociacijos prezidentas, Žaliosios politikos instituto prezidentas, Lietuvos žaliųjų sąjūdžio prezidentas.

Taigi, analizuojamojo laikotarpio pradžioje Lietuva, kaip ir visa Europos Sąjunga, susidūrė su dujų importo priklausomybe nuo Rusijos ir iš to kylančiomis grėsmėmis. Tai buvo viena esminių priežasčių skatinti AE sektoriaus plėtrą, o vienas iš būdų didinti nepriklausomybę – naudoti biokurą šilumos ūkyje. „Litbioma“, atstovaudama šios rūšies gamintojams, tuo laikotarpiu aktyviai veikė visuose viešojo valdymo procesuose, siekdama sudaryti sąlygas plėtrai, todėl šiandien buvo pasiektas techninis rodiklis – 90 proc. gaminamos šilumos iš biokuro šalies vidaus šilumos energijos balanse. Anot ekspertų, dabar „Litbioma“ nebesireiškia šiame sektoriuje ir užleidžia vietą kitoms

interesų grupėms, kurioms dar yra erdvės plėstis. Dėl šios priežasties ją mini ne visi ekspertai, kiti akcentuoja, kad tas poveikis buvo „savu laiku“ (ekspertas Nr. 8), bet, neabejotina, ji yra viena galingiausių šio sektoriaus interesų grupių.

Kita interesų grupė, kuri išryškėja ne tiek iš ekspertų atsakymų, kiek iš turinio, yra Lietuvos pramonininkų konfederacija. Pasak eksperto Nr. 2, Pramonininkų konfederacija energetikoje yra galingiausia ir bendraja prasme – tai viena seniausių ir aktyviausių interesų grupių, tačiau ji nėra labai suinteresuota atsinaujinančiais ištekliais ir jų plėtra dėl savo interesų. Pasak to paties eksperto, jos galios laipsnį patvirtina ir tai, kad ji pati organizuoja posėdžius ir kviečia suinteresuotąsias šalis, tačiau, grįžtant prie laikotarpio aspekto, šiandien ši organizacija beveik nedaro poveikio AE sektoriaus reguliavimui, dėmesį ji sutelkia į kitus sektorius.

Žvelgiant kiekybiniu aspektu, pasakytina, kad respondentai išskiria tokias grupes: Atsinaujinančių energetikos išteklių konfederaciją ir jos prezidentą, oficialiai registruotą lobistą Martyną Nagevičių. Pasak vieno iš ekspertų, šią konfederaciją išlaiko „Litbioma“, taigi daroma prielaida, jog papildomos galios ji semiasi iš šios galingos grupės. Ši interesų grupė formaliai sujungia visų sričių AE gamintojus (saulės, vėjo, biokuro) ir jiems atstovauja viešojo valdymo institucijose, bet, pasak eksperto Nr. 1, pavienės asociacijos yra aktyvesnės.

Žvelgiant į ekspertų atsakymus kiekybine ir kokybine prasme, išskiriamos trys galingos interesų grupės, atstovaujančios konkretiems sektoriams: Lietuvos saulės energetikos asociacija, Saulės elektrinių asociacija ir Lietuvos vėjo elektrinių asociacija. Kalbėdamas apie Saulės energetikos ir Saulės elektrinių asociacijas dažnas respondentas mini Vitą Mačiulį kaip vieną įtakingiausių veikėjų, veikiančių visuose viešojo valdymo procesų etapuose. Taip pat akcentuotina, kad šios organizacijos yra aktyvios ir šiuo metu bei sėkmingai siekia savo tikslų. Be to, kalbant apie šias organizacijas minimas Vidmantas Janulevičius, stambaus saulės modulių gamintojo atstovas Lietuvoje (tai paminėjo respondentai Nr. 5, Nr. 4, Nr. 1).

Lietuvos vėjo elektrinių asociacija, kaip ir dabartinis jos prezidentas Aistis Radavičius, aktyvus savo organizacijos atstovas, anksčiau buvęs prezidentas, o dabar įtakingas lobistas Tadas Navickas, taip pat dažnai minima respondentų atsakymuose. Pasak respondento Nr. 2, ši interesų grupė yra aktyvi ministerijose, Vyriausybėje ir Seime bei Lietuvos ir užsienio konferencijose, ji nepamiršta ir žiniasklaidos įtakos ir dalyvauja rengiant strategijas.

Biodegalų asociacija taip pat minima atsakymuose ir respondentų pažymima kaip atitinkamais laikotarpiais poveikį daranti šiuo metų aktyvi interesų grupė.

Atsinaujinančių energetikos išteklių asociacija, atstovaujama Artūro Skardžiaus, pasak keleto respondentų, kitados darė aukšto lygio poveikį šio sektoriaus valdymui, tačiau šis atstovas vėliau formaliai pasitraukė.

Iš institucinių interesų grupių respondentai išskiria Energetikos ir Aplinkos ministerijas. Tačiau bendraujant su respondентаis daugiau diskusijų užsimegzdavo apie verslo intereso išorines, o ne vidines – institucines grupes. Buvo paminėta tik viena visuomeninio intereso grupė – visuomeninė gamtos apsaugos asociacija „Lašišos dienoraštis“, kuri pastaruosiu metu smarkiai prisidėjo prie visiškos hidroenergetikos plėtros sustabdymo.

1.2. „Pagal kokį kriterijų siūlytumėte vertinti interesų grupių poveikį AE institucinio reguliavimo srityje?“

Kalbant apie kriterijus, pagal kuriuos respondentai siūlo vertinti interesų grupių galią reguliuojant AE sektorių, matyti, kad dauguma jų pasisako už tai, kad jų raiška pirmiausia atsispindi *ministerijų vidinės teisėkūros procedūrose, derinimo lentelėse*, todėl stebint visą viešojo valdymo procesą tai būtų pradinis etapas, kuriame jos reiškiasi. Tačiau akcentuojama, kad ne visada galingiausių grupių galia atsispindi oficialiuose dokumentuose.

Kitas kriterijus yra *dalyvavimas Seimo komitetų posėdžiuose* ir oficialių siūlymų teikimas. Interesų grupės oficialiai registruoja savo siūlymus, o komitetas sprendžia – atsižvelgti, atsižvelgti iš dalies ar neatsižvelgti. Tai yra galutinis interesų derinimo su grupėmis etapas. Taip pat pagal Lobizmo įstatymą interesų grupės turėtų registruoti susitikimus su komitetų pirmininkais – jeigu įstatymas būtų tinkamai įgyvendintas, tai būtų dar vienas kriterijus (respondentas Nr. 7).

Kitas kriterijus yra dalyvavimas Vyriausybės lygmeniu vykstančiuose teisėkūros procesuose, kurie yra viešai prieinami, tačiau, anot respondentų, čia interesų grupių veikla menčiau atsispindi, tai daugiau vyksta neoficialiai susitinkant su Vyriausybės atstovais.

Kai kurie ekspertai kaip informatyvų būdą paminėjo dalyvavimą projektuose, konferencijose ir komandiruotėse, taip pat raišką žiniasklaidoje.

Lobistų deklaracijos irgi galėtų būti naudingas kriterijus, tačiau pirmiausia reikėtų įgyvendinti įstatymą, siekiant, kad jo reikalavimų būtų paisoma.

Kiti ekspertai (pvz., ekspertas Nr. 2) mini Pramonininkų konfederacijos posėdžius, ryšį su mokslu (ekspertas Nr. 3), o „Litbiomos“ prezidentas pagrindinį akcentą teikia vertinimui pagal pasiektą rezultatą, pvz., šilumos ūkyje apie 90 proc. pagaminama naudojant biokurą.

2.1. „Kokius metodus naudoja interesų grupės siekdamos savo tikslų?“

1. Diskusijos ministerijose įtikinėjant raštu ir susitikimų metu, kitų šalių patirties pateikimas ir lyginimas. Spaudimas ministerijoms surengti apskritojo stalo diskusiją su interesų grupėmis. Dalyvavimas, kai ministerijos derina projektus su visuomene.
2. Lietuvos Respublikos Seimo organizuojamų viešųjų klausimų inicijavimas ir dalyvavimas, posėdžiai Seimo komitetuose, dalyvavimas ir siūlymų teikimas. Klausimų teikimai Seimo Energetikos komisijai.
3. Laiškai viešojo valdymo Seimo Aplinkos apsaugos komiteto pirmininkui, Seimo pirmininkui, Premjerui, Prezidentui, Vyriausybei. Skundų rašymas.
4. Žiniasklaidos priemonės problemai iškelti į paviršių, kad būtų lengviau ją įtraukti į darbotvarkę.

Be šių atsakymų, dar buvo paminėta *mokslinis argumentavimas faktais, kyšiai* (ekspertas Nr. 3), *argumentuotas, kryptingas tikslo siekimas* (Nr. 4).

2.2. „Kuriais kanalais dažniausiai naudojasi interesų grupės vykdydamos lobistinę veiklą ir kurie jų yra veiksmingiausi?“

Interesų grupės, siekdamos daryti poveikį atsinaujinančios energetikos instituciniam reguliavimui, naudojasi įvairiais viešojo valdymo procese esančiais kanalais. Respondentų apklausa parodė, kad daugiausia jos veikia ministerijose bei Seime ir Vyriausybėje. Kaip matome, tai yra esminiai viešojo valdymo komponentai, jie formuoja atsinaujinančios energetikos sektoriaus reguliavimą, o Seimas ir Seimo nariai buvo dažniausiai minimi respondentų. Taip pat ne mažiau svarbūs kanalai yra viešieji ryšiai, žiniasklaida ir dalyvavimas konferencijose.

Seimo nariai nurodomi kaip vienas veiksmingiausių poveikio kanalų, kuriuos dažniausiai naudoja galingiausios interesų grupės. Seimo komiteto pirmininkas (neoficialiai) – veiksmingas poveikio kanalas, nes jis formuoja Seimo komiteto darbotvarkę. Ministerijose šią funkciją atlieka ministras bei viceministrai, ir tai taip pat laikytina veiksmingu kanalu (ekspertas Nr. 8).

Buvo paminėtos bendruomenės, NVO (žalieji judėjimai) (ekspertas Nr. 3); tarptautinės organizacijos (Nr. 4); mokslo įstaigos, institutai (Nr. 7); Facebook; žiniasklaida (ekspertas Nr. 8).

Pastebėtina, kad ekspertas Nr. 2 pabrėžė, kad, jo nuomone, *žiniasklaida įtakos neturi*. Ekspertas Nr. 5 (priešingai nei ekspertas Nr. 4) sakė, kad *Seimo Energetikos komisija – neveikiantis kanalas*. Vyriausybė, pasak to paties eksperto Nr. 5, yra „*neskaidrus*“ kanalas.

3.1. „Ar galėtumėte apibūdinti viešojo valdymo procesą, jo sudėtinės dalis?“

Į šį klausimą atsakė kiek daugiau nei pusė apklaustųjų. Paminėtina, kad atsakiusieji pateikė gana panašias viešojo valdymo sudėtinės dalis, bet atsakymai buvo šališki atstovaujamos institucijos ar jų veiklos objekto procedūroms (žr. 17 lentelę).

17 lentelė. Viešojo valdymo procesas pagal ekspertų atsakymus (a, b, c...) nuoseklumo tvarka

Ekspertas	Atsakymas
Nr. 1	<p>a. Ministerija (planinis – neplaninis posėdis)</p> <p>b. Teisės akto projektas (pozicija) – interesų grupės kartais informuojamos, kartais – ne.</p> <p>c. Vyriausybė (jau neturi likti neišspręstų klausimų, jei lieka, tada grąžinama atgal Ministerijai tobulinti). Interesų grupės čia gali ateiti, tačiau tai būna retai. Taip pat dar būna viešosios konsultacijos, bet tai neprivaloma ir laikoma, jog neefektyvu, tad dažnai Vyriausybė to nevykdo.</p> <p>d. Teisės akto projektas apsvarstomas kanclerių Seime. Taip pat vyksta ministrų pasitarimas.</p> <p>e. Projektas teikiamas Seimui svarstyti, ministras pristato ir jei Seimo nariai nutaria, kad tai aktualu svarstyti, paskiriami komisijos ir komitetai.</p>
Nr. 2	–
Nr. 3	–
Nr. 4	<p>a. Ministerija inicijuoja teisės akto projektą, viešai konsultuojasi.</p> <p>b. Projektas Vyriausybės svarstomas, leidžiamas toliau arba grąžinamas.</p> <p>c. Registruojamas Seime.</p> <p>d. Seimo komitetai.</p> <p>e. Plenariniai posėdžiai.</p>

Ekspertas	Atsakymas
Nr. 5	–
Nr. 6	–
Nr. 7	<p><i>a. Seimas sukuria strategiją.</i></p> <p><i>b. Vyriausybė kuria strategijos įgyvendinimo planą.</i></p> <p><i>c. Ministerijose rengiami įstatymų projektai ir derinami su suinteresuotomis šalimis, viešojo derinimo procedūra su ministerijomis ir asociacijomis.</i></p> <p><i>d. Projektas teikiamas tarpinstituciniam derinimui, jei reikia, einama antru derinimo ratu.</i></p> <p><i>e. Projektas keliauja Vyriausybės teisininkams, toliau – Vyriausybės kanceliarijos politinės grupės įvertinimas. Dar vėliau – tarpinstitucinis pasitarimas tarp kancelijų, Vyriausybės posėdis su ministrais.</i></p> <p><i>f. Išeina Vyriausybės nutarimas. Kitu atveju visa tai keliauja į Seimo procesus.</i></p> <p><i>g. Prezidento parašas.</i></p>
Nr. 8	<p><i>Registruojamas projektas Seime;</i></p> <p><i>Teisės departamentas rašo pastabas;</i></p> <p><i>Ministras teikia Seime;</i></p> <p><i>Keliauja į komitetus;</i></p> <p><i>Seimo nariai ir interesų grupės teikia siūlymus;</i></p> <p><i>Išleidžiamas patobulintas variantas;</i></p> <p><i>Svarstomas Seime;</i></p> <p><i>Pro Teisės departamentą eina į priėmimo fazę;</i></p> <p><i>Vėl Seimo nariai teikia siūlymus;</i></p> <p><i>Komitetas vėl apsarsto;</i></p> <p><i>Tada galutinis priėmimas, kuomet gyvai galima priimti siūlymus, nederinamus su niekuo, tik su kolegomis Seimo nariais gyvai;</i></p> <p><i>Tada Seimo Pirmininkas pasirašo ir tai keliauja pas Prezidentą.</i></p>
Nr. 9	<p><i>a. vidinė teisėkūros procedūra, poveikio įvertinimas ir t. t.</i></p> <p><i>b. pirmasis viešasis derinimas su vadovybės parašais, siunčiama suinteresuotoms šalims.</i></p> <p><i>c. antrasis viešasis derinimas, su derinimo lentelėmis.</i></p> <p><i>Tada vienu atveju teikiamas pasirašyti ministrui ir išleidžiamas Ministro įsakymas. Kitu atveju teikiamas Vyriausybei svarstyti – Vyriausybės nutarimas.</i></p> <p><i>Trečiu atveju tai įstatymo projektas, kuris toliau keliauja į Vyriausybę, tada Seimui teikiamas Vyriausybės nutarimu.</i></p> <p><i>Įgyvendinimas: su įstatymu poįstatyminiai teisės aktai, pavedama agentūroms, inspekcijoms, departamentams, tarnyboms, kontrolei.</i></p>

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Viešojo valdymo procesas:

- a) *Strateginis lygmuo.* Seimas sukuria AE sektoriaus plėtros strategiją, o Vyriausybė parengia strategijos įgyvendinimo planą. Šie dokumentai veikia visą tolesnį viešojo valdymo procesą, tai yra rėmai, *į kuriuos atsižvelgiant* gali būti vykdoma tolimesnė atsinaujinančios energetikos sektoriaus plėtra.

- b) *Ministerijos lygmuo*. Laikantis šių rėmų, kurios nors iš įtakingų interesų grupių iniciatyva arba ekonominių, visuomeninių ir panašių priešasčių pagrindu problemai patekus į ministerijos darbotvarkę, pradedamas rengti įstatymo projektas. Čia pirmiausia įvertinamas poveikis, tada jis derinamas su interesų grupėmis (viešojo derinimo procedūra), būna vienas ratas, kai siunčiama interesų grupėms, ir antrasis ratas su derinimo lentelėmis. Toliau projektas siunčiamas derinti tarp institucijų, taip pat gali būti du ratai (čia derinama su institucinėmis interesų grupėmis). Jei tai ministro įsakymas, tada procesas baigiasi ministro įsakymu.
- c) *Vyriausybės lygmuo*. Kitu atveju projektą gauna Vyriausybės teisininkai, jie teikia teisinius pastebėjimus, o tada vertina Vyriausybės kanceliarijos politikos grupė, dar vėliau vyksta tarpinstitucinis pasitarimas su kancleriais, tuomet posėdžiujama Vyriausybėje su ministrais. Jei tai Vyriausybės nutarimas, procesas baigiasi čia ir išleidžiamas nutarimas, jei įstatymo / įstatymo pakeitimo projektas, tuomet procesas tęsiasi.
- d) *Seimo lygmuo*. Įstatymas / įstatymo pakeitimo projektas teikiamas Seimui Vyriausybės nutarimu, užregistruojamas ir laukiama Teisės departamento pastabų, svarsto Seimo kancleriai ir ministrai. Paskui ministras jį teikia Seimui svarstyti ir, jeigu Seimo nariai pripažįsta jį kaip aktualų svarstyti, paskiriamos komisijos ir komitetai. Komitetuose Seimo nariai ir interesų grupės teikia siūlymus, suderinus yra išleidžiamas patobulintas variantas, teikiamas svarstyti Seime ir toliau per Teisės departamentą pasiekia priėmimo fazę. Seimo nariai čia vėl teikia siūlymus, o komitetas apsveria. Tada vyksta galutinis priėmimas, kai Seimo nariai gali gyvai dar kartą teikti siūlymus, šįkart nederindami su interesų grupėmis, tik aptardami Seime gyvai. Jeigu dauguma palaiko, tuomet pataisos priimamos, Seimo pirmininkas pasirašo ir siunčia prezidentui.
- e) *Įgyvendinimas*. Teisės aktui įgyvendinti išleidžiami poįstatyminiai aktai, paskiriami viešojo valdymo subjektai – agentūros, inspekcijos, departamentai, tarnybos ir jiems pavedama įgyvendinti teisės aktą.

Taigi, trumpai apibendrinant ekspertų atsakymus, darytina išvada, kad viešojo valdymo procese interesų grupės veikia visus kitus proceso dalyvius. Seimas, sukuriantis atsinaujinančios energetikos sektoriaus plėtros strategiją, ir Vyriausybė, kuri parengia strategijos įgyvendinimo planą, sąveikauja su mažiau proceso dalyvių. Akcentuotina, kad šis strateginis kontekstas, kurį veikia interesų grupės, pats veikia tik ministerijų, Vyriausybės, Seimo ir įgyvendinimo lygmenis. O šitą strateginį kontekstą, kaip minėta, veikia interesų grupės.

Ministerijų lygmeniu interesų grupės aktyviai sąveikauja su institucija, o ši – su kitomis institucijomis. Interesų grupių sąveika su Seimu pasireiškia tuo, kad svarstomas projektas yra tobulinamas ir derinamas su interesų grupėmis. Jį priėmus Seimui ir pasirašius prezidentui, teisės aktas toliau perduodamas įgyvendinimo institucijoms.

Įgyvendinant teisės aktą paskiriami viešojo valdymo subjektai – agentūros, inspekcijos, departamentai, tarnybos. Kaip ir kitus viešojo proceso dalyvius, šiuos viešojo valdymo subjektus vėliau taip pat veikia interesų grupės.

3.2. „Kokius pasiūlymus, rekomendacijas pateiktumėte interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui didinti?“

Atsakymuose išryškėjo dvi tendencijos: viešojo valdymo institucijų ir interesų grupių bendradarbiavimo ir dialogo trūkumas bei neįgyvendinamas Lobizmo įstatymas. Ekspertai taip pat siūlė labiau bendradarbiauti su valstybės įstaigų stebėtojų tarybų nariais (ekspertas Nr. 2). Be to, buvo rekomenduota įgyvendinti Lobizmo įstatymą (ekspertas Nr. 7). Ekspertas Nr. 3 siūlė keisti požiūrį į lobistus ir kovoti su korupcija. Ekspertai Nr. 1 ir Nr. 8 rekomendavo bendradarbiauti, tartis su interesų grupėmis dar pradinėse teisės aktų rengimo stadijose, kol projektai dar nebūna patekę į Seimą. Ekspertas Nr. 8 siūlė įstatymų projektų priėmimo metu *panaikinti galimybę Seimo nariams teikti siūlymus gyvai*.

Papildomus duomenis paskutiniame interviu etape (3.3) pateikė tik 4 ekspertai. Jie išsakė savo vertinimus apie situaciją AE sektoriuje, išskyrė esančias problemas ir pateikė svarstymus, kokios turėtų būti sektoriaus vystymosi perspektyvos (žr. 18 lentelę).

18 lentelė. Papildomi ekspertų pateikti duomenys

Ekspertas	Atsakymas
Nr. 1	Seniau Energetikos ministerijoje kompetencijoje buvo leidimų išdavimas plėsti gamybinius pajėgumus energetikos sektoriuje, dabar tai perduota Energetikos inspekcijai. Keičiasi skatinimo tarifas nuo fiksuotos kainos link premijos prie rinkos kainos su kainos lubomis; paliekama daugiau rizikos gamintojui. AEI skyrius Energetikos ministerijoje nebereguliuoja šilumos ūkio, tai perduota kitam, Šilumos skyriui, ten jau vyrauja kitos interesų grupės.
Nr. 2	Tik šioje kadencijoje Seimo nariai deklaruoja susitikimus ir klausimus su interesų grupėmis. Pvz., energetikos komisijos pirmininkas deklaruoja, interesai pamažu viešinami. Konservatoriams atėjus į valdžią, buvo panaikintas valstybės sekretorių institutas, politikoje atsirado dar mažiau stabilumo ir tęstinumo, liko departamentų direktoriai. Lietuvos socialdemokratų darbo partija. „Tvarkai ir teisingumui“ gavus politinę valdžią, valdžia vis tiek liko konservatorių rankose. Valstybei kažkas negerai, nes kažkas turi didesnę galią už išrinktuosius. Šioje kadencijoje konservatoriai vėl išlaikė įtaką. Pati valstybė nežino, kas ją valdo, kas yra tas pilkasis kardinolas. Šioje kadencijoje realios diskusijos su visuomene vykdomos, bet tai tik formalumas. Sunku vertinti dėl kardinolo, sprendimų priėmimas nėra skaidrus. Yra techniniai sprendimai, kurie turi būti įgyvendinti be kardinolo, pvz., sinchronizavimo sprendimai su EU tinklais. Pvz., buvo planas jungtis per „Litpool link“ panaudojant „Nord Balt“ ir staiga atsiranda sprendimas dėl „Harmony link“, kurie padės sistemai išlikti stabiliai, technologiškai logiškas. Bet ar to pakaks? Baltijos partneriai dėl tokių šuolių ir neskaidrumo mumis nepasitiki. Regione ryškus energetinis nesutarimas.
Nr. 7	Toks įstatymo projekto ratas apsisuka maždaug per metus. VRM dabar įgyvendiną viziją, kad formavimą palikti ir ministerijoms, o įgyvendinimą perleisti į agentūras, inspekcijas ir ministerijoms pavaldžias įstaigas.

Ekspertas	Atsakymas
Nr. 9	<p>Biokuras turi nedidelių perspektyvų. Perspektyvesnis yra vandenilio taikymas kogeneracijai su saulės elektrinėmis, naudojant jų pagamintą elektrą. Vandenilio apstu gamtoje. Japonai ir vokiečiai pamažu jau naudoja.</p> <p>Elektrėnų pvz. dėl lobizmo, kad veiktų, reikia dar ir stipriai subsidijuoti, nors kainavo milijardą.</p> <p>Biokuras teršia kaip anglis, sukelia vėžį. Tariamai atsinaujinantis. Pigiausia kurenti malkomis.</p> <p>Transportas didžiausia bėda, daugiausia išmeta, žemės ūkis išmeta taip pat daug, bet kiekiai nedidėja.</p> <p>Jūrų organizacija svarsto įvesti konteinerinių taršos stebėseną ir apmokestinti.</p> <p>Geležinkeliai</p> <p>Aviacija</p> <p>Aplinkos apsaugos agentūra išduoda taršos leidimus</p>

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Apibendrinant atsakymus, sakytina, kad įdomių pastebėjimų teikė ekspertas Nr. 2. Jis teigė, kad Lietuvos Respublikoje kažkas turi didesnę galią už išrinktuosius politikus, nes per pastarąsias kadencijas susiformavus daugumoms jose reali valdžia vis tiek išlieka konservatorių rankose. Tam tikriems sprendimams pasirodžius darbotvarkėje, visi balsuoja logiškai nepaaiškinama kryptimi. Taigi, daroma prielaida, jog konservatorių gretose yra „pilkasis kardinolas“. Taip pat tas pats ekspertas pažymi, kad tik šioje kadencijoje vyksta realios diskusijos su visuomene, bet tai tėra formalumas, nes sprendimų priėmimas nėra skaidrus.

Ekspertai Nr. 7 ir Nr. 2 akcentuoja, kad ministerijoms paliekamas tik reguliavimo formavimo vaidmuo, įgyvendinamosios funkcijos, tokios kaip leidimų išdavimas, perleidžiamos kitoms įstaigoms.

Taip pat įdomus atsakymas gautas iš eksperto Nr. 9. Jis, kaip ekologiją išmanantis specialistas, paaiškino, kad biokuras teršia aplinką kaip anglis ir išmeta į aplinką dujas, kurios skatina vėžį.

Ekspertinio interviu rezultatai pateikiami 19 lentelėje.

19 lentelė. Ekspertinio interviu rezultatų kategorizavimas

Kategorija	Subkategorija	Ekspertų teiginiai interesų grupių įtakos kriterijų tema	Tyrėjo pastabos
Interesų grupių įtakingumas	Įtakingiausias interesų grupės Lietuvos AE viešajame valdyme	<p><i>Vėjo energetikos asociacija; Saulės energetikos asociacija; Pramonininkų konfederacija; „Lietuvos energija“; Litgrid; ESO; Aplinkos ministerija; Energetikos ministerija. Nr.1</i></p> <p><i>Pramonininkai; AEI asociacija; Saulės energetikos asociacija; Lietuvos vėjo elektrinių asociacija; „Litbioma“ Nr. 2</i></p> <p><i>„Litbioma“; Vėjo elektrinių asociacija; Saulės elektrinių asociacija; Biodegalių asociacija. Biodegalių asociacija Nr. 3</i></p> <p><i>„Litbioma“; AEI konfederacija; AEI asociacija; Saulės elektrinių asociacija; Lietuvos vėjo elektrinių asociacija. Nr. 4</i></p> <p><i>„Litbioma“; AEI konfederacija; AEI asociacija; Saulės elektrinių asociacija; Lietuvos vėjo elektrinių asociacija; AEI konfederacija; Pramonininkų konfederacija; Saulės elektrinių asociacija; Vėjo elektrinių asociacija; LR Energetikos Ministerija; LR aplinkos ministerija</i></p> <p><i>LR aplinkos apsaugos komitetas Nr. 5</i></p> <p><i>AEI konfederacija; Vėjo energetikos asociacija; Saulės energetikos asociacija; „Litbioma“; Šilumos tiekėjų asociacija Nr. 7</i></p> <p><i>AEI konfederacija; Saulės energetikos asociacija; Biodegalių asociacija; Hidroenergetikos asociacija; Pramonininkų konfederacija; Upių aljansas; Lietuvos žaliųjų judėjimas – praityje; Visuomeninės gamtos apsaugos asociacija</i></p> <p><i>„Lašišos dienoraštis“ – dabar, „Litbioma“ – savo laiku; Vėjo elektrinių asociacija. Nr. 8</i></p> <p><i>Saulės energetikos asociacija; Biodegalių asociacija; Pasyvaus namo asociacija; Pramonininkų konfederacija – Orlen Lietuva; AEI konfederacija; Lietuvos degalinių sąjunga; Lietuvos vežėjų asociacija – Linava; Susisiekimo ministerija; Žemės ūkio ministerija; Energetikos ministerija; Aplinkos ministerija Nr. 9</i></p>	Ekspertai dažniausiai mini verslo interesų grupes – tai patvirtina teisinės bazės analizės duomenis. Kitos dvi gausios kategorijos yra pavieniai Seimo nariai ir viešojo valdymo organizacijos.

Kategorija	Subkategorija	Ekspertų teiginiai interesų grupių įtakos kriterijų tema	Tyrėjo pastabos
Įtakos vertinimo kriterijus	Tiesioginė įtaka	<p>„Pagal pasiektą rezultatą pagaminamos elektros energetikos balanse; Ministerijų darbo grupių posėdžiai; Raštai, atsakymai; Dalyvavimas konferencijose“ Nr. 3; Susitikimai; konferencijos; komandiruotės; raiška žiniasklaidoje; socialiniai tinklai; ministerijos; savivaldybės.“ Nr. 4; „Pateiktų ir įgyvendintų siūlyimų santykis.“ Nr. 5.</p> <p>Raiška žiniasklaidoje; Sąryšis su mokslu..“ Nr. 3; „...raiška žiniasklaidoje; socialiniai tinklai.“ Nr. 4;</p>	Pagrindiniai ekspertų pateikti interesų grupių įtakos AE viešojo valdymo srityje kriterijai – tai ministerijoje vykstančio teisėkūros proceso metu teiktų siūlyimų skaičius, Vyriausybės lygmens teisėkūros procesas ir dalyvavimas Lietuvos Respublikos Seimo komitetuose (remiantis posėdžių protokolais). Papildomi kriterijai, ekspertų vertinimu, yra dalyvavimas konferencijose ir raiška žiniasklaidoje, lobistų deklaracijos ir viešojo valdymo institucijų atstovų susitikimų su lobistais deklaracijos.
	Netiesioginė įtaka		
Metodai / taktikos	Tiesioginės taktikos	<p>Ateina į Energetikos ministeriją su kitų šalių teisinės bazės palyginimais, rodo praktinius pavyzdžius. Teikia skundus, pavedimus ministerijai, siunčia visur raštus, taip pat ir į žiniasklaidą... Nr. 1 Tiesioginis spaudimas, eliminuota diskusija ir bendravimas su rinkėjais, asocijuotomis struktūromis Nr. 2 Mokslinis argumentavimas faktais; ...įtikinėjimas (raštu, konferencijos, komitetai). Nr. 3 Argumentuotas, kryptingas tikslo siekimas; susitikimai; renginiai Nr. 4 Laiškai į ministerijas; pasitarimai ministerijų organizuojamuose susitikimuose; viešieji klausymai LR Seime... posėdžiai Seimo komitetuose. Nr. 5 Viešas problemos iškėlimas... Seimo energetikos komisiją...raštą ir siunčia į Vyriausybę Nr. 6</p>	Ekspertų vertinimu, dažniausiai naudojama interesų grupių taktika – organizuojami susitikimai, diskusijos su ministerijomis, prieš tai problemą iškėlus žiniasklaidos priemonėmis. Taip pat paminėti spaudimas rengti apskritojo stalo diskusijas ministerijose; raštai, laiškai ministerijoms, Vyriausybei, Seimo komitetams, Seimo pirmininkui, premjerui, prezidentui; skundai; tiesioginis poveikis Seimo nariams; viešosios nuomonės formavimas (savireklama, žiniasklaida).

Katego- rija	Subkatego- rija	Ekspertų teiginiai interesų grupių įtakos kriterijų tema	Tyrėjo pastabos
	Netiesioginės taktikos	<p>...teisės aktų siūlymai; projektų pateiki- mas per Seimo narius Nr. 7</p> <p>Veikia Seimo narius... komiteto pirmi- ninką neformaliai... Rašo laiškus komite- tui, Seimo pirmininkui, Premjerui. Nr. 8</p> <p>...apskritojo stalo diskusija (vieša nevie- ša) su ministerijomis; raštų rašymas į Vyriausybę, tada Vyriausybės – į Minis- teriją Nr. 9</p> <p>viešojo nuomonė; piasaras; darbas su vi- suomene; kyšiai. Nr. 3</p> <p>Viešosios nuomonės formavimas Nr. 7</p>	
Dažniau- siai nau- dojami kanalai	Tiesioginiai kanalai	<p>Ministerijomis, Seimo komitetais, per pavienį Seimo narį (dažniausiai). Nr. 1</p> <p>Vyriausybė... Nr. 2</p> <p>Seimas; ministerijos; Vyriausybė Nr. 3</p> <p>Ministerijos; Seimo nariai; Energetikos komisija Seime; Seimo komitetai; per tarptautines asociacijas Nr. 4</p> <p>Ministerijos; Seimo nariai Nr. 5</p> <p>Seimo energetikos komisija – nevei- kiantis kanalas; Vyriausybė – tamsus kanalas Nr. 6</p> <p>Ministerijos; Seimas; mokslo įstaigos; Vyriausybė; institutai; vieši renginiai; konferencijos Seime; verslo konferencijos Nr. 7</p> <p>Seimas; Vyriausybė; ministerijos. Nr. 9</p>	Dažniausiai interesų grupių naudojami kanalai, ekspertų vertinimu, yra Vyriausybė, Ministerijos, pavieniai Seimo nariai ir Seimas (komitetai). Taip pat interesų grupės naudojami žiniasklaida ir konferencijomis kaip lobistinės veiklos kanalais, bet tai nėra taip veiksminga.
	Netiesioginiai kanalai	<p>viešųjų ryšių kompanijos; bendruome- nės; konferencijos; NVO (žalieji judėjimai). Nr. 3</p> <p>komunikacija, naujienlaiškiai, sociali- niai tinklai, spauda; Energetikos komisi- ja Seime; Seimo komitetai; per tarptauti- nes asociacijas Nr. 4</p> <p>Facebook; žiniasklaida. Nr. 8</p>	

Kategorija	Subkategorija	Ekspertų teiginiai interesų grupių įtakos kriterijų tema	Tyrėjo pastabos
Viešojo valdymo procesas	Viešojo valdymo proceso sudėtinės dalys	<p><i>a. Ministerija; b. Teisės akto projektas (pozicija); c. Vyriausybė; d. Teisės akto projektas apvarstomas kanclerių Seime; e. Projektas teikiamas Seimui svarstyti Nr. 1</i></p> <p><i>a. Ministerija inicijuoja teisės akto projektą, viešai konsultuojasi.</i></p> <p><i>b. Projektas Vyriausybės svarstomas, leidžiamas toliau arba grąžinamas.</i></p> <p><i>c. Registruojamas Seime.</i></p> <p><i>d. Seimo komitetai.</i></p> <p><i>e. Plenariniai posėdžiai. Nr. 4</i></p> <p><i>a. Seimas sukuria strategiją; b. Vyriausybė kuria strategijos įgyvendinimo planą; c. Ministerijose rengiami įstatymų projektai ir derinami su suinteresuotomis šalimis; e. Projektas keliauja Vyriausybės teisininkams, toliau – Vyriausybės kanceliarijos politinės grupės įvertinimas; f. Išeina Vyriausybės nutarimas. Kitu atveju visa tai keliauja į Seimo procesus; g. Prezidento parašas. Nr. 7</i></p> <p><i>Registruojamas projektas Seime; Teisės departamentas rašo pastabas; Ministras teikia Seime; Keliauja į komitetus; Seimo nariai ir interesų grupės teikia siūlymus; Išleidžiamas patobulintas variantas; Svarstomas Seime; Pro Teisės departamentą eina į priėmimo fazę; Vėl Seimo nariai teikia siūlymus; Komitetas vėl apvarsto; Tada galutinis priėmimas, kuomet gyvai galima priimti siūlymus, nederinamus su niekuo, tik su kolegomis Seimo nariais gyvai; Tada Seimo Pirmininkas pasirašo ir tai keliauja pas Prezidentą. Nr. 8</i></p> <p><i>a. vidinė teisėkūros procedūra, poveikio įvertinimas ir t. t. b. pirmasis viešasis derinimas su vadovybės parašais, siunčiama suinteresuotoms šalims.</i></p>	Viešojo valdymo procesą dauguma ekspertų įvardijo gana panašiai: pradėdami nuo ministerijų iniciatyvos ir svarstymų Seime, baigdami galutiniu patvirtinimu Seime ir įgyvendinimu.

Kategorija	Subkategorija	Ekspertų teiginiai interesų grupių įtakos kriterijų tema	Tyrėjo pastabos
		<p><i>c. antrasis viešasis derinimas, su derinimo lentelėmis. Tada vienu atveju teikiamas pasirašyti ministrui ir išleidžiamas Ministro įsakymas. Kitu atveju teikiamas Vyriausybei svarstyti – Vyriausybės nutarimas. Trečiu atveju tai įstatymo projektas, kuris toliau keliauja į Vyriausybę, tada Seimui teikiamas Vyriausybės nutarimu. Įgyvendinimas: su įstatymu poįstatyminiai teisės aktai, pavedama agentūroms, inspekcijoms, departamentams, tarnyboms, kontrolei. Nr. 9</i></p>	
<p>Pasiūlymai, rekomendacijos</p>	<p>Rekomendacijos komunikacijai</p> <p>Rekomendacijos viešumui</p> <p>Pasiūlymai dėl lobizmo</p>	<p><i>Mažiau pyktis naudojantis žiniasklaidos priemonėmis, ieškoti draugiško dialogo, nes tam yra sudarytos visos galimybės. Išankstiniai apsitarmimai su interesų grupėmis prieš rengiant teisės aktų projektus Nr. 1</i></p> <p><i>Viešosios politikos specialistai turi pasiūlymų, visų pirma įgyvendinti demokratiją. Valstybinėse įmonėse yra stebėtojų tarybų nariai, jie padidintų valstybinių įmonių valdymo kokybę. Nr. 2</i></p> <p><i>Formalizuotas dialogas ministerijose pradinuose pozicijos koncepcijos rengimo etapuose. Nr. 5</i></p> <p><i>Trūksta dialogo su ministerijomis, nenoriai vedamas dialogas, būna, neatsako, trūksta santykio su verslu. Nr. 6</i></p> <p><i>Daugiau komunikuoti, kalbėtis. Nr. 9</i></p> <p><i>Daugiau viešo ir privataus bendradarbiavimo. Nr. 4</i></p> <p><i>Nebijoti bendrauti; keisti požiūrį į lobistus; kovoti su korupcija. Nr. 3</i></p> <p><i>Įgyvendinti lobizmo įstatymą; egzistuoja lobistų tarpusavio bendradarbiavimo problema; koncentruoti bendrus interesus. Nr. 7</i></p> <p><i>įgyvendinti lobizmo įstatymą Nr. 8</i></p>	<p>Visi ekspertai akcentavo pasiūlymus bendradarbiauti, bendrauti, ieškoti interesų grupių ir įstatymų leidėjo dialogo. Be to, siūloma įgyvendinti demokratiją ir įgyvendinti Lobizmo įstatymą.</p>

Šaltinis: sudaryta autoriaus

3.3. Empirinių tyrimų rezultatų apibendrinimas

Kalbant apie **galingiausias** interesų grupes, Lietuvos Respublikos Seimo komitetų dokumentų analizės metu kaip aktyviausios ir galingiausios grupės pirmiausia išryškėjo viešojo valdymo institucijų bei Seimo narių ir Seimo komitetų subjektai. Jos yra galingesnės už verslo intereso grupių kategoriją, nes yra įgalintos valdyti šį sektorių, todėl keliami prielaida, kad į jų nuomonę labiau atsižvelgiama. Tyrėjas, apibendrinęs abu tyrimus ir juos interpretuodamas, pateikia kiekybiškai pagal poveikį nesuskirstytą, bet eilės tvarka pagal rezultatus einantį įtakingiausiųjų interesų grupių sąrašą ir sugrupuoja jas į kategorijas. Šie apibendrinti rezultatai, iš kurių išryškėja įtakingiausios grupės, tipai, įtaka pagal kategorijas, įtakos kanalai, interesų grupių raiškos kriterijai ir naudojamos taktikos, pateikiami 20 lentelėje.

Lietuvos Respublikos viešojo valdymo institucijos ir jų asociacijos: Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos energetikos ministerija, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Lietuvos Respublikos savivaldybių asociacija.

Lietuvos Respublikos Seimo nariai ir jų komitetai: Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas, Lietuvos Respublikos Seimo Energetikos komisija, Lietuvos Respublikos Seimo Kaimo reikalų komitetas, Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komitetas, Lietuvos Respublikos Seimo Biudžeto ir finansų komitetas.

Visuomeninio intereso grupės: koalicija „Švari Baltija“, upių gelbėjimo aljansas „Mėlynasis vingis“, visuomeninė gamtos apsaugos asociacija „Lašišos diena“.

Lietuvos Respublikos verslo intereso grupės: „Litbioma“, Saulės energetikos asociacija, Atsinaujinančių energetikos išteklių konfederacija, Pramonininkų konfederacija, Vėjo energetikos asociacija, Vėjo elektrinių asociacija, Atsinaujinančios energetikos išteklių asociacija, Šilumos tiekėjų asociacija, Biodegalų asociacija.

Ekspertinio interviu metu respondentai daugiausia minėjo verslo intereso grupes, nes dažnas jų buvo viešojo valdymo institucijų ir jų asociacijų atstovas, o jie dažnai susiduria kaip tik su verslo intereso grupių spaudimu. Taip pat atsakymus teikė ir verslo interesų grupių atstovai, jie labiau minėjo savo atstovaujamo sektoriaus interesų grupes. Kiek kitokį vaizdą atskleidė teisinių Seimo komitetų dokumentų analizė, t. y. didesnė galia matyti Seimo komitetuose ir tarp Seimo narių bei viešojo valdymo institucijose ir jų asociacijose, o verslo interesų grupės liko kaip mažiausią galią turinčios grupės.

Išanalizavus teisinius dokumentus ir pagal teorinius tipus sugrupavus interesų grupes, paaiškėjo, kad AE sektoriaus viešojo valdymo procese daugiausia dalyvavo verslo interesų grupės, mažiausiai – visuomeninio intereso grupės. Taip pat gausu subjektų tarp Lietuvos Respublikos Seimo narių ir Seimo komitetų bei viešojo valdymo institucijų ir jų asociacijų kategorijose. Ekspertai dažniausiai mini verslo interesų grupes kaip labiausiai suinteresuotas, o tai patvirtina teisinės bazės analizės duomenis, bet apibendrinant rezultatus jų teisinis suinteresuotumas nelėmė didelės galios. Kitos dvi gausios kategorijos yra pavieniai Seimo nariai ir komiteto pirmininkas bei viešojo valdymo organizacijos. Taip pat buvo pažymėtos visuomeninio intereso grupės, bet jos pasižymėjo menka dalyvių gausa.

Ekspertai pateikė **kriterijus**, kuriais, jų nuomone, reikėtų **vertinti interesų grupių galią** AE viešojo valdymo srityje – tai ministerijose vykstančio teisėkūros proceso metu teiktų siūlymų skaičius, Vyriausybės lygmens teisėkūros procesas ir dalyvavimas Lietuvos Respublikos Seimo komitetuose (remiantis posėdžių protokolais). Kaip tik *čia, ekspertų vertinimu, ryškiausiai atsispindi interesų grupių raiška*. Tai tiesiogiai koreliuoja su teisinės bazės analizės tyrimo pagrįstumu, nes jos metu buvo nagrinėti Seimo komitetų dokumentai. Papildomai buvo paminėtos kitos raiškos vietos, tokios kaip dalyvavimas konferencijose ir raiška žiniasklaidoje, lobistų deklaracijos ir viešojo valdymo institucijų atstovų susitikimų su lobistais deklaracijos.

Ekspertų vertinimu, interesų grupėms siekiant savo tikslų, jos organizuoja susitikimus, diskusijas su ministerijomis, prieš tai problemą iškelus žiniasklaidos priemonėmis – tai dažniausiai naudojama **interesų grupių taktika**. Be to, buvo minimi spaudimas rengti apskritojo stalo diskusijas ministerijose, raštai, laišakai ministerijoms, Vyriausybei, Seimo komitetams, Seimo pirmininkui, premjerui, prezidentui; skundai; tiesioginis poveikis Seimo nariams; viešosios nuomonės formavimas (savireklama, žiniasklaida).

Dažniausiais **kanalais, kuriais naudojasi interesų grupės**, vykdydamos savo lobistinę veiklą, ekspertų vertinimu, buvo Vyriausybė, ministerijos, pavieniai Seimo nariai ir Seimas (komitetai). Taip pat interesų grupės naudojasi žiniasklaida ir konferencijomis kaip lobistinės veiklos kanalais, bet tai nėra taip veiksminga. Kaip parodė anksčiau šiame tyrime atlikta teisinės bazės analizė, būtent Seimo komitetai yra vienas iš kanalų, kuriuose aktyviai veikia interesų grupės, tačiau tai yra galutinė stotelė, pradėjus nuo įtakos darymo ministerijose. Interesų grupėms veikiant Seimo komitetuose ir ministerijose lygiagrečiai, sujungti šiuos kanalus tampa dar veiksmingesniu būdu pasiekti tikslus.

Viešojo valdymo procesą ir jo sudėtinės dalis ekspertai įvardijo gana panašiai, pradėdami nuo ministerijų iniciatyvos ir svarstymų Seime, o baigdami galutiniu patvirtinimu Seime ir įgyvendinimu. Tik ekspertas Nr. 8 detalčiai įvardijo Seimo vidaus teisės aktų formulavimo procedūras, o Nr. 9 išsamiai pateikė ministerijų vidaus teisėkūros procedūras. Apibendrinant šio darbo teorines prielaidas ir praktines išvagas, daroma išvada, kad didžiausią įtaką Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese dalyvaujančios interesų grupės daro viešosios politikos formavimo etape. Tai patvirtino tiek empirinio tyrimo metu atlikta teisinė dokumentų analizė, tiek ekspertinis interviu. Siekiant visapusiškesnių interesų grupių veiklos ir įtakos viešajame sektoriuje tyrimų rezultatų, šiame darbe suformuluota tyrimo metodika gali tapti pagrindu atliekant panašius tyrimus kituose sektoriuose.

Ekspertai taip pat sutarė dėl **rekomendacijų interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui didinti**. Visi pabrėžė interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimo stoką, tad dauguma siūlė ieškoti dialogo ir daugiau bendradarbiauti. Be to, buvo siūloma įgyvendinti demokratiją ir Lobizmo įstatymą. Lobizmo įstatymo įgyvendinimas taip pat prisidėtų prie lobistų įtakos vertinimo veiksmingumo, nes, remiantis įstatymo nuostatomis, būtų galima tirti, kokie lobistai koku konkrečiu klausimu susitikinėja su Seimo nariais ir kitų institucijų atstovais.

Apibendrinus ekspertinio tyrimo rezultatus, pastebėtina, kad šiuo būdu pirmiausia buvo patikrintas Lietuvos Respublikos Seimo teisinių dokumentų analizės kaip metodo naudojimo pagrįstumas. Apklausti ekspertai įtakingiausiomis interesų grupėmis laiko Saulės energetikos asociaciją, Lietuvos vėjo elektrinių asociaciją, Pramonininkų konfederaciją, AEI konfederaciją ir „Litbiomą“ – visos jos atsispindi ir teisinės bazės tyrimo rezultatuose kaip įtaką darančios interesų grupės. Todėl laikytina, kad Lietuvos Respublikos Seimo komitetų teisinių dokumentų analizė yra praktiškai pagrįstas metodas interesų grupių įtakai matuoti.

Trumpas visų empirinio tyrimo rezultatų apibendrinimas pateikiamas 20 lentelėje.

20 lentelė. Teisinių dokumentų analizės ir ekspertinio vertinimo tyrimų rezultatų apibendrinimas

Teisinės bazės analizės rezultatai			Ekspertinio interviu rezultatai				Įtakingiausias interesų grupės (apibendrinta)
Įtakingiausias interesų grupės	Interesų grupių tipai	Interesų grupių įtaka (pagal tipines grupes ir procentą)	Įtakingiausias interesų grupės	Interesų grupių veiklos kanalai	Interesų grupių raiškos kriterijai	Interesų grupių	
Lietuvos Respublikos Vyriausybė	Viešojo valdymo organizacijos ir jų asociacijos	Seimo nariai ir komitetai	„Litbioma“ 10	Lietuvos Respublikos Seimo komitetai	Seimo komitetuose, išvados	Vieši laišakai, siūlymai ministerijoms	Lietuvos Respublikos Vyriausybė
Lietuvos Respublikos energetikos komisija	Seimo nariai ir komitetai	Viešojo valdymo organizacijos ir jų asociacijos	AEI konfederacija 10	Seimo nariai	Ministerijose, derinimo lentelės	Siūlymai Seimo komitetuose	Lietuvos Respublikos energetikos komisija
Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas	Verslo intereso grupės	Visuomeninio intereso grupės	Pramonininkų konfederacija 9	Vyriausybė	Raiška žiniasklaidoje	Ryšiai su Seimo nariais	Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas
Lietuvos Respublikos energetikos ministerija	Visuomeninio intereso grupės	Verslo intereso grupės	Saulės energetikos asociacija 8	Ministerijos	Dalyvavimas konferencijose		Lietuvos Respublikos energetikos Ministerija
Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija			Lietuvos vėjo elektrinių asociacija	Žiniasklaida	Lobistų deklaracijos		Lietuvos Respublikos aplinkos Ministerija
Lietuvos Respublikos Kaimo reikalų komitetas			Saulės elektrinių asociacija 8	Dalyvavimas konferencijose	Institucijų susitikimų su lobistais deklaracijos		Lietuvos Respublikos kaimo reikalų komitetas
Lietuvos Respublikos Seimo nariai			Biodegalų asociacija 7		Vyriausybės lygmens teisėkūros procesas		Lietuvos Respublikos Seimo nariai
Lietuvos Respublikos savivaldybių asociacija			Vėjo energetikos asociacija 7				Lietuvos Respublikos savivaldybių asociacija
Lietuvos Respublikos saulės energetikos asociacija			AEI asociacija 7				Lietuvos Respublikos saulės energetikos asociacija

Teisinės bazės analizės rezultatai			Ekspertinio interviu rezultatai				Įtakingiausias interesų grupės (apibendrinta)
Įtakingiausias interesų grupės	Interesų grupių tipai	Interesų grupių įtaka (pagal tipines grupes ir procentą)	Įtakingiausias interesų grupės	Interesų grupių veiklos kanalai	Interesų grupių raiškos kriterijai	Interesų grupių	
Lietuvos Respublikos AEI energetikos asociacija			Energetikos ministerija 7				Lietuvos Respublikos AEI energetikos asociacija
Lietuvos Respublikos šilumos tiekėjų asociacija			Aplinkos ministerija 6				Lietuvos Respublikos šilumos tiekėjų asociacija
„Litbioma“							„Litbioma“
Lietuvos vėjo elektrinių asociacija							Lietuvos vėjo elektrinių asociacija
Lietuvos Respublikos AEI energetikos konfederacija							Lietuvos Respublikos AEI energetikos konfederacija
Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komitetas							Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komitetas
Lietuvos Respublikos Biudžeto ir finansų komitetas							AEI konfederacija
							Pramonininkų konfederacija
							Saulės elektrinių asociacija
							Biodegalų asociacija
							Vėjo energetikos asociacija
							AEI asociacija
							Energetikos ministerija
							Aplinkos ministerija

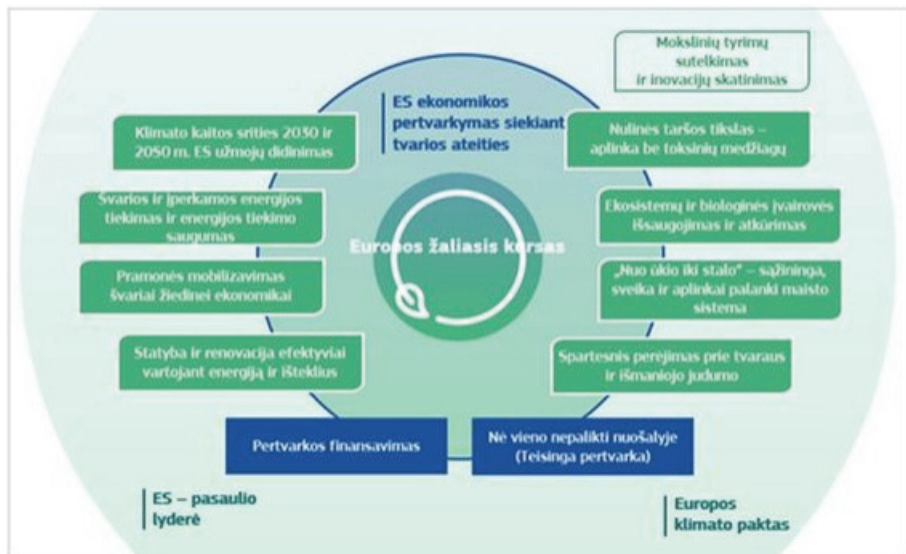
Šaltinis: sudaryta autoriaus

4. ATSINAUJINANČIOS ENERGETIKOS SEKTORIAUS INTERESŲ GRUPIŲ IR INSTITUCINIO REGULIAVIMO SĄVEIKOS PROCESO MODERNIZAVIMO PASIŪLYMAI

4.1. Grupių interesų derinimo ir stebėsenos proceso metmenys

Remdamasi Europos Sąjungos pažangos programa ir Europos Komisijos „Next-GenerationEU“ biudžeto planu („Next generation EU funding strategy“ 2021-04-14), 2021 m. Vyriausybė patvirtino Žaliosios Lietuvos transformacijos planą, kuris numato visa apimančią Lietuvos klimato kaitos valdymo politikos viziją – šalies ekonomikos neutralumą klimatui pasiekti iki 2050 metų. Šiai vizijai realizuoti pasitelkiami tokie tikslai: didinti AE dalį energetikos suvartojimo balanse iki 50 proc. 2030 m.; atsinaujinančių energijos išteklių dalį transporte iki 15 proc. 2030 m., sukuriant tam reikalingą infrastruktūrą ir įvairiarūšio transporto darnų judėjimą, sumažinant išmetamųjų dujų kiekį mažiausiai 9 proc, o miestų taršą – dvigubai (Lietuvos Respublikos Vyriausybės „Naujos kartos Lietuva“ programa, 2021).

Žvelgiant į priemonių sąrašą, planuojama elektrifikuoti geležinkelius, plėsti aplinkai palankią transporto sistemą, skatinti alternatyviu kuru varomą transportą ir alternatyvių degalų pildymo infrastruktūros plėtrą, skatinti naudotis aplinkai palankiu viešuoju transportu ir diegti priemones, leidžiančias mažiau naudotis asmeniniais automobiliais (Lietuvos Respublikos Vyriausybės „Naujos kartos Lietuva“ programa, 2021). Taip pat numatoma Lietuvos jūrinėje teritorijoje organizuoti konkursą (konkursus) iki 700 MW vėjo elektrinių plėtrai ir eksploatacijai, o tai smarkiai prisidėtų prie elektros energijos pagaminamo kiekio iš AE didinimo, sukurti viešosios elektros energijos kaupimo infrastruktūrą, kurios tikslas – užtikrinti Lietuvos elektros energetikos sistemos saugumą, stabilumą bei parengtį izoliuoto darbo veikimui iki ją sujungiant su kontinentinės Europos elektros tinklais dirbti sinchroniniu režimu, o tai būtų naujovė Lietuvos energetikos sistemoje. Taip pat skatinti vandenilio technologijų ir jų naudojimo plėtrą, diegti efektyvią „žaliojo“ vandenilio gamybos įrangą ir technologijas vandenilio gamybos apimčių Lietuvoje augimui. Bus siekiama spartinti ir pastatų renovacijos procesus bei smarkiai pagerinti oro kokybę miestuose. Siekiant mažinti administracines kliūtis Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme ir Elektros energetikos įstatyme nustatyti supaprastinti statybos ir leidimų išdavimo reikalavimai elektrinėms, elektros energiją gaminančioms iš AEI, numatant, kad statant elektrines iki 500 kW nereikalaujama rengti detaliųjų planų ir keisti pagrindinės žemės naudojimo paskirties. Dar daugiau lengvatų taikoma mažiesiems energijos gamintojams – vartotojams iki 30 kW. O visa tai toliau skatins šio sektoriaus spartų vystymąsi (energetikos ministro įsakymas 2019-02-11 Nr. 1-38). Lietuvos žaliosios transformacijos kelias paremtas Europos institucinio reguliavimo iniciatyva „Europos žalioji kursas“.

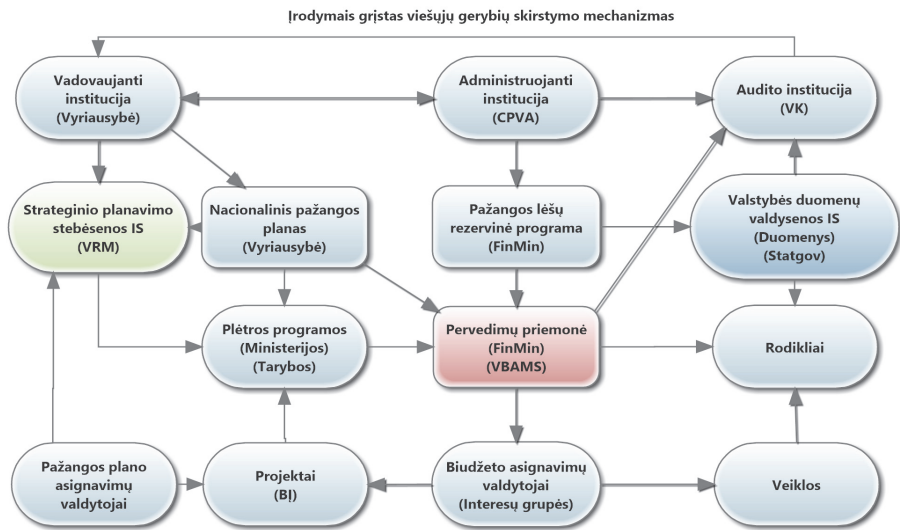

21 pav. Europos žaliasis kursas

Šaltinis: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2>

Siekiant efektyviai realizuoti žaliąjį energetikos sistemas kursą pirmiausia reikia užtikrinti grupių interesų derinimo ir stebėsenos mechanizmo veikimą vykdomosios valdžios lygiu (detaliau žr. toliau).

Visuomenės interesai yra derinami atsižvelgiant į nacionalinės pažangos strategijos (NPS) „Lietuva 2030“ gaires. Pagal išskirtus šios strategijos programinius prioritetus ir rodiklius Vyriausybė su asocijuotomis (institucinėmis – vidinėmis) interesų grupėmis (ministerijomis, Europos Komisija) derina nacionalinės pažangos programas (ministro pirmininko nutarimas 2021-04-28 Nr. 292). Naujausias nacionalinis pažangos planas (NPP) Lietuvoje pristatytas kaip „Naujos kartos Lietuva“ numatant pokyčius stebėsenos ir auditavimo mechanizmuose, susijusius su strateginio valdymo įstatymo pakeitimais (Investicinių projektų rengimo metodika 2020-04-04). Pažangos plane yra „žalioji Lietuvos transformacija“, „skaitmeninė Lietuvos transformacija“ bei „veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“, o tai apima ir atsinaujinančios energetikos plėtrą šalyje – skaitmeninės visuomenės ir ekonomikos skatinimą bei veiksmingesnių informacinių technologijų diegimą viešajame sektoriuje bei jų transformaciją šia kryptimi. Disertacijai aktualūs strateginio valdymo pokyčiai numatomi stebėsenos ir auditavimo mechanizmuose, o Nacionalinėje pažangos programoje numatomos įgyvendinti priemonės ir interesų grupių veikla derinant šias priemones su jomis.

22 pav. Įrodymais grįsto valdymo mechanizmas Lietuvoje

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Kaip matome iš čia pateiktos įrodymais grįsto valdymo schemos, finansai derinami per valstybės biudžeto apskaitos ir mokėjimų sistemą (VBAMS), rodikliai pateikiami – per Statistikos departamento portalą, o strateginio valdymo ir stebėsenos programos vertinamos per stebėsenos informacinę sistemą (VRM). Projektų asignavimai skirstomi ministerijų pagal patvirtintas plėtros programas, kurios pateikiamos biudžetinio planavimo ciklo metu ir derinamos su sektorinėmis institucijomis (ministerijomis). Projektai pristatomi ministerijoms ir derinami viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės (VPSP) pagrindu dalyvaujant Centrinei projektų valdymo agentūrai (CPVA) ir kitoms agentūroms pristatant projekto galimybių studijas. Projektus pristato biudžeto asignavimų valdytojai, kurie sudaro viešojo valdymo institucijų ir jų asociacijų vidines interesų grupes, kurie derina pateiktus projektus su visuomene ir teikia svarstyti ministerijų taryboms. Viešojo intereso projektai derinami ministerijose su ekspertinėmis grupėmis ir ministerijų tarybose prieš įtraukiant jas į plėtros programas ir nacionalinį pažangos planą. Nacionalinio pažangos plano darbotvarkė derinama su Europos Komisija pagal „NextGenerationEU“ programos prioritetus. Europos interesų derinimo mechanizmui yra skirtas Europos skaidrumo registras.

Remiantis strateginio planavimo metodika išryškėja interesų grupių kolegialus derinimo mechanizmas, kurio pagrindą sudaro už plėtros programas atsakingos tarybos. Tarybose, į kurias kviečiami viešojo sektoriaus ir nevyriausybinių organizacijų atstovai, priimami sprendimai dėl projekto paraiškos tinkamumo finansuoti iš valstybės biudžeto asignavimų. Galima daryti prielaidą, kad tarybos – tai kolegialus valdymo organas prie ministerijų, kuris atlieka tam tikrą filtro funkciją siekiant

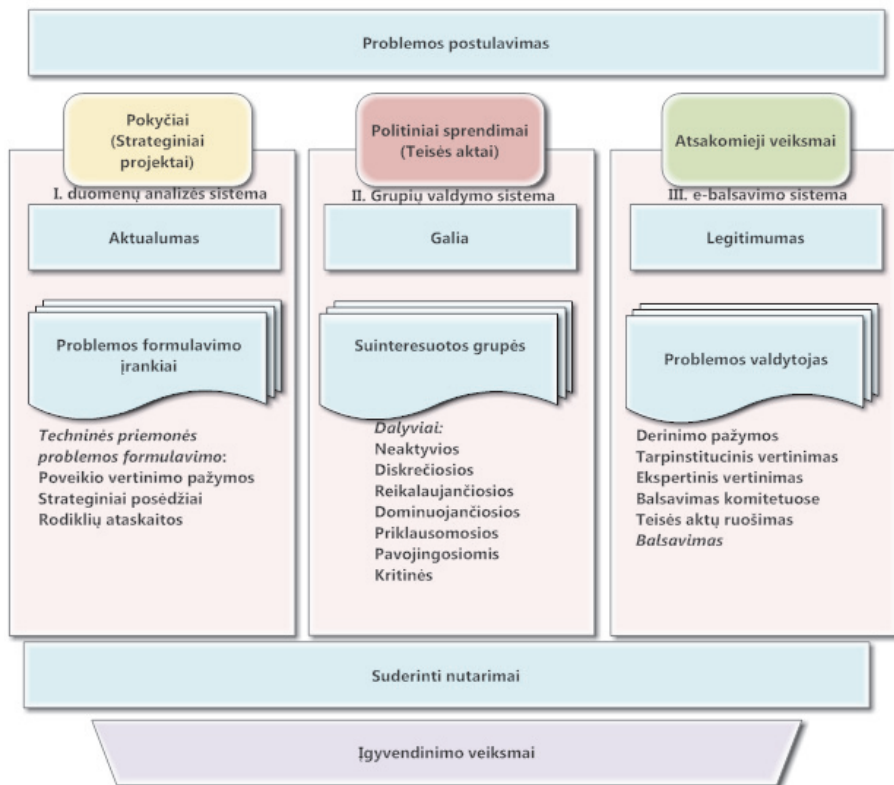
nustatyti, kokie projektai tinkami finansuoti, o kurie turėtų būti pateikti pakartotinai svarstyti.

Teikdamos projektus taryboms svarstyti biudžetinės įstaigos vadovaujasi biudžeto asignavimų valdytojų interesais (interesų grupės), kurie kildinami iš jų vykdomos veiklos. Kaip apibrėžia CPVA, projektų tinkamumo finansuoti sąlygų sąvadas priklauso nuo strateginio planavimo sistemoje įtvirtintų nacionalinių rodiklių, kurie atsispindi Nacionaliniame pažangos plane. Dera pažymėti, kad Nacionalinio pažangos plano rodiklius tvirtina Vyriausybė gavusi Seimo pritarimą. Šitas nacionalinių strateginių rodiklių derinimo etapas turėtų atspindėti visuomenės interesų grupių poreikius ir aspiracijas. Tokie reikalavimai išdėstomi ilgalaikio strateginio planavimo dokumentuose, tokiuose kaip strategija „Lietuva 2030“.

Aptarę interesų grupių pasiskirstymą pagal priimamus sprendimus ir jų teikiamus svarstyti projektus bei jų įgyvendinimo tvarką, toliau dėmesį skiriame energetikos sektoriaus interesų ir grupių interesų derinimui tarpinstitucinio reguliavimo procese. Kaip matyti čia pateikiamoje informacijoje, „NextGeneration EU“ programoje išdėstyti tvaraus vystymosi tikslai ir kriterijai, tačiau regioninis ir lokalus jų įgyvendinimo kelias priklauso nuo nacionalinių vyriausybių pastangų. Pastangoms apibrėžti ir lokalių problemų postulavimui įtvirtinti pritaikyta žaidimų teorija ir teorinės disertacinio darbo dalies įžvalgos.

Žaidimų teorijos taikymo grupių interesams derinti atsinaujinančios energetikos sektoriaus projektų paskirstymo procese ribos apsiriboja teisėtos aplinkos, kurioje interesų grupės galėtų bendradarbiauti su instituciniam reguliavimui atstovaujančiomis organizacijomis ir tarpusavyje, sukūrimu. Šiam tikslui pasiekti yra reikalingos mokslinės priemonės, tokios kaip projektų stebėsenos instrumentai, kuriais išryškintas veiksmų laukas. Veiksmų lauko aplinka ir jos apribojimai pristatomi toliau pateiktame viešojo valdymo proceso modelyje.

23 pav. Viešojo valdymo proceso modelis

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Išryškintus veiksmų lauką, galima aptarti grupių interesų derinimo eigą priimant institucinio reguliavimo sprendimus – įvertinus pokyčio aktualumą duomenų analizės sistema leidžia identifikuoti sprendimų priėmimo procese dalyvaujančias interesų grupes. Interesų grupės veikia grupių bendradarbiavimo platformoje, kurioje registruojami visi nariai ir įvardijami jų deklaruojami interesai. Tada įvertinamas galios pasiskirstymo koeficientas ir pereinama prie trečio etapo – pasiūlymų teisėtumo įvertinimo. Tai vyksta taikant e. balsavimo sistemą, kurią valdo problemos valdytojas.

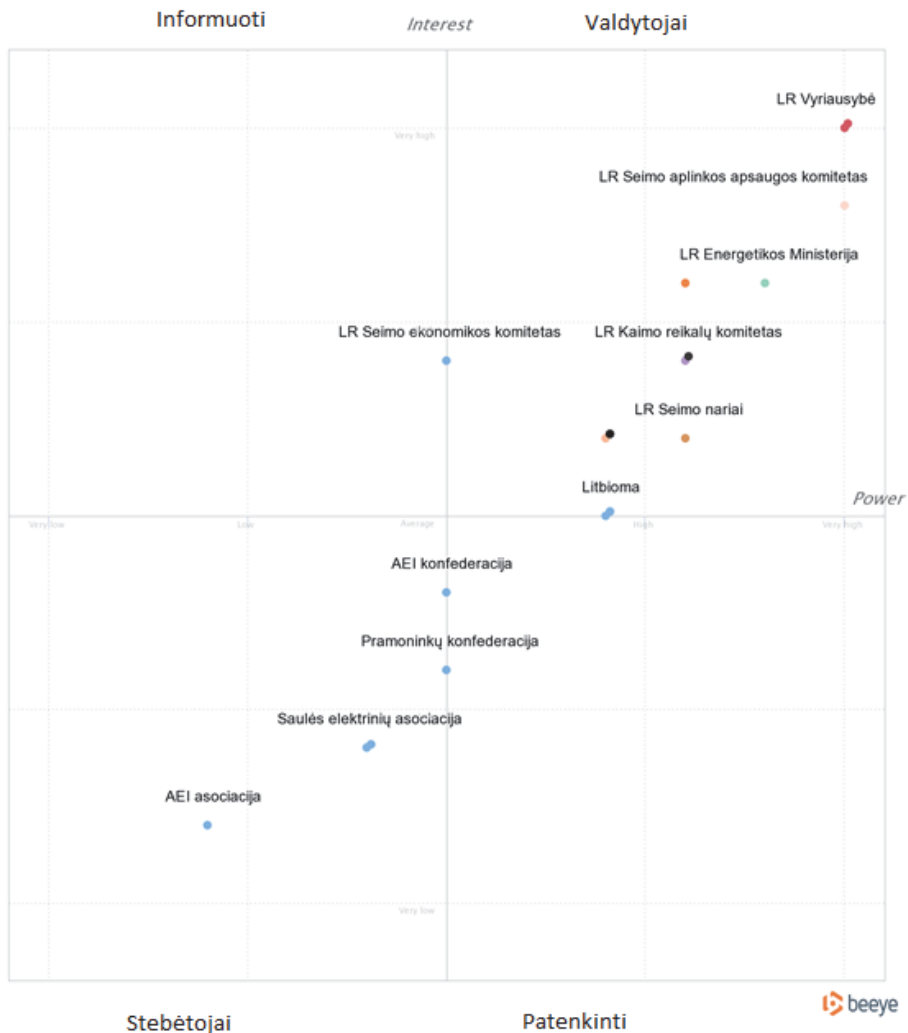
Dera pažymėti, kad problemos valdytojas – tai interesų grupės atstovas, kuris atstovauja vykdomosios valdžios institucijai ir sprendimus priima remdamasis apibrėžtais teisės aktais. Šiam tikslui pasiekti pirmiausia naudojamas interesų grupių pasiūlymų registras, kuriame dominuojančios interesų grupės, pasitelkdamos konsensusą (jo ieškoma po pateikimo, kai, nepriklausomai nuo kitų, šios grupės pateikia siūlymus, o tuomet bandoma visus juos suderinti e. balsavimo sistemos aplinkoje), pateikia svarstyti savo strateginių projektų vykdymo pasiūlymus. Svarstymas vyksta įvertinant visą

su projektų susijusią medžiagą ir tarpines derinimo ataskaitas. Derinimas kaip paprastai realizuojamas pasitelkiant grupių interesų derinimo sistemos priemones. Tokios priemonės gali būti tarpinstitucinis vertinimas, posėdžių nutarimų protokolai ir dalyvaujančių procese interesų grupių deklaracijos.

Siekiant skirtingų interesų grupių konsensuso, atsižvelgiant į galios indeksą, pasiūlymai reitinguojami – vieniems jų pritaria viešojo valdymo institucijų nariai, kitus atmeta. Toks sprendimų derinimas, kaip rodo praktika, atsispindi Seimo komitetų darbotvarkėse formuluojant naujų atsinaujinančios energetikos sektoriaus projektų vykdymo gaires.

Suderinti nutarimai, už kuriuos balsuoja vidinės interesų grupės nariai, pasiekia įgyvendinimo fazę. Siekiant konsensuso ir to, kad nutarimas pasiektų įgyvendinimo fazę, grupių interesų derinimo platformoje rekomenduojama taikyti tikimybinis žaidimus (prognozavimą), kad būtų paskirstomi bendrieji išteklių. Kaip nurodoma kombinatorinių žaidimų teorijoje, tolygus išteklių paskirstymas įmanomas tokiais atvejais, kai visi interesų grupių dalyviai yra vienodai informuoti apie sprendimo priėmimo procesą ir postuluojamos problemos objektą. Šiam tikslui taikomas išsamios informacijos precedentas, kurį Albert, Nowakowski ir Wolfe (2019) apibrėžia kaip žaidimo vertės koeficientą. Žaidimo vertės koeficientas nurodo, kad sprendimo nauda turi tolydžiai pasiskirstyti skirtingoms interesų grupėms atsižvelgiant į jų galios indeksą ir atstovaujamą grupę.

Sprendimo priėmimo proceso dalyvių pasiskirstymas pagal įtakos grupes atsispindi toliau pateiktame atsinaujinančios energetikos sektoriaus dalyvių poveikio vertinimo modelyje. Išsamios informacijos vertinimo koeficientas įvertinamas per *keep informed* – stebėtojai, *manage closely* – valdytojai skalę. Dalyviai yra vertinami pagal du parametrus – interesus ir galią remiantis galios kvadrantu.

24 pav. Interesų grupių galios pasiskirstymo matrica

Šaltinis: sudaryta autoriaus naudojant beeye modeliavimo įrankį pagal empirinio tyrimo rezultatus

Kaip matyti iš čia pateikto modelio, dalyviai pasiskirstė pagal du kvadrantus. Aktyvūs stebėtojai patenka į stebėtojų kvadrantą, įtraukieji dalyviai – į valdytojų. Interesų grupių, kurios patektų į patenkintųjų kategoriją ir kurių poreikius reikia patenkinti bei priimti subsidiarius nutarimus, subendrinus tyrimo rezultatus nebuvo nustatyta. Taip pat nebuvo nustatyta grupių, kurios norėtų būti informuotos apie pokyčius. Toks

suinteresuotųjų grupių susidvejinimas sukuria prielaidas dviejų žaidėjų profilių žaidimui, kuris gali būti suprantamas kaip nuoseklus žaidimas.

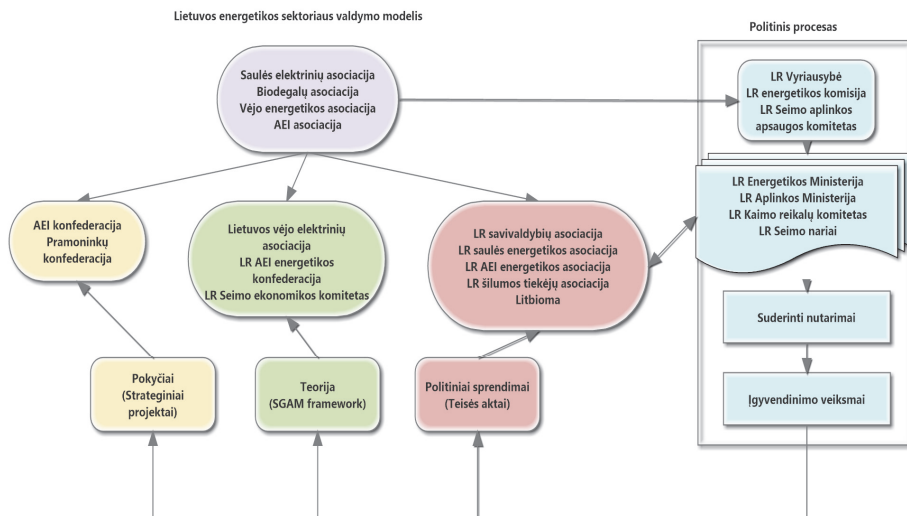
Nuoseklus žaidimai (arba dinaminiai žaidimai) yra tokie, kuriuose vėlesni žaidėjai turi tam tikrų žinių apie ankstesnių žaidėjų veiksmus. Tai labai dažnai būna neišsami informacija apie kiekvieną ankstesnių žaidėjų veiksmą; gali būti suteikiama labai mažai žinių (neišsami informacija). Tarkime, žaidėjas gali žinoti, kad ankstesnis žaidėjas neatliko konkretaus veiksmo, ir kartu nežino, kuriuos iš kitų galimų veiksmų pirmasis žaidėjas atliko. Tokio žaidimo modelį grindžiame tuo, kad įtraukijų dalyvių grupėje dominuoja vykdomosios valdžios institucijos – Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas, Lietuvos Respublikos energetikos ministerija ir atskiri seimo nariai. Tai leidžia patvirtinti faktą, jog energetikos sektoriaus reguliavimas yra sukonzentruotas viešojo valdymo organizacijų ir jų asociacijų interesų grupės kategorijoje. Kaip šitas procesas įgyvendinamas, pateikiame 4.2 skyriuje sukurtame modelyje.

4.2. Reguliacinių sprendimų priėmimo mechanizmo įtvirtinimas Lietuvos energetikos sektoriuje

Esamų įrankių ir technologinių sprendimų trūkumas negarantuoja lygių galimybių svarstyti projektus ministerijų plėtros programų tarybose, nepanaudojami tam tikri technologiniai pranašumai, pavyzdžiui, dirbtinis intelektas (EIC pradėjo svarstyti paraiškas projektų tinkamumui finansuoti remiantis dirbtinio intelekto išvalgomis). Taigi, Lietuvos institucijų keliamas tikslas yra energetinio sektoriaus plėtra ir energijos paskirstymo procesų skaitmenizacija. Pažangūs technologiniai sprendimai įgalins spartesnę perėjimą prie skaitmeninės energetikos, pralaidesnių energetinių jungčių plėtros, švarios ir efektyvios energijos gamybos, vartojimo ir darniojo transporto. Vyriausybės strategijoje „Naujos kartos Lietuva“ numatoma:

1. Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka. Planuojama visa apimtimi konsoliduoti valstybės informacinius išteklius, kad valstybės institucijų IT infrastruktūra, paslaugos ir procesai būtų valdomi centralizuotai, efektyviai ir saugiai.
2. Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys. Būtina užtikrinti efektyvų duomenų keitimąsi tarp verslo, institucijų, mokslo ir visuomenės.
3. Į klientą orientuotos paslaugos. Viešosios ir administracinės paslaugos skaitmenizuojamos įgyvendinant visišką nacionalinės ir vietos valdžios institucijų procesų pertvarką, skaitmeninimą, sistemų integraciją, duomenų pakartotinį naudojimą, teikiamų paslaugų aukščiausią brandos lygį bei viešojo valdymo orientaciją į vartotoją.
4. Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime. Investicijos tikslas – sukurti būtinąsias sąlygas mokslui ir verslui efektyviai kurti ir diegti pažangius ir inovatyvius įrankius ir dirbtinio intelekto sprendimus.
5. Investicija „Žingsnis 5G link“. Infrastruktūros diegimas ir kliūčių šalinimas.

Atsižvelgiant į čia pateiktus technologinius sprendimus ir sparčią energetikos sektoriaus skaitmenizaciją išskirtinį dėmesį reikėtų skirti energetinio sektoriaus valdymo skaitmenizacijos modeliui. Remiantis teoriniu tarptautiniu energetikos sektoriaus valdymo modeliui, kuris suformuotas teorinėje dalyje, buvo sukurtas Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus interesų grupių sąveikos su instituciniu reguliavimu modelis, apimantis verslo ir viešojo sektoriaus atstovus ir įtraukiantis juos į viešojo valdymo procesą.

25 pav. Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymo modelio struktūra

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal suformuotą teorinį modelį ir empirinio tyrimo rezultatus

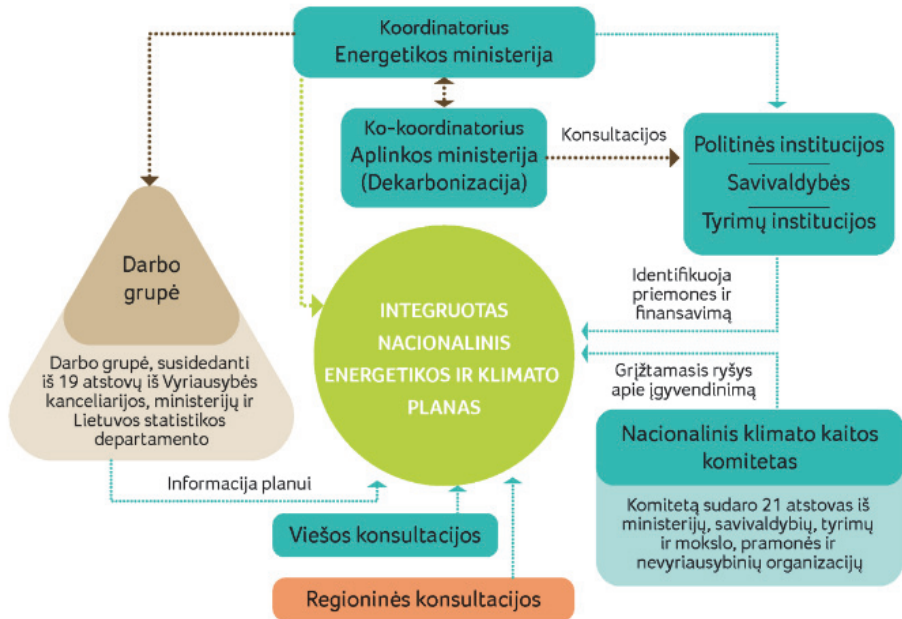
Kaip matome iš čia pateikto modelio, politiniams sprendimams didžiausią įtaką daro asociacijos ir „Litbioma“, šios institucijos priskiriamos prie aktyvių stebėtojų grupės – valdytojų. Jų galios indeksas nėra toks aukštas, kad jos galėtų valdyti šį sektorių, todėl politiniame procese jos veikia per tarpinius dalyvius – Lietuvos Respublikos energetikos ir aplinkos ministerijas bei Kaimo reikalų komitetą ir Seimo narius. Tai leidžia daryti prielaidą, kad energetikos sektoriaus valdymo modelis nėra paskirstytas (modelis hierarchinis ir centralizuotas), o politinio proceso sprendimų priėmimo galia sutelkta vykdomojoje grandyje. Galime teigti, kad energetinio sektoriaus sprendimo priėmimo modelis ateityje turėtų keistis ir būti liberalesnis, į sprendimų priėmimo procesą turėtų būti įtraukiama daugiau išorinių interesų grupių atstovų, bent interesų derinimo stadijoje.

Energetinį modelį, kaip jį apibrėžia SGAM modelis, įgyvendina dvi valdymo grupės – už projektus atsakinga AEI konfederacija ir Pramonininkų konfederacija, o energetinės rinkos paskirstymą pagal Europos Sąjungos modelį ir jo savybių integravimą į teisės

aktus prižiūri Lietuvos vėjo elektrinių asociacija, AEI energetikos konfederacija ir Seimo Ekonomikos komitetas. Daroma pagrindinė išvada, kad norint čia išvardytų grupių interesus suderinti skaidriai ir efektyviai reikia modernaus grupių interesų derinimo modelio. Siekiant užtikrinti tvarų ir įtraukų atsinaujinančios energetikos sektoriaus grupių interesų derinimą toliau pateikiamas trijų pakopų grupių interesų derinimo algoritmas (žr. 27 pav.).

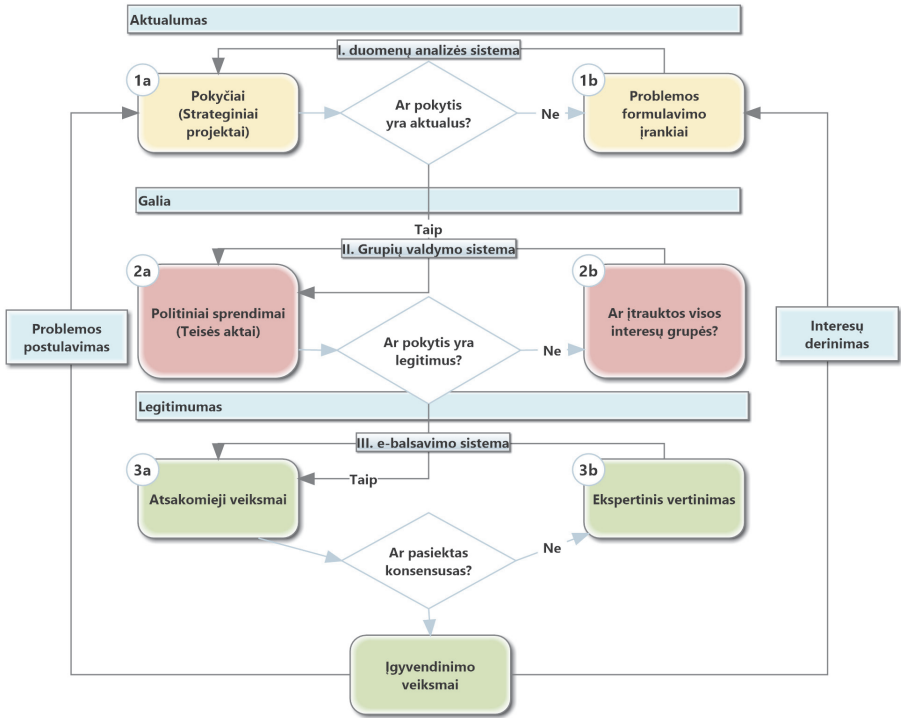
4.3. Skaitmeninis grupių interesų derinimo algoritmas

Iš 4.1 skyriuje pateiktos schemos matyti, kad už šakines plėtros programas atsakingos funkcinę sritį kuriojančios ministerijų tarybos, sudarytos pagal plėtros programas. Taigi, Atsinaujinančių šaltinių plėtros programa yra derinama Energetikos ministerijoje remiantis jai suteiktu mandatu. Projektų tinkamumą finansuoti kuruoja CPVA, o už tikslo rodiklius ir jų pasiekimą atsakinga Lietuvos energetikos agentūra. Energetikos plėtros agentūra teikia viešąsias konsultacijas, kurių metu išgryninami grupių interesus, tačiau toks interesų derinimas neapima dalyvaujančiosios demokratijos principų taikymo ir neatsižvelgia į visas suinteresuotąsias šalis. Dalyvaujančiosios demokratijos principams įgyvendinti reikalinga viešosios nuomonės derinimo platforma ir grupių interesų derinimo sistema. Geru tokio bendradarbiavimo pavyzdžiu galima laikyti USAID atsinaujinančių energijos šaltinių plėtros programą. Tokios iniciatyvos radimosi būtinumą diktuoja privatūs atsinaujinančios energijos generavimo šaltiniai (gaminantys vartotojai), nes jie vykdo individualius projektus šalies teritorijoje, tačiau tuo pat metu turi būti prijungiami prie bendro paskirstymo energijos tinklo. Toliau pateikiamas esamas Integruoto nacionalinio energetikos ir klimato plano derinimo mechanizmas. Juo remiantis 2021–2030 m. bus derinami suinteresuotųjų grupių interesus.

26 pav. Nacionalinio energetikos ir klimato kaitos plano parengimo procesas
 Šaltinis: <https://www.ena.lt/uploads/Failai-NEKS-VP/NEKS-VP-2021-2030.pdf>

Siekiant moderniais vadybos principais ir skaitmeniniais sprendimais pertvarkyti ir į visuomenės poreikius orientuoti viešojo valdymo institucijų veiklą, didinti viešojo institucijų profesionalumą, lankstumą, inovacijų ir technologijų diegimą sukuriant prielaidas priimti veiksmingus sprendimus sprendžiant sudėtingus atsinaujinančios energetikos šalies iššūkius toliau pristatomas grupių interesų derinimo algoritmas.

27 pav. Grupių interesų derinimo algoritmas

Šaltinis: sudaryta autoriaus naudojant empirinio tyrimo rezultatus ir remiantis algoritminės viešojo valdymo doktrinos koncepcija

Modelį sudaro trys lygiai. Pirmiausia vertinami grupių deklaruojami interesai, ar grupių iniciatyvos yra aktualios. Paskui vertinama projekto atitiktis teisei bazei ir interesų grupių įtraukimas. Galiausiai trečiame etape derinami interesai ir ieškoma konsensuso.

Pirmame lygmenyje siūloma taikyti algoritminės valdžios stebėsenos sistemos elementą tikslams deklaruoti. Antrame siekiama taikyti interesų grupių tikslų deklaravimo skaidrumo reikalavimus, o trečiame siūloma taikyti elektroninio balsavimo sistemą.

Apibendrinus teigtina, kad siekiant efektyvumo ir platesnio viešojo valdymo dalyvių įtraukimo bei interesų derinimo skaidrumo siūloma, kaip skaitmenizuoti interesų derinimo sistemą. Priklausomai nuo derinamos strateginės problemos aktualumo ir atitikties nacionalinėms plėtros gairėms, duomenų analizės sistemoje (SIS) registruojami strateginiai projektai, o įvertinus, kaip jie gali prisidėti prie pokyčių, siūlomi interesų grupių įtraukimo į projekto svarstymą mechanizmai (e. jurisprudencija). Dera pažymėti, kad jeigu projektas yra nesuderinamas su plėtros programomis, sudaroma išlyga įvertinti pokyčius per problemos formulavimo prizmę ir pateikti projektą pa-

kartotinai svarstyti. Pritraukus interesų grupes į projekto svarstymą pirmoje projekto svarstymo fazėje vertinami teisiniai apribojimai ir tai, ar projekto suteikiamas pokytis yra teisėtas (e. TAR). Šiam aspektui įvertinti sudaroma ekspertų ir teisės specialistų komanda, kuri vertina projekto teisinį pagrindimą – tokiai komandai suvaldyti reikalinga informacinė sistema, kurioje būtų matomas teisinės grupės darbas. Kitoje fazėje, projektui įgavus legitimumo statusą elektroninio balsavimo sistemoje, vertinama, ar projektas atitinka visų grupių interesus, ir sprendžiama dėl konsensuso. Pasiekus konsensumą Energetikos ministerijos plėtros taryboje ir suderinus projekto pokyčio tikslus su Energetikos plėtros agentūra pokytis teikiamas finansuoti pagal CPVA nustatytą reglamentą ir įtraukiamas į Energetikos ministerijos biudžetinių asignavimų skyrimo planą.

IŠVADOS

I. Išanalizavus interesų grupių poveikio atsinaujinančios energetikos viešojo valdymo reguliavimui prielaidas nustatyti šie svarbiausi aspektai:

1. Remiantis suformuotu problemos formulavimo modeliu pastebima, kad interesų grupės daro įtaką problemos valdytojui ir vertinimo komandai siekdamos kovoti dėl viešųjų gėrybių skirstymo, todėl ši interesų derinimo procesą reikia vertinti moksliniais įrankiais, tačiau analizuotų autorių darbuose aptinkama interesų grupių poveikio Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo institucijoms vertinimo tyrimų stoka, taip pat neaptikta vertinimo metodikos šiems aspektams matuoti.
2. Pastarąjį dešimtmetį visos Europos Sąjungos valstybės narės klimato kaitos kontekste skatino atsinaujinančios energetikos plėtrą motyvuojamos Europos institucijų direktyvų. Vienas iš pokyčių buvo privataus kapitalo įtraukimas į atsinaujinančios energetikos sektorių. Klimato kaitos problemai išliekant aktualiai, svarbus uždavinys yra veiksmingas šio sektoriaus dalyvių interesų derinimas plėtos vystymuisi palaikyti atsižvelgiant į iškelto nacionalinius ir viršnacionalinius tikslus.
3. Nors Lietuvoje kuriama ir tobulinama teisinė bazė, tam tikros AE sritys vystosi neproporcingai, ir tai yra susiję su technologiniais klausimais ir tarptautinės politikos gairėmis. Tokia situacija skatina ieškoti mokslinio suinteresuotųjų grupių interesų derinimo modelio, kuris įgalintų tas grupes siekti konsensuso įtraukiant daugiau viešojo valdymo dalyvių skaičių diegiant šiuolaikines technologijas ir taip siekiant spartinti, skaidrinti ir nepalikti silpnesniųjų interesų grupių nuošalyje.

II. Siekiant suformuoti interesų grupių poveikio viešojo valdymo institucijoms vertinimo tyrimo metodologiją nustatyta:

1. Remiantis teorinės dalies analize suformuluota metodologija sudaryta iš Lietuvos Respublikos Seimo komitetų dokumentų analizės ir ekspertinio vertinimo. Ji sudaro sąlygas identifikuoti aktyviai veikiančias interesų grupes ir, remiantis išskirtais galios ir suinteresuotumo kriterijais bei šiuolaikiniais duomenų apdorojimo įrankiais, nustatyti jų poveikį atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymo institucijoms Lietuvoje.
2. Keliama prielaida, kad diegiant algoritminės valdžios technologijas ir naują strateginio planavimo metodiką interesų grupių daromą poveikį galima būtų stebėti realiu laiku ir šį įrankį pritaikyti kaip sudėtinę grupių interesų derinimo modelio dalį. Šis įrankis pristatomas diskusinėje dalyje.

III. Ištyrus interesų grupes ir jų poveikį atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo institucijoms Lietuvoje 2008–2018 m., išryškunami šie aspektai:

1. Analizuojant projektus aptikta atvejų, kai Seimo narių teiktos pataisos, registruotos ypatingos skubos tvarka ir turinio prasme ginančios tik verslo interesus, nebuvo derintos su interesų grupėmis, bet buvo greitai priimtos Seime ir

perduotos įgyvendinimo institucijoms. Kai nurodoma Lietuvos Respublikos Seimo statute, teisės aktų pakeitimo projektai teikiami ypatingos skubos tvarka tik siekiant apginti viešąjį interesą, tačiau pasitaiko išimčių, ir tai verčia kelti prielaidą, kad viešojo valdymo procesas ir interesų derinimas turėtų būti tobulinamas siekiant apginti viešąjį interesą.

2. Atlikus tyrimą, nustatyta, kad dalis Seimo narių teikė siūlymus įstatymų pataisoms, nors nepriklausė komitetams, kurie veikia ar yra tiesiogiai susiję su AE sritimi. Taigi, keliama prielaida, kad dalis verslo interesų grupių siūlymų buvo teikiama neoficialiai per Seimo narius tiesiogiai, o ne oficialiai per Seimo komitetus. Šiam reiškiniiui patikrinti būtini papildomi tyrimai.
3. Apdorojus teisinius dokumentus žaidimų simuliacijos įrankiu *gambit* ir suinteresuotųjų šalių matricos įrankiais nustatyta, kad reguliuojant šį sektorių dominuoja viešojo valdymo institucijos, Seimo nariai ir komitetai, tačiau aptikta išimtis – verslo asociacija „Litbioma“. Poveikio rodikliais ji artima vidinių viešojo valdymo dalyvių įtakai. Taigi, galime teigti, kad „Litbioma“ vykdo savarankišką interesų derinimo politiką.

Atlikus ekspertinio interviu tyrimo rezultatų analizę, galima teigti:

1. Ekspertų teigimu, vienas veiksmingiausių interesų grupių naudojamų kanalų poveikiui daryti yra tiesioginė įtaka atskiriems Seimo nariams, taip pat dalyvavimas Seimo komitetuose svarstant projektus ir ministerijų teisėkūros procesas (derinimo lentelės).
2. Analizuojant interesų grupių poveikį viešojo valdymo institucijoms ir šiuos rezultatus apdorojus tyrimo naudojamais įrankiais pagal ekspertų atsakymus, daroma išvada, kad į interesų derinimo procesą nėra įtrauktos mažesnę galią turinčios interesų grupės, kurios aktyviai deklaruoja savo ketinimus taip reikšdamos „suinteresuotumą“. Todėl keliama prielaida, kad suformavus teisėtą aplinką interesų grupėms veikti, silpnesnės grupės galėtų siekti konsensuso su galingesnėmis grupėmis ir taip iš dalies tenkinti savo interesus.
3. Vertinant interesų ir galios balansavimo matricos rezultatus ir įtraukties koeficientą bei kryžminės koreliacijos lentelę nustatyta, kad labiausiai tarpusavyje nesusitaria Elektros energetikos asociacija su Energetikos ministerija, o geriausiai sutaria Energetikos ministerija ir „Litbioma“.
4. Ekspertinio interviu metu nustatyta, kad paveikus atitinkamą Seimo narių dalį ir jiems pritarus įstatymų priėmimo fazėje galima įtvirtinti pataisą, nepaisant iki tol teiktų ir suderintų siūlymų Seimo komitetuose, viešojo intereso nuomonę paliekant nuošalyje. Panašus atvejis fiksuotas ir analizuojant teisinius dokumentus, todėl daroma pagrindinė išvada, kad norint derinti grupių interesus skaidriai ir veiksmingai reikia technologinio modelio, kuris ir yra pateiktas siūlomąjoje dalyje.

IV. Diskusinėje disertacinio darbo dalyje formuluojant pasiūlymus, kaip modernizuoti interesų grupių ir institucinio atsinaujinančios energetikos sektoriaus reguliavimo sąveikos procesą, nustatyta:

1. Pateikus grupių interesų derinimo ir stebėsenos proceso metmenis identifiukuota, kad suinteresuotųjų grupių veikla derinant projektus yra reguliuojama strateginio valdymo mechanizmu pasitelkiant informacines sistemas. Naujai įsigaliojusioje Strateginio planavimo metodikoje nustatyti ilgalaikiai kiekybiniai projektų poveikio kriterijai, kuriuos turi atitikti interesų grupių iniciatyvos, kad gautų finansavimą iš biudžeto.
2. Išanalizavus reguliacinių sprendimų priėmimo mechanizmo įtvirtinimą Lietuvos energetikos sektoriuje daroma išvada, kad:
  - a. Energetinio sektoriaus sprendimo priėmimo modelis ateityje turėtų keistis ir būti liberalesnis; būtina įtraukti į sprendimų priėmimo procesą ir daugiau išorinių interesų grupių atstovų, bent interesų derinimo stadijoje.
  - b. Grupių interesams skaidriai ir efektyviai derinti reikalingas šiuolaikinis grupių interesų derinimo modelis.
3. Kuriant skaitmeninį grupių interesų derinimo algoritmą nustatyta, kad:
  - a. Energetikos plėtros agentūra teikia viešąsias konsultacijas, kurių metu išgryninami grupių interesai, tačiau toks interesų derinimas neapima dalyvaujančiosios demokratijos principų taikymo ir neatsižvelgia į visas suinteresuotąsias šalis.
  - b. Dalyvaujančiosios demokratijos principams įgyvendinti reikalinga viešosios nuomonės derinimo platforma ir grupių interesų derinimo sistema.
  - c. Siekiant efektyvumo ir platesnio viešojo valdymo dalyvių įtraukimo bei interesų derinimo skaidrumo, siūloma skaitmenizuoti interesų derinimo sistemą.
  - d. Skaitmenizuota interesų derinimo sistema turi būti kuriama remiantis viešosios ir privačios partnerystės principu.

PASIŪLYMAI

1. Remiantis ekspertų rekomendacijomis Lietuvos Respublikos Seimo Etikos ir procedūrų komisijai rekomenduojama vykdyti Lobistinės veiklos įstatymo NR. VIII-1749 įgyvendinimo stebėseną – tikrinant lobistų deklaracijas, nes, anot ekspertų, šiuo metu jos nėra pildomos. Taip lobistinė veikla skaidrėtų ir tai būtų vienas papildomų kriterijų, leidžiančių matuoti interesų grupių poveikį atskirų viešojo valdymo sektorių institucijoms. Lobistinės veiklos įstatymo kontrolę siūloma įgyvendinti šiais būdais:
  - a) įdiegti grupių interesų derinimo, patikros ir stebėsenos sistemą, skirtą interesams deklaruoti įstatymus leidžiančioje institucijoje;
  - b) įgalinti mažumų atstovavimą paskiriant jų interesų atstovus – paskirti mažumų interesų atstovą prie atskirų Seimo komitetų ir komisijų;
  - c) periodiškai atlikti interesų grupių poveikio institucijoms vertinimą strateginių tikslų derinimo ir stebėsenos sistemos pagrindu;
  - d) sukurti interesų grupių registrą ES institucijų modelio pavyzdžiu.
2. Lietuvos Respublikos Seimo valdyba, siekdama skaidrumo ir įtvirtinti aiškesnę atskaitomybę, turėtų siekti, kad būtų apribota daryti pataisas įstatymo / įstatymo pakeitimo fazėje dalyvaujant Seimo nariams ir pritarus atitinkamam narių skaičiui. Kai atsiranda siūlymų projekto priėmimo metu, jį grąžinti į siūlymų svarstymo komitetuose fazę, kur vėl galėtų dalyvauti interesų grupės. Taip būtų šalinama Seimo narių galia keisti įstatymą nedalyvaujant interesų grupėms ir kitiems suinteresuotiesiems asmenims po to, kai jis jau buvo apsvarstytas plenariniuose posėdžiuose ir Seimo komitetuose ir suderintas su interesų grupėmis. Seimo narių atskaitomybę rekomenduojama tobulinti šiais veiksmais:
  - a) įtvirtinti projekto poveikio vertinimo pažymoje rėmėjų sąrašo pateikimą;
  - b) užtikrinti projekto problemos sprendimų priėmėjo nešališkumą ir arbitražą;
  - c) registruoti pasiektus konsensusus e. balsavimo sistemoje.
3. Lietuvos Respublikos energetikos ministerijai būtina tobulinti bendradarbiavimą su interesų grupėmis, įgalinti instituciją kviesti jas į kiekvieną svarstomą įstatymo ir jo pakeitimo projektą, ypač pradinėje jo vizijos kūrimo fazėje, ir šiuos susitikimus protokoluoti. Komunikacijai su interesų grupėmis pagerinti siūloma:
  - a) pritaikyti diskusinėje dalyje pateiktą grupių interesų derinimo algoritmą;
  - b) sukurti elektroninę grupių interesų derinimo sistemą interesams derinti ir projektams teikti pasitelkiant ministerijų plėtros programų tarybas, kad būtų užtikrinta Valstybės biudžeto apskaitos ir mokėjimų sistemos (VBAMS), Stebėsenos informacinės sistemos (SIS) ir Elektroninio teisės aktų registro (E. TAR) bei Valstybės duomenų valdysenos informacinės sistemos (VDVIS) vyriausybinių sistemų sąveika.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ackermann, F. & Eden, C. (2020). Strategic options development and analysis. In *Systems Approaches to Making Change: A Practical Guide* (p. 139–199). London: Springer.
2. Adams, W. M., Brockington, D., Dyson, J. and Vira, B. (2001). *Common Choices: policy options for common pool resources, unpublished project discussion paper* (www.cpr.geog.cam.ac.uk).
3. Ainsworth, S. (1993). Regulating lobbyists and interest group influence. *Journal of Politics*, 55 (1), 41–56.
4. Akberdina, V., Korovin, G. & Ponomareva, A. (2019, January). Multisubject industrial policy: formalization by evolutionary game theory methods. In *2nd International Scientific conference on New Industrialization: Global, national, regional dimension* (SICNI 2018). Atlantis Press.
5. Ambrasaitė, M. (2016). Lobizmo reglamentavimas Lietuvoje ir EBPO standartai. *Teisė*, 101, 60–78.
6. *Analytical Framework for Dialogue on Common Pool Resource Management.pdf*.
7. Andreas, J. J., Burns, C. & Touza, J. (2018). Overcoming energy injustice? Bulgaria's renewable energy transition in times of crisis. *Energy Research & Social Science*, 42, 44–52.
8. Andrijauskaitė, L. (2014). Autopoezės pritaikymo galimybės viešojo valdymo sistemai. *Viešoji politika ir administravimas*, 13 (4), 704–716.
9. Andrikienė, L. (2002). Šiuolaikinės lobistinės veiklos tendencijos. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
10. Ansell, C. & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of public administration research and theory*, 18 (4), 543–571.
11. Atkočiūnienė, V. ir Štareikė, E. (2016). Kaimo vietovių vystymo organizacinio mechanizmo funkcionavimu suinteresuotų veikėjų analizė. *Regional Formation and Development Studies*, 20 (3), 7–19.
12. Austen-Smith, D. & Wright, J. (1992). Competitive lobbying for a legislator's vote. *Social Choice and Welfare*, 9 (3): 229–257.
13. Austen-Smith, D. (1993). Information and influence: Lobbying for agendas and votes. *American Journal of Political Science*, 799–833.
14. Bakanauskienė, I. ir Kyguolienė, A. (2013). *Vadybiniai sprendimai: priėmimas ir įgyvendinimas: vadovėlis*. Kaunas: VDU.
15. Baldwin, E. (2019). Exploring How Institutional Arrangements Shape Stakeholder Influence on Policy Decisions: A Comparative Analysis in the Energy Sector. *Public Administration Review*, 79 (2), 246–255.
16. Baldwin, E. (2019). Exploring how institutional arrangements shape stakeholder influence on policy decisions: A comparative analysis in the energy sector. *Public Administration Review*, 79 (2), 246–255.
17. Baležentis, A. ir Žalimaitė, M. (2011). Ekspertinių vertinimų taikymas inovacijų plėtros veiksnių analizėje: Lietuvos inovatyvių įmonių vertinimas. *Vadybos mokslas ir studijos kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, (3), 23–31.

18. Baroni, L., Carroll, B. J., Chalmers, A. W., Marquez, L. M. & Rasmussen, A. (2014). Defining and classifying interest groups. *Interest Groups & Advocacy*, 3 (2), 141–159.
19. Bauer, R. A., Ithiel De Sola, P. & Lewis, A. D. (1972). *The Governmental Process: Political Interests and Public Opinion*. Cgicago: Aldine Atherton, Inc.
20. Baumgartner, F. R. & Leech, B. L. (2001). Interest niches and policy bandwagons: Patterns of interest group involvement in national politics. *The Journal of Politics*, 63 (4), 1191–1213.
21. Becker, G. S. (1983). A theory of competition among pressure groups for political influence. *The quarterly journal of economics*, 98 (3), 371–400.
22. Beyers, J. (2004). Voice and Access. Political Practices of European Interest Associations. *European Union Politics*, 5, 211–240.
23. Beyers, J., Eising, R. & Maloney, W. (2008). Researching interest group politics in Europe and elsewhere: much we study, little we know? *West European Politics*, 31 (6), 1103–1128.
24. Bernhagen, P. & Trani, B. (2012). Interest Group Mobilization and Lobbying Patterns in Britain: A Newspaper Analysis. *Interest Groups and Advocacy*, 1 (1), 48–66.
25. Bernhagen, P., Dür, A., Marshall, D. (2015). Information or context: what accounts for positional proximity between the European Commission and lobbyists? *Journal of European Public Policy*, 22 (4), 570–587.
26. Bevir, M. (2010). *Democratic Governance*. Princeton University Press.
27. Bhattacharya, M., Paramati, S. R., Ozturk, I. & Bhattacharya, S. (2016). The effect of renewable energy consumption on economic growth: Evidence from top 38 countries. *Applied Energy*, 162, 733–741.
28. Binderkrantz, A. (2005). Interest group strategies: Navigating between privileged access and strategies of pressure. *Political studies*, 53 (4), 694–715.
29. Binderkrantz, A. (2008). Different groups, different strategies: How interest groups pursue their political ambitions. *Scandinavian Political Studies*, 31 (2): 173–200.
30. Binderkrantz, A. S. & Krøyer, S. (2012). Customizing strategy: Policy goals and interest group strategies. *Interest Groups & Advocacy*, 1 (1), 115–138.
31. Binderkrantz, A. S., Christiansen, P. M. & Pedersen, H. H. (2015). Interest group access to the bureaucracy, parliament, and the media. *Governance*, 28 (1), 95–112.
32. Bitinas, B. (2013). *Rinktiniai edukologiniai raštai*. Vilnius: Edukologija.
33. Bohas, A. (2015). Neopluralism and globalization: the plural politics of the Motion Picture Association. *Review of International Political Economy*, 22 (6), 1188–1216.
34. Bortkevičiūtė, R. ir Nakrošis, V. (2018). Ar įvyko biurokratijos saulėlydis Lietuvoje? Saulėlydžio komisijų teiktų rekomendacijų poveikis viešojo valdymo politikai 1999–2016 metais. *Politologija*, 92 (4), 91–131.
35. Bovaird, T. & Loeffler, E. (2003). Evaluating the Quality of Public Governance: Indicators, Models and Methodologies. *International Review of Administrative Sciences – INT REV ADM SCI*, 69, 313–328. 10.1177/0020852303693002.
36. Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27–40.

37. Brazaitytė, I. ir Čepinskis, J. (2003). Lobizmas aplinkos valdymo sprendimuose. *Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba*, 3 (25).
38. Brennan, G. & Buchanan, J. (1985). *The Reason of Rules: constitutional Political Economy*. Cambridge University Press.
39. Brydon-Miller, M. (2001) *Education, research, and action. Theory and methods of Participatory Action Research*. In D. L. Tolman, M. Brydon-Miller (eds.). *From subjects to subjectivities: A handbook of interpretive and participatory methods* (p. 76–89). New York: New York University Press.
40. Bryman, A. & Bell, E. (2015). *Social research methods*. Oxford University Press. ISBN 978-0-19-966864-9.
41. Bryman, A. (2008). *Social research methods*. Oxford University Press.
42. Broga, Š. (2001). Interesų grupių poveikis mokesčių sistemai Lietuvos Respublikoje: atvejų analizė. *Politologija*, 2 (22), 68–125.
43. Brulle, R. J. (2018). The climate lobby: a sectoral analysis of lobbying spending on climate change in the USA, 2000 to 2016. *Climatic change*, 149 (3–4), 289–303.
44. Bunea, A. & Baumgartner, F. R. (2014). The state of the discipline: authorship, research designs, and citation patterns in studies of EU interest groups and lobbying. *Journal of European Public Policy*, 21 (10), 1412–1434.
45. Bužinskienė, R. (2018). Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimo vertinimas. *Žemės ūkio mokslai*, 25 (1), 43–62.
46. Cairney, P. & Jones, M. D. (2016). Kingdon's Multiple Streams Approach: What Is the Empirical Impact of this Universal Theory? *Policy Studies Journal*, 44 (1), 37–58.
47. Carroll, A. B. & Buchholtz, A. K. (1996). *Ethics and stakeholder management*. Cincinnati: South-Western.
48. Cheon, A. & Urpelainen, J. (2013). How do competing interest groups influence environmental policy? The case of renewable electricity in industrialized democracies, 1989–2007. *Political Studies*, 61 (4), 874–897.
49. Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
50. Creamer, E., Aiken, G. T., van Veelen, B., Walker, G. & Devine-Wright, P. (2019). *Community renewable energy: What does it do?*
51. Dana, D. A. & Nadler, J. (2019). Regulation, Public Attitudes, and Private Governance. *Journal of Empirical Legal Studies*, 16 (1), 69–93.
52. Darabi, F. (2013). Developing business school / SME collaboration: the role of trust. *Doctoral, Sheffield Hallam University*. Prieiga per internetą: <http://shura.shu.ac.uk/7600/5/10701250.pdf>.
53. Darškuvienė, V. ir Bendoraitienė, E. (2013). The stakeholder concept analysis. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 68, 41–52.
54. Davies, A. (1997). *Introducing Comparative Government*. PA/SHU Press.
55. Dellmuth, L. M. & Bloodgood, E. A. (2019). Advocacy group effects in global governance: Populations, strategies, and political opportunity structures. *Interest Groups & Advocacy*, 8 (3), 255–269.

56. Dialer, D. & Richter, M. (Eds.) (2018). *Lobbying in the European Union: Strategies, Dynamics and Trends*. Springer.
57. Domarkas V. (2007). *Naujųjų viešojo administravimo raidos tendencijų kritinė analizė. Naujoji viešoji vadyba*. Kaunas: Technologija.
58. Domarkas, V. ir Juknevičienė, V. (2014). Viešojo administravimo paradigmos kaitos iššūkiai šio sektoriaus žmoniškųjų išteklių raidai. *Viešoji politika ir administravimas*, 19.
59. Donaldson, T. & Preston, L. E. (1995). The Stakeholder Theory of the Corporation – Concepts, Evidence, and Implications. *Academy of Management Review*, (20) 1, 65–91.
60. Drożdż, J. & Jurkėnaitė, N. (2011). Lietuvos kaimo vietovių perspektyvos: atsinaujinančių išteklių energijos panaudojimo aspektai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, (4), 90–101.
61. Dunn, W. (2006). *Viešosios politikos analizė*. Vilnius: Homo Liber.
62. Dür, A. (2008a) Interest Groups in the EU: How Powerful Are They? *West European Politics*, 31 (6): 1212–1230.
63. Dür, A. (2008b). Measuring interest group influence in the EU: A note on methodology. *European Union Politics*, 9 (4), 559–576.
64. Dür, A. & De Bièvre, D. (2007) The question of interest group influence. *Journal of Public Policy*, 27 (1), 1–12.
65. Dür, A. & Mateo, G. (2013). Gaining access or going public? Interest group strategies in five European countries. *European Journal of Political Research*, 52 (5), 660–686.
66. Dür, A. & Mateo, G. (2014). The Europeanization of interest groups: Group type, resources and policy area. *European Union Politics*, 15 (4), 572–594.
67. 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/2001 dėl skatinimo naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:02018L2001-20181221>.
68. 2019 m. birželio 18 d. Komisijos rekomendacija dėl 2021–2030 m. laikotarpio Lietuvos integruoto nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmy plano projekto C/2019/4415. Prieiga per internetą: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32019H0903\(15\)#ntr1-C_2019297LT.01005601-E0001](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32019H0903(15)#ntr1-C_2019297LT.01005601-E0001).
69. 2021–2030 m. Nacionalinis pažangos planas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=-whxwii77y>.
70. Dvarioniene, J., Gurauskiene, I., Gecevicius, G., Trummer, D. R., Selada, C., Marques, I. & Cosmi, C. (2014). Stakeholders involvement for energy conscious communities: The Energy Labs experience in 10 European communities. *Renewable Energy*, 75, 512–518.
71. Eakin, H., Eriksen, S., Eikeland, P. & Oyen, C. (2011). Public Sector Reform and Governance for Adaptation: Implications of New Public Management for Adaptive Capacity in Mexico and Norway. *Environment mangament*, 47 (3), 338–351.
72. Egels-Zandén, N. & Sandberg, J. (2010). Distinctions in descriptive and instrumental stakeholder theory: A challenge for empirical research. *Business Ethics: A European Review*, 19 (1), 35–49.

73. Eising, R. (2007). The Access of Business Interests to EU Institutions: Towards Élite Pluralism. *Journal of European Public Policy*, 14 (3), 384–403.
74. *Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė „Naujos kartos Lietuva“ (2021-05-14)*. Prieiga per internetą: https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Naujos%20kartos%20Lietuva_2021_05_14.pdf.
75. *Energetikos ir klimato srities kaitos planas*. Prieiga per internetą: <https://lrv.lt/lt/posedziai/lietuvos-respublikos-vyriausybes-pasitarimas-82>.
76. *Energetikos ministro įsakymas 2019-02-11 Nr. 1-38 „Dėl Elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/8d5c2800e3ba11e99f05bdf72918ad4e>.
77. Europos Komisija. (2011). *Energetikos veiksmų planas iki 2050 m.* Prieiga per internetą :<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0885&from=lt>.
78. Europos Parlamentas. *Viskas, ką norėjote sužinoti apie lobizmą ES institucijose*. Prieiga pr internetą: < www.europarl.europa.eu >.
79. *Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/2001 2018 m. gruodžio 11 d. dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją (nauja redakcija)*. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L2001&from=LT>.
80. *Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB 2009 m. balandžio 23 d. dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją, iš dalies keičianti bei vėliau panaikinti Direktyvas 2001/77/EB ir 2003/30/EB*. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0028&from=lt>.
81. *Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB*. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:02009L0028-20151005&from=GA>.
82. *Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo*. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1999>.
83. Europos Sąjunga. Europos fondas trečiųjų šalių piliečių integracijai. Projektas: „Trečiųjų šalių piliečių integracija į verslą: poreikių ir galimybių dermė“. Lobistinės strategijos instrumentai integracijos trūkumams šalinti. Prieiga per internetą: Prieiga per internetą:< <http://aivaweb.lt> >.
84. Europos Sąjungos energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra (ACER). Prieiga per internetą: <https://www.acer.europa.eu/>.
85. *Europos skaidrumo registras*. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/transparencyregister/public/homePage.do>.
86. *Europos žaliasis kursas COM(2019) 640 final 2019 12 11*. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2>.
87. Flak, L. S. & Rose, J. (2005). Stakeholder governance: Adapting stakeholder theory to e-government. *Communications of the Association for Information Systems*, 16 (1), 645.

88. Fourinaies, A. & Hall, A. B. (2018). How Do Interest Groups Seek Access to Committees? *American Journal of Political Science*, 62 (1), 132–147.
89. Freeman, J. (2000). The Private role in the public governance. *NyuL rev.*, 75, 543.
90. Freeman, R. E. & Phillips, R. A. (2002). Stakeholder Theory: a Libertarian Defence. *Business Ethics Quarterly*, 12 (3), 331–349.
91. Freeman, R. E. (2010). *Strategic management: A stakeholder approach*. Cambridge University Press.
92. Freeman, R. E., Wicks, A. C. & Parmar, B. (2004). Stakeholder theory and „the corporate objective revisited“. *Organization science*, 15 (3), 364–369.
93. Friedman, A. L. & Miles, S. (2006). *Stakeholders: Theory and Practice*. Oxford University Press.
94. Galinis, A. (2014). *Lietuvos energetikos sektoriaus perspektyvinės plėtros analizė atsižvelgiant į ES strategines iniciatyvas energetikos srityje. Ataskaita (Galutinė)*. Kaunas: Lietuvos energetikos institutas.
95. *GameTheoryPoster-CDSConference.pdf*.
96. Geleževičius, R. (2013). Lobizmo teisinis reguliavimas ir institucionalizacija Lietuvoje: pirmojo dešimtmečio išdavos ir pamokos. *Socialinių mokslų studijos*, 1, 177–191.
97. Grant, W. (2001). Pressure politics: from ‘insider’ politics to direct action? *Parliamentary Affairs*, 54 (2), 337–348.
98. Green, D. P. & Shapiro, I. (1994). *Pathologies of rational choice theory: A critique of applications in political science*. New Haven, CT: Yale University Press.
99. Greenwood, J. (2017). *Interest representation in the European Union*. Macmillan International Higher Education.
100. Guzavičius, A. (2007). Methods of activity of economic interest groups in the EU institutions. *Ekonomika ir vadyba*, (12), 516–520.
101. Guzavičius, A. (2008). Ekonominių interesų grupių daroma įtaka šalies konkurencingumui. *Economics & Management*.
102. Guzavičius, A. (2009). Interesų grupės socialinės ekonomikos aspektu. *Ekonomika ir vadyba*, (14), 251–256.
103. Guzavičius, A. (2011). Lobbying in EU: interaction between business and government institutions. *Economics & Management*, 16.
104. Guzavičius, A. ir Bruneckienė, J. (2010). Ekonominių interesų grupių socialinė atsakomybė teikiant asimetrinę informaciją. *Economics & Management*.
105. Hague, R. & Harrop, M. (2007). *Comparative Government and Politics: An Introduction. 7th edition*. Basingstroke, UK: Palgrave-Macmillan.
106. Hall, R. L. & Deardorff, A. V. (2006). Lobbying as legislative subsidy. *American Political Science Review*, 100 (1), 69–84.
107. Hanegraaff, M., Beyers, J. A. & De Bruycker, I. (2016). Balancing inside and outside lobbying: The political strategies of lobbyists at global diplomatic conferences. *European Journal of Political Research*, 55 (3), 568–588.
108. Hanegraaff, M., Vergauwen, J. & Beyers, J. (2019). Should I stay or should I go? Explaining variation in nonstate actor advocacy over time in global governance. *Governance*.

109. Harding, A. and Read, J. C. (2017). *A Study into the Adoption of, and Enthusiasm for Agile Development Methodologies Within Further Education*.
110. Heinz, J. P., Laumann, E. O., Nelson, R. L. & Salisbury, R. H. (1993). *The hollow core: Private interests in national policy making*. Harvard University Press.
111. Henderson, T. L. & Boje, D. M. (2015). *Organizational Development and Change Theory: Managing Fractal Organizing Processes*. Routledge Studies in Organizational Change & Development, Hardcover.
112. Himmelman, G. (1983). Interesses und Gesellschaftsstrukturen. In *Interessenvermittlung und Politik. Interesse als Grundbegriff sozialwissenschaftlicher Lehre und Analyse* (11–66). Opladen, Westdeutscher Verlag.
113. Holburn, G. L. & Vanden Bergh, R. G. (2014). Integrated market and nonmarket strategies: Political campaign contributions around merger and acquisition events in the energy sector. *Strategic Management Journal*, 35 (3), 450–460.
114. Horváthová, B. & Dobbins, M. (2019). Organised interests in the energy sector: A comparative study of the influence of interest groups in Czechia and Hungary. *Politics and Governance*, 7 (1), 139–151.
115. Hrebemar, R. J. & Thomas, C. S. (Eds.). (2010). *Interest group politics in the north-eastern states*. Penn State Press.
116. http://www.dodccrp.org/files/NATO_COBP.pdf.
117. https://en.wikipedia.org/wiki/Game_theory.
118. <https://www.apiscene.io/lifecycle/article-x-road-a-secure-open-source-data-exchange-layer/>.
119. Yackee, J. W. & Yackee, S. W. (2006). A bias towards business? Assessing interest group influence on the US bureaucracy. *The Journal of Politics*, 68 (1), 128–139.
120. Iacovino, N. M., Barsanti, S. & Cinquini, L. (2017). Public organizations between old public administration, new public management and public governance: the case of the Tuscany region. *Public Organization Review*, 17 (1), 61–82.
121. Ignatas, A. (2010). Atsinaujančių energijos išteklių skatinimas ir jų gamybos bei vartojimo nauda galutiniam vartotojui. Iš *Lietuvos ekonomikos konkurencingumas ir socialinė sanglauda: mokslinių straipsnių rinkinys (VII)*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
122. Ikeda, A. A. (2009). Reflections on qualitative research in business. *REGE. Revista de Gestão*, 16 (3), 49.
123. Ilieva, I., Bremdal, B. & Puranik, S. (2019). Bringing Business and Societal Impact Together in an Evolving Energy Sector. *Journal of Clean Energy Technologies*, 7 (3).
124. Infrastructure and Environment Executive Agency (CINEA). *European Climate*. Prieiga per internetą: https://cinea.ec.europa.eu/index_lt.
125. *Investicijų projektų, kuriems siekiama gauti finansavimą iš Europos Sąjungos struktūrinės paramos ir / ar valstybės biudžeto lėšų, rengimo metodika (2020-04-04)*. Prieiga per internetą: <https://www.pplietuva.lt/lt/viesuju-investiciju-projektu-rengimas/rengimas-ir-vertinimas-1>.
126. Jamasb, T., Nepal, R. Timilsina, G. & Toman, M. (2014). *Energy Sector Reform, Economic Efficiency and Poverty Reduction*. Prieiga per internetą: <http://www.uq.edu.au/economics/abstract/529.pdf>.

127. Janda, K., Berry, M. J. & Goldman, J. (2008) *The challenge of democracy: Government in America*, 2nd ed. Boston: Houghton Mifflin Company.
128. Jankauskaitė, V. (2017). Lietuvos interesų grupių europeizacijos veiksniai. *Viešoji politika ir administravimas*, 16 (1), 24–39.
129. Jankauskas, V., Rudzkiš, P. ir Kanopka, A. (2014). Risk factors for stakeholders in renewable energy investments. *Energetika*, 60 (2).
130. Janssen, M. and van der Voort, H. (2020). Agile and adaptive governance in crisis response: Lessons from the COVID-19 pandemic. *International Journal of Information Management*, 55: 102180.
131. Jenkins, M. & Mulcahy, S. (2018). *Businesses' lobbying practices*. Transparency International.
132. Jentges, E., Brändli, M., Donges, P. & Jarren, O. (2013). Communication of political interest groups in Switzerland: Addressees, channels and instruments. *Studies in Communication Sciences*, 13 (1), 33–40.
133. Jones, C., Hesterly, W. S. & Borgatti, S. P. (1997). A general theory of network governance: Exchange conditions and social mechanisms. *Academy of management review*, 22 (4), 911–945.
134. Jonikaitė, E., Juknevičienė, V. ir Mikolaitytė, J. (2016). Naujojo viešojo valdymo transformacija: sumanumo dimensija. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, (1), 39–48.
135. Jonker, J. & Foster, D. (2002). Stakeholder excellence? Framing the evolution and complexity of a stakeholder perspective of the firm. *Corporate social responsibility and Environmental Management*, 9 (4), 187–195.
136. Jordan, G., Halpin, D. & Maloney, W.A. (2004). Defining Interests: Disambiguation and the Need for New Distinctions. *British Journal of Politics and International Relations*, 6 (2): 195–212.
137. Jurkonis, L. (2012). Valstybės valdomų įmonių valdymo kontrolės ir autonomijos poveikis veiklos efektyvumui. *Politologija*, 2 (66), 10.
138. Kang, K. (2015). Policy influence and private returns from lobbying in the energy sector. *The Review of Economic Studies*, 83 (1), 269–305.
139. Kanopka, A. (2015) *Investicijų į atsinaujinančių išteklių energetiką rizikų vertinimas ir valdymas suinteresuotų šalių aspektu* (daktaro disertacija). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
140. Karavas, C. S., Arvanitis, K. & Papadakis, G. (2017). A game theory approach to multi-agent decentralized energy management of autonomous polygeneration microgrids. *Energies*, 10 (11), 1756.
141. Key, S. (1999). Toward a new theory of the firm: a critique of stakeholder „theory“. *Management decision*, 37 (4), 317–328.
142. Kettner, C. & Kletzan-Slamanig, D. (2018). Climate Policy Integration on the National and Regional Level: A Case Study for Austria and Styria. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 8 (4), 259–269.
143. Khan, C. & Chovanec, D. M. (2010) Is participatory action research relevant in the Canadian workplace? *Journal of Contemporary Issues in Education*, 5 (1): 34–44.

144. Kingdon, J. (1984). *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. Boston: Little, Brown & Co.
145. Kiser, L. & Ostrom, E. (1982). The Three Worlds of Action. In E. Ostrom. *Strategies of political inquiry* (Vol. 48). Sage Publications, Inc.
146. Kiurienė, V. (2014). Viešojo valdymo pokyčiai ir jų įtaka vietos savivaldai. *Studies in Modern Society*, 167.
147. Kjaer, A. M. (2004). *Governance*. Cambridge: Polity.
148. Klüver, H. (2011). The contextual nature of lobbying: Explaining lobbying success in the European Union. *European Union Politics*, 12 (4), 483–506.
149. Kollman, K. (1998). *Outside Lobbying. Public Opinion and Interest Group Strategy*. Princeton: Princeton University Press.
150. *Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2020/1294 2020 m. rugėjo 15 d. dėl Sąjungos atsinaujinančiųjų išteklių energijos finansavimo mechanizmo*. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32020R1294>.
151. Kooij, H. J., Oteman, M., Veenman, S., Sperling, K., Magnusson, D., Palm, J. & Hvelplund, F. (2018). Between grassroots and treetops: Community power and institutional dependence in the renewable energy sector in Denmark, Sweden and the Netherlands. *Energy Research & Social Science*, 37, 52–64.
152. Kreps, D. M. & Wilson, R. (1982). Reputation and imperfect information. *Journal of economic theory*, 27 (2), 253–279.
153. Kriesi, H., Tresch, A. & Jochum, M. (2007). Going public in the European union: Action repertoires of Western European collective political actors. *Comparative Political Studies*, 40 (1), 48–73.
154. Ladeur, K. H. (2007). The role of contracts and networks in public governance: The importance of the „social epistemology“ of decision making. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 14 (2), 329–351.
155. *Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517?jfwid=-whxwii77y>.
156. Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011-05-24, Nr. 62-2936. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.398874/asr>.
157. Lietuvos Respublikos energetikos ministerija. (2010). *Nacionalinis atsinaujinančiųjų išteklių energijos veiksmų planas*. Prieiga per internetą: <https://www.ena.lt/uploads/PDF-AEI/KITI-doc/5a-Veiksmu-planas-78.pdf>.
158. Lietuvos Respublikos energetikos ministerija. (2018). *Sektoriaus strategija*. Prieiga per internetą: <https://enmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-3/atsinaujinantys-energijos-istekliai/sektorius-strategija-2>.
159. Lietuvos Respublikos energetikos ministerija. (2019). *Elektros iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių rėmimas*. Prieiga per internetą: https://enmin.lrv.lt/uploads/enmin/documents/files/Paramos%20modelio%20pristatymas_v1.pptx; <https://enmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-3/atsinaujinantys-energijos-istekliai/informacija-apie-parama>.
160. Lietuvos Respublikos energetikos ministerija. (2019). *Lietuvos Respublikos nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021–2030 m*. Prieiga per

interneta: https://enmin.lrv.lt/uploads/enmin/documents/files/Teisin%C4%97%20informacija/Teis%C4%97s%20aktai/Bendrieji%20energetikos%20strateginiai%20dokumentai/NECP/Lietuvos_Respublikos_nacionalinis_energetikos_ir_klimato_srities_veiksmu_planas.pdf.

161. *Lietuvos Respublikos strateginio valdymo įstatymas 2020-06-05*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/90386d20bab711ea9a12d0dada3ca61b?jfwid=4t02btcny>.
162. Lynn, L. E. Jr., Henrich, C. & Hill, C. J. (2001). *Improving Governance: A New Logic For Empirical Research*. Washington DC: Georgetown University Press.
163. Lohmann, S. (1993). A signaling model of informative and manipulative political action. *American Political Science Review*, 87 (2), 319–333.
164. Lucas, K. (2019). Behind success stories: goal attainment in global trade and climate negotiations. *Interest Groups & Advocacy*, 8 (1), 44–67.
165. Lukošaitis, A. (2000). Interesų grupės Lietuvoje: raidos dinamika ir institucionalizacijos bruožai. *Politologija*, (2), 85–114.
166. Lukošaitis, A. (2011). Lobizmas užsienio šalyse ir Lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos. *Politologija*, (2), 3–42.
167. Lund, H. (2010) *Renewable Energy Systems: The Choice and Modeling of 100 % Renewable Solutions*. Amsterdam; Boston (Mass.): Elsevier.
168. Luobikienė, I. (2007). *Socialinių tyrimų metodai: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
169. Magstadt, T. M. (2012). *Understanding Politics: Ideas, Institutions, and Issues*. 10th ed. Belmont: Wadsworth Cengage Learning.
170. Marchiori, C., Dietz, S. & Tavoni, A. (2017). Domestic politics and the formation of international environmental agreements. *Journal of Environmental Economics and Management*, 81, 115–131.
171. Martini, M. (2012). *Influence of Interest Groups on Policy – Making*. Transparency International, Anti Corruption Resource Centre.
172. Matulionytė-Jarašūnė, E. (2012). Atsinaujinančių energijos išteklių vystymas energetinio saugumo kontekste. *Darna vystymosi strategija ir praktika*, 1 (6), 123–132.
173. Matulionytė-Jarašūnė, E. *Atsinaujinančių energijos išteklių darnus vystymas stipriant energetinį saugumą* (Doctoral thesis. Research area: Management and Administration).
174. Mažylys, L. ir Pikšrytė, A. (2013). Europos Sąjungos reguliavimo politikos modelių taikymas atsinaujinančių išteklių energetikos srityje. *Public policy and administration = Viešoji politika ir administravimas*, 12 (1).
175. McCusker, K. & Gunaydin, S. (2015). Research using qualitative, quantitative or mixed methods and choice based on the research. *Perfusion*, 30 (7), 537–542.
176. McGinnis, M. D. & Ostrom, E. (2012). Reflections on Vincent Ostrom, Public Administration, and Polycentricity. *Public Administration Review*, 72 (1): 15–25.
177. McSpadden, L. M. & Culhane, P. J. (1999). The strategies and tactics of interest groups: the case of the environmental and energy policy arena. *Southeastern Political Review*, 27 (2), 223–242.

178. McTaggart, R. (1991) Principles for Participatory Action Research. *Adult Education, Quarterly*, 41 (3), 168–187.
179. Meissner, R. (2015). *Interest groups, water politics and governance: The case of the Lesotho highlands water project*. Springer.
180. Meng, K. C. & Rode, A. (2019). The social cost of lobbying over climate policy. *Nature Climate Change*, 9 (6), 472.
181. Mierauskas, P. (2010). Suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas Lietuvos saugomų teritorijų valdyme. *Socialinių mokslų studijos*, 3 (7), 125–143.
182. Mierauskas, P. (2012). *Saugomų teritorijų politika ir valdymas: monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
183. Mikulskienė, B., Pitrenaitė-Žilinskienė, B., Jankauskienė, D. ir Augaitė, V. (2013). *Interesų raiška viešojo valdymo institucijose: švietimo ir sveikatos sektorių darbo grupių veiklos palyginamoji analizė*. Vilnius: MRU.
184. Milgrom, P. & Milgrom, P. R. (2004). *Putting auction theory to work*. Cambridge University Press.
185. *Ministro pirmininko nutarimas 2021-04-28 Nr. 292 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos strateginio valdymo įstatymo, Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymo 4 straipsnio 3 ir 5 dalių, 7 straipsnio 1 ir 4 dalių ir Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymo 141 straipsnio 3 dalies įgyvendinimo“*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5a6f68c4a8e511eb98ccba226c8a1-4d7?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=ec7e06f0-8ee4-4478-a94c-1510659cba79>.
186. Mitchell R., Agle, B. & Wood, D. (1997). Toward a theory of stakeholder identification and salience: defining the principle of who and what really counts. *Academy of Management Review*, 22 (4), 853–886.
187. Morkevičius, V., Telešienė, A. ir Žvaliauskas, G. (2008). Kompiuterizuota kokybinių duomenų analizė su NVivo ir Text Analysis Suite. Iš *Pavyzdinis metodologinis mokomasis studijų paketas*. Prieiga per internetą: <http://www.lidata.eu/index.php>.
188. Mulcahy, S. (2018). *Lobbying in Europe*. Transparency International.
189. *Nacionalinis energetikos ir klimato kaitos planas*. Prieiga per internetą: <https://www.ena.lt/uploads/Failai-NEKS-VP/NEKS-VP-2021-2030.pdf>.
190. Neverauskas, B. ir Tijūnaitienė, R. (2007). Visuomenės dalyvavimo miesto valdymo sprendimų priėmimo teorinė prieiga. *Economics & Management*.
191. *Next generation EU funding strategy (2021-04-14)*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/about_the_european_commission/eu_budget/factsheet_1_funding_strategy_20.04.pdf.
192. Nicoll Victor, J. (2007). Strategic lobbying: Demonstrating how legislative context affects interest groups' lobbying tactics. *American Politics Research*, 35 (6), 826–845.
193. Nownes, A. J. & Newmark, A. J. (2016). The information portfolios of interest groups: An exploratory analysis. *Interest Groups & Advocacy*, 5 (1), 57–81.
194. Nownes, A. J. (2013). *Interest Groups In American Politics*. New York: Routledge.
195. O'Brien, D. (2006). Gullible Yet Intelligent. *Abstracta*, 3 (1), 46–73.

196. Ostrom, E. (1986). A Method of Institutional Analysis. In F. X. Kaufman, G. Majone, V. Ostrom (ed.). (1986). *Guidance, Control, and Evaluation in the Public Sector* (459–475). Berlin: de Gruyter.
197. Ostrom, E. (1990). Governing the Commons. In *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. 32 *Nat. Resources J.* 415 (1992).
198. Palafox-Alcantar, P. G., Hunt, D. V. L. & Rogers, C. D. F. (2020). The complementary use of game theory for the circular economy: A review of waste management decision-making methods in civil engineering. *Waste Management*, 102, 598–612.
199. *Partijų ir interesų grupių sąveika: pobūdis, priežastys, pasekmės (PIGS)*. Prieiga per internetą: <https://shmmf.ktu.edu/projects/partiju-ir-interesu-grapiu-saveika-pobudis-priezastys-pasekmes-pigs/>.
200. Pasquino, G. (2015). Pluralism in Political Science: From Tocqueville to Putnam. *Politologická revue*, 21 (2), 5–14.
201. Pauliukevičiūtė, A. ir Raipa, A. (2012). Metodologiniai viešojo valdymo aspektai. In *Modernus viešasis valdymas* (9–31). Kaunas: Vitae Litera.
202. Perolat, J., Leibo, J. Z., Zambaldi, V., Beattie, C., Tuyls, K. & Graepel, T. (2017). A multi-agent reinforcement learning model of common-pool resource appropriation. In *Advances in Neural Information Processing Systems* (p. 3643–3652).
203. Petukienė, E. ir Tijūnaitienė, R. (2007). Visuomenės dalyvavimas šiuolaikiniame viešajame valdyme. In: *Naujoji viešoji vadyba: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija. ISBN 9789955252597.
204. Pham, L. T. M. (2018). *A Review of Key Paradigms: Positivism, Interpretivism & Critical Inquiry*. The University of Adelaide.
205. Pierre, J. (2011). Governance in Bertrand Badie, Dirk Berg-Schlosser, and Leonardo Morlino (eds.). In *International Encyclopedia of Political Science* (p. 984–995). Thousand Oaks, CA: Sage.
206. Pivoras, S. ir Visockytė, E. (2011). Viešojo valdymo koncepcijos ir jų taikymas tiriant valstybės tarnybos reformas. *Public policy and administration = Viešoji politika ir administravimas*, 10 (1).
207. Posner, R. A. (2005). *Law, pragmatism, and democracy*. Harvard University Press.
208. Potters, J. & Van Winden, F. (1992). Lobbying and asymmetric information. *Public Choice*, 74 (3), 269–292.
209. Prazauskas, A. ir Unikaitė, I. (2007). *Politologijos pagrindai*. Kaunas: VDU leidykla.
210. Projektas „Partijų ir interesų grupių sąveika: pobūdis, priežastys, pasekmės“ (2015). Finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-030/2015). Prieiga per internetą: <https://shmmf.ktu.edu/projects/partiju-ir-interesu-grapiu-saveika-pobudis-priezastys-pasekmes-pigs/>.
211. Quaschnig, V. (2016). *Understanding renewable energy systems*. Routledge.
212. Raipa, A. & Laurišonienė, I. (2017). Kompleksinis naujojo viešojo valdymo pobūdis: Klaipėdos miesto savivaldybės paslaugų teikimas. *Viešasis administravimas*, 1–2 (53–54).
213. Raipa, A., Štaras, K. ir Čepuraitė, D. (2017). Pokyčiai ir inovacijos Lietuvos sveikatos apsaugos sistemos institucijose Lietuvoje: kompleksinio viešojo valdymo kontekstas. *Viešasis administravimas*, 1–2 (53–54).

214. Rakauskienė, O. G. (2007) *Valstybės ekonominės politikos teoriniai ir praktiniai metodologiniai aspektai „naujosios viešosios vadybos“ kontekste*. Kaunas: Technologija.
215. Rasmussen, M. K. (2012). Is the European Parliament still a policy champion for environmental interests? *Interest Groups & Advocacy*, 1 (2), 239–259.
216. Ruggiero, S., Onkila, T. & Kuittinen, V. (2014). Realizing the social acceptance of community renewable energy: A process-outcome analysis of stakeholder influence. *Energy Research & Social Science*, 4, 53–63.
217. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
218. Ruškus, J. (2008). *Socialinio darbo magistro baigiamojo darbo rengimo metodiniai nurodymai*. Kaunas: VDU.
219. Rutkauskienė, U. (2008). Viešųjų bibliotekų poveikio vertinimas. *Informacijos mokslai*, (46), 84–101.
220. Sabatier, P. A. (1991). Toward better theories of the policy process. *PS: Political Science & Politics*, 24 (2), 147–156.
221. Sabatier, P. A., Focht, W., Lubell, M., Trachtenberg, Z., Vedlitz, A. & Matlock, M. (2005). Collaborative approaches to watershed management. In P. A. Sabatier, W. Focht, M. Lubell, Z. Trachtenberg, A. Vedlitz, M. Matlock (Eds.). *Swimming Upstream: Collaborative Approaches to Watershed Management*. The MIT Press, Cambridge,
222. Sabatier, P. A., Leach, W. D., Lubell, M. and Pelkey, N. W. (2005). Theoretical frameworks explaining partnership success. In P. A. Sabatier, W. Focht, M. Lubell, Z. Trachtenberg, A. Vedlitz, M. Matlock (Eds.). *Swimming Upstream: Collaborative Approaches to Watershed Management* (p. 173–199). The MIT Press, Cambridge.
223. Sachs, J., Meng, Y., Giarola, S. & Hawkes, A. (2019). An agent-based model for energy investment decisions in the residential sector. *Energy*, 172, 752–768.
224. Schattschneider, E. E. (1960/1975). *The Semisovereign People: A Realist's View of Democracy in America*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
225. Schlozman, K. L. & Tierney, J. T. (1986). *Organized interests and American democracy*. Harpercollins College Div.
226. Schnakenberg, K. E. (2017). Informational lobbying and legislative voting. *American Journal of Political Science*, 61 (1), 129–145.
227. Scholes, E. & Clutterbuck, D. (1998). Communication with stakeholders: An integrated approach. *Long range planning*, 31 (2), 227–238.
228. Scoones, I., Leach, M. & Newell, P. (Eds.). (2015). *The politics of green transformations*. Routledge.
229. Smalskys, V. (red.). (2010). *Viešasis valdymas: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romeo universiteto leidybos centras.
230. Snieškus, E. (2004). Lobizmo įtaka viešojo valdymo institucijoms. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4, 235–241.
231. Spyropoulos, D. (2020). *Energy communities in the 4th energy package: an investigation of their implementation in the member states of the EU*.
232. *Stable matching: Theory, evidence, and practical design*. Lloyd Shapley and Alvin Roth.

233. Stankevičius, A. ir Simanavičienė, Ž. (2016). *Lobizmo metodų klasifikacijos palyginamoji analizė Lietuvos ir ES teisės aktuose*. Kaunas: Mykolo Romerio universitetas.
234. Stasiukynas, A. (2010a). Naujosios viešosios vadybos principų taikymo problemos reformuojant Lietuvos energetikos sektoriaus valdymą. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 1 (26), 136–141.
235. Stasiukynas, A. (2010b) Visuomenės dalyvavimas Lietuvos elektros energetikos sektoriaus valdyme. *Viešoji politika ir administravimas*, 32, 104–119.
236. Stasiukynas, A. (2011). Viešojo ir privataus sektorių dalyvavimo santykio elektros energetikoje modelis. *Viešoji politika ir administravimas*, 10 (2), 260–270.
237. Strunz, S., Gawel, E. & Lehmann, P. (2016). The political economy of renewable energy policies in Germany and the EU. *Utilities Policy*, 42, 33–41.
238. Sühlsen, K. & Hisschemöller, M. (2014). Lobbying the ‘Energiewende’. Assessing the effectiveness of strategies to promote the renewable energy business in Germany. *Energy Policy*, 69, 316–325.
239. *The Jerry Perez experiment*. Prieiga per internetą: <https://thejerryperexperiement.weebly.com/unit-4.html>.
240. Thurber M. C., Hults D. R., Heller P. (2011) Exporting the „Norwegian Model“: The effect of administrative design on oil sector performance. *Energy policy*. Prieiga per internetą: http://iis-db.stanford.edu/pubs/23264/Thurber_Hults_Heller_Norwegian_Model_Energy_Policy_2011.pdf.
241. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: LTU.
242. Tik ne mano paplūdimyje. (2010). Vėjo energetika ir politika. *IQ*, Nr. 6, p. 61–63.
243. Tosun, J. & Schulze, K. (2015). Compliance with EU biofuel targets in South-Eastern and Eastern Europe: Do interest groups matter? *Environment and Planning C: Government and Policy*, 33 (5), 950–968.
244. True, J. L., Jones, B. D. & Baumgartner, F. R. (1999). Punctuated equilibrium theory. *Theories of the policy process*, 175–202.
245. Truman, D. B. (1971). *The governmental process*. Alfred A. Knopf.
246. *USAID JAV atsinaujinančios energetikos iniciatyva*. Prieiga per internetą: <https://www.usaid.gov/>.
247. Varžinskienė, L., Naujanienė, R., Mažeikienė, N., Motiečienė, R. ir Ruškus, J. (2015). Veiklos tyrimas dalyvaujant socialines paslaugas teikiančių organizacijų tyrimuose. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 16 (2). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
248. Vilčinskas, J. ir Vijeikis, D. (2007). Lietuvos grupių interesai Briuselyje: kelionėje be interesų grupių? *Politologija*, 1, 95–143.
249. Visockaitė, A. (2012). *Politologijos mokymo dalyko metodinė priemonė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
250. *VRM viešojo administravimo kokybės iniciatyvos projektas, Viešasis administravimas Lietuvoje*. (2011). Prieiga per internetą: <https://vakokybe.vrm.lt/index.php?id=523>.
251. Wagner-Mainardes, E., Alves, H. & Raposo, M. (2011). Stakeholder theory: issues to resolve. *Management decision*, 49 (2), 226–252.

252. Walker, G. & Devine-Wright, P. (2008) Ten years on. *Energy Research & Social Science*, 57, 101223.
253. Walker, J. L. (1991). *Mobilizing interest groups in America: Patrons, professions, and social movements*. University of Michigan Press.
254. Watts, D. (2013). *Pressure groups*. Manchester University Press.
255. White, W., Lunnan, A., Nybakk, E. & Kulisic, B. (2013). The role of governments in renewable energy: The importance of policy consistency. *Biomass and bioenergy*, 57, 97–105.
256. Žaidimų skaičiavimo tikimybinė platforma. Prieiga per internetą: <http://gambit.sourceforge.net/gambit15/gui.html>.
257. Žydžiūnaitė, V. (2011). Baigiamojo darbo rengimo metodologija. *Mokomoji knyga*. Klaipėda: Klaipėdos valstybinė kolegija.

PRIEDAI

PRIEDAS NR. 1

Suinteresuotųjų šalių išitraukimas į AE sektoriaus reguliavimą

Interesų grupė	Interesų grupės lankomumo dažnis (kiek kartų dalyvavo svarstant projektus?)			Interesų grupės aktyvumas (kiek kartų teikė pasiūlymus?)			Interesų grupės galia (kokiam skaičiui pasiūlymų pritarta / iš dalies pritarta, proc.)		
	2016–2020 m.	2012–2016 m.	2008–2012 m.	2016–2020 m.	2012–2016 m.	2008–2012 m.	2016–2020 m.	2012–2016 m.	2008–2012 m.
VERSLO INTERESO GRUPĖS									
Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmai	–	–	5	–	–	30	–	–	43,33
Akcinė bendrovė „ORLEN Lietuva“	2	1	2	–	1	27	–	0	59,26
VšĮ Lietuvos laisvosios rinkos institutas	–	2	1	–	4	24	–	100	25,00
Lietuvos saulės energetikos asociacija	–	–	5	–	–	20	–	–	90,00
Fotoelektros technologijų ir verslo asociacija	–	–	1	–	–	20	–	–	10,00
Lietuvos verslo darbdavių konfederacija	–	5	4	–	–	14	–	–	85,71
Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos asociacija	–	10	4	–	–	12	–	–	25,00
Lietuvos verslo konfederacija ICC Lietuva	–	–	2	–	–	10	–	–	0
Lietuvos naftos produktų prekybos įmonių asociacija	8	5	3	–	1	6	–	0	66,67
Lietuvos kiaulių augintojų asociacija	–	–	2	–	–	6	–	–	66,67

Interesų grupė	Interesų grupės lankomumo dažnis (kiek kartų dalyvavo svarstant projektus?)			Interesų grupės aktyvumas (kiek kartų teikė pasiūlymus?)			Interesų grupės galia (kokiam skaičiui pasiūlymų pritarta / iš dalies pritarta, proc.)		
	2016–2020 m.	2012–2016 m.	2008–2012 m.	2016–2020 m.	2012–2016 m.	2008–2012 m.	2016–2020 m.	2012–2016 m.	2008–2012 m.
Lietuvos autoverslininkų asociacija	–	–	3	–	–	6	–	–	50,00
Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija	3	7	2	–	1	3	–	0	100
Lietuvos elektros energijos gamintojų asociacija	–	1	1	–	–	3	–	–	100
LITBIOMA	2	2	–	1	–	–	100	–	–
Lietuvos vėjo elektrinių asociacija	6	6	2	17	16	–	17,65	75,00	–
Biodegalų asociacija	6	5	1	1	7	–	0	57,14	–
Elektronikos platintojų asociacija (EPA)	–	3	–	–	1	–	–	100	–
Lietuviškų degalinių sąjunga	–	1	–	–	1	–	–	0	–
Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos konfederacija	–	10	–	–	1	–	–	100	–
Advokatų kontora „Borenius / Švirinas ir partneriai“	–	2	–	–	4	–	–	100	–
UAB GECO investicijos	–	2	–	–	4	–	–	100	–
AB LITGRID	4	4	–	1	1	–	90,00	81,82	–
AB LESTO	–	4	–	–	7	–	–	28,57	–
Akcinė bendrovė „Šiaulių energija“	–	1	–	–	1	–	–	–	100

Interesų grupė	Interesų grupės lankomumo dažnis (kiek kartų dalyvavo svarstant projektus?)			Interesų grupės aktyvumas (kiek kartų teikė pasiūlymus?)			Interesų grupės galia (kokiame skaičiui pasiūlymų pritarta / iš dalies pritarta, proc.)		
	2016–2020 m.	2012–2016 m.	2008–2012 m.	2016–2020 m.	2012–2016 m.	2008–2012 m.	2016–2020 m.	2012–2016 m.	2008–2012 m.
VIEŠOJO VALDYMO ORGANIZACIJOS IR JŲ ASOCIACIJOS									
Lietuvos Respublikos Vyriausybė	2	14	2	21	49	537	100	97,56	91,84
Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos	–	13	3	1	22	49	–	100	81,63
Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba	30	8	3	14	32	46	85,71	72,73	95,65
Valstybinė lietuvių kalbos komisija	–	–	1	–	–	41	–	–	95,12
Lietuvos savivaldybių asociacija	–	3	5	–	–	36	–	–	97,22
Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija	–	7	7	–	–	2	–	–	100
Lietuvos smulkiojo ir vidutinio verslo taryba	–	–	1	–	–	2	–	–	0
Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija	16	38	6	10	–	–	60	–	–
Lietuvos Respublikos energetikos ministerija	–	80	10	–	3	–	–	100	–
Lietuvos energetikos institutas	1	2	–	2	–	–	0	–	–

Interesų grupė	Interesų grupės lankomumo dažnis (kiek kartų dalyvavo svarstant projektus?)			Interesų grupės aktyvumas (kiek kartų teikė pasiūlymus?)			Interesų grupės galia (kokiam skaičiui pasiūlymų pritarta / iš dalies pritarta, proc.)		
	2016–2020 m.	2012–2016 m.	2008–2012 m.	2016–2020 m.	2012–2016 m.	2008–2012 m.	2016–2020 m.	2012–2016 m.	2008–2012 m.
VISUOMENINIO INTERESO GRUPĖS									
Koalicija „Švari Baltija“	–	–	1	–	–	1	–	–	100
Lietuvos upių gelbėjimo aljansas „Mėlynasis vingis“	–	–	3	–	–	27	–	–	52,00
LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NARIAI IR KOMITETAI									
Seimo kanceliarijos teisės departamentas	21	24	2	162	186	356	74,69	88,22	95,22
Seimo nariai	9	16	10	61	119	135	85,25	68,07	70,37
Kaimo reikalų komitetas	–	–	2	–	–	5	–	–	100
Ekonomikos komitetas	8	8	3	26	9	2	100	100	66,67
Biudžeto ir finansų komitetas	–	1	2	–	–	2	–	–	100
Aplinkos apsaugos komitetas	3	8	2	3	3	1	66,67	66,67	100
Energetikos komisija	2	3	–	21	23	–	95,24	95,65	–
Socialinių reikalų ir darbo komitetas	1	–	–	2	–	–	100	–	–
Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetas	–	2	–	–	2	–	–	100	–

Šaltinis: sudaryta autoriaus

PRIEDAS NR. 2

1 dalis

Ekspertinio interviu klausimai

1.1. Kurios interesų grupės, veikiančios Lietuvos AE reguliuojamame sektoriuje, jūsų nuomone, yra galingiausios?

1.2. Pagal kokį kriterijų siūlytumėte vertinti interesų grupių poveikį AE instituciniam reguliavimui? Kur ryškiausiai atsispindi interesų grupių raiška?

2.1. Kokius metodus naudoja interesų grupės siekdamos savo tikslų? Gal galite pateikti pavyzdžių?

2.2. Kuriais kanalais dažniausiai naudojasi interesų grupės vykdydamos lobistinę veiklą ir kurie jų yra veiksmingiausi?

3.1. Ar galėtumėte apibūdinti viešojo valdymo procesą, jo sudėtinės dalis?

3.2. Kokius pasiūlymus, rekomendacijas pateiktumėte interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui didinti?

3.3. Papildoma informacija

PRIEDAS NR. 2

2 dalis

Ekspertų atsakymai¹

EKSPERTAS NR.1

1.1. Kurios interesų grupės, veikiančios Lietuvos AE reguliuojamame sektoriuje, jūsų nuomone, yra galingiausios?

Vėjo energetikos asociacija; Saulės energetikos asociacija; Pramonininkų konfederacija; „Lietuvos energija“; Litgrid; ESO; Aplinkos ministerija; Energetikos ministerija.

1.2. Pagal kokį kriterijų siūlytumėte vertinti interesų grupių poveikį AE instituciniam reguliavimui? Kur ryškiausiai atsispindi interesų grupių raiška?

Pagal tai, kas dalyvauja pasaulinio lygmens projektuose, konferencijose ir panašiai. Pavyzdžiui, biodujų asociacija tik kalba, AEI konfederacija tik jungia, o atskiri nariai yra aktyvesni. Pagal Ministerijos teisės akto teisėkūros procese teiktus siūlymus. Pagal derinimo pažymą, kuri pateikiama įstatymų hydraščiuose, pėdsakų ieškoti išvadose. Vyriausybėje – taip pat teisėkūros procese.

2.1. Kokius metodus / taktikas naudoja interesų grupės siekdamos savo tikslų? Gal galite pateikti pavyzdžių?

Ateina į Energetikos ministeriją su kitų šalių teisinės bazės palyginimais, rodo praktinius pavyzdžius. Teikia skundus, pavedimus ministerijai, siunčia visur raštus, taip pat ir į žiniasklaidą, nėra labai draugiški, ne visi ieško gražaus dialogo.

2.2. Kuriais kanalais dažniausiai naudojasi interesų grupės vykdydamos lobistinę veiklą?

Ministerijomis, Seimo komitetams, per pavienį Seimo narį (dažniausiai).

3.1. Ar galėtumėte apibūdinti viešojo valdymo procesą, jo sudėtines dalis?

a. Ministerija (planinis – neplaninis posėdis)

b. Teisės akto projektas (pozicija) – interesų grupės kartais informuojamos, kartais – ne.

c. Vyriausybė (jau neturi likti neišspręstų klausimų, jei lieka, tada gražinama atgal Ministerijai tobulinti). Interesų grupės čia gali ateiti, tačiau tai būna retai. Taip pat dar būna viešosios konsultacijos, bet tai neprivaloma ir laikoma, jog neefektyvu, tad dažnai Vyriausybė to nevykdo.

d. Teisės akto projektas apsvarstomas kanclerių Seime. Taip pat vyksta ministrų pasitarimas.

e. Projektas teikiamas Seimui svarstyti, ministras pristato ir jei Seimo nariai nutaria, kad tai aktualu svarstyti, paskiriami komisijos ir komitetai.

¹ Respondentų atsakymų kalba netaisoma.

3.2. Kokius pasiūlymus, rekomendacijas pateiktumėte interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui didinti?

Mažiau pyktis naudojantis žiniasklaidos priemonėmis, ieškoti draugiško dialogo, nes tam yra sudarytos visos galimybės. Išankstiniai apsitaramai su interesų grupėmis prieš rengiant teisės aktų projektus.

3.3. Papildoma informacija

Seniau Energetikos ministerijos kompetencijoje buvo leidimų išdavimas plėsti gamybinius pajėgumus energetikos sektoriuje, dabar tai perduota Energetikos inspekcijai. Keičiasi skatinimo tarifas nuo fiksuotos kainos link premijos prie rinkos kainos su kainos lubomis; paliekama daugiau rizikos gamintojui. AEI skyrius Energetikos ministerijoje nebereguliuoja šilumos ūkio, tai perduota kitam, Šilumos skyriui, ten jau vyrauja kitos interesų grupės.

EKSPERTAS NR. 2

1.1. Kurios interesų grupės, veikiančios Lietuvos AE reguliuojamame sektoriuje, jūsų nuomone, yra galingiausios?

Pramonininkai – viena aktyviausių grupių, energetikoje įtakingiausia. „Achema“ siekė patekti į AE sektorių. Daug posėdžių organizuojasi patys, kviečia suinteresuotas šalis. AEI asociacija – Skardžius. Atėjo į Seimą iš asociacijos.

Jonas Šimėnas iš „Biomassės“. „Litbioma“ asociacija, susijusi su AEI konfederacija, ją išlaiko „Litbioma“.

„Saulininkai“ – Vidmantas Janulevičius, BOD grupė, dalyvauja visose konferencijose ir panašiai. Saulės energetikos asociacija – Vitas Mačiulis.

Lietuvos vėjo elektrinių asociacija – visur dalyvauja, taip pat ir strategijų rengime. Aistis Radavičius – prezidentas, įtakingiausias – Tadas Navickas. AEI gamintojų asociacija – Ruslanas Sklepovič.

„Litbioma“ – Lapinskas, Lietuvos žaliųjų sąjūdžio partijos prezidentas. Žaliosios politikos instituto prezidentas. Pasaulio biomasės energetikos asociacijos prezidentas. AE biom.

1.2. Pagal kokį kriterijų siūlytumėte vertinti interesų grupių poveikį AE instituciniam reguliavimui? Kur ryškiausiai atsispindi interesų grupių raiška?

Sprendimų priėmimas ministerijose; sprendimų priėmimas Vyriausybėje; pramoninkų konfederacijos posėdžiai; sprendimų priėmimas.

2.1. Kokius metodus / taktikas naudoja interesų grupės siekdamos savo tikslų? Gal galite pateikti pavyzdžių?

Tiesioginis spaudimas, eliminuota diskusija ir bendravimas su rinkėjais, asocijuotomis struktūromis.

2.2. Kuriais kanalais dažniausiai naudojasi interesų grupės vykdydamos lobistinę veiklą?

Žiniasklaida įtakos neturi. Vyriausybė – ten šioje kadencijoje veiks, pavyzdžiui, per Tomą Gerasimavičių (kogeneracijos atvejis).

3.1. Ar galėtumėte apibūdinti viešojo valdymo procesą, jo sudėtines dalis?

3.2. Kokius pasiūlymus, rekomendacijas pateiktumėte interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui didinti?

Viešosios politikos specialistai turi pasiūlymų, o ekspertas siūlo visų pirma įgyvendinti demokratiją. Valstybinėse įmonėse yra stebėtojų tarybų nariai, jie padidintų valstybinių įmonių valdymo kokybę.

3.3. Papildoma informacija

Tik šioje kadencijoje Seimo nariai deklaruoja susitikimus ir klausimus su interesų grupėmis. Pvz., energetikos komisijos pirmininkas deklaruoja, interesai pamažu viešiniami. Konservatoriams atėjus į valdžią, buvo panaikintas valstybės sekretorių institutas, politikoje atsirado dar mažiau stabilumo ir tęstinumo, liko departamentų direktoriai.

Lietuvos socialdemokratų darbo partija. „Tvarkai ir teisingumui“ gavus politinę valdžią, valdžia vis tiek liko konservatorių rankose. Valstybei kažkas negerai, nes kažkas turi didesnę galią už išrinktuosius. Šioje kadencijoje konservatoriai vėl išlaikė įtaką. Pati valstybė nežino, kas ją valdo, kas yra tas pilkasis kardinolas.

Šioje kadencijoje realios diskusijos su visuomene vykdomos, bet tai tik formalumas. Sunku vertinti dėl kardinolo, sprendimų priėmimas nėra skaidrus.

Yra techniniai sprendimai, kurie turi būti įgyvendinti be kardinolo, pvz., sinchronizavimo sprendimai su EU tinklais. Pvz., buvo planas jungtis per „Litpool link“ panaudojant „Nord Balt“ ir staiga atsiranda sprendimas dėl „Harmony link“, kurie padės sistemai išlikti stabiliai, technologiškai logiškas. Bet ar to pakaks? Baltijos partneriai dėl tokių šuolių ir neskaidrumo mumis nepasitiki. Regione ryškus energetinis nesutarimas.

EKSPERTAS NR. 3

1.1. Kurios interesų grupės, veikiančios Lietuvos AE reguliuojamame sektoriuje, jūsų nuomone, yra galingiausios?

„Litbioma“; Vėjo elektrinių asociacija – Saulius Pikšrys, Naujėkas, Tadas Navickas. Saulės elektrinių asociacija – Vitas Mačiulis, Vidmantas Janulevičius. Biodujų asociacija. Biodegalų asociacija – Palijanskas, Artūras Listavičius.

1.2. Pagal kokį kriterijų siūlytumėte vertinti interesų grupių poveikį AE instituciniam reguliavimui? Kur ryškiausiai atsispindi interesų grupių raiška?

Pagal pasiektą rezultatą pagaminamos elektros energetikos balanse; Ministerijų darbo grupių posėdžiai; Raštai, atsakymai; Dalyvavimas konferencijose; Raiška žiniasklaidoje; Sąryšis su mokslu.

2.1. Kokius metodus / taktikas naudoja interesų grupės siekdamos savo tikslų? Gal galite pateikti pavyzdžių?

Mokslinis argumentavimas faktais; viešoji nuomonė; įtikinėjimas (raštu, konferencijos, komitetai); piasas; darbas su visuomene; kyšiai.

2.2. Kuriais kanalais dažniausiai naudojasi interesų grupės vykdydamos lobistine veiklą?

Seimas; ministerijos; Vyriausybė; viešųjų ryšių kompanijos; bendruomenės; konferencijos; NVO (žalieji judėjimai).

3.1. Ar galėtumėte apibūdinti viešojo valdymo procesą, jo sudėtinės dalis?

3.2. Kokius pasiūlymus, rekomendacijas pateiktumėte interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui didinti?

Nebijoti bendrauti; keisti požiūrį į lobistus; kovoti su korupcija.

3.3. Papildoma informacija

EKSPERTAS NR. 4

1.1. Kurios interesų grupės, veikiančios Lietuvos AE reguliuojamame sektoriuje, jūsų nuomone, yra galingiausios?

„Litbioma“, AEI konfederacija – Martynas Nagevičius; AEI asociacija – Artūras Skardžius; pramonininkai.

Saulės elektrinių asociacija – Vidmantas Janulevičius, Vitas Mačiulis. Lietuvos vėjo elektrinių asociacija.

1.2. Pagal kokį kriterijų siūlytumėte vertinti interesų grupių poveikį AE instituciniam reguliavimui? Kur ryškiausiai atsispindi interesų grupių raiška?

Susitikimai; konferencijos; komandiruotės; raiška žiniasklaidoje; socialiniai tinklai; ministerijos; savivaldybės.

2.1. Kokius metodus / taktikas naudoja interesų grupės siekdamos savo tikslų? Gal galite pateikti pavyzdžių?

Argumentuotas, kryptingas tikslo siekimas; susitikimai; renginiai.

2.2. Kuriais kanalais dažniausiai naudojasi interesų grupės vykdydamos lobistinę veiklą?

Ministerijos; Seimo nariai; komunikacija, naujienlaiškiai, socialiniai tinklai, spauda; Energetikos komisija Seime; Seimo komitetai; per tarptautines asociacijas.

3.1. Ar galėtumėte apibūdinti viešojo valdymo procesą, jo sudėtinės dalis?

a. Ministerija inicijuoja teisės akto projektą, viešai konsultuojasi.

b. Projektas Vyriausybės svarstomas, leidžiamas toliau arba grąžinamas.

c. Registruojamas Seime.

d. Seimo komitetai.

e. Plenariniai posėdžiai.

3.2. Kokius pasiūlymus, rekomendacijas pateiktumėte interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui didinti?

Daugiau viešo ir privataus bendradarbiavimo.

3.3. Papildoma informacija

EKSPERTAS NR. 5

1.1. Kurios interesų grupės, veikiančios Lietuvos AE reguliuojamame sektoriuje, jūsų nuomone, yra galingiausios?

AEI konfederacija; Pramonininkų konfederacija – Janulevičius stiprus; Saulės elektrinių asociacija; Vėjo elektrinių asociacija – Aistis Radavičius, anksčiau buvo Tadas Navickas; LR Energetikos Ministerija – Vaidotas Kėvelaitis skatina plėtrą; LR aplinkos ministerija – jai AE sektoriaus plėtra nerūpi, daugiau ekologija; LR aplinkos apsaugos komitetas– atlieka lemiamą vaidmenį, pirmininko įtaka.

1.2. Pagal kokį kriterijų siūlytumėte vertinti interesų grupių poveikį AE instituciniam reguliavimui? Kur ryškiausiai atsispindi interesų grupių raiška?

Pateiktų ir įgyvendintų siūlyimų santykis.

2.1. Kokius metodus / taktikas naudoja interesų grupės siekdamos savo tikslų? Gal galite pateikti pavyzdžių?

Laiškai į ministerijas; pasitarimai ministerijų organizuojamuose susitikimuose; viešieji klausymai LR Seime – Seimo nariai klausosi susirinkusiųjų interesų grupių; posė-

džiai Seimo komitetuose – geriausia teikti pataisą per Seimo narį; su Seimo nariu susitarti, kad palaikytų plenarinio posėdžio svarstymo metu.

2.2. Kuriais kanalais dažniausiai naudojasi interesų grupės vykdydamos lobistinę veiklą?

Ministerijos; Seimo nariai.

3.1. Ar galėtumėte apibūdinti viešojo valdymo procesą, jo sudėtinės dalis?

3.2. Kokius pasiūlymus, rekomendacijas pateiktumėte interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui didinti?

Formalizuotas dialogas ministerijose pradinuose pozicijos koncepcijos rengimo etapuose.

3.3. Papildoma informacija

EKSPERTAS NR. 6

1.1. Kurios interesų grupės, veikiančios Lietuvos AE reguliuojamame sektoriuje, jūsų nuomone, yra galingiausios?

1.2. Pagal kokį kriterijų siūlytumėte vertinti interesų grupių poveikį AE instituciniam reguliavimui? Kur ryškiausiai atsispindi interesų grupių raiška?

2.1. Kokius metodus / taktikas naudoja interesų grupės siekdamos savo tikslų? Gal galite pateikti pavyzdžių?

Viešas problemos iškėlimas užaštrinant per žiniasklaidą, tada einama į Seimo energetikos komisiją, kur diskutuojama dėl energetikos klausimų. Tada ji parengia raštą ir siunčia į Vyriausybę ir dažniausiai Vyriausybė grąžina atgal, sakydama „stop“.

2.2. Kuriais kanalais dažniausiai naudojasi interesų grupės vykdydamos lobistinę veiklą?

Seimo energetikos komisija – neveikiantis kanalas; Vyriausybė – tamsus kanalas.

3.1. Ar galėtumėte apibūdinti viešojo valdymo procesą, jo sudėtinės dalis?

3.2. Kokius pasiūlymus, rekomendacijas pateiktumėte interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui didinti?

Trūksta dialogo su ministerijomis, nenoriai vedamas dialogas, būna, neatsako, trūksta santykio su verslu.

3.3. Papildoma informacija

EKSPERTAS NR. 7

1.1. Kurios interesų grupės, veikiančios Lietuvos AE reguliuojamame sektoriuje, jūsų nuomone, yra galingiausios?

AEI konfederacija; Vėjo energetikos asociacija; Saulės energetikos asociacija; „Litbio-ma“; Šilumos tiekėjų asociacija.

1.2. Pagal kokį kriterijų siūlytumėte vertinti interesų grupių poveikį AE instituciniam reguliavimui? Kur ryškiausiai atsispindi interesų grupių raiška?

Pagal lobistų deklaracijas; ministerijos – derinimo lentelėse; Vyriausybė; susitikimai su komitetų komisijų pirmininkais – nelabai formalu, bet pagal įstatymą turėtų deklaruoti; Seimo komitetų protokolai – galutinė stotelė.

2.1. Kokius metodus / taktikas naudoja interesų grupės siekdamos savo tikslų? Gal galite pateikti pavyzdžių?

Viešosios nuomonės formavimas; teisės aktų siūlymai; projektų pateikimas per Seimo narius, atsekti sąryšius.

2.2. Kuriais kanalais dažniausiai naudojasi interesų grupės vykdydamos lobistinę veiklą?

Ministerijos; Seimas; mokslo įstaigos; Vyriausybė; institutai; vieši renginiai; konferencijos Seime; verslo konferencijos.

3.1. Ar galėtumėte apibūdinti viešojo valdymo procesą, jo sudėtinės dalis?

- a. Seimas sukuria strategiją.*
- b. Vyriausybė kuria strategijos įgyvendinimo planą.*
- c. Ministerijose rengiami įstatymų projektai ir derinami su suinteresuotomis šalimis, viešojo derinimo procedūra su ministerijomis ir asociacijomis.*
- d. Projektas teikiamas tarpinstituciniam derinimui, jei reikia, einama antru derinimo ratu.*
- e. Projektas keliauja Vyriausybės teisininkams, toliau – Vyriausybės kanceliarijos politinės grupės įvertinimas. Dar vėliau – tarpinstitucinis pasitarimas tarp kanclerių, Vyriausybės posėdis su ministrais.*

- f. Išeina Vyriausybės nutarimas. Kitu atveju visa tai keliauja į Seimo procesus.
- g. Prezidento parašas.

3.2. Kokius pasiūlymus, rekomendacijas pateiktumėte interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui didinti?

Įgyvendinti lobizmo įstatymą; egzistuoja lobistų tarpusavio bendradarbiavimo problema; koncentruoti bendrus interesus.

3.3. Papildoma informacija

Toks įstatymo projekto ratas apsisuka maždaug per metus. VRM dabar įgyvendina viziją, kad formavimą palikti ir ministerijoms, o įgyvendinimą perleisti į agentūras, inspekcijas ir ministerijoms pavaldžias įstaigas.

EKSPERTAS NR. 8

1.1. Kurios interesų grupės, veikiančios Lietuvos AE reguliuojamame sektoriuje, jūsų nuomone, yra galingiausios?

AEI konfederacija; Saulės energetikos asociacija; Biodegalų asociacija; Hidroenergetikos asociacija; Pramonininkų konfederacija; Upių aljansas; Lietuvos žaliųjų judėjimas – praeityje; Visuomeninės gamtos apsaugos asociacija „Laišos dienoraštis“ – dabar, „Litbioma“ – savo laiku; Vėjo elektrinių asociacija.

1.2. Pagal kokį kriterijų siūlytumėte vertinti interesų grupių poveikį AE instituciniam reguliavimui? Kur ryškiausiai atsispindi interesų grupių raiška?

Kiek kartų Seimo nariams siūlo, prašo teikti; dalyvavimas komitetuose.

2.1. Kokius metodus / taktikas naudoja interesų grupės siekdamos savo tikslų? Gal galite pateikti pavyzdžių?

Veikia Seimo narius – veiksmingiausias; ministrų, viceministrų – veiksminga; veikia komiteto pirmininką neformaliai – veiksminga, nes jis formuoja darbotvarkę. Rašo laiškus komitetui, Seimo pirmininkui, Premjerui.

2.2. Kuriais kanalais dažniausiai naudojasi interesų grupės vykdydamos lobistinę veiklą?

Facebook; žiniasklaida.

3.1. Ar galėtumėte apibūdinti viešojo valdymo procesą, jo sudėtinės dalis?

*Registruojamas projektas Seime;
Teisės departamentas rašo pastabas;
Ministras teikia Seime;
Keliauja į komitetus;*

*Seimo nariai ir interesų grupės teikia siūlymus;
Išleidžiamas patobulintas variantas;
Svarstomas Seime;
Pro Teisės departamentą eina į priėmimo fazę;
Vėl Seimo nariai teikia siūlymus;
Komitetas vėl apsvarsto;
Tada galutinis priėmimas, kuomet gyvai galima priimti siūlymus, nederinamus su niekuo, tik su kolegomis Seimo nariais gyvai;
Tada Seimo Pirmininkas pasirašo ir tai keliauja pas Prezidentą.*

3.2. Kokius pasiūlymus, rekomendacijas pateiktumėte interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui didinti?

Kad kuo daugiau išsispręstų, ateinant iki Seimo; priėmimo metu atimti galimybę Seimo nariams teikti siūlymus; formalizuoti viską; įgyvendinti lobizmo įstatymą.

3.3. Papildoma informacija

EKSPERTAS NR. 9

1.1. Kurios interesų grupės, veikiančios Lietuvos AE reguliuojamame sektoriuje, jūsų nuomone, yra galingiausios?

Saulės energetikos asociacija; Biodegalų asociacija; Pasyvaus namo asociacija; Pramonininkų konfederacija – Orlen Lietuva; AEI konfederacija; Lietuvos degalinių sąjunga; Lietuvos vežėjų asociacija – Linava; Susisiekimo ministerija; Žemės ūkio ministerija; Energetikos ministerija; Aplinkos ministerija.

1.2. Pagal kokį kriterijų siūlytumėte vertinti interesų grupių poveikį AE instituciniam reguliavimui? Kur ryškiausiai atsispindi interesų grupių raiška?

Iniciatyvų teikimas – kiekis, periodiškumas. Vidinėje ministerijos sistemoje davus užklausą, galima gauti.

Derinimo lentelės.

2.1. Kokius metodus / taktikas naudoja interesų grupės siekdamos savo tikslų? Gal galite pateikti pavyzdžių?

Siūlo susitikti – apskritojo stalo diskusija (vieša nevieša) su ministerijomis; raštų rašymas į Vyriausybę, tada Vyriausybės – į Ministeriją.

2.2. Kuriais kanalais dažniausiai naudojasi interesų grupės vykdydamos lobistinę veiklą?

Seimas; Vyriausybė; ministerijos.

3.1. Ar galėtumėte apibūdinti viešojo valdymo procesą, jo sudėtinės dalis?

a. vidinė teisėkūros procedūra, poveikio įvertinimas ir t. t.

b. pirmasis viešasis derinimas su vadovybės parašais, siunčiama suinteresuotoms šalims.

c. antrasis viešasis derinimas, su derinimo lentelėmis.

Tada vienu atveju teikiamas pasirašyti ministrui ir išleidžiamas Ministro įsakymas.

Kitu atveju teikiamas Vyriausybei svarstyti – Vyriausybės nutarimas.

Trečiu atveju tai įstatymo projektas, kuris toliau keliauja į Vyriausybę, tada Seimui teikiamas Vyriausybės nutarimu.

Įgyvendinimas: su įstatymu poįstatyminiai teisės aktai, pavedama agentūroms, inspekcijoms, departamentams, tarnyboms, kontrolei.

3.2. Kokius pasiūlymus, rekomendacijas pateiktumėte interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui didinti?

Daugiau komunikuoti, kalbėtis.

3.3. Papildoma informacija

Biokuras turi nedidelių perspektyvų. Perspektyvesnis yra vandenilio taikymas kogeneracijai su saulės elektrinėmis, naudojant jų pagamintą elektrą. Vandenilio apstu gamtoje. Japonai ir vokiečiai pamažu jau naudoja.

Elektrėnų pvz. dėl lobizmo, kad veiktų, reikia dar ir stipriai subsidijuoti, nors kainavo milijardą.

Biokuras teršia kaip anglis, sukelia vėžį. Tariamai atsinaujinantis. Pigiausia kurenti malkomis.

Transportas didžiausia bėda, daugiausia išmeta, žemės ūkis išmeta taip pat daug, bet kiekiai nedidėja.

Jūrų organizacija svarsto įvesti konteinerinių taršos stebėseną ir apmokestinti.

Geležinkeliai

Aviacija

Aplinkos apsaugos agentūra išduoda taršos leidimus

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Jaunius Jatautas

INTERESŲ GRUPIŲ POVEIKIO
INSTITUCINIAM REGULIAVIMUI
VERTINIMAS LIETUVOS ATSINAUJINANČIOS
ENERGETIKOS SEKTORIUJE

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, vadyba (S 003)

Vilnius, 2021

Mokslo daktaro disertacija rengta 2016–2021 metais Mykolo Romerio universitete pagal Vytauto Didžiojo universitetui su Klaipėdos universitetu, Mykolo Romerio universitetu ir Vilniaus universitetu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Andrius Stasiukynas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba S 003).

Mokslinis konsultantas:

prof. dr. Pranas Mierauskas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba 003 S).

Mokslo daktaro disertacija ginama Vytauto Didžiojo universiteto, Klaipėdos universiteto, Mykolo Romerio universiteto ir Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos vadybos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

prof. dr. Vainius Smalskys (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba S 003).

Nariai:

prof. dr. Nataliia Gavkalova (Charkovo nacionalinis Simono Kuzneco ekonomikos universitetas, Ukraina, ekonomika S 004);

prof. dr. Tadas Limba (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba S 003);

prof. dr. Diana Šaparnienė (Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, socialiniai mokslai, vadyba S 003);

prof. dr. Jan Žukovskis (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, vadyba S 003).

Daktaro disertacija bus ginama viešame Vadybos mokslo krypties tarybos posėdyje 2021 m. gruodžio 17 d. 13 val. Mykolo Romerio universitete, I-414 auditorijoje.

Adresas: Ateities g. 20, 08303 Vilnius.

Daktaro disertacijos santrauka išsiųsta 2021 m. lapkričio 17 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius) ir Klaipėdos universiteto (K. Donelaičio a. 3, Klaipėda), Mykolo Romerio universiteto (Ateities g. 20, Vilnius), Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos (Vytauto g. 84, Šiauliai), Vytauto Didžiojo universiteto (K. Donelaičio g. 52, Kaunas) bibliotekose.

INTERESŲ GRUPIŲ POVEIKIO INSTITUCINIAM REGULIAVIMUI VERTINIMAS LIETUVOS ATSINAUJINANČIOS ENERGETIKOS SEKTORIUJE

SANTRAUKA

Temos aktualumas. Veikdamas viešojo valdymo procese interesų grupės siekia savo tikslų ketindamos vystyti skirtingas atsinaujinančios energetikos sritis (saulės, vėjo ir t. t.). Egzistuoja daugybė interesų grupių energetikos sektoriuje (Baldwin, 2019), o jų poveikis instituciniam reguliavimui yra svarbus veiksnys veiksmingai atsinaujinančios energetikos sektoriaus plėtrai, nes interesų grupės veikia kaip poveikio agentės priimant sprendimus dėl energetikos sektoriaus vystymosi gairių (Holburn ir Vanden Bergh, 2014). Analizuojant literatūrą pabrėžiama, jog interesų grupių poveikis konkrečiam atsinaujinančios energetikos sektoriaus instituciniam reguliavimui iki šiol buvo menkai tyrinėtas, o tai ir pagrindžia šios temos aktualumą.

Taigi, mokslui pirmiausia aktualu kurti ir tobulinti interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui stebėsenos sistemą, kad būtų galima sudaryti sąlygas joms identifikuoti, teisiniam suinteresuotumui ir poveikio galiai nustatyti. Norint kurti stebėsenos sistemą, reikia išsiaiškinti, kokiais poveikio kanalais naudojasi interesų grupės ir kokiais kriterijais remiantis galima nustatyti jų veiklos rezultatus. Siekiant šio tikslo taip pat svarbu analizuoti viešojo valdymo proceso sudėtinės dalis ir pagrįsti interesų grupių dalyvavimą jame.

Ši tema apima Lietuvos nacionalinius interesus, nes veiksmingas interesų derinimas ir AE energetikos skatinimas artina valstybę prie tvaraus energetikos sektoriaus vystymo iš aplinką neteršiančių technologijų, o šiandien tai pasaulinio prioriteto uždavinys klimato kaitos kontekste (Sachs, Meng, Giarola ir Hawkes, 2019). Todėl disertacijoje neapsiribojama jų poveikio stebėsenos sistemos kūrimu, taip pat ieškoma būdų, kaip galima būtų tobulinti grupių interesų derinimo sistemą siekiant įtraukti jas į reguliavimo sprendimų derinimo procesą ankstyvosiose sprendimų priėmimo fazėse.

Įsigaliojant 2021–2027 m. ES paramos skyrimo paramos periodui yra tvirtinami nauji strateginio planavimo dokumentai – Europos žaliojo kurso veiksmų planas (2019 12 11), 2021–2030 m. nacionalinis pažangos planas (2020 09 06), ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė „Naujos kartos Lietuva“ (2021 05 14). Atsižvelgiant į čia išvardytus strateginio planavimo dokumentus buvo atnaujinti valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2030“ tvaraus vystymosi rodikliai ir su interesų grupėmis suderintas Integruotas nacionalinis energetikos ir klimato planas 2021–2030 m. laikotarpiui. Integruotas nacionalinis energetikos ir klimato planas buvo derinamas remiantis Europos Komisijos rekomendacija Lietuvai (Document 32019H0903(15))

bei Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo. Reglamente (ES) 2018/1999 minima, jog Europos Sąjunga steigia energetikos sąjungą, kuri pasižymi šiais požymiais: „energetikos sąjunga turėtų apimti penkis aspektus: energetinį saugumą, energijos vidaus rinką, energijos vartojimo efektyvumą, priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą ir mokslinius tyrimus, inovacijas ir konkurencingumą.“ Europos Komisijos rekomendacija dėl integruoto nacionalinio energetikos ir klimato plano yra tokia: „Sustiprinti regioninį bendradarbiavimą tarp Baltijos šalių (Estijos, Latvijos ir Lietuvos), išplėsti jo sritis ir geografinę teritoriją, įtraukiant Šiaurės šalis (Daniją, Suomiją, Islandiją, Norvegiją ir Švediją). Regioninio bendradarbiavimo ašis turėtų būti energijos vidaus rinkos ir energetinio saugumo sritys, kadangi numatoma elektros energijos sistemų pokyčių, kai padidės iš atsinaujinančiųjų išteklių pagamintos elektros energijos dalis – išaugs elektros energijos importas ir (arba) eksportas ir reikės didesnio sistemos lankstumo.“

Šiam tikslui pasiekti interesų grupės turėtų glaudžiau bendradarbiauti su Europos Sąjungos energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra (ACER). Plane pažymima, kad Lietuva iki 2030 m. planuoja 45 proc. energijos gaminti iš atsinaujinančių šaltinių, tad pagrindinis politinės veiklos akcentas turėtų būti sutelktas į ES parlamento direktyvą 2018/2001 dėl skatinimo naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją. 2021 m. sausį įsigalioja naujas ES atsinaujinančių energijos šaltinių finansavimo mechanizmas, sudarantis sąlygas interesų grupėms pagal Europos žaliąją kursą vystyti energetikos projektus, dotuojamus ES pagal Sąjungos (2018/2001) direktyvą. Atsinaujinančių išteklių energijos finansavimo mechanizmas buvo priimtas 2020 m. rugšėjo 15 d. (C/2020/6123) ir jis skelbia, kad reglamente (ES) 2018/1999, be kita ko, numatoma mechanizmo parama, kuri yra priemoka, mokama papildomai prie rinkos kainų. Reglamento 33 straipsnyje nurodyti konkursai ir pasiūlymų teikimas vyks naudojant dotacijų pavidalu skiriamą finansinę mechanizmo paramą (15); už kvietimų administravimą ir skelbimą yra atsakinga Europos klimato, infrastruktūros ir aplinkos agentūra (CINEA), pirmi ES kvietimai vykdyti atsinaujinančių energijos šaltinių projektus buvo paskelbti 2021 m. vasarą, už informacijos suteikimą nacionaliniu mastu atsakingos Aplinkos ir Energetikos ministerijos.

Temos ištirtumas. Interesų grupės ir jų poveikio instituciniam reguliavimui vertinimas atsinaujinančios energetikos sektoriuje – Lietuvoje menkai tyrinėta sritis. Mokslininkai Bruneckienė ir Guzavičius (2010) aptarė ekonominių interesų socialinę atsakomybę teikiant asimetrinę informaciją. Lobizmo teisinio reguliavimo problematiką Lietuvoje yra analizavęs ir Geleževičius (2013), o lobizmo teisinio reglamentavimo ir jo įgyvendinimo Lietuvoje ypatumus savo disertacijoje nagrinėjo Ambrauskaitė (2016). Viename naujesnių tyrimų Stankevičius ir Simanavičienė (2016) siekė atskleisti galimas lobizmo metodų veiklas, rizikos veiksnius, kylančius interesų grupėms investuojant į AE. Interesų grupes, veikiančias viešojo valdymo sektoriuose, tyrė Jankauskas, Rudzkiš ir Kanopka (2014). Stasiukynas (2010b) analizavo visuomenės dalyvavimą energetikos sektoriaus valdymo procese ir taip pat šio sektoriaus transformacijas. Lietuvos interesų grupių europietizaciją tyrė Jankauskaitė (2017). Paminėtini autoriai, atlikę ne vieną tyrimą interesų grupių, jų veiklos ir sąveikos su valdžios

institucijomis srityse: Guzavičius (2008, 2011); Stasiukynas (2010, 2011); Mierauskas (2010, 2012); Lukošaitis (2011); Geleževičius (2013); Stankevičius ir Simanavičienė (2016); Ambrasaitė (2016); Jankauskas, Rudzkiš ir Kanopka (2014); Kanopka (2015); Jankauskaitė (2017). Tačiau interesų grupių poveikis atsinaujinančios energetikos sektoriaus instituciniam reguliavimui iki šiol nėra tirtas. Siekiant plėsti šį mokslinį lauką disertacija ir skiriama šios konkrečios temos analizei. Trūksta ir teorinių, ir praktinių įžvalgų bei metodų interesų grupių poveikiui vertinti skirtinguose viešojo valdymo proceso etapuose.

Užsienio šalių mokslininkai tyrė interesų grupių vaidmenį siekiant daryti poveikį, joms veikiant įvairiuose sektoriuose: aplinkosaugos (Rasmussen, 2012; Cheon ir Urpelainen, 2013; Marchiori, Dietz ir Tavoni, 2017), energetikos (Eichner ir Pethig, 2015; Kang, 2016; Baldwin, 2018; Kooij ir kt., 2018; Ilieva, Bremdal ir Puranik, 2019; Andreas, Burns ir Touza, 2018; Horváthová ir kt., 2019), ekonomikos (Dür ir Bièvre, 2007; Dür ir Mateo, 2014, 2016), interesų grupių poveikį institucinio reguliavimo formavimui (Jenkins ir Mulcahy, 2018; Dana ir Nadler, 2019; Hanegraaff, Vergauwen ir Beyers, 2019; Dellmuth ir kt., 2019), tačiau šie tyrimai nebuvo konkretūs šalių ir konkrečių interesų grupių analizės atvejai ir tenkinosi bendraisiais aspektais.

Prieš keletą dešimtmečių liberalizuojant energetikos sektorių ir plečiantis atsinaujinančių išteklių panaudojimui, atsirado naujų galimybių verslui dalyvauti energetikos sektoriaus veikloje (ypač atsinaujinančios energetikos srityje), o tai lėmė naujų interesų bei jiems atstovaujančių grupių susiformavimą (Sühlsen ir Hisschemöller, 2014; Strunz, Gawel ir Lehmann, 2016; Brulle, 2018; Tosun ir kt., 2015). Nemažai darbų parengta apie interesų grupių veiklą bei įtaką sprendimų priėmimui Europos Sąjungos institucijose (Bernhagen, Dür ir Marshall, 2015; Bunea ir Baumgartner, 2014; Greenwood, 2017; Fourinaies ir Hall, 2017; Dialer ir Richter, 2018), klimato kaitos suvaldymo sektoriuje (Lucas, 2018; Kettner ir Kletzan-Slamanig, 2018; Meng ir Rode, 2019).

Verta paminėti, kad užsienio autoriai tyrimus atlieka remdamiesi tiek interesų grupes apimančiomis teorijomis, tiek atlikdami empirinius tyrimus (dažniausiai ekspertinio interviu metodu), o lietuvių autoriai savo tiriamuosius darbus daugiausia grindžia teoriniais tyrimais. Todėl šioje disertacijoje atliekamas interesų grupių poveikio vertinimas ir jo rezultatų apdorojimas taikant metodologinius instrumentus remiantis žaidimų teorija ir jos teorinėmis atmainomis yra vienas pirmųjų išsamesnių interesų grupių veiklos poveikio instituciniam reguliavimui tyrimų šioje viešojo valdymo srityje, kuriančių pagrindą tolimesniems interesų grupių poveikio atsinaujinančios energetikos ir kitų viešojo valdymo sričių instituciniam reguliavimui tyrimams.

Temos reikšmingumas. Siekiant ištirti interesų grupių veiklos poveikio instituciniam reguliavimui aspektus energetikos sektoriuje, būtina išsiaiškinti interesų, kuriems atstovaujama politinėje arenoje, pobūdį (Binderkrantz, Christiansen ir Pedersen, 2015). Nustatyta, kad atsinaujinančios energetikos sektoriui atstovaujančios interesų grupės dalyvauja įvairiuose politinio proceso etapuose, pradedant politinės darbotvarkės sudarymu ir baigiant viešosios politikos įgyvendinimu (Bernhagen ir Trani, 2012). Todėl tam, kad būtų galima vertinti interesų grupių poveikį instituciniam

reguliavimui, pirmiausia būtina suprasti paties viešojo valdymo proceso sudedamąsias dalis bei įvertinti interesų grupių poveikį kiekviename šio proceso etape, nustatant, kur daugiau ar mažiau ji pasireiškia, taip pat pritaikyti teorinį viešojo valdymo proceso modelį Lietuvos atvejui interesų grupių poveikio kontekste (Akberdina, Korovin ir Ponomareva, 2019).

Interesų grupių poveikį instituciniam reguliavimui kaip „įtakos agentus“ tiria Karavas, Arvanitis ir Papadakis, (2017), o jų pritaikymą viešųjų gėrybių valdymo politikai Perolat ir kt. (2017). Šiame disertaciniame darbe siekiama nustatyti interesų grupių įtakos laukus taikant galios interesų tinklus (Ackermann ir Eden, 2020), pasinaudojant sistemų teorijos metodologija energetikos sektoriaus grupių interesų derinimui (SGAM) (Freeman, Wicks ir Parmar, 2004).

Temos problematika. Lietuvos viešojo valdymo sistema ne tik sudaro sąlygas interesų grupėms dalyvauti viešojo valdymo procese, bet ir įtraukia jas į šį procesą, pvz., kviečia į viešąsias konsultacijas. Šio sektoriaus interesų grupių atsiradimas siejamas su pastarųjų dviejų dešimtmečių energetikos sektoriaus valdymo pertvarkomis (Stasiukynas, 2010b) – palyginti su tradicinei energetikai atstovaujančiomis interesų grupėmis, šio sektoriaus grupės yra „jaunos“ viešojo valdymo dalyvės, todėl mokslui pirmiausia aktualu jas identifikuoti ir stebėti jų veiklos metodus bei poveikį AE sektoriaus instituciniam reguliavimui.

Interesų grupių veikla ir jų poveikis yra svarbūs tiek, kiek šios grupės savo interesams sugeba suteikti politinės galios, o tam, kad būtų įgyta galia, pirmiausia būtina patekti į politinę areną (Binderkrantz ir kt., 2015). Tyrime tai įvardijama kaip „galios“ kriterijus. Pasiekusios kitus, reikiamus vidinius viešojo valdymo dalyvius bei darydamos jiems poveikį, interesų grupės įgauna politinės svarbos ir, tikėtina, politinė jų galia ateityje tik stiprės (Eising, 2007).

Grupių interesų derinimo problema kyla iš natūralaus poreikio kontroliuoti proceso eigą ir gauti prognozuojamą rezultatą, kuris būtų suderintas su procesą įgalinančių veiksnių poveikiu. Veiksmų transformacija priimant pamatuotus sprendimus yra priskiriama vadybos mokslų sričiai ir apima organizacinių metodų taikymą praktikoje. Interesų grupių konsensuso siekiamybė gali būti išmatuota dalyvių įgalinimu veikti – mandato suteikimu.

Mokslinėje literatūroje akcentuojama, kad išmatuoti interesų grupių poveikį viešojo valdymo instituciniam reguliavimui sudėtinga, nes šios grupės gali veikti skirtingais kanalais, taip pat yra ir neoficialių poveikio darymo atvejų, kuriuos sunkiau identifikuoti (Dür, 2008a). Interesų grupės gali turėti poveikį viešojo valdymo rezultatams ne tik tiesiogiai ar netiesiogiai sąveikaudamos su institucijomis, bet ir veikdamos sprendimus priimančių asmenų atranką (Fordham ir McKeown, 2003), pavyzdžiui, išitraukdamos į rinkimų kampanijas (Dür, 2008b). Mokslui aktualu ir teoriškai, ir empiriškai išsiaiškinti, kokius metodus, siekdamos paveikti kitus viešojo valdymo dalyvius, taiko interesų grupės, kokiais kanalais jos dažniausiai veikia ir kurie jų yra daugiau ar mažiau veiksmingi, ir šią informaciją apibendrinti empirinėje dalyje.

Lietuvos moksliniuose tyrimuose nesiekama išgryninti ir apibrėžti, kokiais kanalais veikia interesų grupės ir kuo pasižymi jų veikla, taip pat nevertinamas jų poveikis

instituciniam reguliavimui ilgalaikės perspektyvos (trijų Lietuvos Respublikos Seimo kadencijų laikotarpio) kontekste. Lietuvos Respublikos Seimo komitetų dokumentai, siekiant išgryninti viešojo valdymo srityje veikiančias interesų grupes, interesus, jų veiklos galią, taip pat neanalizuojami.

Atkreiptinas dėmesys, kad AE sektorius teisiškai išskirtas ir reglamentuoti pradėtas palyginti neseniai (Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas priimtas 2011 m., o teisėkūros procesas, reglamentuojantis šio sektoriaus valdymą iki pagrindinio įstatymo (AEI įstatymas) priėmimo, prasidėjo 2008 m.), todėl pirmiausia aktualu tirti kaip tik šio laikotarpio teisinius dokumentus, juose ieškant interesų grupių veiklos požymių.

Mokslinio darbo problema. Analizuojant literatūrą įžvelgiama interesų grupių poveikio atsinaujinančios energetikos sektoriaus instituciniam reguliavimui vertinimo tyrimų stoka. Disertacijos mokslinį problemišumą apibūdina interesų grupių dalyvavimo viešojo valdymo procese aspektai:

1. Yra žinoma, kad tam tikros grupės veikia atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese, tačiau nėra aišku, kaip identifikuoti konkrečias dalyvaujančias interesų grupes ir kokiais kriterijais remiantis galima būtų nustatyti jų veiklos poveikį instituciniam reguliavimui.
2. Mokslinėje literatūroje nėra pateikta konkreti interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui vertinimo metodologija, o tai ir paskatino analizuoti įvairius moksle naudojamus metodus bei ieškoti jų derinio, kuris sudarytų sąlygas matuoti interesų grupių poveikį instituciniam reguliavimui pagal nustatytus vertinimo kriterijus.

Mokslinį problemišumą atspindi šie darbe keliami **klausimai**:

1. Kokie yra interesų grupių dalyvavimo viešojo valdymo procese modeliai ir principai siekiant daryti poveikį instituciniam reguliavimui?
2. Kokiais metodais galima įvertinti interesų grupių poveikį instituciniam reguliavimui?

Mokslinio darbo objektas – interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui analizė ir vertinimas.

Mokslinio darbo tikslas – išanalizuoti ir įvertinti interesų grupių poveikį Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus instituciniam reguliavimui bei pasiūlyti grupių interesų derinimo algoritmą.

Mokslinio darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti viešojo valdymo proceso ypatybes ir interesų grupių veiklos principus bei metodus siekiant daryti poveikį instituciniam reguliavimui.
2. Suformuoti interesų grupių poveikio viešojo valdymo institucijoms vertinimo metodologiją.
3. Ištirti interesų grupes ir jų poveikį atsinaujinančios energetikos sektoriaus instituciniam reguliavimui Lietuvoje 2008–2018 m.

4. Atliktus ekspertinį vertinimą įvertinti interesų grupių galią, poveikį bei veiklos bruožus viešojo valdymo procese.
5. Suformuoti teorinį karkasą (angl. *framework*) interesų grupių sąveikos su instituciniu reguliavimu mechanizmui modernizuoti.

Disertacijos teorinis reikšmingumas. Pagrįstas interesų grupių dalyvavimas viešojo valdymo procese ir išskirti jų veiklos metodai siekiant daryti poveikį instituciniam reguliavimui:

- Pateikiamas teorinis viešojo valdymo problemų formulavimo proceso modelis remiantis NATO „Agile C2 matrica“.
- Atsižvelgiant į mokslininkų pateiktą viešųjų gėrybių valdymo sistemą suformuotas teorinis energetikos sektoriaus valdymo modelis ir pritaikytas Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymo atvejui.
- Remiantis čia paminėtais teoriniais modeliais ir atliktų tyrimų rezultatais bei adaptavus Lietuvos mokslo tarybos projekto metodiką interesų grupės buvo su-skirstytos į kategorijas ir suklasifikuotos pagal funkcijas.

Moksliui reikšminga tai, kad suformuojama tyrimo metodologija, sudaranti sąlygas identifikuoti viešojo valdymo procese aktyviai dalyvaujančias interesų grupes siekiant nustatyti jų veiklos vertinimo kriterijus: teisinį suinteresuotumą ir galią bei įvertinti jų poveikį instituciniam atsinaujinančios energetikos sektoriaus reguliavimui.

Moksliniu požiūriu disertacija reikšminga ir tuo, kad remiantis suformuota interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui vertinimo metodika tyrimą galima plėtoti papildant naujais vertinimo kriterijus papildančiais šaltiniais, kuriuos atskleidė ekspertinio tyrimo rezultatai, taip tobulinant jų poveikio vertinimo sistemą Lietuvos AE energetikos sektoriuje ir tęsiant šios srities tyrimus.

Praktinis reikšmingumas. Atliktas ekspertinis vertinimas patvirtino teisinės bazės analizės metodo validumą ir suteikė tyrimui papildomos informacijos apie konkrečias interesų grupes, dalyvaujančias Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese, jų poveikį, veiklos principus ir metodus bei viešojo valdymo proceso ypatybes.

Pasitelkus ekspertų nuomones, nustatyti veiksmingiausi interesų grupių naudojami metodai siekiant daryti įtaką instituciniam reguliavimui ir iš to kylantys papildomi šaltiniai, kuriais remiantis būtų galima pildyti interesų grupių poveikio vertinimo metodiką.

Tyrimas prisideda prie mokslinių darbų, tiriančių interesų grupių poveikį viešojo valdymo procese, plėtojimo, tačiau jis taip pat gali būti ir praktiškai naudojamas viešojo valdymo institucijų siekiant vertinti interesų grupių veiklos poveikį atskiruose viešojo valdymo sektoriuose, pirmiausia tas grupes identifikuojant ir nustatant teisinį suinteresuotumą ir galią, bei naudojantis moderniais duomenų apdorojimo metodais interaktyviai vertinti jų poveikį instituciniam reguliavimui.

Siekiant plačiau įtraukti interesų grupes į viešojo valdymo procesą ir lanksčiai derinti jų interesus procesui yra pritaikomas problemų formulavimo modelis bei suformuojama poveikio vertinimo metodika ir pasiūlomas grupių interesų derinimo algo-

ritmas. Siekiant skaidrumo ir lankstumo interesų derinimo srityje viešojo valdymo institucijoms galima siūlyti įgyvendinti šį algoritmą.

Ginamieji teiginiai:

1. Interesų grupės sudaro mišrias koalicijas vystant atsinaujinančios energetikos sektorių ir vykdant viešųjų gėrybių pasidalijimą bei kryžminį finansavimą.
2. Interesų grupių poveikis naudojantis įtraukiają konkurencija (varžymusi) ir pasitelkiant interesų derinimo galią yra veiksmingas darant poveikį atsinaujinančios energetikos sektoriaus reguliavimui.

Mokslinio darbo metodai. Disertacijoje naudojami šie metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė atlikta naudojant sintezės, istorinio lyginamojo, aprašymo ir apibendrinimo metodus. Analizuojant interesų grupių sampratos įvairiapusiškumą ir siekiant išskirti svarbiausius jų veiklos aspektus bei nustatyti sąsajas su viešojo valdymo institucijomis bei renkantis teorines darbo priegas buvo kritiškai analizuojami užsienio ir Lietuvos mokslininkų darbai – knygos, disertacijos ir monografijos, straipsniai bei kitos publikacijos.
2. Pirminių šaltinių (dokumentų) analizė. Siekiant įvertinti interesų grupių poveikį viešojo valdymo institucijoms atlikta teisės aktų ir jų poveikio aplinkai analizė.
3. Ekspertinis interviu atliktas siekiant pagrįsti teisinės dokumentų analizės kaip tyrimo validumą bei atsakyti į papildomus klausimus, tokius kaip: kurios interesų grupės yra įtakingiausios šio sektoriaus viešojo valdymo procese, pagal kokius kriterijus galima būtų vertinti interesų grupių poveikį institucijoms, kokie yra interesų grupių veiklos įtakos metodai ir kanalai, kurie jų yra daugiau ar mažiau veiksmingi, taip pat buvo siekiama išryškinti viešojo valdymo proceso schemą atsinaujinančios energetikos sektoriaus srityje bei išgirsti rekomendacijas, kaip galima būtų didinti interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimo veiksmingumą.
4. Kokybinių duomenų analizė – empirinio tyrimo metu surinktų duomenų analizė atlikta remiantis turinio (angl. *content*) analizės metodu bei interpretatyvistiniu požiūriu. Siekiant kodifikuoti tiriamųjų duomenis pritaikyta vadybinio galios ir įtakos kvadranto matrica bei SPSS respondentų empirinių duomenų klasterizacijos metodas. Duomenims vizualizuoti pritaikytas „Power BI“.

Darbo apimtis ir struktūra. Disertacinis darbas susideda iš keturių dalių – teorinės, metodologinės-analitinės, tiriamosios ir diskusinės.

Teorinėje disertacinio darbo dalyje išanalizuotos interesų grupių poveikio instituciniam atsinaujinančios energetikos reguliavimui teorinės takoskyros. Šiam tikslui pasiekti 1.1 skyriuje pateikiama viešojo valdymo proceso dalyvių analizė, kuri susideda iš viešojo valdymo dalyvių teorinio klasifikavimo ir koncepcijų analizės. 1.2 skyriuje siekiama pateikti interesų grupių dalyvavimo viešajame AE valdymo procese pagrindimą. Pagrindimas apima tris etapus: interesų grupių tarpusavio sąveikos proceso modeliavimą, interesų grupių tipologizavimo prielaidų iškelimą ir interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui metodų išgryninimą aptariant teorinius metodus.

Remiantis 1.1–1.2 skyrių dalinėmis išvadomis teorinės darbo dalies skyriuje išanalizuojamas viešasis atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymas. Šiam tikslui pasiekti aptariama energetikos sektoriaus valdymo struktūra, įvertinama AE samprata energetikos sektoriaus kontekste, išanalizuojama AE sektoriaus institucinio reguliavimo raida Lietuvoje bei, remiantis 1.2 skyriaus išvadomis, apibrėžiamas interesų grupių vaidmuo atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese. Atsižvelgiant į 1.1–1.2 skyrių rezultatus, 1.4 skyriuje pateikiama disertaciniame darbe sukurtų interesų grupių tikslinės elgsenos viešajame sektoriuje vertinimo modelių sintezė. Sintzei pateikti, apibendrinant 1.1–1.3 skyrių rezultatus, atliekama mokslinių tyrimų analizė interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui vertinimo aspektu. Tai pat 1.4 skyriuje apibrėžiami suinteresuotųjų grupių interesų derinimo modeliavimo metmenys – pristatyti institucinio reguliavimo ir suinteresuotųjų grupių teorinių takoskyrų modeliai.

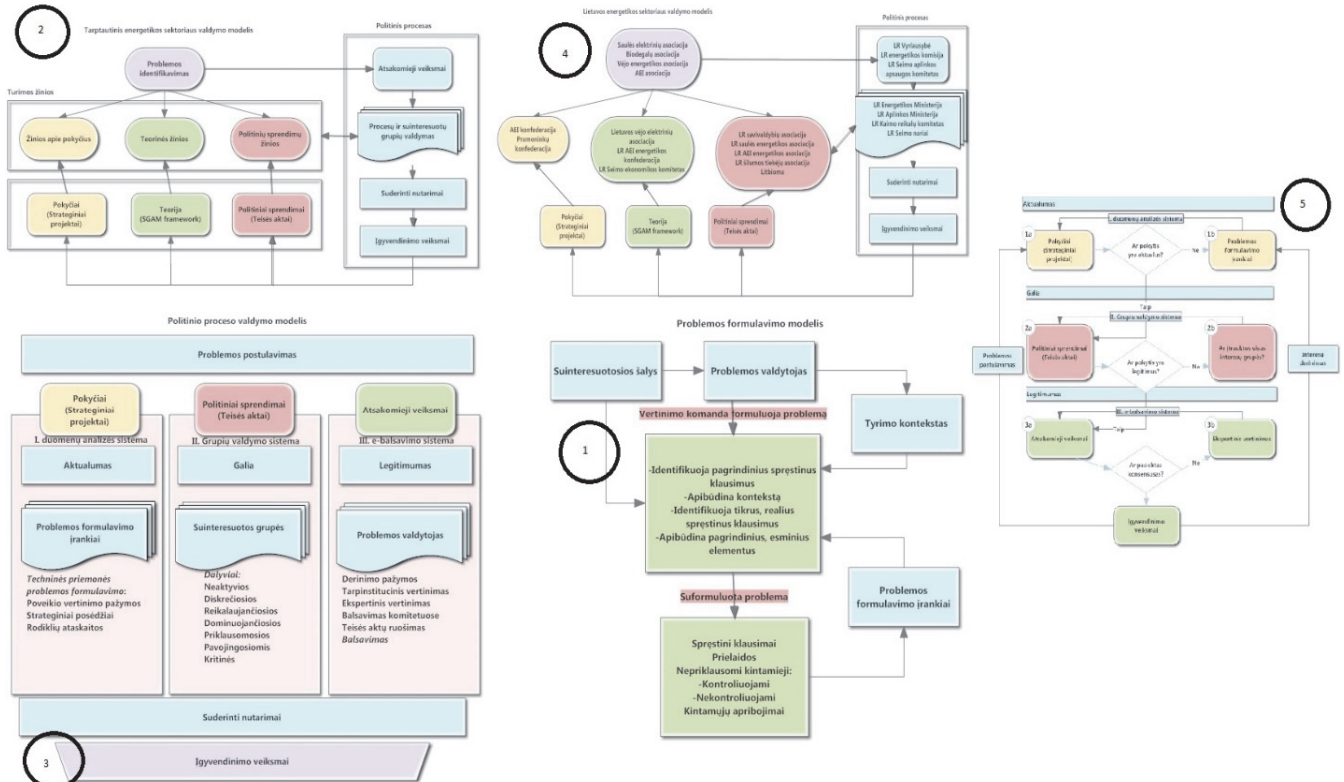
Metodologinėje-analitinėje disertacinio darbo dalyje, remiantis 1.4 skyriaus teoriniais modeliais, 2.1 skyriuje suformuluojamos tyrimo teorinės ir metodologinės prielaidos – sukuriamas tyrimo planas, suformuojamas metodologinis modelis, pateikiami tyrimo žingsniai. 2.2. skyriuje pateikiama tyrimo metodologija – atskleidžiami interesų derinimo mechanizmai, pristatomos bendruomeninės organizacijos, aptariamas problemos formulavimo procesas, identifikuojami aukcionų valdymo modeliai kaip energetikos sektoriaus poreikių reguliavimo mechanizmas, parenkamas galios ir interesų tinklo vertinimo mechanizmas. Remiantis 2.1 ir 2.2 skyrių rezultatais, 2.3 skyriuje pristatomi tyrimo atlikimo instrumentai ir priemonės – pateikiamas interesų grupių poveikio viešojo valdymo institucijoms vertinimo instrumento formavimas ir pagrindimas. Pagrindimą sudaro 3 dalys: empirinio tyrimo tikslo, uždavinių ir duomenų apdorojimo procedūros pristatymas, teisinės bazės analizės eiga ir ekspertinio interviu atlikimo tvarka.

Tiriamajoje disertacinio darbo dalyje, remiantis metodologinė darbo dalimi, siekiama atlikti interesų grupių poveikio atsinaujinančios energetikos sektoriaus instituciniam reguliavimui vertinimą Lietuvoje. Šiam tikslui pasiekti 3.1 skyriuje atliekamas kokybinio tyrimo Lietuvos Respublikos Seimo komitetų dokumentų analizės rezultatų aptarimas. Tai atlikus 3.2 skyriuje pateikiamas ekspertinio interviu rezultatų vertinimas. 3.3 skyriuje pasinaudojant statistinių rezultatų vertinimo instrumentais pateikiamas empirinių tyrimų rezultatų apibendrinimas.

Diskusinėje disertacinio darbo dalyje, remiantis 1.4 skyriuje sudarytų modelių įvertinimu, taikant 3.3 skyriuje pateiktus tyrimų rezultatų įvertinimus, siekiama pateikti siūlymus interesų grupių sąveikos su instituciniu atsinaujinančios energetikos sektoriumi proceso reguliavimui modernizuoti. Šiam tikslui pasiekti 4.1 skyriuje pateikiami grupių interesų derinimo ir stebėsenos proceso metmenys, jais remiantis 4.2 skyriuje analizuojamas reguliacinių sprendimų priėmimo mechanizmo įtvirtinimas Lietuvos energetikos sektoriuje, o tai atlikus 4.3 skyriuje aptariamas sukurtas skaitmeninis grupių interesų derinimo algoritmas.

Teorinė dalis:

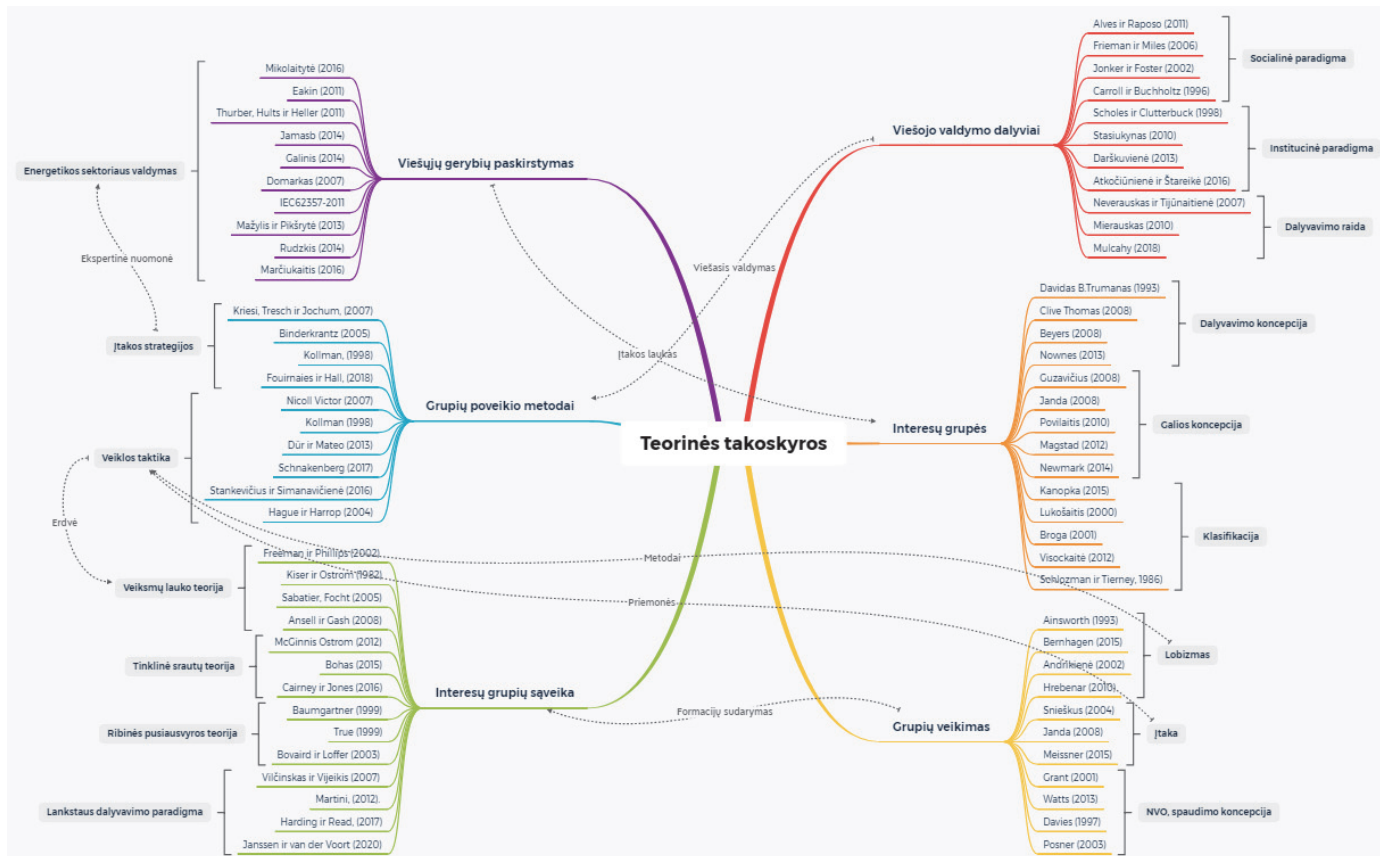

7 pav. Suinteresuotųjų grupių elgsenos modeliavimo eiga

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Vykdamas interesų grupių elgsenos analizę jų poveikio dinamika buvo vertinama pasitelkiant strateginę prizmę (1) – įvertinamas grupių veikimas ir grupių poveikio metodai. Tai atlikus, išanalizuotas viešųjų gėrybių paskirstymas – įvertintos įtakos strategijos klasifikuotos pagal grupių poveikio metodus (3) ir suformuotas tarptautinis energetikos sektoriaus valdymo modelis (2). Tai atlikus ir remiantis atliktu tyrimu, 2 ir 3 modeliais, diskusinėje darbo dalyje buvo pristatytas Lietuvos energetikos sektoriaus viešųjų gėrybių paskirstymo ir interesų grupių sąveikos modelis (4). Siekiant institucionalizuoti grupių poveikio metodus ir teisiškai sureguliuoti jų veiklos taktiką suformuotas grupių interesų derinimo algoritmas (5).

Teorinių koncepcijų ir mokslinių tyrimų sintezė, kuria buvo remtasi kuriant čia suminėtuosius modelius, pristatoma teorinių takoskyrų žemėlapyje.

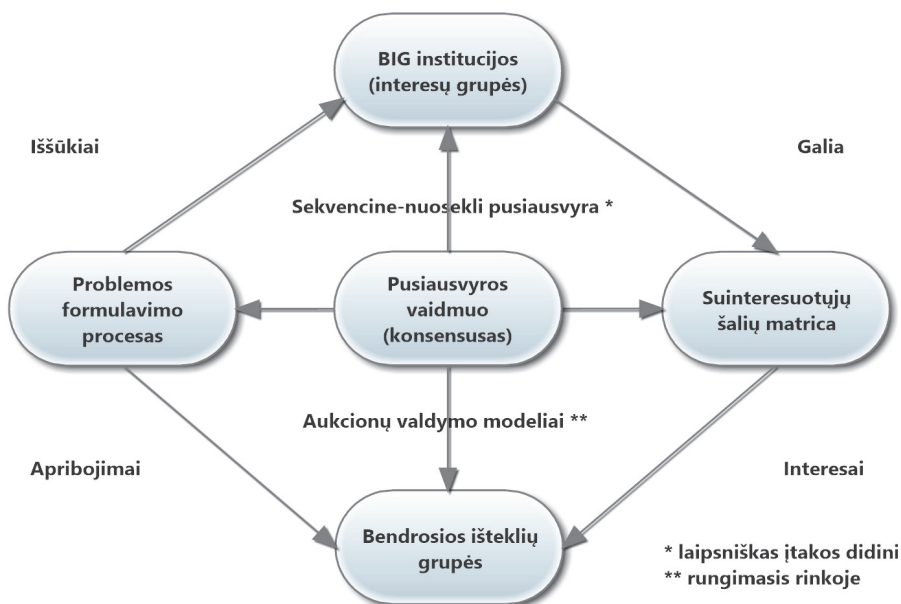

Tyrimo metodologija:

Tyrimo epistemologinis pagrindimas. Interesų grupės veikia socialinėje aplinkoje pagal teisės normas. Priklausomai nuo normų, interesų grupės priklauso tam tikrai socialinei grupei ir formai. Formos varijuoja atsižvelgiant į teisinę bazę ir interesų grupių veiklos lauką, pvz., verslo asociacija; viešojo valdymo institucija; nevyriausybine organizacija etc. Siekiant iširti interesų grupę reikia nustatyti jos tipą, elgseną, dalyvavimą – išsiaiškinti deklaruojamus tikslus. Interesų grupių poveikis yra vertinamas pagal tyrimu nustatytą galią ir teisinį suinteresuotumą.

Tyrimo ontologija. Tyrimui atlikti buvo nuspręsta taikyti ribinės pusiausvyros nustatymo modelį tarp interesų grupių. Tam tikslui pasiekti atsižvelgiant į žaidimų teorijos paradigmą buvo suformuotas galios ir interesų tinklo balansavimo rombas, kuris pasitarnauja kaip teorinis epistemologinis modelis interesų grupių veiklos poveikio atsinaujinančios energetikos institucijoms vertinimui.

Galios ir interesų tinklo balansavimas

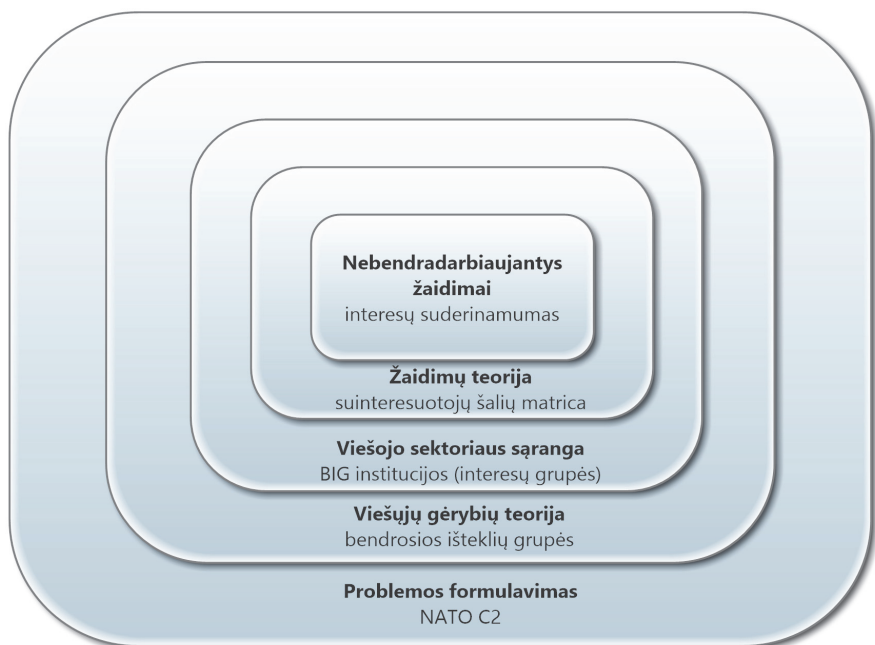

8 pav. Galios ir interesų tinklo balansavimo mechanizmas

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis teorinių takoskyrų schema

Suformuotas ontologinis modelis konceptualiai atskleidžia, kaip vyksta interesų grupių sąveika su viešojo valdymo proceso dalyviais (institucijomis, NVO). Formuluoiant problemas susiduriama su iššūkiais (projektai ir jų derinimas) ir apribojimais (išteklių baigtinis skaičius). Apribojimai priklauso nuo išteklių kiekio (bendrosios išteklių grupės) ir jų valdymo siekiant paskirstyti interesų grupėms (interesai). Iššūkiai (projektai) priklauso nuo BIG institucijų (institucionalizuotų interesų grupių) galios. Suinteresuotųjų šalių matrica (veikimo aplinka) atspindi galios ir teisinio suinteresuotumo sąveiką bei interesų grupių pasiskirstymą. Keturios dedamosios – projektų derinimas, išteklių valdymas, institucionalizuotos interesų grupės ir veikimo aplinka – suderinamos tarpusavyje priimant sprendimus. Sprendimo priėmimui apibrėžti taikomas pusiausvyros modelis, siekiant sureguliuoti atstovavimą tarp interesų grupių (konsensuso siekis). Sprendimo priėmimui struktūrizuoti pasirinktas žaidimų teorijos pusiausvyros modelis, o galiai subalansuoti tarp BIG institucijų sekvencinė nuosekli pusiausvyra – kalinio dilemos pritaikymo atvejis. Interesams atstovauti vykdomas išteklių skirstymą – aukcionų valdymo modelis.

Teoriniai tyrimo rėmai:

9 pav. Teoriniai tyrimo rėmai

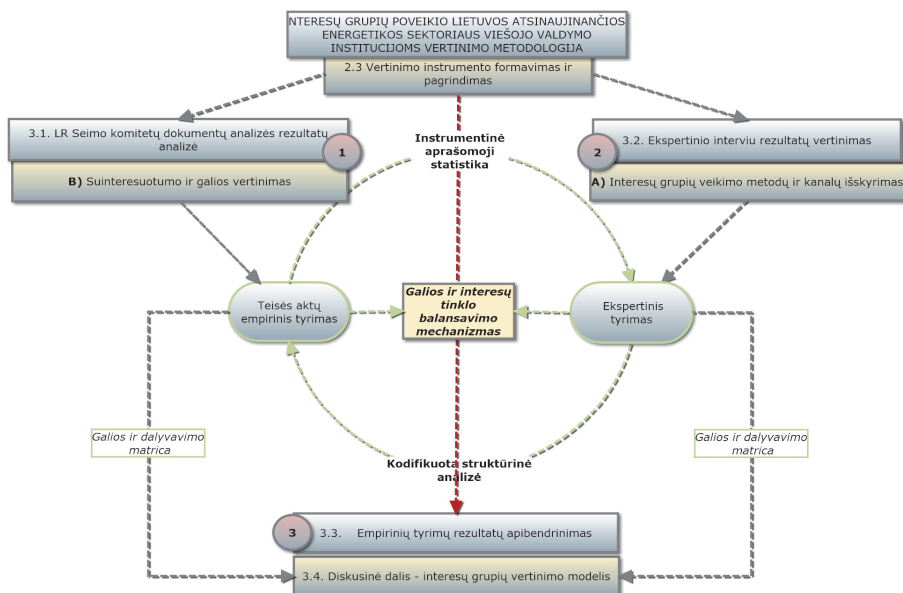
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Tyrimo strategija. Planuojama vykdyti rekurencinį tyrimą – iš ekspertinio interviu ir teisės aktų empirinio tyrimo gauti išvalgas apie interesų grupių veikimą ir juos apibendrinti. Interesų grupių veikla pasireiškia per jų veikimo galią ir teisinį suinteresuotumą – galios ir dalyvavimo indekso santykis parodo grupių įtrauktį (matricą) į sprendimų formulavimo procesą.

$$\text{Įtrauktis (interesų derinimas)} = \frac{\text{Veikimo galia (interesų derinimo rezultatyvumas)}}{\text{Dalyvavimas (teisinis suinteresuotumas)}}$$

Veikimo galia (veiklos poveikis) matuojama interesų derinimo rezultatyvumu, o dalyvavimas – teisiniu suinteresuotumu.

Tyrimo metodika. Gauti tyrimo rezultatai pirmame etape klasifikuojami, tam tikslui pritaikoma kodifikuota struktūrinė analizė. Gavus informaciją apie interesų grupių grupavimą interesų grupės reitinguojamos. Reitingavimas atliekamas su SPPS įrankiu ir skaitinių matricų klasifikavimo programa („Beyec“). Interesų grupių klasifikavimo ir reitingavimo rezultatai leidžia atlikti interesų grupių poveikio vertinimą pagal įtraukties indeksą. Interesų grupių poveikio vertinimo pagrindu diskusinėje dalyje pristatomas grupių interesų derinimo algoritmas.

10 pav. Tyrimo metodika
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Tyrimo instrumentai:

1. Identifikavus interesų grupių tipus ir elgsenos mechanizmus suformuojamas koncepcinis modelis, sujungiantis grupių galią ir dalyvavimą.
2. Pasitelkus modelį planuojama vertinti interesų grupių įtrauktį siekiant atlikti interesų grupių, dalyvaujančių energetikos sektoriuje, reitingavimą.
3. Modelio rezultatams atskleisti panaudojama įtraukties formulė, kurią pasitelkus kodifikuojami tyrimo rezultatai.
4. Kodifikuoti empirinio ir ekspertinio tyrimo rezultatai klasterizuojami pagal dvi dimensijas – galią ir dalyvavimą.
5. Tyrimo rezultatams atspindėti panaudojama parinkta Edeno ir Ackermanno matrica bei SPSS klasterizacijos diagrama, *random forest* algoritmas.
6. Galios balansavimo simuliacijai atlikti pritaikomas žaidimų teorijos įrankis – *gambit* programinė įranga.

Tyrimo žingsniai:

1. Pasirenkama ribinės pusiausvyros koncepcija.
Atsižvelgiant į žaidimų teorijos principus, remiantis *chainstore* paradoksu, parenkama tyrimo strategija.
2. Suformuojamas rombas ribinei pusiausvyrai tarp suinteresuotųjų grupių vertinti.
Atsižvelgiant į literatūros analizės teorinį modelį parenkamas pasirinkimo dispozicijos instrumentas, t. y. sudaroma ontologinių sąsajų schema – galios ir interesų tinklo balansavimo mechanizmas.
3. Suformuluojama įtraukties formulė.
Nustačius galios ir balansavimo mechanizmo elementus, nutarta įvertinti jo balansuojamus komponentus – veikimo galią ir teisinį suinteresuotumą siekiant nustatyti įtraukties koeficientą.
4. Parenkama galios ir teisinio suinteresuotumo matrica.
Atsižvelgiant į teisinės bazės analizės tyrimo metu gautus duomenis parinkta Edeno ir Ackermanno matrica, naudojanti du kriterijus – galios ir interesų. Pagal šiuos kriterijus dalyviai pasiskirsto į keturis kvadrantus: valdytojų, stebėtojų, informuotų ir patenkintų.
5. Pateikiamas empirinio tyrimo planas.
Suformuluotas ontologinis modelis siekiant įvertinti interesų grupių poveikį viešojo valdymo institucijoms, paaiškinama tyrimo strategija ir pateikiama tyrimo metodika.
6. Parenkami kiekybinio tyrimo instrumentai teisinės bazės analizei.
Teisės aktų duomenys susisteminti remiantis dviem kriterijais – galios ir teisiniu suinteresuotumu, t. y. nustatyta dalyvių galia ir suinteresuotumas bei panaudojant programinį įrankį *gambit* nustatomas žaidimas tarp jų.
7. Sudaromas kokybinio tyrimo scenarijus ekspertiniam interviu.
Sudarytas klausimynas, apimantis aktualius klausimus, tokius kaip interesų grupių galia; interesų grupių raiškos šaltiniai; interesų grupių veiklos metodai; interesų grupių veiklos kanalai; viešojo valdymo proceso sudėtinės dalys; rekomendacijos viešojo valdymo dalyvių ir institucijų sąveikai tobulinti.

8. Atliekama teisinės bazės analizė.

Išryškinamos aktyviai atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese veikiančios interesų grupės ir suskirstomos į kategorijas; gaunamos nustatytų kriterijų – galios ir suinteresuotumo – reikšmės ir jos pateikiamos lentelėse.

9. Interpretuojami kiekybinio tyrimo rezultatai.

Tyrimo rezultatai pateikiami lentelėse ir aptariami, antru etapu pritaikomas *gambit* programinis įrankis siekiant nustatyti viešojo valdymo dalyvių veiklos rezultatus pagal išskeltus interesus.

10. Atliekamas ekspertinis interviu.

Apklausti ekspertai pagal kokybinio tyrimo scenarijų klausimyną.

11. Klasterizuojami ekspertinio interviu rezultatai pagal tyrimo matricą.

Respondentų rezultatai sugrupuojami pagal parinktą Edeno ir Ackermanno matricą, įvertinamas galios ir interesų santykis taikant klasterizacijos metodą.

12. Grupuojami ekspertinio interviu rezultatai su *Power BI* pagal galią ir interesus.

Palyginami respondentų nurodyti galios ir dalyvavimo koeficientai pagal vertinamas institucijas.

13. Interpretuojami ekspertinio tyrimo interviu rezultatai su SPSS.

Pasitelkus koreliacinę matricą nustatomi vertinamų organizacijų įtraukties lygio panašumai ir skirtumai. Taip identifikuojami galios pasiskirtymo skirtumai pagal dalyvių tarpusavio ryšius.

14. Apibendrinami ekspertinio ir kiekybinio tyrimų rezultatai.

Ekspertinio ir empirinio teisės aktų tyrimo rezultatai įvertinami reitinguojant interesų grupes pagal galią. Kitame etape rezultatai yra kodifikuojami skalėje nuo 1 iki 10 ir atvaizduojami pagal parinktą Edeno ir Ackermanno matricą įvertinant galios ir įtraukties santykį.

Tiriamoji dalis:

Lietuvos Respublikos Seimo komitetų dokumentų analizės rezultatų vertinimas:

Pirmajame šios tyrimo dalies etape, siekiant išsiaiškinti interesų grupių poveikį AE sektoriaus instituciniam valdymui, atlikta Lietuvos Respublikos Seimo komitetų ir komisijų posėdžių 2008–2018 m. laikotarpiu analizė ir išskirti posėdžiai, kuriuose svarstyti AE sektoriui aktualūs klausimai. Posėdžių dokumentuose išryškinti kviesti asmenys, išskirti aktyviai teikusieji siūlymus įstatymų projektams, taip nustatant AE sektoriuje aktyviai veikiančias suinteresuotąsias interesų grupes.

13 lentelėje pateikiama Seime 2008–2018 m. kadencijose svarstyti AE sektoriaus instituciniam reguliavimui aktualių projektų suvestinė.

13 lentelė. Lietuvos Respublikos Seimo aplinkos apsaugos komitete 2008–2018 m. svarstyti projektai, aktualūs AE sektoriaus instituciniam reguliavimui

SEIMO KADENCIJA			
2016–2020 m.	2012–2016 m.		2008–2012 m.
XIIP-4600	XIIP-204	XIIP-1674	XIP-1749
XIIP-4444	XIIP-205	XIIP-2676	XIP-4037
XIIIP-511	XIIP-483	XIIP-2558	XIP-4330
XIIIP-1777	XIIP-773	XIIP-3768	
XIIIP-2034	XIIP-774	XIIP-3831	
XIIIP-2163	XIIP-1173	XIIP-2347	
XIIIP-2370	XIIP-1244	XIIP-1173	
XIIIP-2653	XIIP-1245	XIIP-4444	
XIIIP-2918	XIIP-1175	XIIP-2958	
XIIIP-2984	XIIP-1510	XIIP-4600	
	XIIP-1674		
	XIIP-1896		
	XIIP-2168		

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Apibendrinant šiuos rezultatus matyti, kad 2008–2012 m. kadencijoje Seimo aplinkos apsaugos komitete buvo svarstomi tik trys projektai. Antroje kadencijoje svarstyta daugiausia šios srities projektų, o 2016–2020 m. taip pat nustatyta gana gausus svarstytų projektų skaičius. Daroma prielaida, kad pirmoje kadencijoje buvo formuojamas pagrindinis AE sektorių reguliuojantis teisės aktas – AEI įstatymas, kuris įsigaliojo 2011 m. gegužę, todėl interesų grupės intensyviau dirbo prie pagrindinio įstatymo kūrimo kituose jų įtakos kanaluose, tokiuose kaip Energetikos ministerija, kuri buvo atsakinga už šio teisės akto kūrimą ir derinimą su interesų grupėmis. Tam buvo skiriamas pagrindinis dėmesys, todėl iš Seimo Aplinkos apsaugos komiteto, kuriame dažniausiai įstatymai juos sukūrus yra tobulinami, derinami su suinteresuotaisiais asmenimis Lietuvos Respublikos energetikos ministerijoje, protokolų matyti, kad projekto versijų yra nedaug.

Taigi, tik 2012 m., kai AE sektoriaus plėtra įsibėgėjo ir išryškėjo pirmieji teisinio reguliavimo trūkumai, interesų grupės pradėjo teikti įstatymo pakeitimo projektus ir siūlymus, ir tai turėjo įtakos siūlymų gausai. 2012–2016 m. kadencijoje Seimo Aplinkos apsaugos komitetas gavo daug įstatymo pakeitimo projektų iš įvairių viešojo valdymo institucijoms atstovaujančių interesų grupių. Šios kadencijos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas svarstė daugiausia šio įstatymo pakeitimo projektų – tai siejama su pagrindinio AE sektorių reguliuojančio įstatymo trūkumais. 2016–2020 m. kadencijoje pagal Nacionalinę energetikos strategiją jau buvo formuojamas naujas AE sektoriaus plėtros modelis laikotarpiui nuo 2020 m. iki 2030 m., todėl pakeitimo projektų taip pat buvo nemažai.

Keletas įstatymo pakeitimo projektų teikti ypatingos skubos tvarka ir, nederinus su interesų grupėmis, šie pakeitimai buvo priimti bei įgyvendinti. Įstatymai ypatingos skubos tvarka turi išimtį dėl derinimo su suinteresuotaisiais asmenimis, ir tai yra vienas pirmųjų trūkumų viešojo valdymo problemų formulavimo modelyje Lietuvoje. Vienas jų teiktas Seimo nario iniciatyva ir akivaizdžiai atstovavo verslo įmonių grupės interesams, tačiau tai nėra šio tyrimo laukas. Šis siūlomas įstatymo pakeitimas galėtų būti pagrindas kitokio pobūdžio tyrimams apie interesų grupių poveikį AE sektoriaus instituciniam reguliavimui ir interesų grupių tarpusavio kovai aptarti, taip pat galėtų pasitarnauti kaip aspektas, kuriuo remiantis galima analizuoti viešojo valdymo proceso problematiką, tačiau, kaip sakyta, jis nepatenka į šio darbo lauką.

Antrajame tyrimo etape, remiantis teorinėje dalyje pristatyta tipologizavimo prielaida ir pirmo tyrimo etapo rezultatais, identifikuotos interesų grupės buvo sugrupuotos pagal kategorijas, adaptavus jas prie AE sektoriaus institucinio reguliavimo procese dalyvaujančių interesų grupių, ir sudaryta lentelė (žr. 14 lentelę).

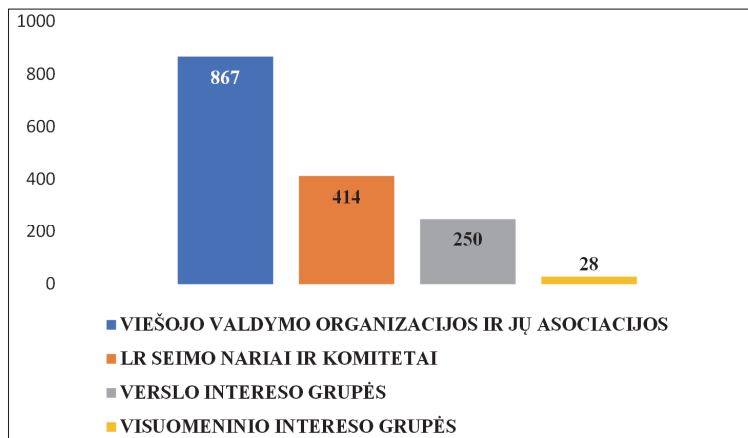
14 lentelė. *Interesų grupių, aktyviai dalyvaujančių AE sektoriaus institucinio reguliavimo procese, kategorijos*

Verslo intereso grupės			Viešojo valdymo organizacijos ir jų asociacijos		Visuomeninio intereso grupės	Lietuvos Respublikos Seimo nariai ir komitetai
Sektorinė asociacija	Skėtinė asociacija	Kitos verslo organizacijos ir jų asociacijos	Viešojo administravimo įstaigos ir jų asociacijos	Kitos viešojo sektoriaus organizacijos ir jų asociacijos	Aplinkosauginės grupės	
Nacionalinė akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacija Lietuvos vėjo elektrinių asociacija Biodegalų asociacija Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija Elektronikos platintojų asociacija Lietuvos naftos produktų prekybos įmonių asociacija Lietuviškų degalinių sąjunga Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmai Lietuvos kaulių augintojų asociacija Lietuvos autovers-lininkų asociacija Lietuvos saulės energetikos asociacija Fotoelektros technologijų ir verslo asociacija Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos asociacija Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija Lietuvos elektros energijos gamintojų asociacija	Lietuvos verslo konfederacija ICC Lietuva Lietuvos verslo darbdavių konfederacija Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos konfederacija	Advokatų kontora „Borenius / Švirinas ir partneriai“ UAB GECCO investicijos AB „ORLEN Lietuva“ AB LITGRID AB LESTO Akcinė bendrovė „Šiaulių energija“ VšĮ Lietuvos laisvosios rinkos institutas	Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba Lietuvos Respublikos Vyriausybė Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Lietuvos Respublikos energetikos ministerija Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija Lietuvos savivaldybių asociacija	Lietuvos energetikos institutas Valstybinė lietuvių kalbos komisija Lietuvos smulkią ir vidutinio verslo taryba	Lietuvos upių gelbėjimo aljansas „Mėlynasis vingis“ Koalicija „Švari Baltija“	Seimo kanceliarijos Teisės departamentas Seimo Aplinkos apsaugos komitetas Energetikos komisija Ekonomikos komitetas Seimo nariai Socialinių reikalų ir darbo komitetas Kaimo reikalų komitetas Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetas Biudžeto ir finansų komitetas

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo projekto „Partijų ir interesų grupių sąveika: pobūdis, priežastys, pasekmės“ (2015) parengtą metodologiją

Sugrupavus interesų grupes paaiškėjo, kad savo gausa išsiskyrė verslo interesų grupės; viešojo valdymo organizacijos taip pat pasižymėjo veikėjų gausa, Seimo nariai ir komitetai savo narių skaičiumi nusileido pirmųjų dviejų kategorijų atstovams, o visuomeninio intereso grupių identifiukuota tik keletas.

Trečiuoju etapu buvo nustatytos AE sektoriaus viešojo valdymo procese veikiančios labiausiai suinteresuotos interesų grupės pagal įstatymų projektams teiktų siūlymų skaičių (teisinį suinteresuotumą) (žr. 14 pav.):

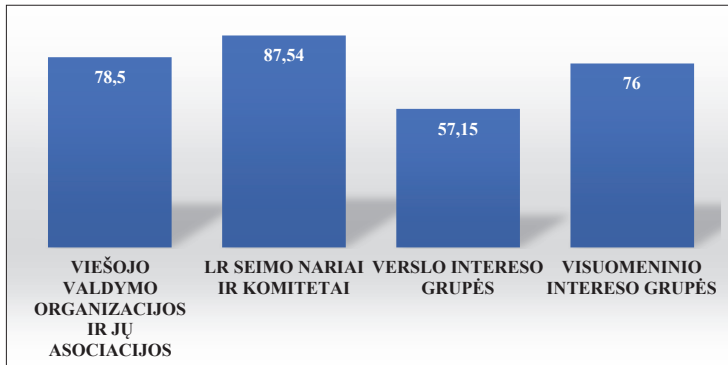

14 pav. *Interesų grupių teisinis suinteresuotumas Seimo Aplinkos apsaugos komiteto svarstymuose 2008–2018 m.*

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Kaip matome iš 14 pav. pateiktų duomenų, labiausiai suinteresuotos interesų grupės analizuojamu laikotarpiu buvo viešojo valdymo organizacijos ir jų asociacijos, pateikusios 867 siūlymus, ir Seimo nariai bei komitetai, pateikę 414 siūlymų. Mažiausiai analizuojamu laikotarpiu pasiūlymų teikė visuomeninio intereso grupės (28 siūlymai), taigi, jos buvo mažiausiai suinteresuotos, o verslo intereso grupės (250 siūlymų) gana suinteresuotai veikė AE sektoriaus institucinio reguliavimo procese.

Paskutiniame tyrimo etape buvo įvertinta AE sektoriaus institucinio reguliavimo procese veikiančių interesų grupių galia ir pateikta jos procentinė išraiška (žr. 15 pav.):

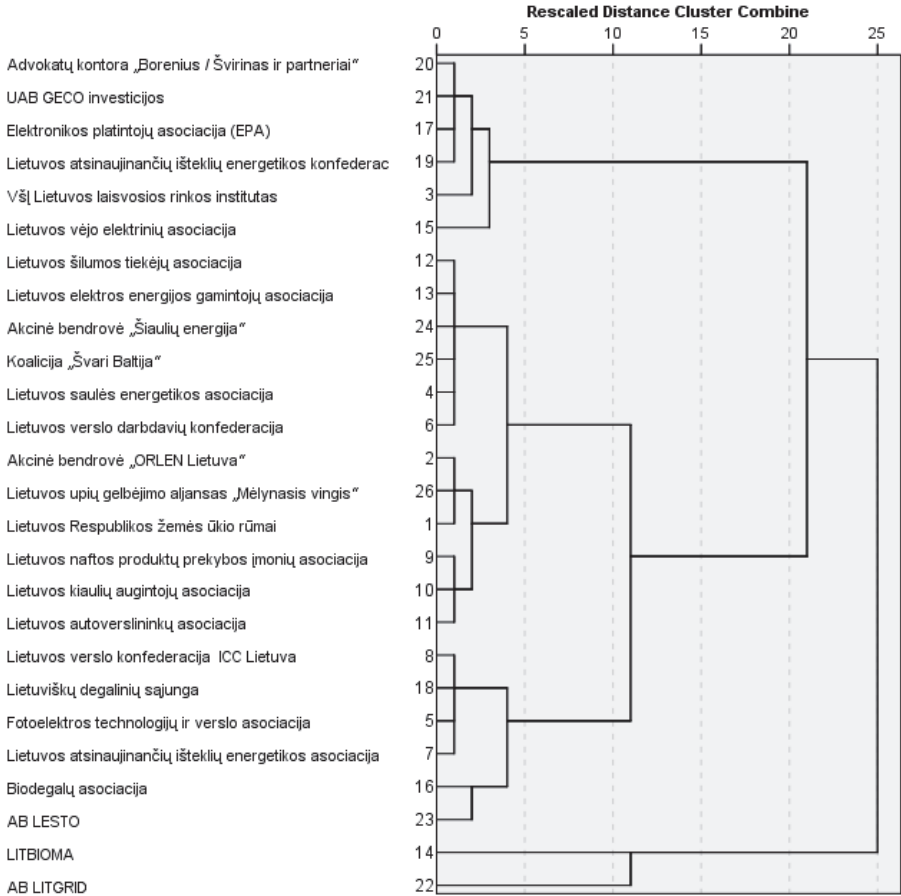

15 pav. *Interesų grupių galios pasiskirstymas (procentinis vidurkis pagal teiktų siūlymų įstatymo pakeitimo projektams ir komiteto atsižvelgimo į juos santykį)*

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Iš 15 paveikslo matyti, kad galingiausios interesų grupės buvo Seimo nariai ir komitetai – pritarimo sulaukė 87,54 proc. jų teiktų siūlymų. Viešojo valdymo organizacijų ir jų asociacijų, įvertintų kaip labiausiai suinteresuotų interesų grupių, galia buvo ne tokia stipri kaip Seimo narių ir komitetų – pritarta 78,5 proc. jų siūlymų. O mažiausiai suinteresuotos visuomeninio intereso grupės pagal galią atsidūrė trečioje pozicijoje – pritarimo sulaukė 76 proc. jų teiktų pasiūlymų. Verslo intereso grupių galia buvo mažiausia – 57,15 proc. Taip pat sudaryta detali pavienių interesų grupių statistinė lentelė. Ji pateikta priede Nr. 1.

Dendrogram using Average Linkage ...

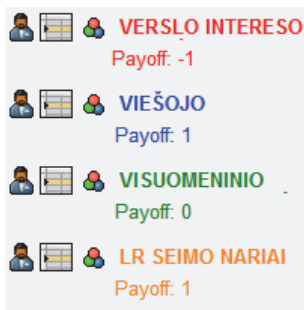
16 pav. Galios ir suinteresuotumo pasiskirstymas tarp verslo subjektų

Šaltinis: sudaryta autoriaus taikant SPSS programinės įrangos paketą

Čia pateiktoje dendrogramoje atsispindi teisinio suinteresuotumo ir galios pasiskirstymas tarp verslo subjektų. Diagramai sudaryti pasitelkti suinteresuotumo ir galios rodikliai, jie transformuoti pritaikant klasterizacijos metodą, tada išgauta interesų grupių tarpusavio sąveika ir daromas poveikis. Dendrograma sudaryta panaudojus SPSS 22 programinį paketą, pasirinkus klasifikavimo algoritmą ir hierarchinio klasterio sudarymą. Vertikali ašis žymi verslo interesų grupes, sugrupuotas pagal panašumus, o horizontali grafiko ašis – atstumus tarp klasterių – ku didesnis atstumas tarp klasterių, tuo didesnis yra interesų grupės poveikis.

Trečiame tyrimo etape, įvertinus interesų grupių galią ir suinteresuotumą Seimo

Aplinkos apsaugos komitete, pagal 11 ir 12 pav. rezultatus, naudojantis programiniu įrankiu *gambit*, įvertintas interesų grupių veiksmų rezultatas atsižvelgiant į iškeltus interesus. 13 pav. interesų grupių kategorijos pavaizduotos skirtingomis spalvomis, 14 pav. jos perteikia interesų grupių kategorijas dalyvaujant žaidime.

17 pav. Interesų grupių pasiskirstymas pagal pasiektus tikslus

Šaltinis: sudaryta autoriaus naudojantis gambit programa

Kaip matome, dominuoja viešojo valdymo institucijų ir jų asociacijų bei Seimo narių ir komitetų interesų grupių kategorijos. Visuomeninio intereso grupės išliko neutralios, o verslo intereso grupės pralaimi. Šita situacija detaliau pateikta 18 pav.

			1				2			
~~1~~	1	1	~~1~~	-1	1	0	~~1~~	1	1	-1
2	1	1	0	1	0	0	-1	0	1	1
~~3~~	1	1	~~1~~	1	1	-1	~~1~~	0	-1	1
~~4~~	1	1	~~0~~	0	1	1	~~1~~	1	2	2

18 pav. Interesų grupių pasiskirstymas pagal poveikį priimant sprendimus

Šaltinis: sudaryta autoriaus naudojantis gambit programa

Žaidimas su ribine pusiausvyra ieškant konsensuso tarp dalyvių buvo sudarytas iš keturių dalyvių. Žaidimas apėmė tris kadencijas, jame dalyvavo keturios interesų grupės – verslo intereso grupės, viešojo valdymo institucijos, Seimo nariai ir komitetai, visuomeninio intereso grupės (14 pav.). Pirmame stulpelyje vyrauja žaidimas pagal interesų grupių teisinį suinteresuotumą, antrame – pagal galią. Iš taikomo modelio rezultatų galima matyti, kad verslo sektorius 3 : 1 santykiu patyrė pralaimėjimą (interesai netinkamai atstovaujami). Tik vienu atveju, kai verslas prarado galią, buvo pasiektas konsensusas (0(-1)). Viešojo valdymo institucijos ir jų asociacijos santykiu 3 : 1 etapuose dominavo ir vienintelės žaidimo pabaigoje pasiekė besąlygišką laimėjimą.

Ekspertinio interviu apklausos rezultatai:

Kalbant apie **galingiausias** interesų grupes, Lietuvos Respublikos Seimo komitetų dokumentų analizės metu kaip aktyviausias ir galingiausias grupės pirmiausia išryškėjo viešojo valdymo institucijų bei Seimo narių ir Seimo komitetų subjektai. Jos yra galingesnės už verslo intereso grupių kategoriją, nes yra įgalintos valdyti šį sektorių, todėl keliama prielaida, kad į jų nuomonę labiau atsižvelgiama. Tyrėjas, apibendrinęs abu tyrimus ir juos interpretuodamas, pateikia kiekybiškai pagal poveikį nesuskirstytą, bet eilės tvarka pagal rezultatus einantį įtakingiausiųjų interesų grupių sąrašą ir sugrupuoja jas į kategorijas. Šie apibendrinti rezultatai, iš kurių išryškėja įtakingiausias grupės, tipai, įtaka pagal kategorijas, įtakos kanalai, interesų grupių raiškos kriterijai ir naudojamos taktikos, pateikiami 20 lentelėje.

Lietuvos Respublikos viešojo valdymo institucijos ir jų asociacijos: Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos energetikos ministerija, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Lietuvos Respublikos savivaldybių asociacija.

Lietuvos Respublikos Seimo nariai ir jų komitetai: Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas, Lietuvos Respublikos Seimo Energetikos komisija, Lietuvos Respublikos Seimo Kaimo reikalų komitetas, Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komitetas, Lietuvos Respublikos Seimo Biudžeto ir finansų komitetas.

Visuomeninio intereso grupės: koalicija „Švari Baltija“, upių gelbėjimo aljansas „Mėlynasis vingis“, visuomeninė gamtos apsaugos asociacija „Lašišos diena“.

Lietuvos Respublikos verslo intereso grupės: „Litbioma“, Saulės energetikos asociacija, Atsinaujinančių energetikos išteklių konfederacija, Pramonininkų konfederacija, Vėjo energetikos asociacija, Vėjo elektrinių asociacija, Atsinaujinančios energetikos išteklių asociacija, Šilumos tiekėjų asociacija, Biodegalų asociacija.

Ekspertinio interviu metu respondentai daugiausia minėjo verslo intereso grupes, nes dažnas jų buvo viešojo valdymo institucijų ir jų asociacijų atstovas, o jie dažnai susiduria kaip tik su verslo intereso grupių spaudimu. Taip pat atsakymus teikė ir verslo interesų grupių atstovai, jie labiau minėjo savo atstovaujamo sektoriaus interesų grupes. Kiek kitokį vaizdą atskleidė teisinių Seimo komitetų dokumentų analizė, t. y. didesnė galia matyti Seimo komitetuose ir tarp Seimo narių bei viešojo valdymo institucijose ir jų asociacijose, o verslo interesų grupės liko kaip mažiausią galią turinčios grupės.

Išanalizavus teisinius dokumentus ir pagal teorinius tipus sugrupavus interesų grupes, paaiškėjo, kad AE sektoriaus viešojo valdymo procese daugiausia dalyvavo verslo interesų grupės, mažiausiai – visuomeninio intereso grupės. Taip pat gausu subjektų tarp Lietuvos Respublikos Seimo narių ir Seimo komitetų bei viešojo valdymo institucijų ir jų asociacijų kategorijose. Ekspertai dažniausiai mini verslo interesų grupes kaip labiausiai suinteresuotas, o tai patvirtina teisinės bazės analizės duomenis, bet apibendrinant rezultatus jų teisinis suinteresuotumas nelėmė didelės galios. Kitos dvi gausios kategorijos yra pavieniai Seimo nariai ir komiteto pirmininkas bei viešojo valdymo organizacijos. Taip pat buvo pažymėtos visuomeninio intereso grupės, bet jos pasižymėjo menka dalyvių gausa.

Ekspertai pateikė **kriterijus**, kuriais, jų nuomone, reikėtų **vertinti interesų grupių galią** AE viešojo valdymo srityje – tai ministerijose vykstančio teisėkūros proceso

metu teiktų siūlymų skaičius, Vyriausybės lygmens teisėkūros procesas ir dalyvavimas Lietuvos Respublikos Seimo komitetuose (remiantis posėdžių protokolais). Kaip tik čia, ekspertų vertinimu, ryškiausiai atsispindi interesų grupių raiška. Tai tiesiogiai koreliuoja su teisinės bazės analizės tyrimo pagrįstumu, nes jos metu buvo nagrinėti Seimo komitetų dokumentai. Papildomai buvo paminėtos kitos raiškos vietos, tokios kaip dalyvavimas konferencijose ir raiška žiniasklaidoje, lobistų deklaracijos ir viešojo valdymo institucijų atstovų susitikimų su lobistais deklaracijos.

Ekspertų vertinimu, interesų grupėms siekiant savo tikslų, jos organizuoja susitikimus, diskusijas su ministerijomis, prieš tai problemą iškėlus žiniasklaidos priemonėmis – tai dažniausiai naudojama **interesų grupių taktika**. Be to, buvo minimi spaudimas rengti apskritojo stalo diskusijas ministerijose, raštai, laišakai ministerijoms, Vyriausybei, Seimo komitetams, Seimo pirmininkui, premjerui, prezidentui; skundai; tiesioginis poveikis Seimo nariams; viešosios nuomonės formavimas (savireklama, žiniasklaida).

Dažniausiais **kanalais, kuriais naudojasi interesų grupės**, vykdydamos savo lobistinę veiklą, ekspertų vertinimu, buvo Vyriausybė, ministerijos, pavieniai Seimo nariai ir Seimas (komitetai). Taip pat interesų grupės naudojasi žiniasklaida ir konferencijomis kaip lobistinės veiklos kanalais, bet tai nėra taip veiksminga. Kaip parodė anksčiau šiame tyrime atlikta teisinės bazės analizė, būtent Seimo komitetai yra vienas iš kanalų, kuriuose aktyviai veikia interesų grupės, tačiau tai yra galutinė stotelė, pradėjus nuo įtakos darymo ministerijose. Interesų grupėms veikiant Seimo komitetuose ir ministerijose lygiagrečiai, sujungti šiuos kanalus tampa dar veiksmingesniu būdu pasiekti tikslus.

Viešojo valdymo procesą ir jo sudėtinės dalis ekspertai įvardijo gana panašiai, pradėdami nuo ministerijų iniciatyvos ir svarstymų Seime, o baigdami galutiniu patvirtinimu Seime ir įgyvendinimu. Tik ekspertas Nr. 8 detalai įvardijo Seimo vidaus teisės aktų formulavimo procedūras, o Nr. 9 išsamiai pateikė ministerijų vidaus teisėkūros procedūras. Apibendrinant šio darbo teorines prielaidas ir praktines išvalgas, daroma išvada, kad didžiausią įtaką Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo procese dalyvaujančios interesų grupės daro viešosios politikos formavimo etape. Tai patvirtino tiek empirinio tyrimo metu atlikta teisinė dokumentų analizė, tiek ekspertinis interviu. Siekiant visapusiškesnių interesų grupių veiklos ir įtakos viešajame sektoriuje tyrimų rezultatų, šiame darbe suformuluota tyrimo metodika gali tapti pagrindu atliekant panašius tyrimus kituose sektoriuose.

Ekspertai taip pat sutarė dėl **rekomendacijų interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimui didinti**. Visi pabrėžė interesų grupių ir viešojo valdymo institucijų bendradarbiavimo stoką, tad dauguma siūlė ieškoti dialogo ir daugiau bendradarbiauti. Be to, buvo siūloma įgyvendinti demokratiją ir Lobizmo įstatymą. Lobizmo įstatymo įgyvendinimas taip pat prisidėtų prie lobistų įtakos vertinimo veiksmingumo, nes, remiantis įstatymo nuostatomis, būtų galima tirti, kokie lobistai koku konkrečiu klausimu susitikinėja su Seimo nariais ir kitų institucijų atstovais.

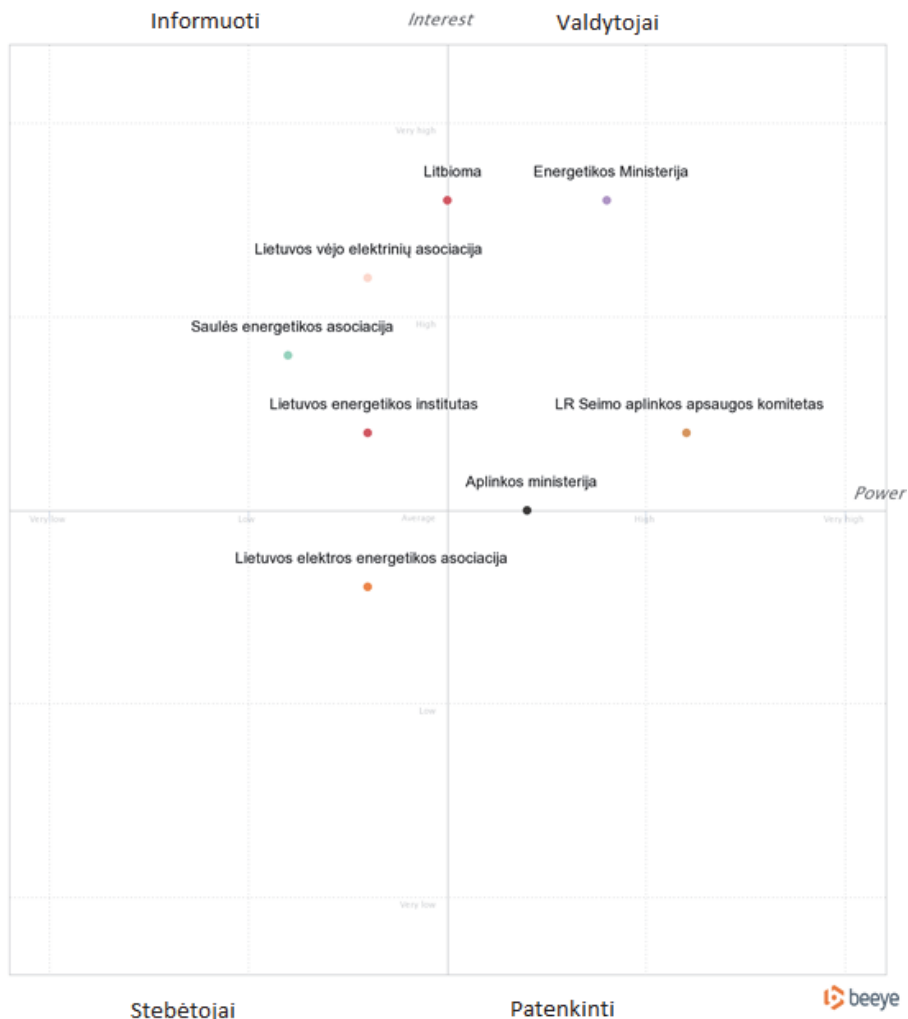
Apibendrinus ekspertinio tyrimo rezultatus, pastebėtina, kad šiuo būdu pirmiausia buvo patikrintas Lietuvos Respublikos Seimo teisinių dokumentų analizės kaip metodo naudojimo pagrįstumas. Apklausti ekspertai įtakingiausiomis interesų grupėmis

laiko Saulės energetikos asociaciją, Lietuvos vėjo elektrinių asociaciją, Pramonininkų konfederaciją, AEI konfederaciją ir „Litbiomą“ – visos jos atsispindi ir teisinės bazės tyrimo rezultatuose kaip įtaką darančios interesų grupės. Todėl laikytina, kad Lietuvos Respublikos Seimo komitetų teisinių dokumentų analizė yra praktiškai pagrįstas metodas interesų grupių įtakai matuoti.

Ekspertinio interviu rezultatų vertinimas

Šiame skyriuje remiantis ekspertinio tyrimo rezultatais įvertinamas interesų grupių poveikis ir jų veiklos ypatumai atsinaujinančios energetikos sektoriaus institucinio reguliavimo procese. Tikslui pasiekti ekspertų interviu vertinti atsižvelgiant į galios ir teisinio suinteresuotumo kvadranto matricą, o gauti struktūrizuoti duomenys panaudoti įtraukties indeksui apskaičiuoti taikant *K-means* klasterizacijos metodą su SPSS programine įranga. Tai atlikus ir nustatčius suinteresuotumo indeksą kaip *proximity* – artumo skalę – įvertinti dalyvių tarpusavio ryšiai ir priklausomybė taikant Pearsono koreliacijos koeficientą.

Atliekant klasterinę analizę su SPSS apskaičiuotas santykinis galios ir suinteresuotumo indeksas pristatytas lentelėje. Indeksas apskaičiuotas kiekvienai įstaigai atskirai. Toliau atlikta palyginamoji krosskoreliacinė analizė apskaičiuojant *proximity* organizacijų panašumą siekiant įvertinti jų homogeniškumą.

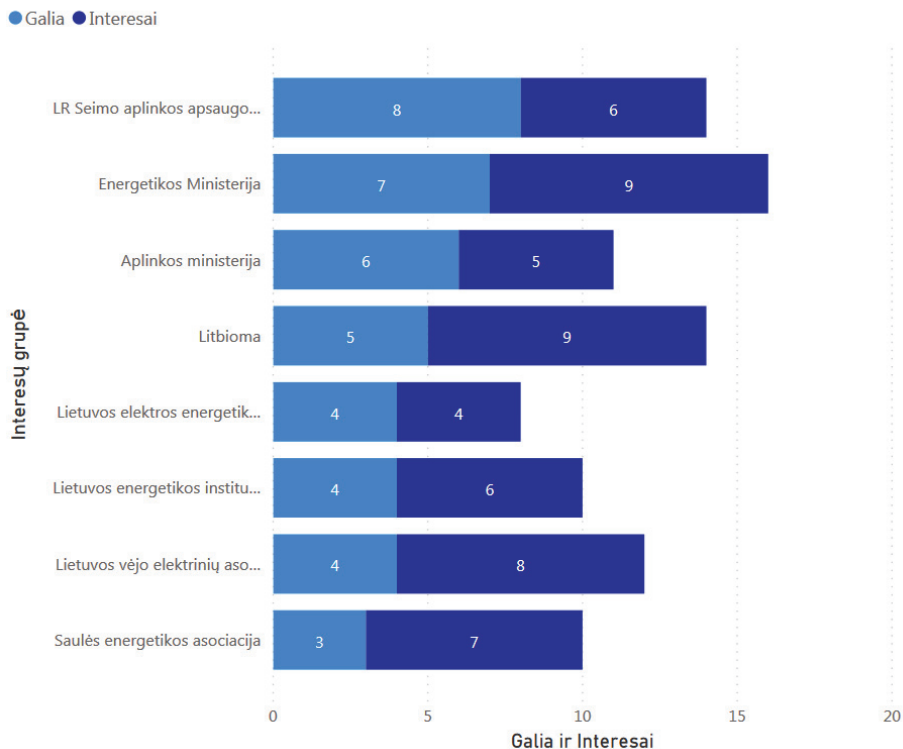
19 pav. Interesų grupių galios pasiskirstymo matrica

Šaltinis: sudaryta autoriaus naudojant beeye modeliavimo įrankį pagal ekspertų atsakymus

Iš interesų grupių galios pasiskirstymo matricos matome, jog sprendimų priėmimo galią išlaiko Energetikos ministerija, Seimo Aplinkos apsaugos komitetas ir Aplinkos ministerija, o „Litbioma“ vienintelė iš verslo intereso grupių atsidūrė arčiausiai „valdytojų“ lauko ir išlaiko pusiausvyrą tarp dviejų kvadrantų. Daroma prielaida, kad taip interesai pasiskirsto dėl galios veikti sprendimų priėmimo procese dėl energetinio sektoriaus plėtros gairių, nes „Litbioma“ šiuo laikotarpiu rėmėsi nacionaliniu prioritetu sumažinti priklausomybę nuo Rusijos išgaunamų gamtinių dujų. Kadangi ji atstovauja

biokuro plėtrai, tuo metu tai buvo veiksmingiausias sprendimas ir šiandien Lietuva pagamina apie 90 proc. šilumos energijos iš biokuro. Galios pasiskirstymas detaliau analizuojamas toliau pateiktoje stulpelinėje diagramoje. Remiantis ekspertų atsakymais ir juos apdorojus šiuo įrankiu matyti, kad atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymo procese svarbų vaidmenį vaidina dar trys verslo interesams atstovaujanti grupės: Vėjo elektrinių asociacija, Saulės energetikos asociacija ir Lietuvos energetikos institutas.

Galios, interesai, interesai ir galia pagal interesų grupę

20 pav. Galios ir interesų pasiskirstymas tarp dalyvių

Šaltinis: sudaryta autoriaus taikant Power BI desktop programą

Iš diagramos matome, jog didžiausią galią turi Seimo Aplinkos apsaugos komitetas, nors jo interesai energetikos sektoriuje nėra pagrindiniai. Antroje ir trečioje vietoje yra Energetikos ir Aplinkos ministerijos. Iš diagramos matyti, kad Vėjo elektrinių ir Saulės energetikos asociacijos turi aukštą suinteresuotumo laipsnį energetikos sektoriuje, bet jų galia nėra didelė. „Litbiomos“ interesai yra tapatūs Energetikos ministerijos inte-

resams, tačiau galia daryti poveikį menkesnė už viešojo valdymo institucijas. Atlikus teisinio suinteresuotumo ir galios reikšmių klasterizaciją nustatyta, koks yra interesų grupių įtraukties indeksas.

15 lentelė. *Interesų grupių galios pasiskirstymas pagal reikšmingumą*

Interesų grupė	Įtraukties indeksas
Lietuvos energetikos institutas	0,559
„Litbioma“	1,414
Lietuvos vėjo elektrinių asociacija	2,000
Saulės energetikos asociacija	1,953
Lietuvos elektros energetikos asociacija	1,521
Energetikos ministerija	1,414
Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas	2,828
Aplinkos ministerija	1,820

Šaltinis: sudaryta autoriaus taikant SPSS 17 programinę įrangą

Iš lentelės matome, kad aukščiausią įtraukties indeksą (apskaičiuotą pagal 2.1 skyriuje pristatytą tyrimo metodiką) turi Seimo Aplinkos apsaugos komitetas, toliau rikiuojasi pora verslo asociacijų, o „Litbioma“ su ministerijomis užima antrą vietą. Lietuvos energetikos institutas yra atitrūkęs nuo įtraukties indekso vertinimo skalės. Sakykime, kad tokia situacija susidaro dėl dalyvių tarpusavio ryšių nesuderinamumo ir nesugebėjimo veikti drauge.

Toliau buvo sudaryta kryžminės koreliacijos lentelė, ji pateikta apačioje.

16 lentelė. *Galios pasiskirstymo skirtumai pagal dalyvių tarpusavio ryšius*

<i>Proximity Matrix Euclidean Distance</i>	1: Lietuvos energetikos institutas	2: „Litbioma“	3: Lietuvos vėjo elektrinių asociacija	4: Saulės energetikos asociacija	5: Lietuvos elektros energetikos asociacija	6: Energetikos ministerija	7: Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas	8: Aplinkos ministerija
1: Lietuvos energetikos institutas	0							
2: „Litbioma“	3,276	0						
3: Lietuvos vėjo elektrinių asociacija	2,465	1,531	0					
4: Saulės energetikos asociacija	1,986	2,879	1,415	0				

<i>Proximity Matrix Euclidean Distance</i>	1: Lietuvos energetikos institutas	2: „Litbio- ma“	3: Lietuvos vėjo elektrinių asociacija	4: Saulės energetikos asociacija	5: Lietuvos elektro- energetikos asociacija	6: Ener- getikos ministe- rija	7: Lietu- vos Res- publikos Aplinkos apsaugos komitetas	8: Aplin- kos ministe- rija
5: Lietuvos elektro- energetikos asociacija	2,219	5,1	4,029	3,192	0			
6: Energetikos ministerija	4,328	2	3,216	4,505	5,832	0		
7: Lietuvos Res- publikos Seimo Aplinkos apsau- gos komitetas	4,599	4,472	4,548	5,174	4,659	3,464	0	
8: Aplinkos ministerija	2,567	4,143	3,61	3,608	2,256	4,143	2,453	0

Šaltinis: sudaryta autoriaus taikant SPSS 17 programinę įrangą

Iš kryžminės koreliacijos lentelės matome, jog didžiausias skirtumas būdingas Energetikos ministerijai ir Lietuvos elektros energetikos asociacijai, o iš to galime daryti prielaidą, kad jų interesai nesutampa ir nėra tinkamai atspindėti ministerijų veiklos planuose. Tai leidžia teigti, kad interesus reikia suderinti tarpusavyje. Kokiu būdu tai atlikti, pateikiama diskusinėje dalyje.

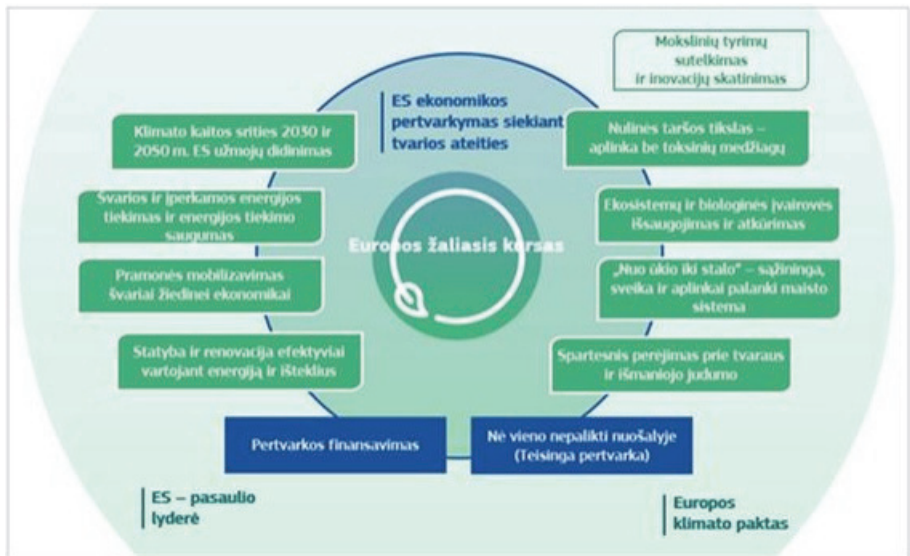
Atsinaujinančios energetikos sektoriaus interesų grupių ir institucinio reguliavimo sąveikos proceso modernizavimo pasiūlymai:

Grupių interesų derinimo ir stebėsenos proceso metmenys:

Remdamasi Europos Sąjungos pažangos programa ir Europos Komisijos „Next-GenerationEU“ biudžeto planu („Next generation EU funding strategy“ 2021-04-14), 2021 m. Vyriausybė patvirtino Žaliosios Lietuvos transformacijos planą, kuris numato visa apimančią Lietuvos klimato kaitos valdymo politikos viziją – šalies ekonomikos neutralumą klimatui pasiekti iki 2050 metų. Šiai vizijai realizuoti pasitelkiami tokie tikslai: didinti AE dalį energetikos suvartojimo balanse iki 50 proc. 2030 m.; atsinaujinančių energijos išteklių dalį transporte iki 15 proc. 2030 m., sukuriant tam reikalingą infrastruktūrą ir įvairiarūšio transporto darnų judėjimą, sumažinant išmetamųjų dujų kiekį mažiausiai 9 proc, o miestų taršą – dvigubai (Lietuvos Respublikos Vyriausybės „Naujos kartos Lietuva“ programa, 2021).

Žvelgiant į priemonių sąrašą, planuojama elektrifikuoti geležinkelius, plėsti aplinkai palankią transporto sistemą, skatinti alternatyviuoju kuru varomą transportą ir alternatyvių degalų pildymo infrastruktūros plėtrą, skatinti naudotis aplinkai palankiu viešuoju transportu ir diegti priemones, leidžiančias mažiau naudotis asmeniniais automobiliais (Lietuvos Respublikos Vyriausybės „Naujos kartos Lietuva“ programa,

2021). Taip pat numatoma Lietuvos jūrinėje teritorijoje organizuoti konkursą (konkursus) iki 700 MW vėjo elektrinių plėtrai ir eksploatacijai, o tai smarkiai prisidėtų prie elektros energijos pagaminamo kiekio iš AE didinimo, sukurti viešosios elektros energijos kaupimo infrastruktūrą, kurios tikslas – užtikrinti Lietuvos elektros energetikos sistemos saugumą, stabilumą bei parengtį izoliuoto darbo veikimui iki ją sujungiant su kontinentinės Europos elektros tinklais dirbti sinchroniniu režimu, o tai būtų naujovė Lietuvos energetikos sistemoje. Taip pat skatinti vandenilio technologijų ir jų naudojimo plėtrą, diegti efektyvią „žaliojo“ vandenilio gamybos įrangą ir technologijas vandenilio gamybos apimčių Lietuvoje augimui. Bus siekiama spartinti ir pastatų renovacijos procesus bei smarkiai pagerinti oro kokybę miestuose. Siekiant mažinti administracines kliūtis Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme ir Elektros energetikos įstatyme nustatyti supaprastinti statybos ir leidimų išdavimo reikalavimai elektrinėms, elektros energiją gaminančioms iš AEI, numatant, kad statant elektrines iki 500 kW nereikalaujama rengti detaliųjų planų ir keisti pagrindinės žemės naudojimo paskirties. Dar daugiau lengvatų taikoma mažiesiems energijos gamintojams – vartotojams iki 30 kW. O visa tai toliau skatins šio sektoriaus spartų vystymąsi (energetikos ministro įsakymas 2019-02-11 Nr. 1-38). Lietuvos žaliosios transformacijos kelias paremtas Europos institucinio reguliavimo iniciatyva „Europos žaliasis kursas“.

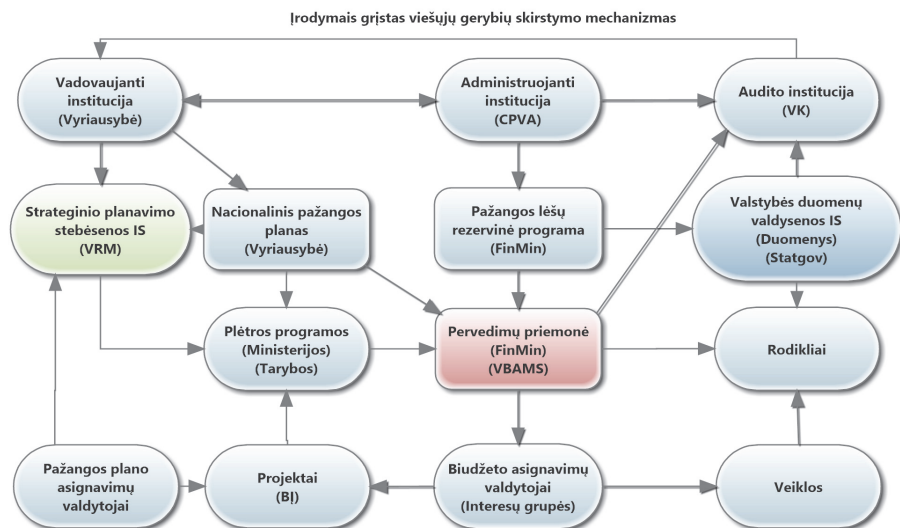

21 pav. Europos žaliasis kursas

Šaltinis: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2>

Siekiant efektyviai realizuoti žaliąją energetikos sistemos kursą pirmiausia reikia užtikrinti grupių interesų derinimo ir stebėsenos mechanizmo veikimą vykdomosios valdžios lygiu (detaliau žr. toliau).

Visuomenės interesai yra derinami atsižvelgiant į nacionalinės pažangos strategijos (NPS) „Lietuva 2030“ gaires. Pagal išskirtus šios strategijos programinius prioritetus ir rodiklius Vyriausybė su asocijuotomis (institucinėmis – vidinėmis) interesų grupėmis (ministerijomis, Europos Komisija) derina nacionalinės pažangos programas (ministro pirmininko nutarimas 2021-04-28 Nr. 292). Naujausias nacionalinis pažangos planas (NPP) Lietuvoje pristatytas kaip „Naujos kartos Lietuva“ numatant pokyčius stebėsenos ir auditavimo mechanizmuose, susijusius su strateginio valdymo įstatymo pakeitimais (Investicinių projektų rengimo metodika 2020-04-04). Pažangos plane yra „žalioji Lietuvos transformacija“, „skaitmeninė Lietuvos transformacija“ bei „veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“, o tai apima ir atsinaujinančios energetikos plėtrą šalyje – skaitmeninės visuomenės ir ekonomikos skatinimą bei veiksmingesnių informacinių technologijų diegimą viešajame sektoriuje bei jų transformaciją šia kryptimi. Disertacijai aktualūs strateginio valdymo pokyčiai numatomi stebėsenos ir auditavimo mechanizmuose, o Nacionalinėje pažangos programoje numatomos įgyvendinti priemonės ir interesų grupių veikla derinant šias priemones su jomis.

22 pav. Įrodymais grįsto valdymo mechanizmas Lietuvoje

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Kaip matome iš čia pateiktos įrodymais grįsto valdymo schemos, finansai derinami per valstybės biudžeto apskaitos ir mokėjimų sistemą (VBAMS), rodikliai pateikiami – per Statistikos departamento portalą, o strateginio valdymo ir stebėsenos programos vertinamos per stebėsenos informacinę sistemą (VRM). Projektų asignavimai skirsto-

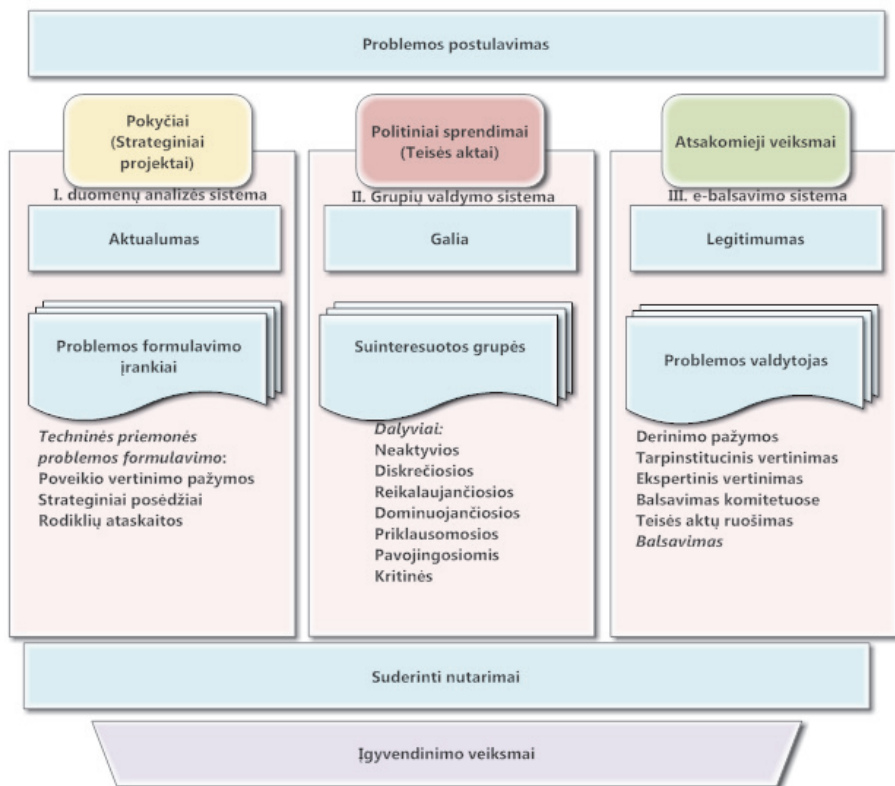
mi ministerijų pagal patvirtintas plėtros programas, kurios pateikiamos biudžetinio planavimo ciklo metu ir derinamos su sektorinėmis institucijomis (ministerijomis). Projektai pristatomi ministerijoms ir derinami viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės (VPSP) pagrindu dalyvaujant Centrinei projektų valdymo agentūrai (CPVA) ir kitoms agentūroms pristatant projekto galimybių studijas. Projektus pristato biudžeto asignavimų valdytojai, kurie sudaro viešojo valdymo institucijų ir jų asociacijų vidines interesų grupes, kurie derina pateiktus projektus su visuomene ir teikia svarstyti ministerijų taryboms. Viešojo intereso projektai derinami ministerijose su ekspertinėmis grupėmis ir ministerijų tarybose prieš įtraukiant jas į plėtros programas ir nacionalinį pažangos planą. Nacionalinio pažangos plano darbotvarkė derinama su Europos Komisija pagal „NextGenerationEU“ programos prioritetus. Europos interesų derinimo mechanizmui yra skirtas Europos skaidrumo registras.

Remiantis strateginio planavimo metodika išryškėja interesų grupių kolegialus derinimo mechanizmas, kurio pagrindą sudaro už plėtros programas atsakingos tarybos. Tarybose, į kurias kviečiami viešojo sektoriaus ir nevyriausybių organizacijų atstovai, priimami sprendimai dėl projekto paraiškos tinkamumo finansuoti iš valstybės biudžeto asignavimų. Galima daryti prielaidą, kad tarybos – tai kolegialus valdymo organas prie ministerijų, kuris atlieka tam tikrą filtro funkciją siekiant nustatyti, kokie projektai tinkami finansuoti, o kurie turėtų būti pateikti pakartotinai svarstyti.

Teikdamos projektus taryboms svarstyti biudžetinės įstaigos vadovaujasi biudžeto asignavimų valdytojų interesais (interesų grupės), kurie kildinami iš jų vykdomos veiklos. Kaip apibrėžia CPVA, projektų tinkamumo finansuoti sąlygų sąvadas priklauso nuo strateginio planavimo sistemoje įtvirtintų nacionalinių rodiklių, kurie atsispindi Nacionaliniame pažangos plane. Dera pažymėti, kad Nacionalinio pažangos plano rodiklius tvirtina Vyriausybė gavusi Seimo pritarimą. Šitas nacionalinių strateginių rodiklių derinimo etapas turėtų atspindėti visuomenės interesų grupių poreikius ir aspiracijas. Tokie reikalavimai išdėstomi ilgalaikio strateginio planavimo dokumentuose, tokiuose kaip strategija „Lietuva 2030“.

Aptarę interesų grupių pasiskirstymą pagal priimamus sprendimus ir jų teikiamus svarstyti projektus bei jų įgyvendinimo tvarką, toliau dėmesį skiriame energetikos sektoriaus interesų ir grupių interesų derinimui tarpinstitucinio reguliavimo procese. Kaip matyti čia pateikiamoje informacijoje, „NextGeneration EU“ programoje išdėstyti tvaraus vystymosi tikslai ir kriterijai, tačiau regioninis ir lokalus jų įgyvendinimo kelias priklauso nuo nacionalinių vyriausybių pastangų. Pastangoms apibrėžti ir lokalių problemų postulavimui įtvirtinti pritaikyta žaidimų teorija ir teorinės disertacinio darbo dalies įžvalgos.

Žaidimų teorijos taikymo grupių interesams derinti atsinaujinančios energetikos sektoriaus projektų paskirstymo procese ribos apsiriboja teisėtos aplinkos, kurioje interesų grupės galėtų bendradarbiauti su instituciniam reguliavimui atstovaujančiomis organizacijomis ir tarpusavyje, sukūrimu. Šiam tikslui pasiekti yra reikalingos mokslinės priemonės, tokios kaip projektų stebėsenos instrumentai, kuriais išryškinamas veiksmų laukas. Veiksmų lauko aplinka ir jos apribojimai pristatomi toliau pateiktame viešojo valdymo proceso modelyje.

23 pav. Viešojo valdymo proceso modelis

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Išryškinius veiksmų lauką, galima aptarti grupių interesų derinimo eigą priimant institucinio reguliavimo sprendimus – įvertinus pokyčio aktualumą duomenų analizės sistema leidžia identifikuoti sprendimų priėmimo procese dalyvaujančias interesų grupes. Interesų grupės veikia grupių bendradarbiavimo platformoje, kurioje registruojami visi nariai ir įvardijami jų deklaruojami interesai. Tada įvertinamas galios pasiskirstymo koeficientas ir pereinama prie trečio etapo – pasiūlymų teisėtumo įvertinimo. Tai vyksta taikant e. balsavimo sistemą, kurią valdo problemos valdytojas.

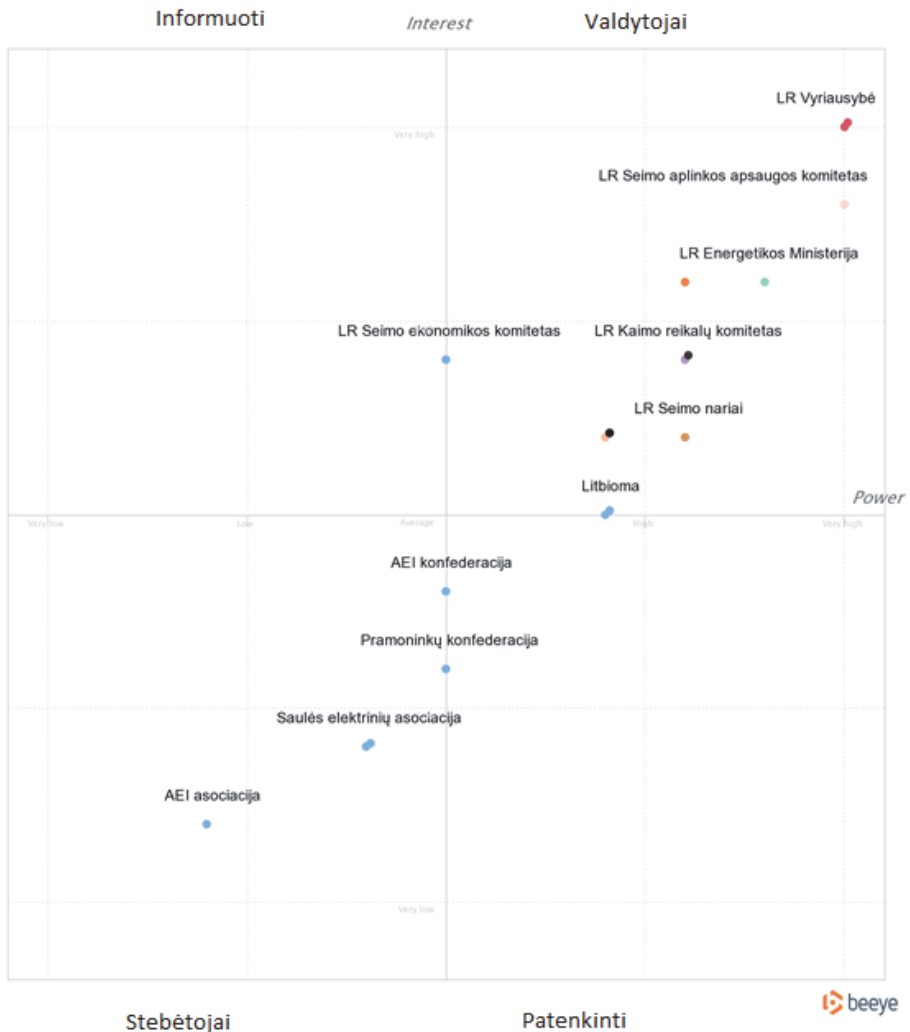
Dera pažymėti, kad problemos valdytojas – tai interesų grupės atstovas, kuris atstovauja vykdomosios valdžios institucijai ir sprendimus priima remdamasis apibrėžtais teisės aktais. Šiam tikslui pasiekti pirmiausia naudojamas interesų grupių pasiūlymų registras, kuriame dominuojančios interesų grupės, pasitelkdamos konsensusą (jo ieškoma po pateikimo, kai, nepriklausomai nuo kitų, šios grupės pateikia siūlymus, o tuomet bandoma visus juos suderinti e. balsavimo sistemos aplinkoje), pateikia svarstyti savo strateginių projektų vykdymo pasiūlymus. Svarstymas vyksta įvertinant visą

su projektų susijusią medžiagą ir tarpines derinimo ataskaitas. Derinimas kaip paprastai realizuojamas pasitelkiant grupių interesų derinimo sistemos priemones. Tokios priemonės gali būti tarpinstitucinis vertinimas, posėdžių nutarimų protokolai ir dalyvaujančių procese interesų grupių deklaracijos.

Siekiant skirtingų interesų grupių konsensuso, atsižvelgiant į galios indeksą, pasiūlymai reitinguojami – vieniems jų pritaria viešojo valdymo institucijų nariai, kitus atmeta. Toks sprendimų derinimas, kaip rodo praktika, atsispindi Seimo komitetų darbotvarkėse formuluojant naujų atsinaujinančios energetikos sektoriaus projektų vykdymo gaires.

Suderinti nutarimai, už kuriuos balsuoja vidinės interesų grupės nariai, pasiekia įgyvendinimo fazę. Siekiant konsensuso ir to, kad nutarimas pasiektų įgyvendinimo fazę, grupių interesų derinimo platformoje rekomenduojama taikyti tikimybinis žaidimus (prognozavimą), kad būtų paskirstomi bendrieji ištekliai. Kaip nurodoma kombinatorinių žaidimų teorijoje, tolygus išteklių paskirstymas įmanomas tokiais atvejais, kai visi interesų grupių dalyviai yra vienodai informuoti apie sprendimo priėmimo procesą ir postuluojamos problemos objektą. Šiam tikslui taikomas išsamios informacijos precedentas, kurį Albert, Nowakowski ir Wolfe (2019) apibrėžia kaip žaidimo vertės koeficientą. Žaidimo vertės koeficientas nurodo, kad sprendimo nauda turi tolydziai pasiskirstyti skirtingoms interesų grupėms atsižvelgiant į jų galios indeksą ir atstovaujamą grupę.

Sprendimo priėmimo proceso dalyvių pasiskirstymas pagal įtakos grupes atsispindi toliau pateiktame atsinaujinančios energetikos sektoriaus dalyvių poveikio vertinimo modelyje. Išsamios informacijos vertinimo koeficientas įvertinamas per *keep informed* – stebėtojai, *manage closely* – valdytojai skalę. Dalyviai yra vertinami pagal du parametrus – interesus ir galią remiantis galios kvadrantu.

24 pav. Interesų grupių galios pasiskirstymo matrica

Šaltinis: sudaryta autoriaus naudojant beeye modeliavimo įrankį pagal empirinio tyrimo rezultatus

Kaip matyti iš čia pateikto modelio, dalyviai pasiskirstė pagal du kvadrantus. Aktyvūs stebėtojai patenka į stebėtojų kvadrantą, įtraukieji dalyviai – į valdytojų. Interesų grupių, kurios patektų į patenkintųjų kategoriją ir kurių poreikius reikia patenkinti bei priimti subsidiarius nutarimus, subendrinus tyrimo rezultatus nebuvo nustatyta. Taip pat nebuvo nustatyta grupių, kurios norėtų būti informuotos apie pokyčius. Toks suin-

teresuotųjų grupių susidvejinimas sukuria prielaidas dviejų žaidėjų profilių žaidimui, kuris gali būti suprantamas kaip nuoseklus žaidimas.

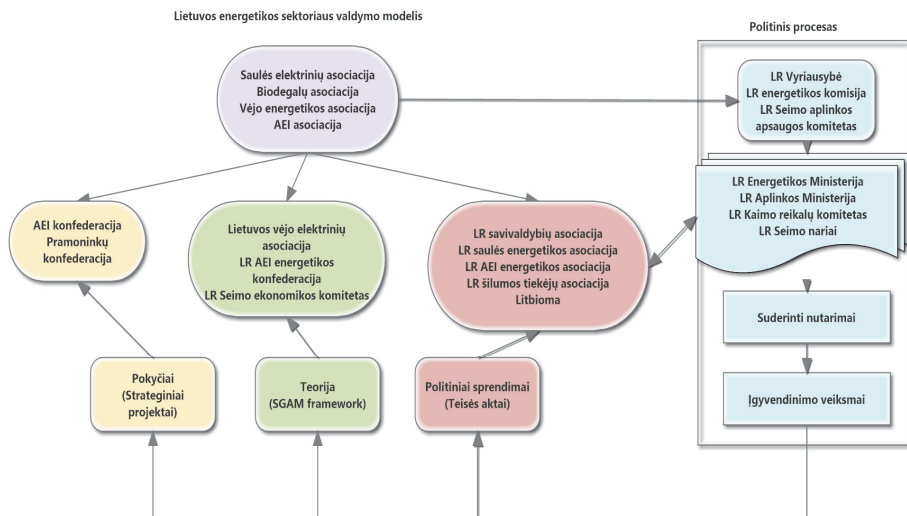
Nuoseklūs žaidimai (arba dinaminiai žaidimai) yra tokie, kuriuose vėlesni žaidėjai turi tam tikrų žinių apie ankstesnių žaidėjų veiksmus. Tai labai dažnai būna neišsami informacija apie kiekvieną ankstesnių žaidėjų veiksmą; gali būti suteikiama labai mažai žinių (neišsami informacija). Tarkime, žaidėjas gali žinoti, kad ankstesnis žaidėjas neatliko konkretaus veiksmo, ir kartu nežino, kuriuos iš kitų galimų veiksmų pirmasis žaidėjas atliko. Tokio žaidimo modelį grindžiame tuo, kad įtraukusių dalyvių grupėje dominuoja vykdomosios valdžios institucijos – Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas, Lietuvos Respublikos energetikos ministerija ir atskiri seimo nariai. Tai leidžia patvirtinti faktą, jog energetikos sektoriaus reguliavimas yra sukoncentruotas viešojo valdymo organizacijų ir jų asociacijų interesų grupės kategorijoje. Kaip šitas procesas įgyvendinamas, pateikiame 4.2 skyriuje sukurtame modelyje.

1.1. Reguliacinių sprendimų priėmimo mechanizmo įtvirtinimas Lietuvos energetikos sektoriuje

Esamų įrankių ir technologinių sprendimų trūkumas negarantuoja lygių galimybių svarstyti projektus ministerijų plėtros programų tarybose, nepanaudojami tam tikri technologiniai pranašumai, pavyzdžiui, dirbtinis intelektas (EIC pradėjo svarstyti paraiškas projektų tinkamumui finansuoti remiantis dirbtinio intelekto išvalgomis). Taigi, Lietuvos institucijų keliamas tikslas yra energetinio sektoriaus plėtra ir energijos paskirstymo procesų skaitmenizacija. Pažangūs technologiniai sprendimai įgalins spartesnę perėjimą prie skaitmeninės energetikos, pralaidesnių energetinių jungčių plėtros, švarios ir efektyvios energijos gamybos, vartojimo ir darniojo transporto. Vyriausybės strategijoje „Naujos kartos Lietuva“ numatoma:

1. Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka. Planuojama visa apimtimi konsoliduoti valstybės informacinius išteklius, kad valstybės institucijų IT infrastruktūra, paslaugos ir procesai būtų valdomi centralizuotai, efektyviai ir saugiai.
2. Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys. Būtina užtikrinti efektyvų duomenų keitimąsi tarp verslo, institucijų, mokslo ir visuomenės.
3. Į klientą orientuotos paslaugos. Viešosios ir administracinės paslaugos skaitmenizuojamos įgyvendinant visišką nacionalinės ir vietos valdžios institucijų procesų pertvarką, skaitmeninimą, sistemų integraciją, duomenų pakartotinį naudojimą, teikiamų paslaugų aukščiausią brandos lygį bei viešojo valdymo orientaciją į vartotoją.
4. Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime. Investicijos tikslas – sukurti būtinąsias sąlygas mokslui ir verslui efektyviai kurti ir diegti pažangius ir inovatyvius įrankius ir dirbtinio intelekto sprendimus.
5. Investicija „Žingsnis 5G link“. Infrastruktūros diegimas ir kliūčių šalinimas.

Atsižvelgiant į čia pateiktus technologinius sprendimus ir sparčią energetikos sektoriaus skaitmenizaciją išskirtinį dėmesį reikėtų skirti energetinio sektoriaus valdymo skaitmenizacijos modeliui. Remiantis teoriniu tarptautiniu energetikos sektoriaus valdymo modeliu, kuris suformuotas teorinėje dalyje, buvo sukurtas Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus interesų grupių sąveikos su instituciniu reguliavimu modelis, apimantis verslo ir viešojo sektoriaus atstovus ir įtraukiantis juos į viešojo valdymo procesą.

25 pav. Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymo modelio struktūra

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal suformuotą teorinį modelį ir empirinio tyrimo rezultatus

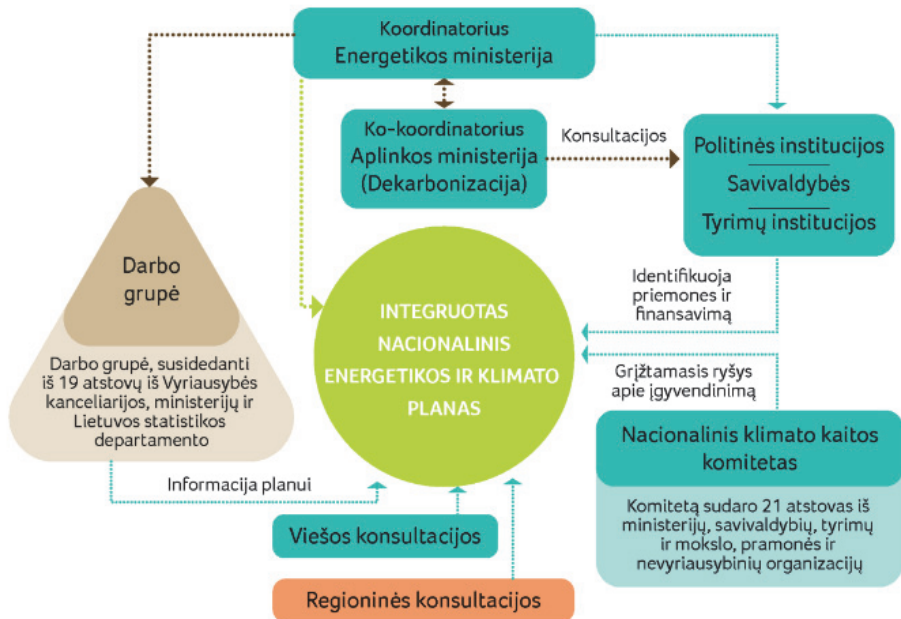
Kaip matome iš čia pateikto modelio, politiniams sprendimams didžiausią įtaką daro asociacijos ir „Litbioma“, šios institucijos priskiriamos prie aktyvių stebėtojų grupės – valdytojų. Jų galios indeksas nėra toks aukštas, kad jos galėtų valdyti šį sektorių, todėl politiniame procese jos veikia per tarpinius dalyvius – Lietuvos Respublikos energetikos ir aplinkos ministerijas bei Kaimo reikalų komitetą ir Seimo narius. Tai leidžia daryti prielaidą, kad energetikos sektoriaus valdymo modelis nėra paskirstytas (modelis hierarchinis ir centralizuotas), o politinio proceso sprendimų priėmimo galia sutelkta vykdomojoje grandyje. Galime teigti, kad energetinio sektoriaus sprendimo priėmimo modelis ateityje turėtų keistis ir būti liberalesnis, į sprendimų priėmimo procesą turėtų būti įtraukiama daugiau išorinių interesų grupių atstovų, bent interesų derinimo stadijoje.

Energetinį modelį, kaip jį apibrėžia SGAM modelis, įgyvendina dvi valdymo grupės – už projektus atsakinga AEI konfederacija ir Pramonininkų konfederacija, o energetinės rinkos paskirstymą pagal Europos Sąjungos modelį ir jo savybių integravimą į

teisės aktus prižiūri Lietuvos vėjo elektrinių asociacija, AEI energetikos konfederacija ir Seimo Ekonomikos komitetas. Daroma pagrindinė išvada, kad norint čia išvardytų grupių interesus suderinti skaidriai ir efektyviai reikia modernaus grupių interesų derinimo modelio. Siekiant užtikrinti tvarų ir įtraukų atsinaujinančios energetikos sektoriaus grupių interesų derinimą toliau pateikiamas trijų pakopų grupių interesų derinimo algoritmas (žr. 27 pav.).

Skaitmeninis grupių interesų derinimo algoritmas

Iš 4.1 skyriuje pateiktos schemos matyti, kad už šakines plėtros programas atsakingos funkcinę sritį kuruojančios ministerijų tarybos, sudarytos pagal plėtros programas. Taigi, Atsinaujinančių šaltinių plėtros programa yra derinama Energetikos ministerijoje remiantis jai suteiktu mandatu. Projektų tinkamumą finansuoti kuruoja CPVA, o už tikslo rodiklius ir jų pasiekimą atsakinga Lietuvos energetikos agentūra. Energetikos plėtros agentūra teikia viešąsias konsultacijas, kurių metu išgryninami grupių interesai, tačiau toks interesų derinimas neapima dalyvaujančiosios demokratijos principų taikymo ir neatsižvelgia į visas suinteresuotąsias šalis. Dalyvaujančiosios demokratijos principams įgyvendinti reikalinga viešosios nuomonės derinimo platforma ir grupių interesų derinimo sistema. Geru tokio bendradarbiavimo pavyzdžiu galima laikyti USAID atsinaujinančių energijos šaltinių plėtros programą. Tokios iniciatyvos radimosi būtinumą diktuoja privatūs atsinaujinančios energijos generavimo šaltiniai (gaminantys vartotojai), nes jie vykdo individualius projektus šalies teritorijoje, tačiau tuo pat metu turi būti prijungiami prie bendro paskirstymo energijos tinklo. Toliau pateikiamas esamas Integruoto nacionalinio energetikos ir klimato plano derinimo mechanizmas. Juo remiantis 2021–2030 m. bus derinami suinteresuotųjų grupių interesai.

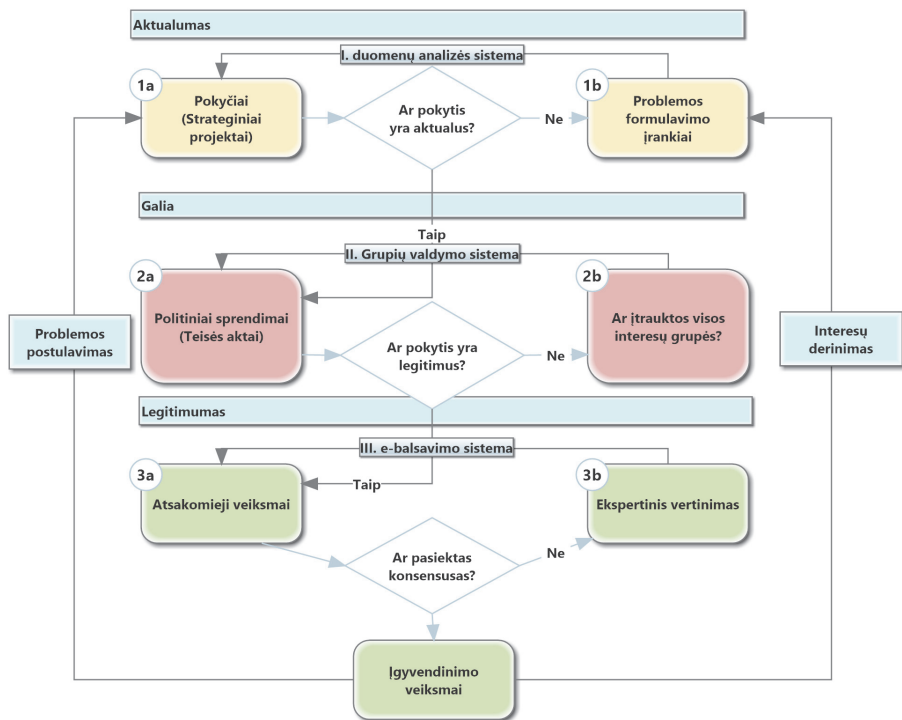

26 pav. Nacionalinio energetikos ir klimato kaitos plano parengimo procesas

Šaltinis: <https://www.ena.lt/uploads/Failai-NEKS-VP/NEKS-VP-2021-2030.pdf>

Siekiant moderniais vadybos principais ir skaitmeniniais sprendimais pertvarkyti ir į visuomenės poreikius orientuoti viešojo valdymo institucijų veiklą, didinti viešojo institucijų profesionalumą, lankstumą, inovacijų ir technologijų diegimą sukuriant prielaidas priimti veiksmingus sprendimus sprendžiant sudėtingus atsinaujinančios energetikos šalies iššūkius toliau pristatomas grupių interesų derinimo algoritmas.

27 pav. Grupių interesų derinimo algoritmas

Šaltinis: sudaryta autoriaus naudojant empirinio tyrimo rezultatus ir remiantis algoritminės viešojo valdymo doktrinos koncepcija

Modelį sudaro trys lygiai. Pirmiausia vertinami grupių deklaruojami interesai, ar grupių iniciatyvos yra aktualios. Paskui vertinama projekto atitikties teisei bazei ir interesų grupių įtraukimas. Galiausiai trečiame etape derinami interesai ir ieškoma konsensuso.

Pirmame lygmenyje siūloma taikyti algoritminės valdžios stebėsenos sistemos elementą tikslams deklaruoti. Antrame siekiama taikyti interesų grupių tikslų deklaravimo skaidrumo reikalavimus, o trečiame siūloma taikyti elektroninio balsavimo sistemą.

Apibendrinus teigtina, kad siekiant efektyvumo ir platesnio viešojo valdymo dalyvių įtraukimo bei interesų derinimo skaidrumo siūloma, kaip skaitmenizuoti interesų derinimo sistemą. Priklausomai nuo derinamos strateginės problemos aktualumo ir atitikties nacionalinėms plėtros gairėms, duomenų analizės sistemoje (SIS) registruojami strateginiai projektai, o įvertinus, kaip jie gali prisidėti prie pokyčių, siūlomi interesų grupių įtraukimo į projekto svarstymą mechanizmai (e. jurisprudencija). Dera pažymėti, kad jeigu projektas yra nesuderinamas su plėtros programomis, sudaroma išlyga įvertinti pokyčius per problemas formulavimo prizmę ir

pateikti projektą pakartotinai svarstyti. Pritraukus interesų grupes į projekto svarstymą pirmoje projekto svarstymo fazėje vertinami teisiniai apribojimai ir tai, ar projekto suteikiamas pokytis yra teisėtas (e. TAR). Šiam aspektui įvertinti sudaroma ekspertų ir teisės specialistų komanda, kuri vertina projekto teisinį pagrindimą – tokiai komandai suvaldyti reikalinga informacinė sistema, kurioje būtų matomas teisinės grupės darbas. Kitoje fazėje, projektui įgavus legitimumo statusą elektroninio balsavimo sistemoje, vertinama, ar projektas atitinka visų grupių interesus, ir sprendžiama dėl konsensuso. Pasiekus konsensuą Energetikos ministerijos plėtros taryboje ir suderinus projekto pokyčio tikslus su Energetikos plėtros agentūra pokytis teikiamas finansuoti pagal CPVA nustatytą reglamentą ir įtraukiamas į Energetikos ministerijos biudžetinių asignavimų skyrimo planą.

IŠVADOS

1. Išanalizavus interesų grupių poveikio atsinaujinančių šaltinių viešojo valdymo reguliavimui prielaidas nustatyti šie svarbiausi aspektai:

1. Remiantis suformuotu problemos formulavimo modeliu pastebima, kad interesų grupės daro įtaką problemos valdytojui ir vertinimo komandai siekdamos kovoti dėl viešųjų gėrybių skirstymo, todėl ši interesų derinimo procesą reikia vertinti moksliniais įrankiais, tačiau analizuotų autorių darbuose aptinkama interesų grupių poveikio Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo institucijoms vertinimo tyrimų stoka, taip pat neaptikta vertinimo metodikos šiems aspektams matuoti.
2. Pastarąjį dešimtmetį visos Europos Sąjungos valstybės narės klimato kaitos kontekste skatino atsinaujinančios energetikos plėtrą motyvuojamos Europos institucijų direktyvų. Vienas iš pokyčių buvo privataus kapitalo įtraukimas į atsinaujinančios energetikos sektorių. Klimato kaitos problemai išliekant aktualiai, svarbus uždavinys yra veiksmingas šio sektoriaus dalyvių interesų derinimas plėtos vystymuisi palaikyti atsižvelgiant į iškeltus nacionalinius ir viršnacionalinius tikslus.
3. Nors Lietuvoje kuriama ir tobulinama teisinė bazė, tam tikros AE sritys vystosi neproporcingai, ir tai yra susiję su technologiniais klausimais ir tarptautinės politikos gairėmis. Tokia situacija skatina ieškoti mokslinio suinteresuotųjų grupių interesų derinimo modelio, kuris įgalintų tas grupes siekti konsensuso įtraukiant daugiau viešojo valdymo dalyvių skaičių diegiant šiuolaikines technologijas ir taip siekiant spartinti, skaidrinti ir nepalikti silpnesniųjų interesų grupių nuosalyje.

2. Siekiant formuoti interesų grupių poveikio viešojo valdymo institucijoms vertinimo tyrimo metodologiją nustatyta:

1. Remiantis teorinės dalies analize suformuluota metodologija sudaryta iš Lietuvos Respublikos Seimo komitetų dokumentų analizės ir ekspertinio vertinimo. Ji sudaro sąlygas identifikuoti aktyviai veikiančias interesų grupes ir, remiantis išskirtais galios ir suinteresuotumo kriterijais bei šiuolaikiniais duomenų apdorojimo įrankiais, nustatyti jų poveikį atsinaujinančios energetikos sektoriaus valdymo institucijoms Lietuvoje.
2. Keliami prielaida, kad diegiant algoritminės valdžios technologijas ir naują strateginio planavimo metodiką interesų grupių daromą poveikį galima būtų stebėti realiu laiku ir šį įrankį pritaikyti kaip sudėtinę grupių interesų derinimo modelio dalį. Šis įrankis pristatomas diskusinėje dalyje.

3. Ištyrus interesų grupes ir jų poveikį atsinaujinančios energetikos sektoriaus viešojo valdymo institucijoms Lietuvoje 2008–2018 m., išryškunami šie aspektai:

1. 1. Analizuojant projektus aptikta atvejų, kai Seimo narių teiktos pataisos, registruotos ypatingos skubos tvarka ir turinio prasme ginančios tik verslo interesus,

nebuvo derintos su interesų grupėmis, bet buvo greitai priimtos Seime ir perduotos įgyvendinimo institucijoms. Kai nurodoma Lietuvos Respublikos Seimo statute, teisės aktų pakeitimo projektai teikiami ypatingos skubos tvarka tik siekiant apginti viešąjį interesą, tačiau pasitaiko išimčių, ir tai verčia kelti prielaidą, kad viešojo valdymo procesas ir interesų derinimas turėtų būti tobulinamas siekiant apginti viešąjį interesą.

2. Atlikus tyrimą, nustatyta, kad dalis Seimo narių teikė siūlymus įstatymų pataisoms, nors nepriklausė komitetams, kurie veikia ar yra tiesiogiai susiję su AE sritimi. Taigi, keliamo prielaida, kad dalis verslo interesų grupių siūlymų buvo teikiama neoficialiai per Seimo narius tiesiogiai, o ne oficialiai per Seimo komitetus. Šiam reiškiniui patikrinti būtini papildomi tyrimai.
3. Apdorojus teisinius dokumentus žaidimų simuliacijos įrankiu *gambit* ir suinteresuotųjų šalių matricos įrankiais nustatyta, kad reguliuojant šį sektorių dominuoja viešojo valdymo institucijos, Seimo nariai ir komitetai, tačiau aptikta išimtis – verslo asociacija „Litbioma“. Poveikio rodikliais ji artima vidinių viešojo valdymo dalyvių įtakai. Taigi, galime teigti, kad „Litbioma“ vykdo savarankišką interesų derinimo politiką.

4. Atlikus ekspertinio interviu tyrimo rezultatų analizę, galima teigti:

1. Ekspertų teigimu, vienas veiksmingiausių interesų grupių naudojamų kanalų poveikiui daryti yra tiesioginė Seimo nario veikla, taip pat dalyvavimas Seimo komitetuose svarstant projektus ir ministerijų teisėkūros procesas (derinimo lentelės).
2. Analizuojant interesų grupių poveikį viešojo valdymo institucijoms ir šiuos rezultatus apdorojus tyrimo naudojamais įrankiais pagal ekspertų atsakymus, daroma išvada, kad į interesų derinimo procesą nėra įtrauktos mažesnę galią turinčios interesų grupės, kurios aktyviai deklaruoja savo ketinimus taip reikšdamos „suinteresuotumą“. Todėl keliamo prielaida, kad suformavus teisėtą aplinką interesų grupėms veikti, silpnesnės grupės galėtų siekti konsensuso su galingesnėmis grupėmis ir taip iš dalies tenkinti savo interesus.
3. Vertinant interesų ir galios balansavimo matricos rezultatus ir įtraukties koeficientą bei kryžminės koreliacijos lentelę nustatyta, kad labiausiai tarpusavyje nesutaria Elektros energetikos asociacija su Energetikos ministerija, o geriausiai sutaria Energetikos ministerija ir „Litbioma“.
4. Ekspertinio interviu metu nustatyta, kad paveikus atitinkamą Seimo narių dalį ir jiems pritarus įstatymų priėmimo fazėje galima įtvirtinti pataisą, nepaisant iki tol teiktų ir suderintų siūlymų Seimo komitetuose, viešojo intereso nuomonę paliekant nuošalyje. Panašus atvejis fiksuotas ir analizuojant teisinius dokumentus, todėl daroma pagrindinė išvada, kad norint derinti grupių interesus skaidriai ir veiksmingai reikia technologinio modelio, kuris ir yra pateiktas diskusinėje dalyje.

5. Diskusinėje disertacinio darbo dalyje pateikus pasiūlymus, kaip modernizuoti interesų grupių ir institucinio atsinaujinančios energetikos sektoriaus reguliavimo sąveikos procesą, nustatyta:

1. Pateikus grupių interesų derinimo ir stebėsenos proceso metmenis identifiukuota, kad suinteresuotųjų grupių veikla derinant projektus yra reguliuojama strateginio valdymo mechanizmu pasitelkiant informacines sistemas. Naujai įsigaliojuosioje Strateginio planavimo metodikoje nustatyti ilgalaikiai kiekybiniai projektų poveikio kriterijai, kuriuos turi atitikti interesų grupių iniciatyvos, kad gautų finansavimą iš biudžeto.
2. Išanalizavus reguliacinių sprendimų priėmimo mechanizmo įtvirtinimą Lietuvos energetikos sektoriuje daroma išvada, kad:
  - a. Energetinio sektoriaus sprendimo priėmimo modelis ateityje turėtų keistis ir būti liberalesnis; būtina įtraukti į sprendimų priėmimo procesą ir daugiau išorinių interesų grupių atstovų, bent interesų derinimo stadijoje.
  - b. Grupių interesams skaidriai ir efektyviai derinti reikalingas šiuolaikinis grupių interesų derinimo modelis.

6. Sukūrus skaitmeninį grupių interesų derinimo algoritmą nustatyta, kad:

- a. Energetikos plėtros agentūra teikia viešąsias konsultacijas, kurių metu išgryninami grupių interesai, tačiau toks interesų derinimas neapima dalyvaujančiosios demokratijos principų taikymo ir neatsižvelgia į visas suinteresuotąsias šalis.
- b. Dalyvaujančiosios demokratijos principams įgyvendinti reikalinga viešosios nuomonės derinimo platforma ir grupių interesų derinimo sistema.
- c. Siekiant efektyvumo ir platesnio viešojo valdymo dalyvių įtraukimo bei interesų derinimo skaidrumo, siūloma skaitmenizuoti interesų derinimo sistemą.
- d. Skaitmenizuota interesų derinimo sistema turi būti kuriama remiantis viešosios ir privačios partnerystės principu.

PASIŪLYMAI

1. Remiantis ekspertų rekomendacijomis Lietuvos Respublikos Seimo Etikos ir procedūrų komisijai rekomenduojama vykdyti Lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 įgyvendinimo stebėseną – tikrinant lobistų deklaracijas, nes, anot ekspertų, šiuo metu jos nėra pildomos. Taip lobistinė veikla skaidrėtų ir tai būtų vienas papildomų kriterijų, leidžiančių matuoti interesų grupių poveikį atskirų viešojo valdymo sektorių institucijoms. Lobistinės veiklos įstatymo kontrolę siūloma įgyvendinti šiais būdais:
  - a) įdiegti grupių interesų derinimo, patikros ir stebėsenos sistemą, skirtą interesams deklaruoti įstatymus leidžiančioje institucijoje;
  - b) įgalinti mažumų atstovavimą paskiriant jų interesų atstovus – paskirti mažumų interesų atstovą prie Seimo komisijos;
  - c) periodiškai atlikti interesų grupių poveikio institucijoms vertinimą strategiinių tikslų derinimo ir stebėsenos sistemos pagrindu;
  - d) sukurti interesų grupių registrą ES institucijų modelio pavyzdžiu.
2. Lietuvos Respublikos Seimo valdyba, siekdama skaidrumo ir įtvirtinti aiškesnę atskaitomybę, turėtų siekti, kad būtų apribota daryti pataisas įstatymo / įstatymo pakeitimo fazėje dalyvaujant Seimo nariams ir pritarus atitinkamam narių skaičiui. Kai atsiranda siūlymų projekto priėmimo metu, jį grąžinti į siūlymų svarstymo komitetuose fazę, kur vėl galėtų dalyvauti interesų grupės. Taip būtų šalinama Seimo narių galia keisti įstatymą nedalyvaujant interesų grupėms ir kitiems suinteresuotiesiems asmenims po to, kai jis jau buvo apsvarstytas plenariniuose posėdžiuose ir Seimo komitetuose ir suderintas su interesų grupėmis. Seimo narių atskaitomybę rekomenduojama tobulinti šiais veiksmais:
  - a) įtvirtinti projekto poveikio vertinimo pažymoje rėmėjų sąrašo pateikimą;
  - b) įtvirtinti projekto problemos sprendimų priėmėjo nešališkumą ir arbitražą;
  - c) registruoti pasiektus konsensusus e. balsavimo sistemoje.
3. Lietuvos Respublikos energetikos ministerijai būtina tobulinti bendravimą su interesų grupėmis, įgalinti instituciją kviesti jas į kiekvieną svarstomą įstatymo ir jo pakeitimo projektą, ypač pradinėje jo vizijos kūrimo fazėje, ir šiuos susitikimus protokoluoti. Komunikacijai su interesų grupėmis pagerinti siūloma:
  - a) pritaikyti diskusinėje dalyje pateiktą grupių interesų derinimo algoritmą;
  - b) sukurti elektroninę grupių interesų derinimo sistemą interesams derinti ir projektams teikti pasitelkiant ministerijų plėtros programų tarybas, kad būtų užtikrinta Valstybės biudžeto apskaitos ir mokėjimų sistemos (VBAMS), Stebėsenos informacinės sistemos (SIS) ir Elektroninio teisės aktų registro (E. TAR) bei Valstybės duomenų valdysenos informacinės sistemos (VDVIS) vyriausybinių sistemų sąveika.

Mokslinės publikacijos disertacijos tema:

1. J. Jatautas ir P. Mierauskas (2017). Towards the Development of Sustainable Hydro Energy in Lithuania. In *Environmental Engineering. Proceedings of the International Conference on Environmental Engineering, ICEE* (Vol. 10, p. 1–8). Vilnius Gediminas Technical University, Department of Construction Economics & Property.
2. J. Jatautas ir A. Stasiukynas (2019). Interesų grupių įtaka formuojant atsinaujinančios energetikos viešąją politiką Lietuvoje 2008–2018 m. *Socialiniai tyrimai*, 42 (2), 93–101.

Iki doktorantūros studijų:

1. J. Jatautas ir E. Kasiulis (2016). The effect of legislation on hydropower development: case study of Lithuania. *Investment Management and Financial Innovations*, 13 (2–2).
2. J. Jatautas (2016). An environmental assessment on hydropower development in Lithuania. *Environmental Economics*, 7 (1), 24.
3. J. Jatautas ir A. Stasiukynas (2016). Analysis of the Lithuanian renewable energy resources legal framework. *Problems and Perspectives in Management*, 14, 31–45.
4. J. Jatautas (2016). Lithuanian Environmental Protection and Energy Policy on Hydropower. *Journal of globalization and business management*, 1, 1–17.

Pranešimai tarptautinėse konferencijose:

1. J. Jatautas ir prof. P. Mierauskas. „Towards the Development of Sustainable Hydro Energy in Lithuania“ tarptautinėje-mokslinėje konferencijoje „Environmental Engineering“ 10th International Conference Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania 27–28 April 2017.
2. J. Jatautas ir A. Stasiukynas. „Interesų grupių galios vertinimas atsinaujinančios energetikos (AE) viešajame valdyme“ tarptautinėje-mokslinėje konferencijoje „Tarp efektyvumo ir socialinio poveikio“ Lietuva. MRU 2019 03 07.

Mokslinės stažuotės:

2019–2020 m. Žironos universitetas, 5 mėn. (Ispanija)
2020 m. RUDN universitetas, 4 mėn. (Rusija)

GYVENIMO APRAŠYMAS

Jaunius Jatautas, el. paštas j.jatautas@gmail.com, tel. +37068810333

2008 metais įgytas gamybos vadybos bakalauras, po penkerių metų – viešosios politikos magistras Mykolo Romerio universitete. 2011–2013 m. vykdoma mokslinė veikla, publikuoti 4 moksliniai straipsniai tarptautinėse duomenų bazėse ruošiantis stojimui į doktorantūros studijas. Nuo 2016 m. doktorantūros studijos bei papildomi du straipsniai ir pranešimai konferencijose studijų metu.

Profesinė patirtis: 2008–2011 m. gamybos vadovo žmogiškųjų išteklių valdymo patirtis baldų gamybos įmonėje. 2011–2021 m. projektų vystymo veikla, darbo su viešosiomis institucijomis patirtis.

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Jaunius Jatautas

ASSESSMENT OF THE IMPACT
OF INTEREST GROUPS
ON INSTITUTIONAL REGULATION
IN LITHUANIA'S RENEWABLE ENERGY SECTOR

Summary of Doctoral Dissertation
Social Sciences, Management (S 003)

Vilnius, 2021

The doctoral dissertation was prepared in 2016 – 2021 at Mykolas Romeris University under the doctoral program right conferred to Vytautas Magnus University with Klaipėda University, Mykolas Romeris University and Vilnius University by the order of the Minister of Education, Science and Sport of the Republic of Lithuania No. V-160 dated on February 22, 2019.

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Andrius Stasiukynas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management S 003).

Scientific consultant:

Prof. Dr. Pranas Mierauskas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management S 003).

The doctoral dissertation is defended at the Committee in the field of Management by Vytautas Magnus University, Klaipėda University, Mykolas Romeris University and Vilnius University Šiauliai Academy:

Chairman:

Prof. Dr. Vainius Smalskys (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management S 003).

Members:

Prof. Dr. Nataliia Gavkalova (Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine, Economics S 004);

Prof. Dr. Tadas Limba (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management S 003);

Prof. Dr. Diana Šaparnienė (Vilnius University Šiauliai Academy, Social Sciences, Management S 003);

Prof. Dr. Jan Žukovskis (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Management S 003).

The doctoral dissertation will be defended at a public meeting of the Management Science Council on December 17, 2021, at 13.00 at Mykolas Romeris University, I-414 auditorium.

Address: Ateities str. 20, LT-08303, Vilnius, Lithuania.

A summary of the doctoral dissertation sent on November 17, 2021.

Doctoral dissertation can be viewed at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino Ave 51, Vilnius), at libraries of Klaipėda University (K. Donelaitis ave. 3, Klaipėda), Mykolas Romeris University (Ateities str. 20, Vilnius), Vilnius University Šiauliai Academy (Vytautas str. 84, Šiauliai), Vytautas Magnus University (K. Donelaičio str. 52), Kaunas).

ASSESSMENT OF THE IMPACT OF INTEREST GROUPS ON INSTITUTIONAL REGULATION IN LITHUANIA'S RENEWABLE ENERGY SECTOR

SUMMARY

Relevance of the topic. By acting in the process of public governance, interest groups pursue their objectives in the development of different areas of renewable energy (solar, wind, etc.). There are many interest groups in the energy sector (Baldwin, 2019), and their impact on institutional regulation is an important factor in the effective development of the renewable energy sector, as interest groups act as agents in the process of making decisions on the guidelines for the development of the energy sector (Holburn and Vanden Bergh, 2014). Analysis of literature reveals that research in the impact of interest groups on the specific institutional regulation of the renewable energy sector has been limited so far, making the topic particularly relevant.

The primary concern is to introduce and further improve a monitoring system for the impact of interest groups on institutional regulation in order to allow identification of the groups and their legitimate interests and their political power. In order to establish a monitoring system, it is necessary to clarify which impact channels are used by interest groups and which criteria are used to determine their performance. To this end, it is also important to analyse the components of the public governance and to justify the involvement of interest groups.

The topic comprises Lithuania's national interests, because effective coordination of interests and successful promotion of renewable energy bring the state closer to the sustainable development of the energy sector based on non-polluting technologies, and today it is a global priority in the context of the global climate change (Sachs, Meng, Giarola and Hawkes, 2019). The dissertation therefore goes beyond the development of a monitoring system for the impact of interest groups, and aims at finding ways to improve the system of coordination of interests in order to involve the interest groups in the process of coordination of regulatory decisions in the early stages of decision-making.

New strategic planning documents – the European Green Deal (2019 12 11), the National Progress Program (2020 09 06) 2021-2030 and the New Generation Lithuania (2021 05 14) aimed at Economic recovery and resilience – have been introduced in view of the EU financial framework for 2021-2027. Indicators of sustainable development of the national strategy Lithuania 2030 and the integrated National Energy and Climate Plan for the period 2021-2030 have been updated in the light of the strategic planning documents listed here. The integrated National Energy and Climate Plan was coordinated with interest groups in accordance to the European

Commission Recommendation (Document 32019H0903(15)) and Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council on the Governance of the Energy Union and Climate Action. Regulation (EU) 2018/1999 refers to the establishment of an Energy Union which incorporates five dimensions: energy security, the internal energy market, energy efficiency, decarbonization, research, innovation and competitiveness. The European Commission's recommendation for an integrated National Energy and Climate Plan is as follows: "to consolidate regional cooperation between the Baltic States (Estonia, Latvia and Lithuania) and extend the scope and the geographical area of the cooperation to include the Nordic region (Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden). Regional cooperation should be at the core of the internal energy market and energy security, as changes in electricity systems are expected along with the growth of the share of renewable electricity, namely an increase in electricity imports/exports and the need for improved system flexibility".

To achieve this objective, interest groups should cooperate more closely with the European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators (ACER). According to the plan, Lithuania expects to produce 45% of its energy from renewable sources by 2030, so the main focus of its policy should be on the Directive 2018/2001 of the EU Parliament on the promotion of the use of energy from renewable sources. The new EU renewable energy financing mechanism enters into force in January 2021, allowing interest groups to develop energy projects in line with the European Green Course Action Plan funded by the EU under the EU Directive (2018/2001). The renewable energy financing mechanism adopted on 15 September 2020 (C/2020/6123) makes reference to Regulation (EU) 2018/1999, which stipulates *inter alia* financial support by way of a premium paid in addition to market prices. The calls for tenders and the submission of tenders referred to in Article 33 of the Regulation have been envisaged in the financing mechanism in the form of grants (15). The European Climate, Environment and Infrastructure Executive Agency (CINEA) is responsible for the administration and promulgation of the calls. The first EU calls for renewable energy projects appeared in the summer of 2021. Responsibility for consulting on the national level has been vested with Environment and Energy Ministries.

Research in the subject. Research in interest groups and their impact on institutional regulation in the renewable energy sector is rather limited in Lithuania. Bruneckienė and Guzavičius (2010) discussed the social responsibility of economic interests in providing asymmetric information. Geleževičius (2013) also analysed problems of legal regulation of lobbying in Lithuania while Ambrasaitė (2016) examined peculiarities and enforcement of legal regulation of lobbying in Lithuania. In one of the more recent studies, Stankevičius and Simanavičienė (2016) sought to reveal possible techniques and methods of lobbying and risk factors arising from investments by interest groups in renewable energy. Interest groups operating in public administration sectors were studied by Jankauskas, Rudzkiš and Kanopka (2014). Stasiukynas (2010b) analysed public participation in the energy sector management process as well as recent transformations in the sector. Westernisation of Lithuanian interest groups was studied by Jankauskaitė (2017). Numerous studies in the areas of interest

groups, activities of interest groups and interaction of interest groups with public authorities have been carried out by Guzavičius (2008, 2011), Stasiukynas (2010, 2011), Mierauskas (2010, 2012), Lukošaitis (2011), Geleževičius (2013), Stankevičius and Simanavičienė (2016), Ambrasaitė (2016), Jankauskas, Rudzkiš and Kanopka (2014), Kanopka (2015), Jankauskaitė (2017). However, the impact of interest groups on the institutional regulation of the renewable energy sector has not been studied so far. The present dissertation aims focuses on this particular topic with the view to further contribute to the field. Both theoretical and practical insights as well as suitable methods to assess the impact of interest groups at different stages of the public governance process are scarce.

The role of interest groups and their impact in various sectors has been studied by several foreign researchers, such as Rasmussen, 2012; Cheon and Urpelainen, 2013; Marchiori, Dietz and Tavoni, 2017 in environmental protection, Eichner and Pethig, 2015; Kang, 2016; Baldwin, 2018; Kooij et al., 2018; Ilieva, Bremdal and Puranik, 2019; Andreas, burns and Touza, 2018; Horváthová, etc., 2019 in the energy sector, Dür and Bièvre, 2007; Dür and Mato, 2014, 2016 in economics, Jenkins and Mulcahy, 2018; Dana and Nadler, 2019; Hanegraff, Vergauwen and Beyers, 2019; Dellmuth, etc., 2019) in the formation of institutional regulation. However, their surveys excluded specific case studies of specific countries or specific interest groups, focusing merely on general aspects.

Several decades ago, the liberalization of the energy sector and the expansion of the use of renewable resources created new opportunities for businesses to take part in the energy sector, particularly in the field of renewable energy, resulting in the formation of new interests and interest-representing groups (Sühlsen and Hisschemöller, 2014; Strunz, Gawel and Lehmann, 2016. Brulle, 2018; Tosun, etc., 2015). A considerable number of studies have been published on activities of interest groups and their influence on decision-making in the institutions of the European Union (Bernhagen, Dür and Marshall, 2015; Buea and Baumgartner, 2014; Greenwood, 2017; Fourinaies and Hall, 2017; Dialer and Richter, 2018) and in the sector of climate change management (Lucas, 2018; Kettner and Kleetzan-Slamanig, 2018; Meng and Rhode, 2019).

It is worth mentioning that foreign authors ground their studies both on theories and empirical research of interest groups (typically based on expert interviews) whereas Lithuanian authors usually rely on theoretical research. Therefore, assessment of the impact of interest groups carried out in this dissertation and the processing of the results by means of methodological instruments based on various aspects of the theory of games constitute one of the first comprehensive studies on the impact of interest groups on institutional regulation in the area of public governance, grounding further studies in the field both in the sector of renewable energy and other areas of public governance.

Significance of the topic. In order to examine the impact of interest groups on institutional regulation in the energy sector, it is necessary to identify the nature of interests represented on the political stage (Binderkantz, Christiansen and Pedersen, 2015). Surveys reveal that interest groups representing the renewable energy sector

are involved at various stages of the political process, from the establishment of a political agenda to the implementation of public policy (Bernhagen and Trani, 2012). Therefore, in order to assess the impact of interest groups on institutional regulation, it is absolutely essential to clearly understand the elements of the public management process, assess the impact of interest groups at each stage of the process in terms of the scope of its manifestation, and adapt the theoretical model of the public management process to Lithuania's situation (Akberdina, Korovin and Ponomareva, 2019).

The impact of interest groups on institutional regulation acting as agents of influence has been researched by Karavas, Arvanitis and Papadakis, (2017), and their role in the management of income distribution is researched by Perolat et al. (2017). The present dissertation aims to identify the fields of impact of interest groups in the application of interest networks (Ackermann and Eden, 2020) by means of methodology of the system theory for interest coordination in the energy sector (SGAM) (Freeman, Wicks and Parmar, 2004).

Research topic. Lithuania's public governance system not only allows interest groups to participate in the process of public governance, but also involves the groups in the process, for example, via participation in public debating. The emergence of interest groups in the sector is attributable to the changes in the governance of the sector during the last two decades (Stasiukynas, 2010b) – compared to interest groups representing the conventional energy sector, interest groups in the renewable energy sector may be characterized as young and therefore, it is a primary scientific interest to identify such groups and monitor their operating methods as well as the impact on the institutional regulation of the sector.

The activities and the influence of interest groups are only important to the extent the groups are able to get to the political arena and consolidate their political power (Binderkantz, etc., 2015). The study identifies this as a power criterion. Having accessed other internal actors of public governance, interest groups acquire influence and gain political importance and an opportunity to strengthen their political power in the future (Eising, 2007).

The problem of balancing interests among groups arises from the natural need to control the process and to achieve a predictable result consistent with the effect of the process triggering factors. Transformation of individual actions in the decision-making process is attributable to the field of management science and includes practical application of organizational methods. The vision of the consensus of interest groups may be measured by the ability of the participants to act, i.e. by empowerment.

Scientific literature emphasises the complexity of measuring the impact of interest groups on institutional regulation of public governance as the groups can use different channels for their performance, not to mention cases of informal influence which are even more difficult to identify (Dür, 2008a). Interest groups may have an impact on the results of public governance not only through direct or indirect interaction with institutions, but also through the selection of decision-makers (Fordham and McKeown, 2003), for example by engaging in election campaigns (Dür, 2008b). It is relevant both theoretically and empirically for the researcher to find out which methods interest

groups use to influence public governance actors, which channels they usually prefer and which channels are more effective, and summarize the data in the empirical part.

So far, Lithuanian researchers have made no attempts to clearly identify and describe the channels favoured by interest groups and the specific features of interest group activities or assess the impact of interest groups upon institutional regulation in the context of a long-term perspective (e.g. three terms of office of the Parliament of the Republic of Lithuania). A similar insufficiency can be observed in the analysis of documents adopted by committees of the Parliament of the Republic of Lithuania aimed at identification of specific interests of interest groups and the effects of their activities.

It should be noted that legal regulation of the renewable energy sector has not been introduced until very recently (the Law on renewable Energy of the Republic of Lithuania was adopted in 2011 while the legislative process regulating the governance of the sector did not start until 2008). Therefore, it is essential to research the legal documents adopted during this period in the first place.

The problem of scientific research. Literature analysis has revealed shortage of studies in the impact of interest groups on institutional regulation in the renewable energy sector. The scientific problem of the dissertation is characterized by aspects of the participation of interest groups in the process of public governance.

1. It is a known fact that certain groups are active in the public governance of the renewable energy sector. However, it is not clear how to identify specific interest groups involved and the criteria that could be used to determine the impact of their activities on institutional regulation.
2. Scientific literature does not provide a specific methodology for assessing the impact of interest groups on institutional regulation, which has led to the analysis of various scientific methods and to the search for a combination of methods that would allow measurement of the impact of interest groups on institutional regulation in accordance with the established evaluation criteria.

The problematic nature of the present research can be expressed by the following questions:

1. What are the models and principles for the involvement of interest groups in the process of public governance in order to influence institutional regulation?
2. What methods can be used to assess the impact of interest groups on institutional regulation?

The subject of the research is the analysis and evaluation of the impact of interest groups on institutional Regulation.

The objective of the research is to analyse and evaluate the impact of interest groups on the institutional regulation of the Lithuanian renewable energy sector and to propose an algorithm for the coordination of interest groups.

The goals of the research are as follows:

1. to analyse the characteristics of the process of public governance and the principles and methods of interest group activities aimed at influencing institutional regulation;
2. to develop a methodology for assessing the impact of interest groups on public administration bodies;
3. to explore interest groups and their impact on the institutional regulation of the renewable energy sector in Lithuania in 2008-2018;
4. to assess the power, influence and operational features of interest groups in the process of public management on the basis of an expert evaluation.
5. to develop a theoretical framework for a modern mechanism of interaction between interest groups and institutional regulation.

Theoretical significance of the dissertation. The dissertation suggests a scientific justification of the involvement of interest groups in the process of public governance and identifies methods interest groups use to influence institutional regulation.

- The dissertation also proposes a theoretical model of the process of formulating public governance problems based on the NATO Agile C2 matrix.
- The dissertation comes up with a theoretical model of management of the energy sector developed with an account of the income distribution management system provided by scientists and adapted to the case of management of the Lithuania's renewable energy sector.
- Based on the above-mentioned theoretical models and the results of scientific studies and the project methodology suggested by Lithuania's Scientific Council, interest groups were divided into categories and classified according to their functions.

The scientific significance of the work lies in the formation of a research methodology that allows identification of interest groups active in the process of public governance in order to determine assessment criteria for their activities: interests, bargaining power and the impact on the institutional regulation of the renewable energy sector.

Also, the methodology suggested in the dissertation for assessing the impact of interest groups on institutional regulation can be further developed by adding new sources to the evaluation criteria, revealed by the expert study, thus improving the system of assessment of the impact on the Lithuanian renewable energy sector and doing further research in this field.

Practical significance. The conducted expert evaluation confirmed the validity of the method of analysis of legislation and provided the study with additional information on specific interest groups involved in the process of public management of Lithuania's renewable energy sector and the impact, principles and methods of operation of the interest groups as well as the characteristics of the public management process.

Expert opinions helped reveal the most effective methods used by interest groups to influence institutional regulation and identify the resulting additional sources to complement the methodology for assessing the impact of interest groups.

The study contributes to the development of scientific research in the influence of interest groups on the process of public governance. It can also be used in practice by public administration bodies to assess the impact of interest group activities in individual sectors of public governance, in particular by identifying and determining specific interests and power and using modern data processing methods to interactively assess their impact on institutional regulation.

In order to extend the involvement of interest groups in the process of public governance and coordinate their interests in a flexible way, the model of problem formulation is adapted to the process and the impact assessment methodology is developed along with an algorithm proposed for the coordination of interest between groups. Public administration bodies may be offered to implement the algorithm in order to improve transparency and flexibility in the area of interest coordination.

Problem statements:

1. Interest groups form mixed coalitions in the development of the renewable energy sector and in the sharing of public wealth and cross-financing.
2. The impact of interest groups achieved by inclusive competition and interest balancing is highly effective in influencing regulation of the renewable energy sector.

Methods of the scientific research. The following methods have been used in the dissertation:

1. Research of scientific literature carried by means of synthesis, historical comparison, descriptive analysis and generalisation. The survey of the diversity of the concept of interest groups aimed at distinguishing the most important aspects of the activities of interest groups and establishing the links between interest groups and public administration bodies and the choice of the theoretical research framework are based on a critical analysis of the works of foreign and Lithuanian researchers – books, dissertations, monographs, articles and other publications.
2. Analysis of primary sources/documents. In order to assess the impact of interest groups on public administration bodies, analysis of legal acts and the impact of legislation on the environment has been carried out.
3. An expert interview was held in order to justify the validity of the analysis of legal documents and to deal with additional questions, such as: which interest groups are the most influential in the public governance of the sector, which criteria may be used to evaluate the impact of interest groups on institutions, what are the methods and channels of influence of interest groups and which of the channels are more or less effective. Also, attempts have been made to disclose the scheme of the process of public governance in the field of renewable energy and to learn recommendations on how the efficiency of cooperation between interest groups and public administration bodies could be improved.
4. Qualitative data analysis, i.e. an analysis of the data collected in the empirical study based on the method of content analysis and the interpretive approach.

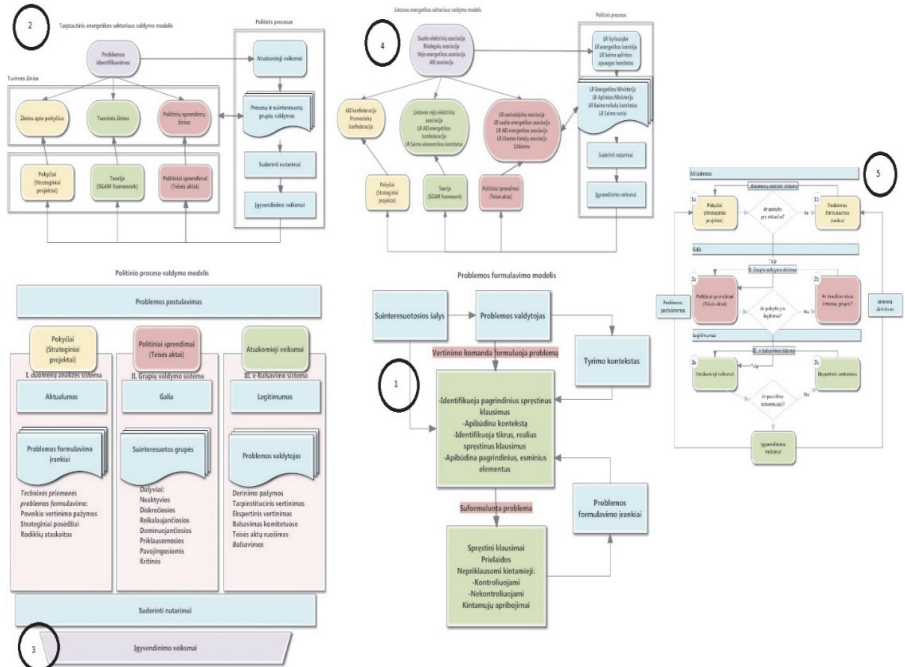
The research data were codified by means of the management power and influence quadrant matrix and the method of clustering empirical data of SPSS respondents. Power BI was used for data visualisation.

The scope and structure of the research. The dissertation comprises four constituent parts: theoretical, methodological-analytical, exploratory and a discussion.

The theoretical part of the dissertation analyses theoretical assumptions of the impact of interest groups on institutional regulation of the renewable energy sector. To this end, Chapter 1.1 provides an analysis of the participants in the process of public management, including theoretical classification public management participants and an analysis of the concepts of public management. Chapter 1.2 aims to provide a justification for the participation of interest groups in the public process of NPP management. The justification includes three stages: modelling of the process of interaction between interest groups, producing assumptions on the typologization of interest groups and identification of the methods of the impact of interest groups on institutional regulation by reference to theoretical methods. Based on the partial conclusions of Chapters 1.1 to 1.2, the theoretical part of the work analyses the public management of the renewable energy sector. To achieve this goal, the structure of the governance of the energy sector is discussed, the concept of the NPP is evaluated in the context of the energy sector, the evolution of institutional regulation of Lithuania's renewable energy sector is analysed, and the role of interest groups in the process of public management of the renewable energy sector is described on the basis of conclusions of Chapter 1.2. In the light of the results of Sections 1.1 to 1.2, Chapter 1.4 presents a synthesis of models for evaluating the purposeful behaviour of interest groups in the public sector. To come up with a synthesis based on the summary of the results of Chapters 1.1 to 1.3, an analysis of scientific research is carried out in terms of evaluation of the impact of interest groups on institutional regulation. Chapter 1.4 also presents a framework for modelling stakeholder interest coordination, i.e. sets out theoretical models for interaction between institutional regulation and stakeholder groups.

Based on the theoretical models laid down in Chapter 1.4, Chapter 2.1. of the Methodological-analytical part of the dissertation describes theoretical and methodological assumptions of the study, including the research plan, the methodological model and the individual stages steps of the research. Section 2.2. presents methodology of the research, i.e. discloses the mechanisms for interest balancing, describes community organisations, discusses the process of problem formulation, identifies models of auction management as a mechanism for regulating the needs of the energy sector, and justifies the choice of the mechanism for assessing the network of powers and interests. Based on the results of Chapters 2.1 and 2.2, Chapter 2.3 presents the tools and instruments for carrying out the study and provides a justification and modelling of the instrument for assessing the impact of interest groups on public administration bodies. The justification consists of 3 parts: a description of the goals, objectives and details of the data processing procedure of the empirical research, the course of the analysis of legal acts and the procedural details of the expert interview.

Theoretical part:

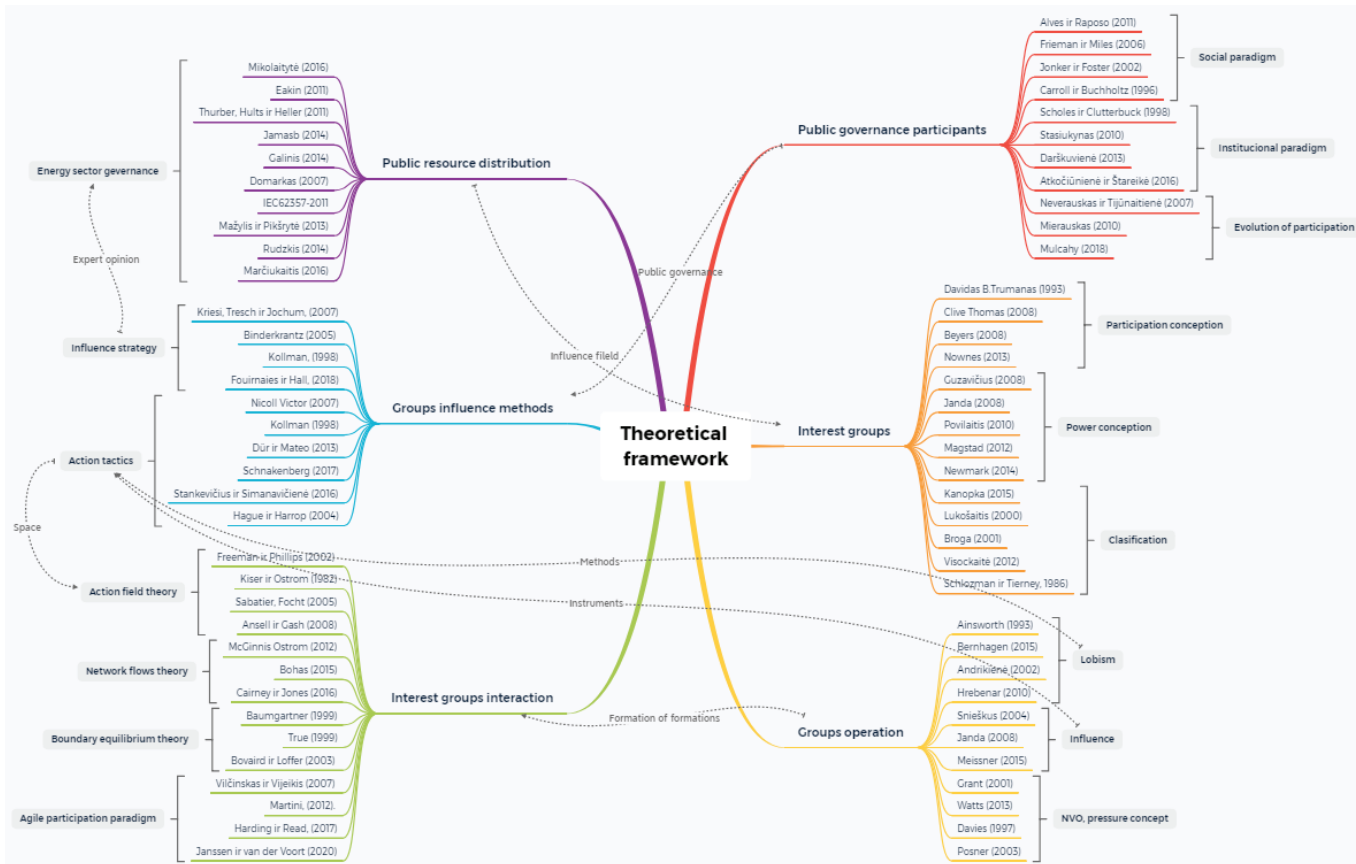

1 figure. The process of interest group behaviour modelling

Source: Designed by the author

The impact dynamics comprised by the analysis of interest group behaviour was assessed in terms of a strategic approach (1), including assessment of the group functioning and the methods of influencing. Next, an analysis of the distribution of public wealth was carried out: the identified influencing strategies were classified according to the impact methods (3) and a model of international governance for the energy sector was developed (2). Finally, based on the study carried out and the developed models 2 and 3, the Discussion section presents the model of distribution of public wealth and the interaction between interest groups of the Lithuanian energy sector. (4) To institutionalize the methods of stakeholder influence and to legally regulate stakeholder activities, an algorithm for stakeholder interest coordination has been developed (5).

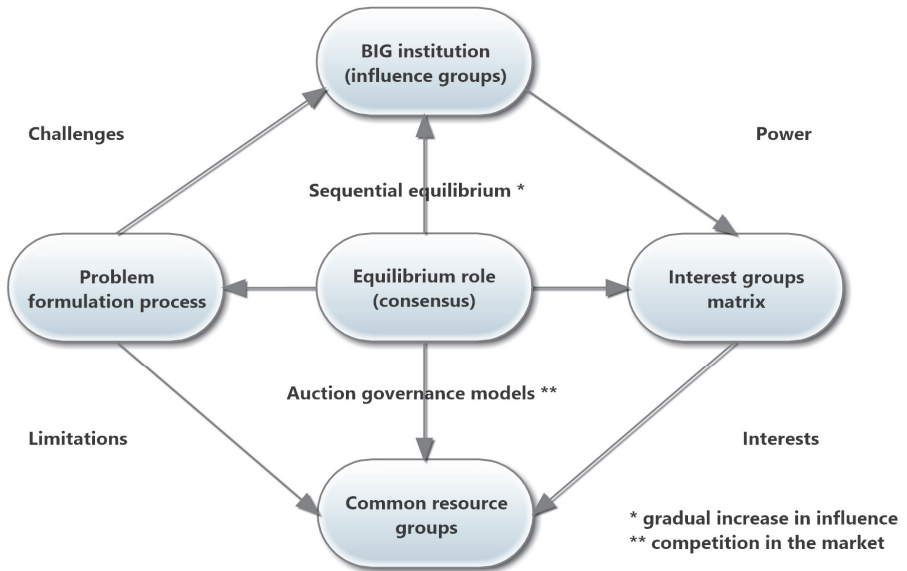
The synthesis of theoretical concepts and scientific research, which was used to develop the presented models, is presented on the map of theoretical concepts.

RESEARCH METHODOLOGY

Epistemological justification of the study. Interest groups operate in a social environment in accordance with valid legal norms. Depending on the norms, interest groups are attributable to particular social groups and forms. The forms depending the legal basis and the field of interest group activity, e.g. business associations, public administration bodies, non-governmental organizations etc. In order to investigate the interest group, it is necessary to determine its type, behaviour and participation, i.e. to identify the declared objectives. The impact of interest groups is assessed by reference to their power and legal interests identified by the research.

Ontology of the study. For the purpose of the research, it was decided to apply a model of identification of the marginal balance between interest groups. To this end, a rhombus on power and interest network balancing has been formed with an account of the gaming theory paradigm, which serves as a theoretical epistemological model for assessing the impact of interest group activities on renewable energy institutions.

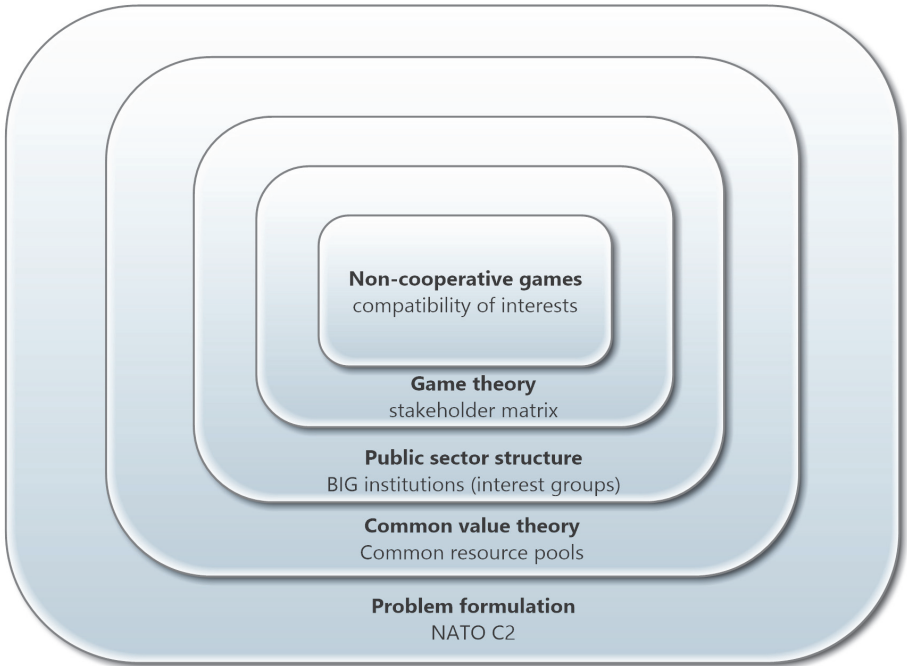

2 figure. *The mechanism of the power and interest network balancing*
Source: *designed by the author on the basis of theoretical assumptions*

The resulting ontological model provides a conceptual picture of how interest groups interact with public governance actors (institutions, NGOs). Problem formulation entails challenges (projects and project coordination) and constraints (limited number of resources). Restrictions depend on the quantity of resources (common

resource groups) and their management in interest distribution. Challenges (projects) depend on the power of BIG institutions (institutionalized interest groups). The interest groups matrix (operational environment) reflects the interaction between power and legal interest and the distribution of interest groups. The four components – the combination of projects, resource management, institutionalized interest groups and the operational environment – are present in decision-making. A balancing model is used to define the decision-making process in order to regulate the representation of interest groups (consensus-building). The balance model of the game theory was chosen to structure the decision-making process and the model of sequential consecutive balance was used for balancing of the powers of BIG institutions. Representation of interests in resource distribution was based on the auction management model.

The theoretical research framework:

3 figure. *The theoretical research framework*

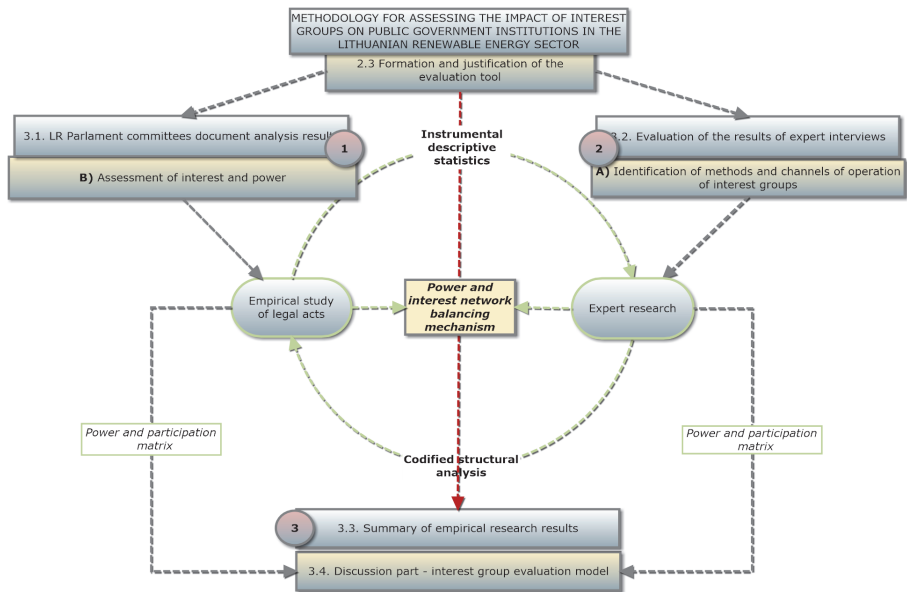
Source: designed by the author

Research strategy. A recurrent research has been planned: an expert interview and an empirical study to gain insights about legislation on the functioning of interest groups followed by summarizing of the insights. Interest groups are characterized by their operational power and interests: the power-to-participation index ratio reflects the group inclusion (matrix) into the decision-making process.

$$\text{Inclusion (balancing of interest)} = \frac{\text{Operational power (effectiveness of balancing interests)}}{\text{Participation (legal interest)}}$$

The operational power (impact) is measured by the efficiency of interests coordination and the participation is characterised by the group's interest in legislation.

Methodology of the research. The obtained results of the study are classified in the first stage by means of the codified structural analysis. Interest groups are rated upon receipt of data on the grouping of interest groups. The rating is performed by means of SPSS software package and the numerical matrix classification program (Beyee). The results of the classification and rating of interest groups allow assessment of the impact of interest groups based on the inclusion index. An algorithm for group interest coordination, compiled on the basis of the assessment of the impact of interest groups, is given in the Discussion.

4 figure. Methodology of the research

Source: Designed by the author

Research instruments:

1. Having identified the types of interest groups and the behavioural mechanisms, a conceptual model that combines the group power and group participation is developed.
2. The model is going to be used to assess the inclusion of interest groups in order to carry out the ranking of interest groups involved in the energy sector.

3. To disclose the model results, the outcome of the survey is codified by means of an inclusion formula.
4. The codified results of the empirical and expert research are then clustered in terms of two dimensions: power and participation.
5. The results of the research are represented by means of the Eden and Ackermann matrix and the SSPS clustering chart also known as random forest algorithm.
6. The power balancing is simulated by means of Gambit, a game theory tool.

Research stages:

1. First, the concept of threshold balance is chosen.

Then the research strategy is selected in accordance game theory principles and on the basis of *chainstore* paradox.

2. A rhombus for the assessment of the threshold balance between the interest groups is designed.

In view of the theoretical model of the literature analysis, an instrument of choice disposition is selected, i.e. a scheme of ontological interfaces or a power and interest network balancing mechanism is designed.

3. Then, the inclusion formula is created.

Having identified the elements of the power-balancing mechanism, a decision was made to assess the balancing components, i.e. the political power and interest in legislation, in order to determine the inclusion factor.

4. A matrix of power and interest is then selected.

In view of the results yielded by the analysis of legislation, an Eden and Ackermann matrix comprising two criteria – power and interest – was selected. According to these criteria, participants are divided into four quadrants: governors, observers, the informed and the satisfied.

5. A empirical research plan is then proposed.

Next an ontological model to assess the impact of interest groups on public administration bodies is developed, the research strategy is explained and a research methodology is presented.

6. The instruments of quantitative analysis are selected for the analysis of legal acts.

The data of the legal acts are structured on the basis of two criteria: power and interest, i.e. the power and interest of the participants in legislation, and then the *gambit* tool is used to set the game between the stakeholders.

7. A qualitative analysis scenario is created for an expert interview.

The questionnaire comprises such issues as the power of interest groups, sources of expression of interest groups, methods of acting of interest groups, channels for interest group activities; elements of the process of public governance, recommendations on how to improve interaction between institutions and actors of public governance.

8. Analysis of legal acts is then carried out.

The emphasis here is on interest groups acting in the process of public governance of the renewable energy sector, which are subdivided into categories, to yield the values of the set criteria, i.e. power and interest, which are then presented in tables.

9. Next, the results of the quantitative research undergo interpretation.

The results of the study are presented in the tables and discussed in detail. During the next stage, the *gambit* software tool is applied to determine the outcomes of the performance of public management participants in accordance with their interests.

10. An expert interview is then conducted.

The experts were interviewed on the basis of the questionnaire of the qualitative research scenario.

11. The results of the expert interview are clustered in accordance with the study matrix.

The results of the respondents are grouped according to the selected Eden and Ackermann matrix while the power-to-interest ratio is assessed using the clustering method.

12. The results of an expert interview are grouped by means of Power BI according to the power and interest.

Respondent reported power and participation rates are compared in the institutions under assessment.

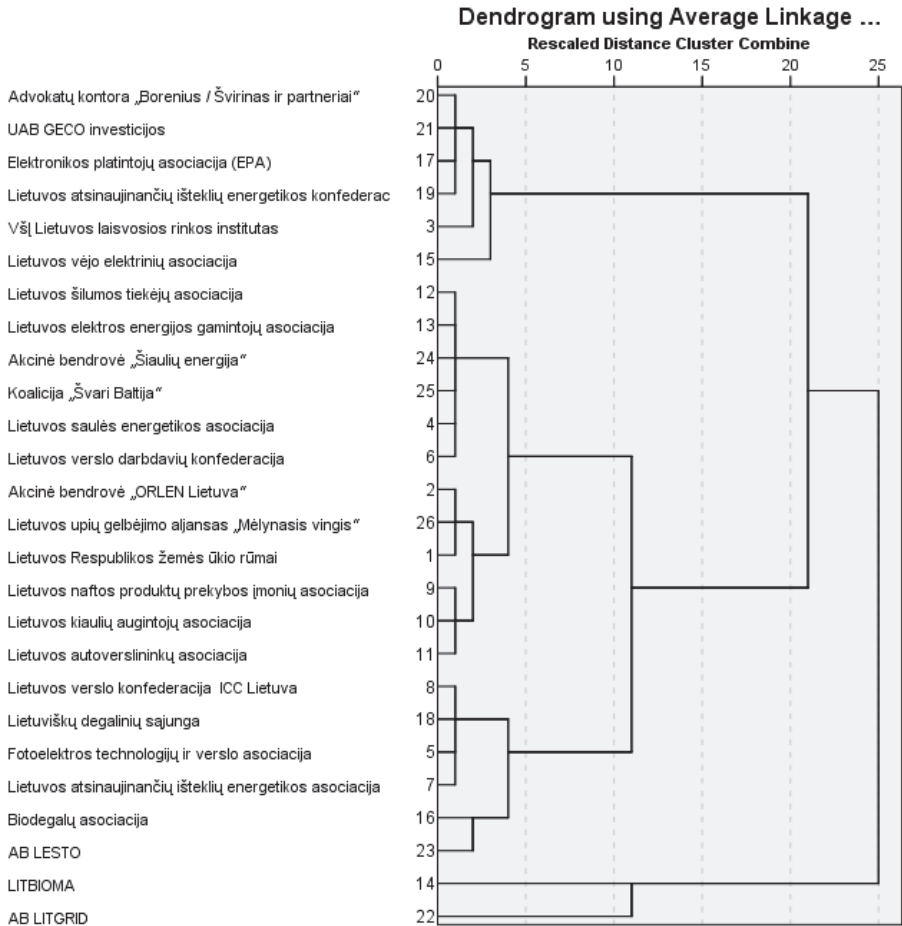
13. The results of an expert research interview are interpreted by means of SPSS software package.

The correlation matrix is used to identify similarities and differences in the level of inclusion of the organizations under assessment. This allows identification of differences in power distribution in view of interconnections between the participants.

14. The results of the expert and quantitative research are then summarized.

The results of the expert and empirical study of legal acts is evaluated by rating interest groups according to their power. At the next stage, the results are codified in a 1 to 10 scale and represented in the selected Eden and Ackermann matrix in terms of the power-to-inclusion ratio.

Result of empiric part:

5 figure. *The power and interest distribution among business entities*

Source: Created by the author using the SPSS software package

The dendrogram presented here reflects the distribution of stakeholder interest and power among business entities. The diagram is based on the indicators of interest and power, transformed by clustering to yield synergies and impacts between interest groups. The dendrogram is made by means of the SPSS 22 software package with the selected classification algorithm and the developed hierarchical cluster. The vertical axis represents groups of business interests grouped according to their similarity, and the horizontal axis represents the distance between clusters – the bigger the distance, the greater the impact of the interest group.

Expert's interview result's:

As for **the most powerful** interest groups, the analysis of the documents of parliamentary committees of the Republic of Lithuania has revealed public administration bodies, members of Parliament and parliamentary committees being the most active and powerful. They are more powerful than the category of business interest groups as they are entitled to manage the sector and therefore assumed to have stronger arguments in debating. Having summarized and interpreted both studies, the researcher provides a list of the most influential interest groups arranged according to the research results without classification as to the actual impact and groups them into categories. The summarized results, which highlight the most influential groups, types, influence by category, influence channels, criteria for interest group expression and used strategies are presented in Table 20.

Lithuania's public administration agencies and associations: The Government of the Republic of Lithuania, the Ministry of Energy of the Republic of Lithuania, the Ministry of Environment of the Republic of Lithuania, the Association of municipalities of the Republic of Lithuania.

Members of the Parliament and parliamentary committees of the Republic of Lithuania: The Committee on Environment Protection of the Seimas of the Republic of Lithuania, Commission for Energy and Sustainable Development of the Seimas of the Republic of Lithuania, Committee on Rural Affairs of the Seimas of the Republic of Lithuania, Committee on Economics of the Seimas of the Republic of Lithuania, Committee on Budget and Finance of the Seimas of the Republic of Lithuania.

Public interest groups: Coalition Clean Baltic, Alliance for Protection of Rivers *Mėlynasis vingis*, Association for Nature Conservation *Laiškos dienoraštis*.

Lithuania's business interest groups: Lithuanian Biomass Energy Association *Litbioma*, Solar Energy Association, Lithuanian Confederation of Renewable Resources, Lithuanian Confederation of Industrialists, Lithuanian Wind Energy Association, Lithuanian Wind Power Association, Lithuanian Association of Renewable Resources, Lithuanian Heat Suppliers Association, Lithuanian Biofuel Association.

During an expert interview, respondents mostly mentioned groups of business interest, as many of them were representatives of public administration agencies and associations facing pressure by business interest groups in the first place. The interviewed representatives of business interest mostly made reference to interest groups in the sector they represent. Analysis of the legal documents of the parliamentary committees has revealed a slightly different picture, i.e. Greater power was observed in the parliamentary committees, members of Parliament and the public administration agencies and associations while the business interest groups remained the least-powerful.

Having analysed the legal documents and grouped the interest groups according to theoretical types, it became clear that the process of public management of the renewable energy sector mainly involved business interest groups and only a moderate number of public interest groups. Also, a great deal of entities were observed in the categories of members of Parliament, parliamentary committees and public administration

agencies and associations. Experts typically mention business interest groups as the most interested, which corroborates data of the analysis of legal documents. However, the summary of the results has shown that their legal interest has little effect on the power. The other two categories with considerable numbers include individual members of Parliament and the chairman of the committee and public management organizations. Groups of public interest were also noted; however, they showed only a small number of participants.

The interviewed experts proposed **the criteria** they considered should be used to **assess the power of interest groups** in the area of the public governance of the renewable energy sector, such as the number of proposals submitted during the legislative process in the ministries, the legislative process at the governmental level and participation in the parliamentary committees of the Republic of Lithuania (based on minutes of meetings). This is exactly where, according to the expert opinion, expression of interest groups is most clearly reflected. The finding directly correlates with the validity of the analysis of legal acts, as the analysis focused on the documents of the parliamentary committees. Additionally, such expressions as participation in conferences and the media, declarations of pressure groups and resolutions of meetings of public administrations and lobbyists have also been mentioned.

According to the experts, interest groups seek their objectives via organizing meetings and discussions with ministries following publicity in the media – the most typical **tactics of interest groups**. The interviewees also mentioned the pressure on ministries to hold round table discussions, applications, letters and complaints to ministries, the government, parliamentary committees, the speaker, the Prime Minister or the President, direct pressure on the members of Parliament and attempts to affect the public opinion (self-promotion, the media).

The most common **channels preferred by interest groups** for lobbying purposes include the government, ministries and individual members of Parliament (committees). The media and conferences are also favoured although deemed less effective. As the analysis of the legal acts has shown, parliamentary committees constitute one of the channels interest groups actively use for lobbying, but only as the last resort after attempts at the ministerial level fail. By working in parliamentary committees and ministries simultaneously, interest groups make the combination of the two a really effective tool to achieve their goals.

Processes and individual elements of public governance were referred to by the experts in a similar manner, starting with the ministerial initiative and deliberations in the Parliament and ending with the final approval and implementation. Only expert 8 listed in detail the internal procedures for the development of legislation in the Parliament, and expert 9 gave details of the internal legislative procedures of the ministries. Having summarized the theoretical assumptions and practical insights of the work, a conclusion can be drawn that the major influence of the interest groups involved in the process of public governance of Lithuania's renewable energy sector is made within the stage of public policy development. This was confirmed by both the analysis of legal documents and the expert interview carried out during the empirical research. The

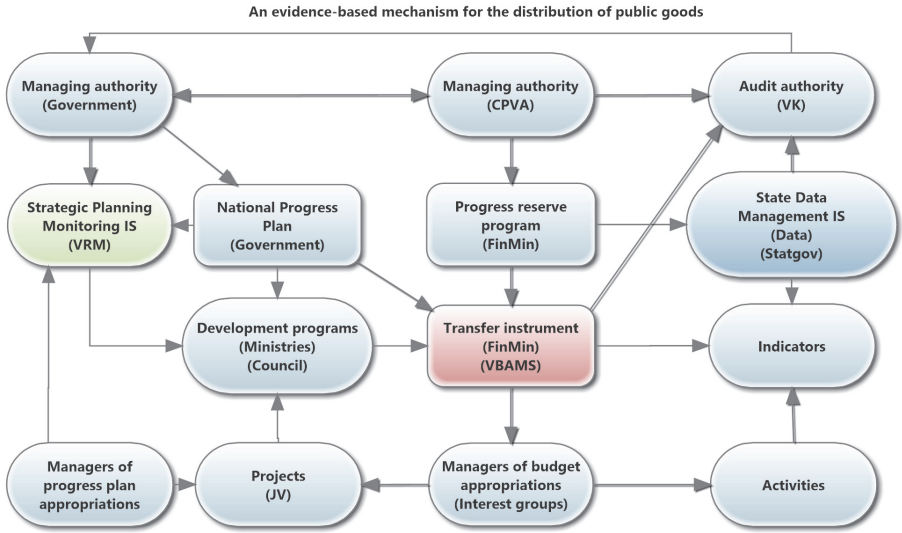
methodology developed in this work in order to achieve more comprehensive results of the research in the performance of interest groups and their impact on the public sector, may serve as a basis for similar studies in other sectors.

The experts also agreed **on recommendations for better cooperation between interest groups and public administration agencies**. They all unanimously emphasized the lack of cooperation between interest groups and public administration bodies and suggested a more extensive dialog and cooperation should be sought. They also upheld the idea of adoption of a Lobbying Act. Introduction of a Lobbying Act would also contribute to the effectiveness of the evaluation of the influence of lobbyists, as the provisions of the Act would allow identification of specific which lobbyists and members of Parliament or representatives of other institutions debate particular issues.

Having summarized the outcomes of the expert research, it should be noted in the first place that it verified the validity of the analysis of the Parliament's legal documents as a suitable research method. The interviewed experts acknowledged Solar Energy Association, Lithuanian Wind Power Association, Confederation of Industrialists, Lithuanian Confederation of Renewable Resources and Litbioma as most influential interest groups, listed in the outcomes of the research in the legal acts as well. Therefore, analysis of legal documents of the parliamentary committees of the Republic of Lithuania should be considered as a practically reasonable method for measuring the influence of interest groups.

Discussion part:

The public interest is coordinated in line with the guidelines of the national progress strategy (NPS) *Lithuania 2030*. According to the chosen priorities and indicators of the strategy, the government coordinates national progress programs with associated internal institutional interest groups, e.g. Ministries or the European Commission (Prime Minister's Resolution 2021-04-28, No. 292). Lithuania's latest national progress plan (NAP) was introduced as Next Generation Lithuania to envisage changes in monitoring and auditing mechanisms associated with amendments to the Law on Strategic Management (Investment project preparation methodology 2020-04-04). The plan incorporates Lithuania's green transformation, Lithuania's digital transformation and the efficient public sector preconditioning recovery after the pandemic, which is a step toward the development of renewable energy in the country in terms of the promotion of digital society and digital economy, and the introduction and further development of more efficient information technologies in the public sector. Changes in strategic governance relevant to the dissertation are foreseen in the monitoring and auditing mechanisms whereas the National Progress Program envisages the implementation of specific measures in view of interest group activities.

6 figure. Evidence-based governance model in Lithuania

Source: Designed by the author

As we can see from the presented evidence-based governance model, finances are coordinated through the Public Budget Accounting and Payments System (VBAMS), indicators are retrieved through the portal of the Statistics Department, and the strategic management and monitoring programs are assessed through the Data Monitoring System (VRM). Project appropriations are distributed by ministries according to approved development programs, which are presented during the budgetary planning cycle and are coordinated with sectoral institutions (ministries). Projects are presented to ministries and coordinated on the basis of public-private partnership (PPP) with the participation of the Central Project Management Agency (CPVA) and other agencies on submission of project feasibility studies. The projects are presented by the budget appropriation managers, who form internal interest groups of public administration agencies and associations, which coordinate the presented projects with the public and submit them for consideration to the ministerial councils. Projects of public interest are coordinated in ministries with expert groups and ministerial councils before they are included in development programs and national progress plans. The agenda of the National Progress Plan is coordinated with the European Commission in line with the priorities of the Next Generation EU program. The European interest coordination mechanism is integrated in the European Transparency Register.

The methodology of the strategic planning highlights the collegial mechanism for coordination of interest groups, with councils responsible for development programs at its core. Decisions on the eligibility of the project application for public budget appropriations are made in councils composed of representatives of the public sector

and non-governmental organizations. An assumption that the councils are a collegial management body at ministries, which performs a specific filtering function in order to determine which projects are eligible for funding and which are subject to re-consideration can be made.

When submitting projects to the Board for consideration, budgetary institutions have to consider interests of the budget appropriation managers (interest groups), arising from the activities carried they are responsible for. As CPVA defines, the list of project eligibility standards depends on national indicators set out in the strategic planning system and reflected in the National Progress Plan. It should be noted that the indicators of the National Progress Plan are subject to approval by the government on receipt of the parliamentary consent. This phase of harmonization of national strategic indicators should reflect the needs and aspirations of public interest groups. Such requirements are set out in long-term strategic planning documents, such as *Lithuania 2030* strategy.

Having discussed the distribution of interest groups according to the decisions to be adopted and the projects submitted along with the implementation procedure, the research further focuses on the coordination of group interests and interests of the energy sector in the inter-institutional regulatory process. As it can be seen in the data provided above, the NextGeneration EU program sets objectives and criteria for sustainable development leaving the choice of regional and local implementation tools to the discretion of national governments. The game theory and theoretical insights of the present dissertation were adapted to define necessary efforts and the formulation of local problems.

The distribution of participants in the decision-making process in accordance to impact groups is reflected in the following model for assessment of the influence of renewable energy actors. The evaluation factor for detailed information is assessed by means of a *keep informed* (observers) and *manage closely* (managers) scale. The participants are assessed in accordance with two parameters – interest and power – taken from the power quadrant.

7 figure. The matrix of interest group power distribution

Source: compiled by the author by means of beeye modelling tool in accordance with empirical research outcomes

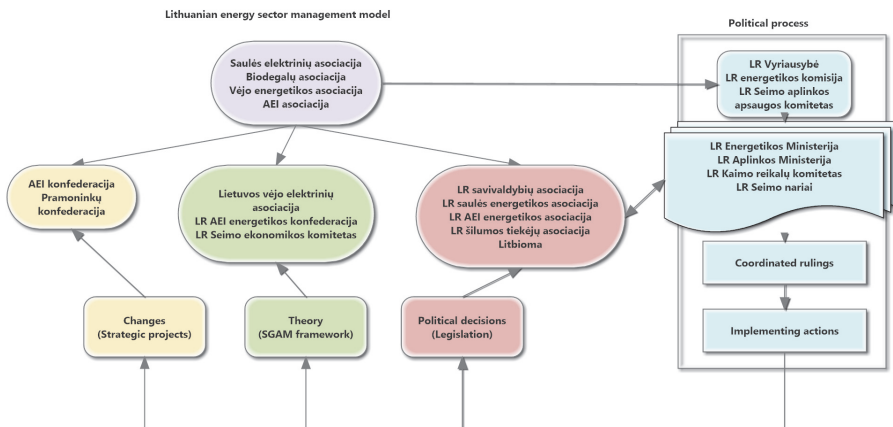
As it can be seen from the model presented here, the participants fall into two quadrants. Active observers fall into the observer quadrant and inclusive participants fall into in the quadrant of governors. Interest groups that could be ascribed to the category of satisfied or the category of those whose needs must be met by subsidiary decisions have not been identified in the overall research results. Nor have the groups that would like to be informed about the ongoing changes. Such distribution of stakeholder groups preconditions a two-player game that can be understood as a consistent game.

Consistent games (or dynamic games) are those in which subsequent players have some knowledge of the actions of previous player. The knowledge is very often incomplete or limited. For example, the player may know that the previous player failed to perform a specific action, but at the same time remain unaware of the other possible actions the first player performed. The model of such a game is based on the fact that the group of inclusive participants is dominated by the executive authorities, such as the government of the Republic of Lithuania , the Committee on Environment Protection of the Seimas of the Republic of Lithuania , the Ministry of Energy of the Republic

of Lithuania or individual members of the Parliament. This allows us to confirm the fact that energy regulation is concentrated in the category of interest groups of public administration agencies and associations.

Based on the theoretical international model of management of the energy sector, described in the theoretical part, a model of interaction between Lithuania's institutional regulation and renewable energy interest groups, including business and public sector representatives involved in the process of public governance, was developed.

8 figure. *The structural model of Lithuania's renewable energy sector management*

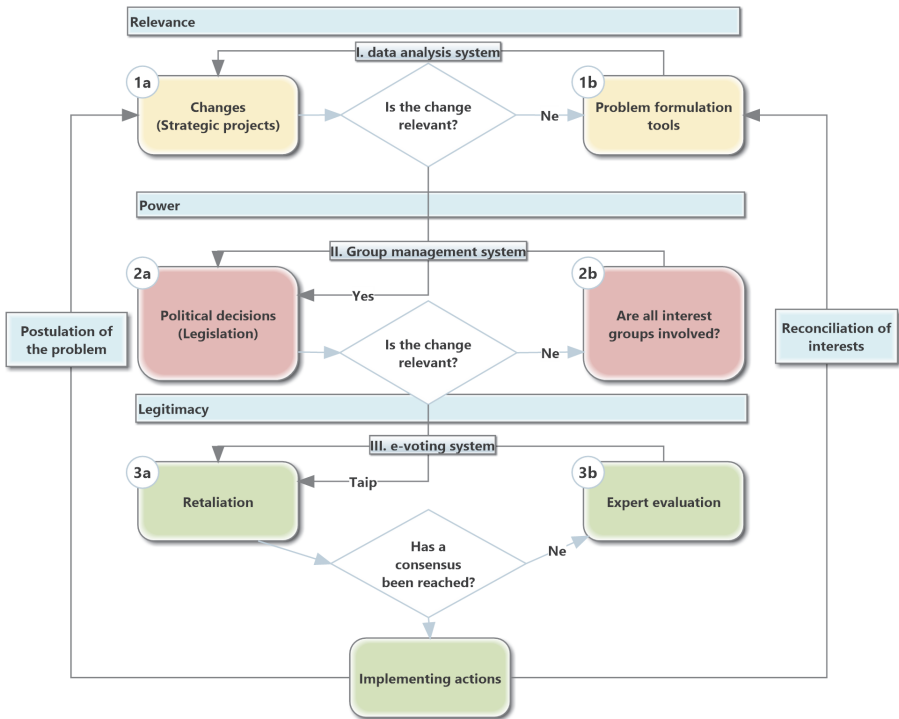
Source: compiled by the author in accordance with the formed theoretical model and empirical research results

As it can be seen from the model presented here, political decisions are mainly influenced by the associations and Litbioma, institutions attributable to the group of active observers (managers). The index of their power is not high enough to allow control of the sector, therefore they act in the political process through intermediaries, namely the Ministry of Energy, the Ministry of Environment, the Committee on Rural Affairs and individual members of Parliament. This suggests that the energy sector governance model is not flat (the model is hierarchical and centralized) and that the decision-making power is concentrated at the executive level. It can be stated that the decision-making model of the energy sector should change in the future to a more liberal one to include more representatives of external interest groups at least in the stage of interest coordination.

The energy model, as defined by the SGAM model, is implemented by two management groups – Confederation of Renewable Resources and Confederation of Industrialists responsible for the projects, whereas the distribution of the energy market in accordance with the European Union model and integration of the model into the legislation are undertaken by Lithuanian Wind Power Association, Renewable Energy

Resources Confederation and the Committee on Economics. The key conclusion is that a modern model of interest coordination is needed in order to achieve transparent and efficient coordination of the interests of the groups listed here.

In order to transform performance of public institutions by means of modern management principles and digital solutions into a social-needs-oriented system, to increase professionalism and flexibility of public institutions and encourage innovations and technological development, preconditioning effective solutions to the complex challenges in the national renewable energy sector, an algorithm for group interest coordination is here introduced.

9 figure. An algorithm for group interest coordination

Source: compiled by the author on the basis of empirical research results and the concept of the algorithm-based public management doctrine

The model consists of three levels. First, assessment of the declared group interests and whether the group initiatives are relevant is done. The project is then assessed in terms of compliance with legal regulations and inclusion of interest groups. Finally, during the third stage, interests are actually coordinated and the consensus is sought.

At the first level, the use of an element of the algorithmic government monitoring

system is proposed to declare the objectives. At the second level, attempts are made to apply transparency requirements for declaring interest group's objectives, while at the third level application of an electronic voting system is proposed.

Finally, it is suggested how to digitize the system of interest balancing in order to achieve efficiency, wider participation public management actors and better transparency in interest coordination. Depending on the relevance of the strategic problem and the consistency with the national development guidelines, strategic projects are registered in a data analysis system (SIS) and, given how they can contribute to changes, mechanisms for interest group involvement into project approval (e-jurisprudence) are proposed. It should be noted that when a project is incompatible with development programs, an option to assess changes through problem formulation and submit the project for re-consideration is made. Having involved interest groups into the project discussion during the first phase, assessment of legal limitations and whether the proposed change is legitimate (e. TAR) is made. To assess this aspect, a team of experts and legal professionals tasked with assessment of the legal justification of the project is made. Management of such a team is impossible without an information system where activities of the group could be seen. In the next phase, once the project has acquired legitimacy status in the electronic voting system, assessment of whether the project is in the interest of all the groups is made and the consensus is established. Having reached a consensus within the Development Council of the Ministry of Energy and agreed objectives of the project modification with the Energy Development Agency, the modification is submitted for financing under the regulation set by CPVA and included in the budgetary allocation plan of the Ministry of Energy.

CONCLUSIONS

I. The analysis of the assumptions about the impact of interest groups on the regulation of public management of renewable resources has identified the following key elements:

1. The suggested model of problem formulation reveals that interest groups attempt to influence the problem manager and the evaluation team in the competition for the allocation of public wealth. Therefore, this process of interest coordination must be assessed by means of scientific instruments. However, the analysis of scientific works reveals shortage of research in the assessment of the impact of interest groups on public administration agencies of Lithuania's renewable energy sector and absence of methodology to measure these aspects.
2. Over the last decade, all member states of the European Union, encouraged by Directive of the European institutions, have promoted the development of renewable energy in the context of climate change. One of the changes was the involvement of private investors in the renewable energy sector. As the problem of climate change remains relevant, an important task is the effective coordination of interests of the actors in the sector to maintain continuous development in line with the set national and supranational objectives.
3. Despite the continuous development of the legal regulation in Lithuania, certain areas of the renewable energy are developing disproportionately, presumably because of technological issues and international policy guidelines. The situation preconditions the need for a scientific model for stakeholder interest balancing, which would allow interest groups to seek consensus by involving more actors in public governance and by means of modern technologies, thus improving transparency, the speed of decision making and inclusion of interest groups.

II. In order to develop methodology for assessing the impact of interest groups on public administration bodies, the following was established:

1. The methodology formulated on the basis of the analysis in the theoretical part comprises the analysis and expert evaluation of the documents of Lithuania's parliamentary committees. It allows identification of active interest groups and determination of their impact on the management institutions of Lithuania's renewable energy sector on the basis of identified power and interest criteria and modern data processing tools.
2. An assumption that algorithmic government technologies and a new strategic planning methodology would allow monitoring of the impact of interest groups in real time and could be used as an integral part of the group interest balancing model has been made. The tool is presented in the Discussion.

III. The study of interest groups and their impact on Lithuania's public administration bodies of the renewable energy sector from 2008 to 2018 reveals the following aspects:

1. The analysis of projects has revealed cases where amendments submitted by members of Parliament as a matter of extreme urgency and representing exceptionally business interests in their content were quickly adopted by the Parliament and passed on to implementing institutions without being coordinated with interest groups. As the Statute of the Seimas of the Republic of Lithuania states amendments to legal acts can only be submitted as a matter of extreme urgency when the public interest has to be protected; however, exceptions may be observed, which leads to the assumption that the process of public administration and interest coordination need improvement in order to protect the public interest.
2. The research has revealed that several members of Parliament submitted proposals for amendments, without being members of the committees that are entitled to act in the area of renewable energy. Thus, an assumption that some of the proposals of business interest groups were submitted informally via members of Parliament bypassing parliamentary committees can be made. However, additional studies are needed to check the assumption.
3. Processing of legal documents with the game simulation tool *gambit* and stakeholder matrix tools disclosed that the regulation of the sector is dominated by public administration bodies, members of Parliament and parliamentary committees with the business association Litbioma, being an only exception as a private institution. In terms of impact indicators, Litbioma is very similar to the internal actors of public governance. Thus, it can be assumed that Litbioma is making an independent policy of interest balancing.

IV. The results of the expert interview research allows making the following assumptions:

1. According to experts, one of the most effective channels interest groups use to exert their influence through are the direct duties of a member of Parliament, participation in parliamentary committees during project deliberations or in legislative procedures of ministries (harmonization tables).
2. The analysis of the impact of interest groups on public administration bodies and the processing of the results with the tools chosen in the study in line with the expert responses reveals that the process of interest balancing fails to include less-powerful interest groups, which actively declare their intentions testifying their interest. It is therefore assumed that, a fairer legal environment for the functioning of interest groups would allow weaker groups seek consensus with more powerful groups and thus defend their interests at least partially.
3. The assessment of the results of the interest and power balancing matrix, the inclusion factor and the cross-correlation table has revealed that Lithuanian Electricity Association and the Ministry of Energy are most likely to be in conflict

whereas the Ministry of Energy and Litbioma are most likely to share similar interest.

4. The expert interview also established that convincing the member of Parliament to consent to an amendment is often enough to adopt the amendment despite proposals submitted and agreed in parliamentary committees before, bypassing the public opinion or the public interest. A similar case has been identified in the analysis of legal documents and it is therefore concluded that a transparent and effective technological model, like the one presented in Discussion, is needed in order to duly coordinate group interests.

V. Having presented proposals on how to improve the process of the interaction between interest groups and the institutional regulation of the renewable energy sector, the following assumptions are made:

1. The outline of the process of coordination and monitoring of group interests reveals that the activities of stakeholders in the coordination of projects are regulated by a strategic management mechanism with integrated information systems. The newly adopted methodology of strategic planning sets out long-term quantitative impact criteria for projects to be met by initiatives of interest groups in order to receive funding from the budget.
2. Having analysed the introduction of the regulatory decision-making mechanism into Lithuania's energy sector, the following conclusion is made:
  - a. The decision-making model adopted in the energy sector should be updated to a more liberal one to involve more representatives of external interest groups at least during the stage of interest balancing.
  - b. A modern interest coordination model is needed to achieve transparent and efficient coordination of group interests.
3. The developed digital algorithm for group interest coordination suggests that:
  - a. Energy Development Agency provides public consultation to facilitate identification of group interests. However, such coordination of interests fails to fully apply the principles of participatory democracy or include all possible stakeholders.
  - b. To fully implement the principles of participatory democracy, a platform for the coordination of public opinions and a system for the coordination of group interest are needed.
  - c. One of the solutions to improve efficiency and transparency as well as to achieve broader involvement of public administration in interest coordination might be digitization of the interest coordination system.
  - d. The proposed digitized system of interest coordination must be based on the principle of public-private partnership.

PROPOSALS

1. Commission for Ethics and Procedures of the Parliament of the Republic of Lithuania has been advised by experts to carry out monitoring of the enforcement of the Law on Lobbying Activities No. VIII-1749 by checking lobbyist declarations as according to experts, the duty is widely avoided at the moment. The monitoring would make lobbying more transparent and would make an additional criterion for measuring the impact of interest groups on the bodies of individual public governance sectors. The control of the Law on Lobbying Activities could be enforced by the following means:
  - a) introduction of an interest coordination, verification and monitoring system allowing interest groups to declare their interests in a legislative authority;
  - b) empowerment of minority representation by appointing representatives of their interests, e.g. a minority representative within the parliamentary commission;
  - c) regular assessment of the impact of interest groups on institutions on the basis of a framework for the coordination and monitoring of strategic objectives;
  - d) introduction of a register of interest groups modelled after EU counterpart institutions.
2. With a view to improve transparency and enforce accountability, Board of the Seimas of the Republic of Lithuania should make attempts to allow amendments exceptionally during the stage of Law amendment in participation of members of Parliament and on approval of the set majority. In case of proposals presented at the time of adoption, the Bill should be subject to reconsideration in committees with an opportunity for interest groups to take part. This would restrict the Parliament's authority to make amendments to Bills, already debated in plenary sittings and in parliamentary committees and agreed with interest groups, in the absence of interest groups and other stakeholders. The accountability of members of Parliament could be improved by:
  - a) entrenching the requirement to submit the list of sponsors along with the certificate of the project impact assessment;
  - b) entrenching impartiality of the decision maker and an arbitration procedure for dispute resolution;
  - c) recording the reached consensus in the e-voting system.
3. It is essential for the Ministry of Energy of the Republic of Lithuania to improve communication with interest groups, authorise institutions to invite stakeholders to their sittings where Bills and amendments are debated, in particular during the initial stage of the vision development, and require to keep minutes of the sittings. Communication with interest groups may be improved by:
  - a) applying the group interest coordination algorithm described in Discussion; and
  - b) developing an electronic system for interest balancing and project submission through inter-ministerial councils for development programs in order

to ensure the interoperability of the State Budget Accounting and Payment System (SBAMS), the Monitoring Information System (SIS), the Electronic Register of Legal Acts (E. TAR) and the State Data Governance Information System (VDVIS).

Scientific publications on the topic of the dissertation:

During doctoral studies:

1. J. Jatautas ir P. Mierauskas (2017). Towards the Development of Sustainable Hydro Energy in Lithuania. In *Environmental Engineering. Proceedings of the International Conference on Environmental Engineering. ICEE* (Vol. 10, p. 1–8). Vilnius Gediminas Technical University, Department of Construction Economics & Property.
2. J. Jatautas ir A. Stasiukynas (2019). Interesų grupių įtaka formuojant atsinaujinančios energetikos viešąją politiką Lietuvoje 2008–2018 m. *Socialiniai tyrimai*, 42 (2), 93–101.

Before doctoral studies:

1. J. Jatautas ir E. Kasiulis (2016). The effect of legislation on hydropower development: case study of Lithuania. *Investment Management and Financial Innovations*, 13 (2–2).
2. J. Jatautas (2016). An environmental assessment on hydropower development in Lithuania. *Environmental Economics*, 7 (1), 24.
3. J. Jatautas ir A. Stasiukynas (2016). Analysis of the Lithuanian renewable energy resources legal framework. *Problems and Perspectives in Management*, 14, 31–45.
4. J. Jatautas (2016). Lithuanian Environmental Protection and Energy Policy on Hydropower. *Journal of globalization and business management*, 1, 1–17.

Presentations at international conferences:

1. J. Jatautas ir prof. P. Mierauskas. „Towards the Development of Sustainable Hydro Energy in Lithuania“ tarptautinėje-mokslinėje konferencijoje „Environmental Engineering“ 10th International Conference Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania 27–28 April 2017.
2. J. Jatautas ir A. Stasiukynas. „Interesų grupių galios vertinimas atsinaujinančios energetikos (AE) viešajame valdyme“ tarptautinėje-mokslinėje konferencijoje „Tarp efektyvumo ir socialinio poveikio“ Lietuva. MRU 2019 03 07.

LIFE DESCRIPTION

Jaunius Jatautas, email: j.jatautas@gmail.com, tel. +37068810333

A Bachelor's degree in Production Management in 2008 and a Master's degree in Public Policy from Mykolas Romeris University five years later. Over the next three years (2011-2013), 4 scientific articles were published in international databases in preparation for admission to doctoral studies. Since 2016 Doctoral studies, as well as two additional articles and reports at conferences during studies.

Professional experience: 2008-2011 Production manager's human resource management experience in a furniture manufacturing company. 2011-2021 Project development activities, experience of working with public institutions in Lithuania.

Jatautas, Jaunius

INTERESŲ GRUPIŲ POVEIKIO INSTITUCINIAM REGULIAVIMUI VERTINIMAS LIETUVOS ATSINAUJINANČIOS ENERGETIKOS SEKTORIUJE: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021. 262 p.

Bibliogr. 145–159 p.

Atsinaujinančios energetikos plėtra yra vienas esminių šių dienų uždavinių siekiant valdyti klimato kaitą, šis sektorius pasirinktas kaip tyrimo kontekstas dėl savo pasaulinės reikšmės. Kadangi šio sektoriaus plėtra yra įtakojama interesų grupių, disertacijoje vertinamas interesų grupių poveikis instituciniam reguliavimui, kas irgi yra reikšminga mokslui siekiant modernizuoti šių dviejų reiškinių sąveiką.

Viena vertus disertacijoje sprendžiama interesų grupių sąveikos su instituciniu reguliavimu Lietuvoje problema, kita vertus liečiama pagrindinė šio darbo mokslinė problema – kokiais kriterijais ir metodais remiantis galima būtų matuoti interesų grupių poveikį instituciniam reguliavimui Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriuje.

Kadangi mokslinėje erdvėje trūksta konkrečios metodologijos interesų grupių poveikiui atskiroms institucinio reguliavimo reguliuojamoms sritims vertinti, ji buvo suformuota metodologinėje darbo dalyje ir pritaikyta Lietuvos atvejui į šių dviejų reiškinių sąveiką žvelgiant per žaidimų teorijos prizmę.

Tyrime atlikta Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komiteto dokumentų analizė bei ekspertinis interviu vėliau šiuos duomenis atvaizduojant įvairiais įrankiais, apibendrinant ir interpretuojant bei pateikti pasiūlymai interesų grupių sąveikai su instituciniu reguliavimu tobulinti.

The development of renewable energy is one of the key challenges in managing climate change today, and the sector has been chosen as the context for research because of its global significance. As the development of this sector is influenced by interest groups, the dissertation assesses the impact of interest groups on institutional regulation, which is also significant for science in order to modernize the interaction between these two phenomena.

On the one hand, the dissertation deals with the problem of interaction of interest groups with institutional regulation in Lithuania, on the other hand, the main scientific problem of this work is touched upon - what criteria and methods could be used to measure the impact of interest groups on institutional regulation in the Lithuanian renewable energy sector.

As the scientific space lacks a specific methodology for assessing the impact of interest groups on individual areas regulated by institutional regulation, it was formed in the methodological part of the work and adapted to the Lithuanian case by looking at the interaction of these two phenomena through the prism of game theory.

The study analyzes the documents of the Environmental Protection Committee of the Seimas of the Republic of Lithuania and an expert interview, later depicting these data with various tools, summarizing and interpreting them, and presents suggestions for improving the interaction of interest groups with institutional regulation.

Jaunius Jatautas

INTERESŲ GRUPIŲ POVEIKIO INSTITUCINIAM REGULIAVIMUI VERTINIMAS
LIETUVOS ATSINAUJINANČIOS ENERGETIKOS SEKTORIUJE

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, vadyba (S 003)

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu
Tiražas 20 egz.

Parengė spaudai leidykla „Žara“

Spausdino UAB „Šiaulių spaustuvė“
P. Lukšio g. 9G, 76200 Šiauliai
info@dailu.lt
<http://siauliuspaustuve.lt>

